

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 11935

ARUM A PINTELE

Joseph Hayyim Brenner

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

י. ח. ברענער
אָרום אַ פינטעלע
ראַמאַן

י. ח. ברענער

אַרום אַ פֿינטעלע

ראָמאַן

פון העברעאיש — ב. סלוצקי

Copyright by the „Jewish Literature Publishing Co. Ltd.“
(„Jüdischer Literarischer Verlag, G. m. b. H.“)
Berlin 1925.

ארום א פינטעלע

א.

— אַרױף, שלמה, ווערן מיר, הייסט עס, אין ניכן זיך זעהן
דאָרט? אַײַף? דו וועסט קומען צו מיר און ניט איך צו דיר.
געדענק-זשע, זונעניו!

יעקב אַבראַמזאָן האָט שטאַרק געדריקט מיט זיין שווערער
מאַגערער האַנט די צאַרטע, ווייכע מיידלשע האַנט פון זיין תלמיד
שלמה פרענקל און דער פנים האָט אים געשיינט, אַרויסרעדנדיג
דיג מיט אַ געדעכטער און מיט ליבע דאָס וואָרט „זונעניו“.
זיינע ליכטיגע און פרעהליכע אויגן האָבן גלייך אַריינגעקוקט
שלמה און פנים אַריין, און ביסל־כיווי האָט אויך שלמה, וואָס
איז ביים אָנהויב געווענען געווען ווי אומעטיג, זיך אָנגעשטעקט
מיט זיין לערערס פרעהליכער שטימונג. ער האָט זיין רעכטע
האַנט געלאָזט לײַגן אין יעקבס, און מיט דער לינקער האָט ער
מיט אַן אַריסטאָקראַטישער באַוועגונג אַראָפּגעצויגן דעם קאַראַקט־
לענעם קאַלנער פון פאַרטאָ און אַ זאַג געטאַן:

— די בריוו, אַבראַמזאָן... די בריוו...

— געוויס, געוויס! — האָט אַבראַמזאָן פרעהרײַך אויפגע-
רעגט אָפּגענטפערט, — דאַרפסט דאָס מיר ניט אָנזאָגן, געוויס
וועל איך דיר ניט שיקן די בריוו אויף דיין פאַטערס נאַמען.
איך וועל דיר באַרד אָנשרייבן. ווי נאָר איך וועל קומען אַהין,
וועל איך נעמען זוכן פאַר דיר אַן אָרט און דיר געבן צו וויסן.
און דאָן, ווי גאָט וועט געבן! עפעס אַ קלייניקייט די מצוה
פון פּדיון שבויים* (און שירוח הקן**) אין איין גאַנג? לאָזן

(* אויסלייזן געפאַנגענע.

** אין דער תורה שטייט, אַז דער, וואָס כאַפט פּוּגנעלאַך,
דאַרף לאָזן פּריוו די מוטער און נעמען נאר די קליינע פּוּגנעלאַך.

זאָרסטו אָפּלאָזן דעם פּאָטער — און די קינדער זאָרסטו נעמען זיך! וועט דאָס זיין אַ לעבן!.. ממש, ווי דער בעל-שם-טוב אין יענעם ראש-השנה תק"ז, ווען ער האָט געהאַט ערליך נשמה. געדענקסט די „גרויסע שמחה“? גרושע, שלמהלע, געדענק, זיי אַ מענש און אַ קעמפער!

דורך דער אָפּגענער טיר פון וואַנאַן האָט זיך אַריינגעריסן אַ שטאַרקער און קאַרטער טבת-ווינט. פון אונטן האָט אַ האַמער געקלאַפט איבער די רעדער. די צוויי פריינט, וואָס האָבן זיך געזעננט, זיינען געשטאַנען נעבן דער טיר אין אַ ווינקלע. דער וואַנאַן איז פּוּל געפאַקט געוואָרן מיט מענשן. אַ סך זיינען געשטאַנען צונויפגערוקט צווישן די בענק, נאָר אין דער מיט האָבן זיך צוויי סוחרים-שותפים ברייט צעלענט מיט זייערע פּעלצן, קישנס, פּעקלאַך און סאַקוואַיאַזשן אויף צוויי ברייטע בענק און האָבן קיינעם נישט צוגעלאָזט צו זיך. — „קענטיג דאָס זיינען נישט קיין צופעליגע רייזער“, — האָט אַבראַמאָן אַ רגע אַ טראַכט געמאַן, באַמערקנדיג זיי, — און באַרד זיי אינגאַנצן פאַרנעסן, אים האָט נישט געקומערט די ענגשאַפט אין וואַנאַן, ווייל די שטאַט א., וואוהין ער איז געפאַרן, איז נישט ווייט געווען פון דער דאָזיגער סטאַנציע און ער האָט זיך נישט געכאַפט צו פאַרנעמען אַ פּלאַץ פאַר זיך. אַ רוהיגער און איינציטיג אָן אויפגערעגטער, האָט ער נישט אַרויסגעלאָזט דעם חברם האַנט און ווייטער גערעדט.

שלמה פּרענקלען האָבן געפינטלעך אין די אויגן די קליינע שוואַרצע אותיות אויף דער גרויסער רוסישער צייטונג „ביר-זשעוויע וויעדאָמאַסטי“*, וואָס האָט זיך געוואַלנערט צופוסנס ביי איינעם פון דעם פּאַרץ סוחרים-מעקלערס.

די דאָזיגע פּיס זיינען געווען אין וואַלענע זאַקן, אָן שיד, און אויף העלפט צוגעדעקט מיט אַ קאַלדרע, און דאָס פנים האָט אויס-געזעהן, ווי ביי אַ מענשן, וואָס האָט זיך נאָר וואָס אויפגעכאַפט פון שרלאַף און האָט בדעה זיך איבערקערן אויף דער צווייטער זייט.

(* „בערוע-יריעות“.)

— הער נאָר, שלמהרע, הער! — האָט אַבראַמזאָן גערעדט
צו זיין חבר מיט אַ פּרײַסערדיגן אויפגעדינגטן קור, — בקיצור,
דאָ האָט דיין לעבן קיין זינגען נישט. אַזאָ לעבן איז נישט ווערט קיין
גראַשן... אַ פּלע, דו דאַרפסט אוועקפאַרן פון דאַנען. דער
עיקר איז צו וויסן, אַז ס'איז פאַראַן אַן אַנדער באַגייט לעבן,
אַז דיין אָרט, זונעניו, איז אין דער דאָזיגער וועלט, אין דער
ליכטיגער וועלט פון שאַפן.

— הער, יונגע לייט! .. פאַרמאכט די טיר! ..

דאָס איז געווען דאָס קור פון יענעם סוחר, וואָס איז געוועסן
האַלב אַנגעלענט אויף דעם ווענטל פון דער באַנק, אַ קור פּור
מיט טיפן צער, גלייך מזוואַרט אים דאָס לייב מיט נאָדלעך גע-
שטאַכן. זיין חבר, אָבער, איז מער צוגעלאָזן צו מענשן. ער
האַט אויך אַפילו אַז אַלע פאַסאָזירן זיינען באַשאַפן געוואָרן
נאָר פּדי צו פאַרמאָכן די טיר פון זיינעמוועגן, ער זאָל זיך,
הילדיר, נישט פאַרקירן, אָבער די דאָזיגע מיינונג זאָגט ער נישט
אַרויס און שווייגט: ער איז פאַרנומען מיט דער אַכילה און
האַט אַ פּור אַנגעשטאַפט מויל.

ער שניידט מיט אַ שען, שאַרף און גראַט מעסערל דעם פעטן
וואַרשט און יעדער דיין און קייזערדיג שטיקל לענגט ער אַרײַן
אין מויל פאַמעליך און מיט גרויס פּוונה, קיינט און אַרבעט
מיט די באַקן צופּרידן, ווי אַ געזעצער באַלעבאַס, וואָס לעבט
בשרום מיט דער גאַנצער וועלט. נאָר, ווען עמיץ האָט געפּראַווט
אַנדערלעך נעבן אים זיינע זאַכן, אָדער געהאַט די העזה צו באַ-
מערקן, זאָל זיין אַפילו אַזוי זיך, פאַרביינייענדיג, אַז ס'איז נישט קיין
יִשׂר, איינער זאָל פאַרנעמען אַלע ערטער און נישט לאָזן קיין שטיקל
פּלאַץ פאַר אַנדערע — פּלעגט ער, דער פּרידליכער מענטש, ענט-
פּערן מיט אַן ערנסטער מינע און אַ ביסל אַנגעפּרוּגט, אַז אים
דאַרף מען נישט לערנען קיין יִשׂר, אַז ער ווייסט זיינע רעכט; און
אַז דער, וואָס האָט אים געלערנט דרך אַרץ, איז געווען, לויט זיין
הילדיר, אַ קבצן, האָט ער זיך נישט געפּוילט צוגעבן אַ פּאָר

הארבע ווערטער, אז קעגן עזותניקעס און סקאנדאלריסטן זיינען פאראן זשאנדארמען אויף דער וועלט.

די טיר איז געפריבן אפן. אן אלטער אפגעריסענער ייד האט זיך אריינגעשמופט אין וואגאן אריין און געוואלט זיך צוועצן נעבן סוחר, וואס האט געאכט, אבער דער סוחר האט אים מיט חרפה אפגעטריבן פון זיך. אבראמזאן האט גלייך באפרייט פארן יידן דאס שטיק פראץ, וואס ער האט פארנומען מיט זיין רעג צערע ביים אריינגיין אין וואגאן, און האט זיך תיבה ווידער גענומען צום שמועס. פרענקל האט זיך שוין ניט איינגעהערט — ער איז געווען שרעקליך אין פעס. ער מוז אנטרענען דעם דאָ זינן בייכיגן יידן. ער וועט נעמען אבראמזאנס רענצעלע, וואס האט קיין ארט ניט, און וועט עס אומיסטן אוועקלענן נעבן יענעם פארשוין. ער וואלט א בערן געווען זעהן, צי וועט דער דאָזיגער מיוסער תקיף דערוועגן זיך שטעלן קעגן אים, קעגן פרענקלען, וואס די גאנצע סטאנציע קאָן אים דאָ. זאָל נאָר אַב ראַמזאָן זיך ניט מישן... ער, שלמה, וועט עס שוין אַרײַן אַפּ טאָן, אַרײַן... ער שפּײַט אויף דעם דאָזיגן מגושמדיגן יידן און אויף אַלע זײַנע זשאַנדאַרמען אינאײַנעם.

— גוט אזוי, בחור, — איז דער אפגעטריבענער ייד, וואס איז געשטאנען די גאנצע צייט פארשעמט און דערשלאָגן, געוואָרן ביי זיך שטארקער.

נאָר, אז ער האט באַמערקט, אז דער בחור קוקט אויף אים אויך ברוגז, האט ער זיך געווענדעט צו אבראמזאנען מיט אַ חניפהדיג און דאנקבאר שמייכעלע:

— משיח צייטן... יונגע האָבן קיין דרך ארץ ניט פאַר אַלטע לײַט... אַ שטײַגער, וואָס קאָן אײַך טון? וואָס בין אײַך, אײַך זאָל זיך מיט אים לאָדן? די זשאַנדאַרמען... כאָ-אָ... די זשאַנדאַרמען וויסן נאָר דאָס, וואָס זיי זעהען מיט די אויגן... וואָס, ניט אזוי, יונגערמאַן? כאָ-כאָ...

— ניין! — האט פרענקל ווייטער געטענהט צו אבראמזאנען און זיך ניט אומגעקוקט אויפן ייד מיט זיין חניפהלע, וואס איז

אים געווען דערווידער, — פארוואס זאל יעדע בהמה טרעטן מיט די פיס די גערעכטיגקייט?

— יעדער חזיר — כאָ-אַ-אַ, — האָט דער אַלמער זיך גע- וואָלט צוהנפנהגען צו אַבראַמוזאַנען.

— פארוואס זאלן מיר פארשווייגן יעדן מגור, — האָט פּרענקל צוגעגעבן, זיך אויסגעקערעוועט מיטן רוקן צום יידן, — וואָס מישט זיך אין פרעמדע געשעפטן? — אַבראַמוזאַן האָט אָנגעהויבן אונטערצודוקן זיין רענצעלע אונטער דער פאַנק און ניט פאַמערקט די דאָזיגע „באַוועגונג“ פונם אויפגערייצטן, יונגן מאַן. — פארוואס זאלן מיר פארשווייגן, בעת מיר קאָנען ווייזן אַט אַזעלכע ברואים, אז זיי האָבן צו טון ניט מיט קיין קליינע קינדער? מיר קאָנען אויך די זשאַנדארמען פון דער סמאַנציע. איך וועל אים ווייזן ווער איז מער תּכּיף...

— גוט, — האָט אים אַבראַמוזאַן פאַרהויגט, — מ'דאַרף אָבער ניט.

— פארוואס? דו מיש זיך ניט... איכיל...

— גוט, גוט, — האָט זיך אַבראַמוזאַן הויך צעלאַכט, — אַב- ראַמוזאַן ווייסט אזוי אויך, אז ער, שרמה, איז ניט קיין פּחדן, אָבער נאָך אַ קינד! וויפיל איז ער אַלט? אַכטצעהן יאָר? אַכט- צעהן יאָר און אזאָ קינד! דאָס פאַסט עפעס ניט פאַר קיין יידן. דאָס אויסדערוועהרטע האָט דאָך קיין קינדער ניט. ער האָט אַ פּריינט אין א, אוריאל דאָוידאָוסקי רופט מען אים, האָט ער צו אַכטצעהן יאָר שוין געקאָנט שאַפענהויערן... בקיצור: אַ קינד, נאָר ניט קיין פּחדן און דעריבער האָט ער, אַב- ראַמוזאַן, קיין מורא ניט אים איבערצולאָזן דאָ. ער איז זיכער אין אים. ס'איז אים נאָר שווער זיך צעשיידן מיט אים אַפילו אויף עטליכע וואָכן. ס'טוען אים פאַנג אויך די איבעריגע תּרמידים זיינע, וועלכע ער וואָלט געקאָנט ברענגען נוצן, אָבער וואָס זאל מען טון? דאָ קאָן ער דאָך שוין בשום אופן ניט פּרײַבן. נאָך אַ ביסל, וועט מען אים, אויב ניט „פאַרשטיינען“, איז אַרויסטרייבן... דאָס וועט סוף פֿר סוף געשעהן, אויב ער

וועט בלייבן — איז וואָס-זשע זאָל ער וואַרטן נאָך ? מיט וועניג
נסיונות איז ער געפרוואווט געוואָרן אויף זיין לעבן ? ..
שרמה האָט אים איבערגעשראָגן די רייד און אַ זאָג געמאָן גראַט
אין דער וועלט אַרײַן, ווי אָן שום שייכות צום שמועס :
— ע, ווען די מאַמע זאָל לעבן ...

— געוויס, געוויס, — האָט אים אַבראַמוזאָן פאַניסטרעט אונ-
טערנעהאַרטן, ניט הערנדיג גוט, וואָס ער האָט געזאָגט, — יאָ,
ווען די מוטער זאָל לעבן, דאָן, דאָן ... ווער ווייסט, שרמהלע,
אפּשר וואָרט דיר דעמאָלט נאָך שווערער געווען אָפּצופאַרן פון
דער היים. איך פּיהל גוט, ווי דאָס איז שווער, מיין זון, גלייך
מיט דיר און אפּשר נאָך מער פון דיר ... ווי די מעשה איז ...
וואוּהין קוקסטו ? ! .. ווי די מעשה זאָל ניט זיין, איצט בין
איך זיכער, אַז דו וועסט ניט זיין ניט קיין געניטער סוחר און
ניט קיין רב ...

און אַבראַמוזאָן האָט ווידער אויסגעשאַסן מיט אַ פּרעהליבן
און פּאַנן געלעכטער, נאָר צום סוף איז ער צעמישט און אומע-
טיג געוואָרן. אָט איז ער. ער האָט אויך אַ פּאַטער. האָט נאָך
אַ מוטער אויך. און ער פאַרשטעהט : יסורים. אָבער — דאָס
אַרץ איז ניט דער עיקר. דו האַלט זיך ביים בלע : אַ מענש
דאַרף זיך ניט מיהען צו פאַפּרייען זיך פון צער און ליידן.
דאָ גייט ניט אין די יסורים. דער עיקר : — דערהויבן דאָס
לעבן. זיין אַרטער פּאַטער איז אַ שוחט אין זיין געבורטס-
שטעטל — און מיט וואָס קאָן ער, אַבראַמוזאָן, אים העלפּן ?
האָט ער געלט, — שיקט ער אים אַ פּאַר רובל. אָבער ער
ווייסט, אַז מיט די עטליכע מטבעות קויפט ער ניט אויס די
זינד און וועט ניט קלענער מאַכן דעם וועהמאַג, נאָר וואָס קאָן
ער טון ?

— דאָרט איז די פאַרגאַנגענהייט, — האָט אַבראַמוזאָן צוגע-
געבן, — און מיר, שרמה, מיר, מיר זיינען דאָך ... די קינ-
דער פון דער צוקונפט ! ..

— מע האָט געגעבן דעם ערשטן קלונג.
 — נו, איך ווער אַראָפּגיין, אַבראַמזאָן...
 — גיי אַראָפּ, אָפּער מיט איין תנאי, זיך ווידער אויפצו-
 הויבן, מיין זון, אויפצוהויבן זיך, שלמה'רע, נו, וואָס? .. ביזט
 מיר מקנא? .. וואָס ביזטו ווידער אומעטיג געוואָרן? ווייסטו
 דען ניט, אַז טרויעריגקייט שטאַמט פון דעם ניגוטן, און אַז
 ס'איז ניטאָ קיין ערגערע קלענק פאַר דער בת-מלכה, פאַר דער
 נשמה, ווי אומעטיגקייט, עט... צערייצטער בחור, מורץ זיך
 אין גיבן זעהן. אַרץ איז אָן דיר געווענדט...
 — אַי, דער צווייטער קלונג...
 — נו, שלמה, זייזשע נאָך אַמאָל געזונט. געדענק אָן
 זיך... וואַרט אויף מיינע בריוו... גרים פון מיינעטוועגן דייענע
 קליינע ברודערלאַך...
 — און דו, אַבראַמזאָן, גיב איבער אַ גרוס פון מיר יענע
 איסאַקאָוונאַ... זאָג איר...
 דער גראַק האָט געגעבן דעם דריטן קלונג, שלמה איז שנעל
 אַראָפּ פון וואַנאָן, געברייבן שטיין אויף דער פּלאַטפאָרמע און באַ-
 גרייט דעם צוג, וואָס האָט זיך גערירט פון אָרט, מיט יונגע,
 פאַרחלומטע אויגן און מיט אַ בענקעניש נאָך עפעס אַזעלכעס,
 וואָס איז נישטאָ. זיינע ליפּן זיינען געווען שטאַרק צוזאַמענגע-
 געפרעסט און געטרוימט האָט ער וועגן יענעם מאָג, ווען ער וועט
 אַוועקפאַרן אַהין, דאָרט וואו ער וועט זעהן יענע, „וואָס האָט אויך
 קיין מאַמען ניט“... חרהן.

די ווינטערדיגע בילד-השמשות שעה רוקט זיך אָן. אַבראַמזאָן איז געבליבן שטיין אין וואַנאַן אין אַ ווינקעלע ביים ערשטן פענע-סטער. שטייט, קוקט און טראַכט, ווי זיין שטייגער שטענדיג, און אַרום אים קנאַקנדיגע מייַלער, זאַכן ווערן איבערגערוקט פון אַרט אויף אַרט און עפעס אַן אויסגעצויגענער גענעץ הערט זיך און אַן אומגעדולדיג ברומען: האָ-אַ-אַ... וואָס פאַר אַ סטאַנציע וועט דאָס זיין? ...

די שטאַט א, וואוהין אַבראַמזאָן פאַרט, וואוהין דער צוג מאַנגט זיך מיט אַ טראַסק און אייִרעניש, איז איינע פון יענע שטעט, וואָס דאָס רוב איינוואוינער זייערע זיינען יידן און די פאַסאַזשירן אויף יענעם באַן זיינען אויך כמעט דורכאויס יידן. אויך איצט איז צווישן דער גרויסער צאָל פאַסאַזשירן געווען נאָר איין קריסטליכע פאַמיליע, וואָס איז געזעסן אין אַ ווינקעלע אַנטקעגן אַבראַמזאָנען. און יעדער מאָל, ווען עמיץ פון די ייִדישע פאַסאַזשירן האָט אויסגעשריגן אויף רוסיש: „באַזשע סאַכראַני!“ „פאַזשאַרוסטאַ“, „וו טאַקאַם סלומשאַיע“ וכדומה, האָט אַבראַמזאָן באַמערקט, ווי די מוטער פון דער דאָזיגער פּפּבורדיגער פאַמיליע פּלעגט אַ שטופּ טון מיטן עלנבוין איר בראַנדע טאַכטער, זי זאָל זיך צוהערן צו דער אויסשפּראַך פון די שרייענדיגע ייִדישע פּרויען. צום גליק, אָבער, פּלעגן אירע אויגן אין אַ רגע אַרום זיך פּלוצים אָפּשטעלן אויף דער קאָל-קאַרדע פון איר מאַן דעם באַצמטן, וואָס איז געזעסן און גע-דריםלט, און אַזיין אָנהויבן איינדריםלען — דעמאָלט האָבן שוין די ייִדישע מיידלעך געקאָנט אומגעשטערט רעדן זייער רוסיש.

קיינער שמערט ניט, און דער סוחר, וואָס איז אָנגעלענט אָן דער באַנק, האָט נאָך אַמאָל אָנגעהויבן דערציילן זיין חבר, וואָס עסט דעם וואַרשט, וועגן די גרויסע אויפטוען פון דעם פרייג, דעם שטאַבאָפיציר און דורכגעטריבענעם סוחר.

— טעקס, טעקס, — קערט ער זיך אום צופרידן צו זיין שמועס און, קענטיג, אַז ער האָלט שטאַרק פון זיין העלד און פיהלט זיך אַזיין צוליב די מעשיות, וואָס ער דערציילט פון אים, עפעס ווי אַ שטיקל מקורב צו גרויסע רוסישע פריצים. — טעקס... סווערדאָוו האָלט אין איין טענהן: „זי איז מיינע, איר צירונג איז מיינס און אינגאנצן געהער זי מיר — און אַ סוף!“ יאַרמאַלסקי, אָבער, איז אויך נישט קיין יינגערע, לייקנט ער נאָר אָפּ די גאַנצע געשיכטע: נישט געשטויגן, נישט געפֿויגן! ווערט סווערדאָוו אין בעס און שרייט: „וואָס הייסט, נישט גע- שטויגן?“ שפּרינגט אויף און כאַפט אַראָפּ דעם רעוואָלוער פון וואַנט!...!

אַבראַמאָן איז זיך געשטאַנען אין זיין ווינקלע, פרעמד צו אַרץ, וואָס אַרום אים, דער שמענדיגער קאַפּוועהמאַן זיינער, וואָס איז איצט, צוליב דער אויפֿרעגונג, נאָך שטאַרקער געוואָרן, האָט עפעס ווי פּאַשירעמט זיין הייליגטום אינעוועניג אין האַרצן פאַר דער דרויסנדיגער טומאה. ער האָט שטאַרק-שטאַרק צוגעדריקט די האַנט צום הייסן שמערן און פעסט צוגעשלאָסן די אויגן, גלייך ער וואָלט ווערן קאַנצענטרירן די גאַנצע וועלט אין זיין גע- דאַנק, פאַר זיינע אויגן האָט געבֿלאַנקט דער שניי-צודעק, וואָס איז אויסגעשפּרייט געווען איבער אַרץ: דער גאַנצער לופט-רום, וואָס פון יענער זייט וואַנאָן-ווענטל, איז פּוּל מיט אַ וויסקייט, מיט אַ לויטערער און פּראַכטפולער וויסקייט, געבן אים איז געזעסן דער אָפּגעריסענער ייד און האָט זיך פּונגה צוגעקוקט, ווי דער ייד פונם וואַרשט ארבעט מיט די באַקן; זיין לאַנגע באַרד, אָבער, האָט דערמאָנט אַבראַמאָנען אָן זיין פּאַטער, ר' יצחק דעם שוחט, אן זיין פּאַרדבקעט זינגען ביים שפּתדוּיגן שחרית- דאווענען:

— הו"ן וה"ו-ה"ה... אי-אי-אי, לחי עורמים!

— הטרם והמ'הר... בים-באם-באם לחי עורמים!..

די אָפּגעקילטע שעמעוודיגע שטראַלן פון דער ווינטערזון, וואָס פאַרגייט, האָבן, פאַר זייער פאַרשוואַנדן ווערן, קרום אַרייַנגעדונגען דורך די שוויבן, געציטערט אויף די ווענט פון וואַנאַן, און אויך אָנגערירט אין רעכטן ווינקלשטערן דעם יונגן מאַן, וואָס איז געשמאַנען אויסגעצויגן, און אים פאַרליכטן...
— יונגער מאַן, — האָט זיין שכן, דער אַרטער ייד, ענדליך געגעבן רוה די פאַקן, וואָס האָבן נאָך געמעלד-גרהט, און גענגע מען פאַטראַכטן די אַרומיגע, צי וועט ער נישט געפינען צווישן זיי בערנים אויף זיין פאַרשראַנג, — אפשר וואָלט אַ סברה גע-ווען מאַכן אַ מנין און אָפּדאווענען מנחה, אַ?

אַבראַמזאָנס בערד, זיינע פשוטע קליידער, זיין פאַניין זיך מיט אים, מיטן אַרימאַן, מיט דרך ארץ און כבוד, זיין האַרציג קור, מיט וועלכן ער האָט אים געענטפערט אויף אַלע זיינע קורצע פראַגעס, — דאָס אַרץ האָט געגעבן דעם אַרטן די האַפענונג, אז דער דאָזיגער „יונגער מאַן“ וועט זיך נישט אָפּזאָגן פון אַ מנין אויך. דאָס מאָל האָט ער זיך, אָבער, אָפּגעאַרט און קיין מנין איז נישט געוואָרן. און דער „יונגער מאַן“ איז געפליבן שטיין זיך נישט גערירט נעבן פענסטער. אַלע זיינע אָנגעצויגענע האַרץ-פעדים, זיין גאַנצער אינעווענינסטער מענש, האָבן מתפּלר געווען פון זיך אַליין, אין פולקומענער אָפּגעשיידקייט.

אָט איז יענער בערעזעווער וואָלד מיט יענע הויכע גרויסע בוימער, וואָס זיינען דורכגעשוואַמען פאַרביי אויך דעמאָלט, צו-ריק מיט עטליכע חדשים, בעת ער איז געפאַרן אַהין, קיין צו, ווערן דאָרט אַ לערער פאַר פאַרעבאַטישע קינדער. שפעט-יאָר איז דעמאָרט געווען. די בוימער זיינען געשמאַנען אַנטבלויזטע, נאַקעטע און טרויעריגע און דער איצטיגער ריינער און בלאַנקענע דינער שניי איז נאָך נישט געלעגן אויף זיי, און איצט איז ווינטער, און ער קערט זיך אום צוריק. ער קערט זיך אום קיין א. צו אַר-בעטן, עפעס אויפצוטון. זיך לענגער פאַרהאַרטן דאָרטן האָט ער

ניט געקאָנט, האָט געמאַכט אַן אויסמיש; האָט אויסגעביטן דאָס זאַמע, רוהיגע לעבן אויף אַ קריינעם סקאַנדאַל... .

— כאָ-כאָ-כאָ! — האָט זיך אויפגעהויבן אין אַבראַמוואַנען אַ שטראָם פון אַ פרישן געלעכטער, בעת זיין שטערן איז אָנגע-שפּאַרט אָן דער קאַלטער שויב געווען, — זיי האָבן אים געדונג גען פאַר גוטע שכירות, האָבן געדונגען אַן אַרימען עלטמן בחור, אים גוטס געטאָן, יעדן טאָג עסן און טרינקען געגעבן און חודש-געלט אַ צוגאַב... . און דאָס אַרץ צוליב וואָס? — צוליב דעם, ער זאָל לערנען זייערע קינדער וואוילגעפערן זיין נאָט און לייט. און ער, וואָס האָט ער געטאָן? וואָס האָט ער געטאָן, דער אומדאַנק-פאַרער? ער האָט פאַר זיינע קריינע תלמידים, פאַר אַט די דאָזיגע פּרעקלאַך קינדער, וואָס מע האָט זיי אים אָפּגעגעבן צו לערנען תורה, דרך ארץ און השפּלה, ער האָט פאַר זיי אויפ-געדעקט גאָר אַנדערע זאַכן, זיימיגע, איבעריגע, וועלכע זיינען ניט געגעבן אַנטפּרעקט צו ווערן... .

— כאָ-כאָ-כאָ, — אין אָנהויב איז גענאַנגען אַרץ גראַט, וואָס בעסער קאָן ניט זיין. זיי האָבן אים ניט געקאָנט, האָבן גאָרניט גע-וואוסט, וואָס ער טוט מיט זיינע קריינע תלמידים; די לייטישע באַלעבאַטים זיינען מער פון אַרץ געווען פאַרטאָן אין געשעפט, אין קערמעשראַך. אָבער סוף כל סוף האָבן זיי זיך אָנגעהויבן דערוויסן וועגן זיינע מעשים. האָבן דערוועהן, אַז ער פאַרטייטשט פאַר זיינע תלמידים דעם נביאם פּסוק: „די רויב פון אַרימאָן איז אין אייערע הייזער“ — מיט מער חשק, ווי ער לערנט און שטופּט אין זיי אריין די נויטיגע גראַמאַטיקאַלע-בלאָים, די קרוגע מלחמה-מעשיות, אַריטמעטיק, געאָגראַפיע און די איבעריגע קענטענישן! און די שראַנג איז געווען קרוג און דער סקאַנדאַל שרעקליך! דער דאָזיגער משונה-מאָדנער לערער האָט זיך פּאַצויגן צו זיינע תלמידים ניט ווי צו פּוסטע בליים, וואָס דאַרפן אָנגעפירט ווערן מיט אַלערליי למודים, ווי דער שטייגער איז, נאָר ווי צו יונגע חברים, ווי צו מאַטעריאַל צום שאַפן... .

זיי, די תקיפים, די פּני פון צו, — וואָס ווען נישט דאָס יידיש-

קייט און די פאָגראַמען אויף דער וועלט, וואָרטן זיי הנאה געהאַט פון זייער בשרן גוף, פון זייער מעמד, פון די מלחמה-ניים, פון אַרץ, אָן אמתע פולע הנאה, — זיי האָבן ניש געקאָנט זיין צופרידן מיט דעם משונה-מאָדנעם בחור, מיטן קבצן דעם משומד, וואָס דינט ביי זיי פאַר אַ שטיקל פרויט!

— און אַט איצט, נאָך אַ קורצער פּויע, קערט ער זיך ווי דער אום צום הונגער און נויט, און פליסערט מיט עקסטאַז וועגן זיין איצטיגער באַפרייאונג, וועגן דעם, וואָס ער ווערט ווידער אַ פרייער מענש אין אַ גרויסער שטאַט, וועגן דעם לעבן, וואָס שטייט אים דאָרט פאַר, וועגן זיין איצטיגער שטימונג און וועגן דעם לעבנס רעטעניש בכלל.

די בין-השמעות שעה איז פאַרשוואונדן, אין די וואַנאַן-לאַמ-טערנעם האָט מען אָנגעצונדן חרבע ליכט. דער צוג איז דורכ-גענאַנגען אין אַ טיפן טאַל. אויפן שוואַרצליכן פענסטער האָבן זיך אָנגעוואַלנערט חושך-בערג, זייען רויך האָבן זיך געקנוילט, און פונקען פּייער — אינם רויך. הוהו — הוהו... .

דער צוג טראָגט זיך שנעל איבער דעם אייזערנעם בריק, אויפן גרויסן טיך, וואָס נעבן א. אין דער פינסטערניש שוועבן אַדורך גערטענער, וואַך-ביידלאַך, ברונים, גרין-טונקעלע פענדלאַך, — ס'א לעבן!

— מייע האַרן, אייערע בילעטן! — האָט דער אַריינגע-קומענער קאָנדוקטאָר אויסגערופן מיט זיין געוועהנליכן ניגון, — ווער פאַרט ביז א. ? .. זייט גוט! ..

אַבראַמזאָן האָט אָפגענעבן דעם בילעט, איז איילנדיג אַרויס אויפן וואַנאַן-פּלעטל און געברייבן דאָרט שטיין. ער האָט מיט אַ פולער ברוסט אַריינגעאַטעמט די פרישע קאַלמע לופט, זיך אָנגעשפאַרט מיטן גאַנצן גוף אָן דעם אייזשטאַב פון פּלעטל. אין געדאַנקען-פּלאַנטער האָט ער זיך דערמאַנט אָן דעם, וואָס ער האָט איר געזאָגט וועגן זיך אַזיין דעמאָלט, ווען ער איז געווען מיט איר אין א. אַט וואָס ער האָט געזאָגט: אויב ער איז לעת-עתה נאָך ניש דער מענש פון פולער האַרמאָניע, איז אָבער די שטרע-

בונג צו איר זעהר גרויס ביי אים, און ס'פעלט אויך ניט קיין שטאָף
צו שאַפן און פאַרפולקומען זי.

און איין געדאַנק ברענגט אַרויף אויפן צווייטן. זיינע גע-
דאַנקען זיינען אין דער רגע געווען ניט נעגונ קלאָר און באַשטימט.
דאָס איז געווען אַ מיין צאַרט און שעמעוודיג טרוימען-פענקעניש,
ווי דאָס פענקעניש פון אַ יונגן מאַן צו זיין אויסדערוועהרלעכער,
וואָס ימים צעשיידן זיי... .

צאַרט און שעמעוודיג זיינען געווען זיינע טרוימען וועגן איר,
וועגן אָט דער דאָזיגער ווייט-נאָהענטער, וועגן דער, וואָס וואָרט
געקאַנט פאַרפולקומען זיין לעבן, באַשייגען עס און דערהויבן,
ווען ניט איין פינטעלע, וואָס צווישן זיי — וועגן דער, וואָס אין
אָנהויב האָט ער מער ניט ווי נאָר געוואונדערט זיך אויף דער
מענשליכער שענקייט אין איר. דערנאָך האָט ער ביסלאַכוויז,
פאַר יענער קורצער צייט, וואָס די בשותפותדיגע און אויפרייצנדיגע
אַרבעט האָט זיי דערנעהענטערט און אירע האָר פלעגן אומגערן
אַמאָל אַגירן זיין פנים, אָנגעהויבן מורא האָבן, טאַמער וועט
ער אַרויסגעבן פאַר איר דורך אַ פאַוועג אָט יענעם נייעם שטריך,
וואָס אין זיינע נעפיהלן און אין זיין באַציהונג צו איר... .

אַבראַמוזאָן האָט זיך געשעמט מיט דעם דאָזיגן שטריך.
ס'פלענט טרעפן, אַז אים האָט זיך מיט-אַמאָל שטאַרק פאַרוואָרט
זי זאָל זיך דערוויסן וועגן אים, אָבער אין דער זעלבער צייט האָט
ער מורא געהאַט פאַר דעם. ער האָט זיך שטענדיג פאַמיהט
אָפשוואַכן דעם דאָזיגן שטריך, אים פאַרווישן, — אָבער וואָס
איז ער שוואַך, אויב ער קאָן אים ניט אַרויסרייסן פון האַרצן?
און פלעגט ער זיך איבערצייגן, אַז זי ווייסט, האָט אים דעמאָלט
נאָר איין פראַגע באַשעפטיגט: צי איז דאָ אַ האַפּענונג, אַז
יענעם פינטעלע זאָל פאַרשוואַנדן און ס'זאָל ווערן פלאַץ פאַר
אַן אויסגלייך צווישן די ווידערשפּרוכן, און דאָס היינטיגס ום
זאָל ווערן איינס?

דער פּאַקאַמאָטיוו האָט אַ שטאַרקן פיף געטאַן. אַבראַמוזאָן
האַט זיך אויסגעגלייכט, ער האָט אין זיך דערפיהלט אַ גאַנצקייט.

ער האָט מער נישט געפיהרט די שווערע ראַסט, וואָס האָט געדריקט
אויף אים; גלייך ווי מיט דער האַנט אַראָפּגענומען... אַ גרינגע
נשמה-פרייד און אַ שווערער קאָפּוועדמאָג האָט אים באַהערשט.
און די גאַנצע צייט האָבן זיי נישט אָנגע-
רירט איינס אָנאָס אַנדערן.

זיבן אזייגער אויפדערנאכט איז דער צוג צוגעגאנגען צום נייעם
וואַקזאל אין דער גופערניאלער שטאָט א.

אַבראַמזאָן איז שנעל אַריין אין וואַגאָן, אַרויסגעשלאָפּט פון
אונטער דער פּאַנק זיין רענצעלע מיט דעם פּיסל וועט און עטליכע
פּיכער, וואָס אין דעם, און איז אַרויסגעגאַנגען.

— וואוהין? — האָט ער זיך פּלוצים אַ פּרעג געמאָן, זיך
אַפּגעשטערט אין מיטן וועג, — צו מנשה קאַצמאַן? ..
זי זעהן? .. דאָס וואָרט גוט געווען ... אַך, פּלוצים ... חוה ...
אַבער דעמאָלט וועט אים שוין שווער זיין פון דאָרט אַוועקגיין, און
ער מוז דאָך האָבן אַ פּאַונדערן צימער, פּדי צו אַרבעטן, אַר-
בעטן ... וואָס וועניגער מענשן, אַרץ גרעסער די אַרבעטס-פּרייד.
כאַכאַ, אָבער צו אוריאל דאָויד אָווסקיין איז אויך
קיין פּלאַץ נישט ... ער האָט נישט ליב קיין געסט ... אוריאל, אַ
סברד, אייך נאָכט איבערנעכטיגן ... ע, ס'מאַכט נישט אויס ...
מאָרגן וועל איך געפינען אַ צימער ... צו דאָוידאָווסקיין!

ער האָט אַרויפגעקענט דאָס קלומעקל אויף די פּלייצעס און
זיך געלאָזט גיין, די גראָבע און שווערע בענד-טאַוולען פּונם
„כּוורי“ און פּערדימשעווסקיס פינף פּיכלאַך, וואָס דער פּאַרלאַנג
„צעיריס“ האָט אַרויסגעגעבן, זיינען געלעגן אָן אַ זייט אין
רענצל, האָבן געדריקט אויפן אַקסל און אַרויסגערופן ביי אים
אַ מין הנאה דערמיט, וואָס ער פּיהרט זיין גוף. ער איז געגאַנגען
מיט שנעלע טריט צו דער קאַווקאַזער גאַס, וואו אוריאל האָט
געוואוינט. אַבראַמזאָן האָט געהערט, אַז אוריאל דאָוידאָווסקיין האָט
זיך אָנהויב ווינטער ווידער אַרויסגעקליבן צו זיינע עלטערן. דער

וועג איז געווען ניש קיין קורצער — א גאנצע שעה נאָנג. אמת, די זאכן, וואָס ער האָט געטראָגן, זיינען געווען גרינג, די קליידער — אויך ניש איבעריג שווער, אָבער דער שטענדיגער קאָפּוועהמאָג האָט אים זעהר פאַרמאָטערט, ער איז דורכגעגאַנגען דאָס יאָסקע-געסל פאַר די קאַצמאַנס דירה, וואו חוה בלומין האָט געוואוינט, און אַ גרינגע בלאַסקייט האָט פּלוצים אַריינגעשטראָמט אין זיין גאַנצן וועזן און ער איז כמעט ניש פייגעשטאַנען דעם נסיון אַריינצוגיין אַ היין. אָבער דאָס האָט געדויערט נאָר אַן אוינגבליק, און אַבראַמוזאָן איז נאָך אַ קליינעם קאַמף מיט זיך אַוועקגעגאַנגען ווייטער.

פּעט ער איז אַריינגעקומען צו דאָוידאַוסקין אין שטוב אַריין, איז די פּאַרפּאַסטע, אוריאלס מוטער, געוועסן ביי אַ קליין לעמפל, איבערגעקליבן אַרבעס, און פון איר נאָו האָט גערונען און איר פנים איז געווען אָנגעכמורעט, ווי אַלע מאָל. שמואל, דער יינגערער זון, איז אויך געווען ביים טיש פאַר אַ מעלדער קאַשע און געלייענט אַ יידישע פּראָקלאַמאַציע. אין זיין מאָגערן, פון בליי אויפגעגעסענעם פנים, האָט מען דערקענט, אַז ער איז אַ זעצער. דער אַלטער דאָוידאַוסקי, מישה-אהרן, איז נישט געווען אין שטוב. שמואלס שוואַרצע, עקשנותדיגע אויגן זיינען געגאַנגען פון שויסל צו דער פּראָקלאַמאַציע און צוריק און, דערהערט דעם „גוטן-אָונט“ פון אַ פּרעמדן מענשן, וואָס איז אַריינגע-קומען, האָט ער אין אומבאַוואוסטזיינער פּאַרויכטיגקייט אַרונטער-גערוקט די פּראָקלאַמאַציע אונטערן ברויט, און זיינע אויגן האָבן אַ גלאַנץ געמאַן מיט חשד, גרייט זיך צו ווערן. אָבער ער האָט פאַר דערקענט אין דעם אַריינגעקומענעם, אין די ענערגישע און פּראָסטע שטריכן פון זיין פנים, אן אַלטן באַקאַנטן — און האָט זיך באַרוהיגט. אין אַ רגע אַרום האָט זיך דאָס בחורל דערפּרעהט פּראָסט און אמת מיט די גרויסע וואַרימע אַבראַמוזאַנס אויגן, וואָס אין ברוינעם גלאַנץ פון זייערע שוואַרצע פּלעקן האָט זיך געפיהלט אַן ענערגישע גערוועזישקייט, אַ ווייכע און זעהר צאַרמע.

— אַבראַמוזאָן איז, דאָכט זיך, די לעצטע חדשים נישט געווען

הי? — האָט שמואל אַ פּרעג געמאַן, פּדי עפעס צו זאָגן, דגם ער
האָט דאָס גוט געוואוסט.
אַבראַמואָן האָט אים געענטפערט און זיך נאָכגעפרענט אויף
אוריאלן.

— אוריאל, — האָט זיך די פאַרעפאַסטע ביטער געקלאָגט, —
אוריאל האָט זיך שוין ווידער אַרויסגעקליבן פון אונז. ער האָט
בײַ אונז געוואוינט ניט מער ווי אַ חודש, און שוין אַ וואָכן דריי
מיט אַ האַרבער, אַז ער וואוינט ווידער אַמאָל אַליין, ווי פּרידער.
איז אַוועק פון אונז. אָך-אָך, קענטיג, מיר שטערן אים. בנאמנות.
מיר לאָזן אים ניט, ווייזט אים, טון, וואָס ער דאַרף. זיין צימער
שטייט איצט לעדיג. אפשר ווייסט איר עפעס אַ בּחור, וואָס
דאַרף האָבן אַ דירה, אַ? בנאמנות, מע דאַרף ניט קיין בעסערן
צימער, ווי דער. מיט אַזעלכע מענשן, ווי מיר, וועט יעדערער
זיין צופרידן, און ניט טייער, אַ?

— אַ? — האָט אַבראַמואָן זיך אויפגעמונטערט, — יאָ,
וואָס, אַ דירה? .. איך אַליין זוך אַ צימער ... אויב נאָר. ..
— איר דאַרפט שוין האָבן אוריאלן? — האָט שמואל אומיסטן
ערנסט איבערגעריסן מיט אַ שטיקל קאַנספּיראַציע און מיט אַ
ברוג אויף דער „דאָזיגער יידענע“ — זיין מוטער — וואָס
דורט אַ קאַפּ מיט אירע דירות, בעת אַ מענש פּרענט אויף
אוריאלן.

„די דאָזיגע יידענע“ האָט זיך נאָך מער אָנגעכמורעט. וואָס
פאַר אַ קינדער זיינען דאָס היינט! ווייסן, דאַכט זיך, גוט, ווי
שווער דאָס לעבן איז איצט; ווייסן, דאַכט זיך, וויפיל בלוט עס
צאַפט זיך אָפּ, ביז מע קריגט דאָס שטיקל ברויט און ווי טייער
דער גראַשן איז, און ס'אַרט זיי דאָס גאָר
נישט; בנאמנות, כאָטש נעם שריי „שמע ישראל!“ שטייט אַ
דירה לעדיג, קומט, מיט גאַטס הילף, אַ צייטישער מענש, וויל
זי דינגען, איז, דאַכט זיך, וואָס דאַרף אַ רעכט קינד טון? איז דא
די, וואָס שמואל רעדט אים ניט צו, פאַרדעהט ער אים נאָך דעם
קאַפּ מיט געכטיגע טעג, אוי, אוי!

אבראמאָן האָט געוואָלט טון דער אומעטיגער פרוי אַ נחת רוח
און איז מיטגעגאנגען מיט איר אַ קוק טון אויף דעם צימער. דאָס
איז געווען אַ ראַנגער און שמאַלער משונהדיגער צימער מיט איין
שמאַל פענסטער. רעכטס ביים אַריינגאנג איז די וואַנט געווען
אַפגעטינקעוועט טונקל-בלוי און באַדעקט מיט שפינוועבס ביי דער
סמעריע; לינקס—אַ ברעטער-ווענטל, וואָס האָט אָפגעטיילט דעם
צימער פון דער עסשטוב, איז געווען אַ ביסל אויסגעבויגן און פאַר-
קלעפט מיט אַ גרינעס און געשפרענקלטן פאַפיר. די באַלעבאָסטע,
וואָס האָט באַגלייט דעם נייעם קוואַרטיראַנט, האָט אויפגעהויבן
פאַר די ווענט דעם ראַמפּ — און די שאַטנס פון די אָפגעריבענע
בידער, וואָס זיינען געהאַנגען אָן שום סדר, האָבן געטאַנצט און
ס'האַבן צווישן זיי ארויסגעקוקט די קעפּ און פּאות פון גרויסע
רבנים און נאונים און עפּאָלעטן מיט גאַדענע פרענו פון גענע-
רעלער און סאָדאַטן. אויפן קיכעלעט, הינטער דער טיר, זיינען
געזעסן די שטוב-קינדער, זיך געוואַרימט און געוונגען מיט אַן
אויסגעצויגן מרה-שחרוד-קור, וואָס האָט פאַרקלעמט ביים
האַרצן. באַזונדערס טרויעריג איז געווען דאָס קור ביי אַ קליין
געקרייזט בלייך מיידעלע, וואָס האָט ניש געקאַנט אַרויסרעדן קיין
„גימל“, „למוד“ און „ריש“, און דעריבער איז ביי איר דאָס ליד
אויסגעקומען נאָך טרויעריגער און שוואַכער :

— אבעי — אַי-חילנו שב-ש-מיה... .

— „אַבער, אלוהינו שבשמים“ — האָט אונטערנעכטאָפּט אַן
ערטער יינגעלע פון איר מיט אַ פרעג און וואַרטעניש... .

— בי-ש-ח-פּין עשה... . — האָט די קליינע געברומט און גע-
קלאַנט מיט איר וויינענדיג קור, און דער גאַנצער כאָר איז שנעל
אַריבער צו יידישע ווערטער אין דעם ליד :

„אַבער אונזער גאָט,

וואָס אין הימל רוהט ער,

וואָס ער וויל טוט ער“... .

און תפיק האָבן זיי דעם פּערו איבערגעזונגען מיט אַ גיכן מונג-
טערן טעמפּ, נאָר די קריינע האָט זיך ווי באַרוהיגן ניט געקאָנט,
און ווידער גענומען קלאָנגן און זיך פאַרגיסן:

„אַבעי אונזעי דאָט,
ס'איז הימע, יומיע,
וואָ סעי וויגי
מוט עי“ ...

— דער חדר איז מיר געפּעלן, — האָט אַבראַמוזאָן געזאָגט,
נאָר מער ווי דריי רובל קאָן איך ניט זאַלן.

— דריי רובל? — האָט די באַלעבאָסטע געשאַקלט מיטן קאָפּ
און ניט געקאָנט איינהאַלטן אין זיך די פרייד, וואָס האָט זי
פּלוצים אָנגעכאַפּט, — ניין, מיין פריינט, בנאמנות, מ'קאָן ניט.
איז ווינציג, אַזא יקות אויף האַרץ היינטיגן ווינטער, איין גאָט זאָל
זיך דערבאַרימען.

— און די באַלמעלאַכעס, וואָס אַרבעטן דאָ, וועלן אייך נישט
שטערן? — האָט שמואל פאַרעקשנט איבערגעריסן דער מוטערס
שטאַמלען, באַמערקענדיג, אַז אַבראַמוזאָן איז גרייט צו העכערן דעם
פרייז (בכלל איז קענטיג געווען, אַז דער דאָזיגער שידוך געפּעלט
אים עפעס ניט), — איר דאַרפט, מסתמא, דאָך האָבן אַ רוהיגן
צימער פאַר אייער אַרבעט, אַ-יאָ? מיין טאַטע, ווייסט איר דאָך, איז
אַ טעסלער און אין שטוב אַרבעטן דריי אַרבעטאַרער.

— רבונו של עולם! — האָט די יידענע אַ קרעכץ געמאָן, —
וואָס רעדט ער? שמואל, וואָס רעדסטו? בנאמנות, ביזט, חס
והליצה, געריט פון די געדאַנקען, בנאמנות. אַ גרויסע זאַך —
דריי אַרבעטאַרער ... גלייך, ווי ער וואָלט אַ פּרעמדער געווען:
דריי אַרבעטאַרער, קיין עין-הרע, אָבער טעסלעריי איז דאָך ניט
קיין קוונע! זאָגט אַליין, זייט מוחל, — האָט זי זיך געווענט-
דעם צו אַבראַמוזאָנען, — עפעס זיינט איר דאָך אַ מענש מיט
אַ פאַרשטאַנד. וועמען שאַדט עס, אויב זיי אַרבעטן זיך שטידער-

הייד אין פאָרהייזר, בנאמנות, ס'דאָך ניט קיין קווינע, מע קלאַפט
ניש מיט קיין האַמער אויף דער קאָוואַדלע!

— גוט, גוט! — האָט זי אַבראַמוזאָן ליבליך באַרוהיגט, —
איך לאָז איבער דאָ מיין רענצל, מיין גאַנץ פאַרמעגן, און דער חדר
בלייבט פאַר מיר. איך וועל נאָר בעטן אַרויסטראָגן פון דאָרט
די איבעריגע זאַכן און די בילדער. אַ טיש און אַ שראַפּעטל
— און מער דאַרף איך ניט. וואָס!? — האָט ער פּלוצים אַ
געשריי געטאָן, אַ קוק געבנדיג אויפן זייגער אויף דער וואַנט,
— שוין האַלב עלף?

— ניין, — האָט שמואל האַרט אָפּגעענטפערט, — דער
זייגער גייט נישט ריכטיג, תמיד שטייט ער אויף איין שעה. איך
רעכן, איצט דאַרף מער ניט זיין, וויי ניין אַזויינער. ס'מער ניטאָ,
ווי אַ האַלבע שעה, זינט איך בין פון דרוק געקומען. היינטגיין
ווינטער האָבן מיר דאָך געשטרייקט; מיר האָבן געמאַכט אַ גרויסן
שטרייך און איצט אַרבעטן מיר פון אַכט ביז אַכט. איך זאָג ...
אָך, אַבראַמוזאָן, איר ווילט דאָך זעהן אוריאלן, תיכף מיר איך אייך
צו צו אים. ער וואוינט איצט ניט ווייט פון מנשה קאַצמאַן, איר
ווייסט דאָך מנשה קאַצמאַנס שטוב? און זיין איידעם כאַווער-
שטיינען ... זעה, וואָס איך פרעג! ס'אָ שאַלד, צי אַבראַמ-
זאָן קאָן כאַווערשטיינען! די לעצטע צייט האָב איך אָנגעהויבן
אַריינגיין אַהין. אָט דאָס איז אַ מענש! ער האָט מיר געהייסן
לייענען ענגעלס געשיכטע פון דער פאַמיליע, פּרוואַט-אייגנטום
און ... און מלוכה ... יאָ, פון דער פאַמיליע, פּרוואַט-אייגנטום
און מלוכה. אַזוי, הייסט עס, איך האָב ניט קיין מעות. ס'אָ גוט
בוך, אַבראַמוזאָן? איך גיי תיכף מיט אייך.

די באַלעבאָסטע האָט געבורטשעט מיט צער:

— ביינאַכט, אין דער פינסטערניש ... אוי, אוי, יעדע נאַכט
געפינט ער עפעס אַן עסק, האָט קיין רחמנות ניט אויף זיך און
ניט אויף אַנדערע. ער דאַרף דאָך מאַרגן אויפשטיין פריה צו
דער אַרבעט; וואָרט ער זיך, לכּל הפּחות, כאַטש איין נאַכט זיך
אויסגעשלאָפן ווי געהעריג, איז אָבער ניין, טראַגט אים דער

רוח, רוהט ניש קיין מינוט. אַפּוּוכן אַן „אוראַק“ פאַר אוריאל, הערפן עפעס אין שטוב, דאָס ניין, צו דעם כאַפּט ער זיך ניש, האָט נאָר אין זינען פּוּסטע געשעפטן. וואָרן, וואָס אַרט אים דער מאַמעס וועהמאַנגן? ס'איז אים אַ גרויסע דאגה, טאָמער האָט די מאַמע מורא! וואָס אַרט אים, אַ שטייגער, וואָס דער מאַמע פאַרט די נשמה אַרויס אַלע מאָל, ווען ער גייט אַוועק... כאַטש פּרעג, וואָס? שוין, דאַכט זיך, צייט געווען זיך צוגעוועהנען ניש מורא האָבן, ניש דאגהנען... גוטע יאָרן געקומען... אַך-אַך-אַך... שמואל האָט שנער פאַרענדיגט זיין נאַכטאַנבייסן, באַדאַרטן די פּראָקלאַמאַציע און זיך אויפגעהויבן פון אַרט. אַלע זיינע העוויות זיינען געווען אַזוי ערנסט, גלייך ער קלייבט זיך תּיכּף אין אַ גרויסער שליחות און אים שטייט פאַר מלחמה צו האַלטן מיט דער לופּט.

אַבראַמוואָן האָט בעתן ניין געפרעגט, צי האָט זיך אוריאל אַרויס-געקליבן, ווייל ער האָט זיך צעקריגט מיט די עלטערן. שמואל האָט געענטפערט, אַז ניין. אַזוי, אַן שום קריג. און, בכלל, קלערט ער, איידער צו פרעגן פאַרוואָס ער האָט זיך אַרויסגעקליבן, דאַרף מען בעסער פרעגן, פאַרוואָס ער האָט זיך נאָר נאָך אַמאָל אַריינגעקליבן? ער וואוינט דאָך, זינט ער איז צום שכר גע-קומען, אַליין, און פּרוּצים — ברוך הבא! אויב ער קאָן ניש אויסרעדן צוויי ווערטער רוהיג מיטן טאַטן — איז בעסער נאָר ניש קומען און ניש אַוועקגיין. אַזוי זאָגט ער, שמואל, און אַזוי האַרט ער, בכלל איז אוריאל די לעצטע צייט געוואָרן זעהר אַ משונה-מאָדער. ער איז אַפּילו פון תּמיד אַן אַ משונהדיגע בריאה, אָבער ניש אַזוי, ווי די לעצטע צייט. ניין, קיין שום קריג איז ניש געווען. אדרבא, ער באַגייט זיך איצט מיט דער מאַמען אַ סך בעסער, וואָ-רימער ווי פּריהער, נאָר האַרט זיך איצט אַ סך ווייטער פון דער שטוב און באַווייזט זיך נאָר זעלטן דאָרט.

זאָל אַבראַמוואָן זאָגן, וואָס ער וויל! ער, שמואל, פאַרשטייט

אים ניט, פארשטייט ניט אוריאלן, ער פארשטייט ניט וואָס איז מיט אים. כאַווערשטיין זאָגט „אַבראַמאַוושטינאַ“, און ער, שמואל, האַלט אויך אזוי: אַבראַמאַווס אַ טיפּ און מער גאַרנישט. ער מיינט, ער זאָגט: אין אונזערע צייטן איז יעדער מחויב צו טון אַ סך — און דער זעצט זיך אין אַ ווינקלעך און טונקט ניט איין קיין האַנט אין קאַלמער וואַסער, לייגט גאַנצע טעג און „שפייט אויף דער סטעליע“, ווי מנשה קאַצמאַן זאָגט. פאַר-שטייט זיך, ער, שמואל, וועט אים אַ וואָרט ניט זאָגן: אוריאל ווייסט אַ סך מער פון אים און לאַכט פון אַלע זיינע רייד. אָבער ער בעט אים, אַבראַמוואָנען, זאָל ער אים דערקלערן די זאך. אַ פאַר מאַל, האָט ער, שמואל, געדערט, ווי אַנדערע רופן זיך שרעכט אָפּ וועגן אוריאלן. אַלע פאַציהען זיך צו אים מיט שטאה, און, אין פלוג, אָהן שום סיבה דערצו. כאַווערשטיין, גאַדלמאַן, פערטאָוו — אַלע, און וואָס מיינט אַבראַמוואָן? זאָל ער אים זאָגן!

— דער ווינט לאָזט ניט רעדן, חבר! — האָט אַבראַמוואָן זיך צעלאַכט.

ערשט דעמאָלט האָט שמואל פלוצים זיך געכאַפט, אַז ער רעדט צו פיר און אַבראַמוואָן גייט אינגאַנצן נאַקעט, אין אַ זומער-מאַנטל; האָט ער זיך אויפגעמונטערט, גענומען גיין גיך, ניט אויפהערנדיג צו אַרבעטן מיט דער צונג:

— אוריאל איז איינזאַם. ער וועט זיך זעהר דערפרעהען מיט אַבראַמוואָנען, דעם גאַנצן זומער איז ער דאָך געווען דער איינציגער, וואָס פלעגט צו אים אַריינקומען. אָבער אויב אים איז קאַלט, טאָ וואָס-זשע גייט ער אזוי פאַכעליך? ער גייט כמעט פונקט אזוי, ווי אוריאל. אַבראַמוואָן האָט געזעהן, ווי אוריאל גייט? אויסגעצויגן, גלייך, פאַמעליך, שטייט, שאַ... גלייך ער האָט צוועלף שטעקנס איינגעשרונגען, ווי קאַצמאַן זאָגט.

— קיין חידוש נישט, האָט אַבראַמוואָן וויטער געלאַכט, — מיר ווינען אַלט און מיר...

די דאָזיגע קליינע באַמערקונג האָט אָבער אַרויסגערופן אַ
 שטורמישן פּראָטעסט ביי זיין באַגרייטער.
 — ניין, ניין, ניין! זיין ברודער, — מעגליך, אָבער אַבראַם־
 זאָן! אַבראַמזאָן איז נישט אַלט, ער איז יונג, ער איז איינער
 פון זייעריגע. ער, שמואל, ווייסט עס, ער האָט נאָך נישט פאַר־
 געסן אַבראַמזאָנס דרשה, דאָרט אין יענער שטוב, מיד, דאָס
 קאָן, אפשר, איצט זיין, פונם וועג, אָבער דעמאָלט — ער
 געדענקט? — דעמאָלט, יענעם אָונט, אַז ער, שמואל, איז גע־
 קומען אים רופן און אים ווייזן די דירה, ווי שנער ער, אַבראַם־
 זאָן, איז דעמאָלט געגאַנגען, פייל פון פויגן, ווי אַ זעלנער, נו,
 אָט זיינען זיי, ענדליך, געקומען צו אוריאלס דירה. זאָר ער, אַב־
 ראַמזאָן, אַליין אַריינגיין, ער, שמואל, וועט נישט גיין אַהין, ער
 וועט בעסער זיך אַריינכאַפן צו מנשה קאַצמאַנען דאָ נעבן, און
 צום ברודער וויל ער נישט: ער האָט עפעס נישט ליב די לעצטע
 צייט אַריינקומען צום ברודער.

אריינגעקומען צו אוריאל דאווידאווסקין, האָט אַבראַמואָן אים געטראָפּן פאַרגליווערט זיצן אויף זיין בעט, אויף דעם מיש האָט געברענגט אַ קליין מעטאַלן לעמפּעלע. שוואַרצע שאַטנס האָבן זיך אויסגעשפּרייט אין די ווינקעלאַך פון איינזאַמען חדר, וואָס האָט בכלל געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ נזיר-שטיבל, אָפּגעזונדערט פון דער נאַרישער וועלט.

אין איין ווינקעלע, לינקס פון דער מיר, איז געשטאַנען אַ קאַשטאַן-שטעקן, אַ גראַפּער און פּור מיט שפיצן, מיט וועלכן אוריאל פּלעגט ליב האָבן קלאַפּן אין די, איידער ער איז אַרויס-געגאַנגען פון שטוב. דער פאַרעפּאַס פון דער דירה, אַן אַלטער פּראָצענטניק, וואָס האָט נישט געהאַט קיין קינדער און וואָס וואוינט מיט זיין אַלטיטשקער אין די איבעריגע צימערן, פּלעגט היסטעריש דערציטערט ווערן, דערהערניג דאָס דאָזיגע קלאַפּן...

אַפילו זיצנדיג, האָט מען געקאָנט באַמערקן, אַז דאווידאווסקי איז זעהר אַ הויכער. אין זיין שוואַרצליכן און טרויעריגן פנים איז ניט געווען קיין סימן פון יענעם שענעם אויסערליכן אומעט, וואָס מע זעהט ביי אַ נעוויסן מין „אינטעליגענטן“.

אויף זיין פנים איז געלעגן אַ טיפע פּראַסקייט. אַ פּראַסקייט, וואָס קומט פון עפעס אַן אומגעווענהליך ליידן, און האָט זיך אויס-געמישט מיט עפעס אַן אַריגינעלן געזיכטס-אויסדרוק. פון די געזיכטס-שטריכן, ניט קיין רעגלמעסיגע און ניט קיין גאַנץ אַנגעגעבענע, האָט דורכגעשיינט אַ שטיקער איגעוועניגסטער פּריק, וואָס דרינגט אַריין אין דער נאַטור פון אַלע זאַכן און דערנעהענטערט דלייכצייטיג צו דאָס סודותדיגע אין זיי. אין די ווינקלען פון די

שמאָרע און צונויפנערעסטע לײַפן איז געלעגן אַ פּקחישע אײַ-
 ראָניע און אַ פּאָעטישע וויכקייט; די טונקעלע און פּאַרטיפּטע
 אויגן אונטערן הויכן און צעקנייטשטן שמערן זיינען, ווי אַ תּהום,
 געווען פּור מיט געדאַנקענפּייז און האָבן געלויבטן פּון קלוגשאַפּט
 און מיט אַן איינגעהאַרטענקייט פּון אַ פּאַרבאַהאַרטענער נשמה.
 די ראָנגע, שמאַרע נאָז, די גראַטע און שפּיציקע קינבאַקן האָבן
 געמאַכט פּון אוריאל דאָוידאָוסקין אַ פּנים פּון אַ פּאַרצייטיגן
 אינדער.

— אַבראַמזאָן? — און אין דער רגע, ווען די לופּט אין
 צימער האָט אויפגעציטערט פּון דעם דאָזיגן הייזעריגן און סימ-
 פּאַטישן קור, פּון דעם דאָזיגן מיוחסדיגן קוק, וואָס ציהט צו
 און שטופּט אָפּ, אין דער זעלבער רגע, האָט די גרויסע ליבע ביים
 דאָזיגן שטאַרצן מענשן, וואָס האָט אויף אַלעמען אָנגעוואָרפּן אַ
 מורא און איז פּור געווען מיט אויסערליכער קאַרטקייט, באַלויבטן
 דעם אַריינקומענדענס פּנים מיט אַ פּרעהרײַך ליכט, די שמעגל-
 דיגע סימפּאַטיע צו דער דאָזיגער איינגעהאַרטענער, מיפּער שטיים,
 וואָס האָט געלאָזט הערן נאָר קורצע אָפּגעמאַסטענע רייד, האָט אַ
 שטראָם געטאָן אויף אַבראַמזאָנען, און אים האָט אַ ציה געטאָן צו
 אוריאל, אַרומגעמען און זיך צעקושן מיט אים, אָבער איידער
 אַבראַמזאָן האָט באַוווּזן צו מאַכן דעם דאָזיגן באַוועג, האָט אוריאל
 צוגערוקט צו זיך דאָס קעסטל גילועס און גענומען מאַכן אַ פּאַ-
 פּיראָס. דאָן האָט אַבראַמזאָן זיך אַוועקגעזעצט אַנטקעגן אים און
 גענומען מיטן אַ רגע דעם באַגד שעקספּירס טראַגעדיעס און אַ
 צווייטן—גיטשעס „אַלזאָ שפּראַכ זאַראַטוסטראַ“, די איינציגע צוויי
 ביכער, וואָס זיינען געלעגן פּאַרשטייבט אויפן טיש. אין איין
 ווילע אַרום איז דער גרינגער פּלוצימדיגער שאַטן אַראָפּ פּון
 אַבראַמזאָנס פּנים, און ער איז ווידער געוואָרן ליכטיג-מונטער.

אַבראַמזאָן האָט זיך באַקענט מיט דאָוידאָוסקין אַ פּאַר יאָר
 צוריק און פּון די ערשטע טעג אָן האָט ער זיך שטאַרק צוגעבונדן
 צו אים, אָבער נישט קוקנדיג אויף דעם געמיינזאַמען אין אייניגע
 זייטן פּון זייער נשמה, האָט זייער פּריינטשאַפּט דאָך געהאַט אַ

נרעניג, א פארדאלט-פונקט, און זיי האָבן זיך קיינמאל נישט געזאָגט „דו“ און זיינען נישט געווען חברי-שנהגהענט איינער מיטן אנדערן.

דאָוידאָוסקי האָט דער ערשטער איבערגעריסן דאָס שווייגן, ער האָט אַ קוק געטאָן אויף אַבראַמזאָנען מיט עפעס אַ וואַרטע-נישט און אויסטערלישן ערנסט: — נו, וואָס?

— אין תוך גענומען ר' יעקב, אהער-אהין און סוף פֿר סוף ווייטער אין א. . . קענטיג, מענשן קאָנען אויך דאָ, ווי אין פֿאַ-ריו גומא, זיצן און מאַכן פֿאַפּיראַסן; אַלערליי, פֿון אַרע סאַרטן... אַ? אַבראַמזאָן האָט פֿאַרד דערפיהרט, צו זיין פֿאַדויערן, אַז די דאָזיגע שטימונג צעקלאַפט אויף דעם גאַנצן אָונט די פֿרייד, וואָס פֿיהרט אָן זיין האַרץ, און ער האָט זיך נישט געוואָלט אונטערגעבן, — איך האָב, דאָוידאָוסקי, קיין חרטה נישט... .

— חרטה? — האָט דאָוידאָוסקי אַנטשיידן אַ מאַך געטאָן מיט די אוינגלעפֿלאַך, — ווער רעדט פֿון חרטה, אַבראַמזאָן, נאַ-ראַנים האָבן חרטה, און מיר, ווי די מעשה זאָל נישט זיין, זיינען דאָך נישט... מיר זיינען נישט קיינ קליינע נאַראַנים, און אויב דו ווייסט — איז יאָ. און, אין תוך גענומען, איז דאָס דאָזיגע אַעפֿן נישט אַזאָ וויכטיג, מ'זאָל דאַרפֿן מרעיש עולם זיין מיט חרמות. חרמות... נו, גענוג דערפֿון.

און ווידער שטייט. איצט האָט אַבראַמזאָן, ענדליך, געפרוּאווט אונטערהאלטן דעם שמועס.

— אַז ער וויל, קאָן ער זאָגן, — און ער וויל און זאָגט עס, — אַז זיין נסיעה אַהין איז, אין אַלגעמיין, געווען אַ פֿרוכטבאַרע: ער האָט זיך איבערגעצייגט, אַז די באַלעבאַטים זיינען נישט צופֿירן מיט אים, און דאָס איז זעהר אָנגענעם, „אָנגענעם“, זאָגט ער, און ער וואָלט דאָס נישט באַדאַרפט זאָגן. לכתחילה, פֿאַרד ווי ער איז אָנגעקומען אַהין, איז ער געווען „טודי-סודי“: ער איז נאָך געווען פֿאַרנומען מיט זיין „דיסערטאַציע“ (אַבראַמזאָן האָט צו-געגעבן עפעס איין קליינעם „כאַ“) און זיין פֿנים האָט זיך אומ-וויליג פֿאַררירט מיט דער רויטקייט פֿון אַ בחור, ווען ער

ערדט פון זיין ערשמער ליבע): ער האָט, דאָכט זיך, שוין איינ-
 מאָל איבערגעגעבן אוריאלן דעם אינהאַלט פון ערשטן אַרטיקל. ער
 האָט דאָרט געוואָלט דערווייזן דעם איינפֿלוס, וואָס דאָס חסידות
 אינס אַכטצעהנטן-יאָרהונדערט האָט געהאַט אויף דער מאָדערנער
 העברעאישער ליטעראַטור אינס ניינצעהנטן יאָרהונדערט. אין אַל-
 געמיין ניט קיין שלעכט אַרטיקל, הגם נישט קיין פאַרענדיגט. ער
 האָט עס אָנגעהויבן שרייבן סוף זומער נאָך אין א. און ניט
 געקאָנט פאַרענדיגן, ווייל ער האָט קיין דירה ניט געהאַט. און
 אינדעראמתן, איז ער כמעט צוליב דעם געפאַרן אויף דער „קאָנג-
 דיצע“ וואָס טוט אַ מענטש ניט צוליב כבוד? די גאַנצע צייט,
 וואָס ער איז געווען פאַרנומען מיטן שרייבן, האָט מען אין אים
 כמעט קיין שלעכטס ניט איינגעזעהן: ער האָט געטאָן זיין חוב
 און געלעבט אַ גוטן מאָג: זעט, רוה, לערער-כבוד. דער שטורעם
 האָט זיך אָנגעהויבן ערשט דעמאָלט, ווען ער האָט אָנגעהויבן
 וועגנער צו שרייבן און געהאַט מער פרייע צייט. דאָך איז
 נאָך אַזוי געווען אַזוי ניט קלאָר, און די קאָמעדיע וואָלט זיך אַזוי
 גיך ניט פאַרענדיגט, ווען ניט שלמה פרענקל, איינער פון זיינע
 תלמידים, און דוקא דעם גרעסטן גבירס אַ זון. די שלעכטע
 ווירקונג האָט אַרויסגערופן ביי אים אַ בענקעניש נאָך דער גרויסער
 שטאָט, קומען אַהער אויף זומער און זיך פאַרפולקומען — אַ,
 אַ; און איינמאָל האָט ער זיך מישב געווען און דערקלערט מיט
 קלאָרע דיבורים, ער עסט מער קיין פלייש ניט — דאָס איז
 געווען דער ערשמער שריט — אַ-אַ-אַ! ניין, דאָוידאַווסקי, ניט
 קיין שלעכט בחור. אמת, ער, אַפראַמזאָן, ווייסט זיין אייגענעם
 חסרון איבערטרייבן די מעלות פון אַ צווייטן, ווייל ער קוקט אויף
 יעדן, וואָס קומט צו אים, מיט די אויגן פון אַן אַפאָסטאָל.

אָבער וואָס איז נוגע שלמהן, איז ער זיכער, אַז ער איז ניט
 גענאָרט אין אים. אודאי האָט פרענקל איצט נאָך געוויסע נעגאַ-
 טיווע ווייטן. — מע דאַרף נישט פאַרנעסן די סביבה און די דער-
 ציהונג, — אָבער דאָס איז קיין ספק ניט, אַז ער האָט אין זיך
 פיל גוטע ווייטן און אַ מעגליכקייט צו פאַרשטאַרקן זיי אין זיך.

ווי גרינג וועט זיין צו שמארבן, וויסנדיג, אז ער לאזט איבער נאך זיך א גוטן „קדיש“. ער, דאוידאווסקי, שמייכלט: אָט דער סקעפטיקער, וואָס קיין זאך וועט אים שוין נישט העלפן. — איך לאך קיינמאל נישט פון חלומות, — האָט אים אוריאל איבערגעשראָגן אַ ביסל אויפגערעגט און פון אים נישט אראָפגענומען זיין דורכדרינגענדיגן בליק, — יעדנפאלס לאך איך נישט... — האָט ער צוגעגעבן נאָך אַ קורצער הויזע. — אָבער, אין השארת-הנפש, ווי מע זאָגט ביי אונז, לייקנט איר דאָך... —

נישט שטענדיג; פארקערט, ס'טרעפט אַמאָל, אז איך לייקן נאָר אין טויט. יא, אין טויט. — אין אויסגיין פון דער נשמה? — יא; יעדנפאלס, האָט דאָס איצט קיין שייכות נישט צו דעם, וואָס מיר רעדן.

אָבער, ווי די מעשה איז, האַלסטו דאָך, אוריאל, אז ס'איז שטענדיג בעסער זיצן ווי שטיין, שטיין ווי גיין, שלאָפן ווי וואַך? זיין — און דער טויט פון אַלע אינאיינעם... כא, וואָס די עם הארצות קאָן מאַכן! איך האָב געוויס פאַרדעהט די רייד פון נאָט בודא, יא?

— אַ ביסל, אָבער ס'מאכט נישט אויס. קיין ביזו נישט. אגב אורחא: וואָס הערט זיך אינדעראמתן מיט דייעע ליטעראַרישע געשעפטן?

— ליטעראַרישע? — האָט זיך אַבראַמזאָן נאָכאַמאָל פאַר-רויטלט, נישט פיהלנדיג אין זיין צעשמרייטקייט, ווי ערנסט דער פרעגער מיינט מיט זיינע רייד, און אז אין זיין פראַגע איז נישט קיין נייגיר פרויז, — די העברעאישע ליטעראַטור איז אויך אַ גע-שעפט? פשוט, איך שרייב, שיק אַוועק אין רעדאַקציע, דער רעדאַקטאָר לייענט, הייסט דרוקן — און נאָר. נישטאָ פון וואָס מאַריך זיין. דאָס אַרטיקל „די השפעה פון חסידות אויף די שמרעמונגען אין אונזער נייער ליטעראַטור“ האָב איך אָפגע-דרוקט אין „התחיה“ — אַ נייער חודש-זשורנאַל, וואָס גייט

צרוים פון אנהויב היי-יאָר: פון תשרי אָן, איצט וועל איך שרייבן וועגן ...

דאָוידאָוסקי האָט זיך פאַרהוסט. אויף זיינע ליפּן-ווינקלען האָט אַ שוועב געטאַן אַ סימן פון אַ שמייכל, וואָס אַבראַמזאָן האָט אים ניט באַמערקט.

— יעוואַ איסאַקאָוואַ פּרעגט מיך שטענדיג ... מאַדנע: זי זעהט מיך זעהר זעלטן, נאָר ווען זי פּאַנענגט מיך ... יאָ, ווען זי פּאַנענגט מיך, פּרעגט זי זיך אויף דיר און אויף דיין ליטעראַ-רישער טעטיגקייט.

— יאָ, יעוואַ איסאַקאָו ... — האָט אַבראַמזאָן איינגע-שרונגען דעם לעצטן טראַף „נאַ“, און אוריאל האָט ווייטער גע-נומען רויכערן זיין פּאַפּיראַס. זיינע דינע ליפּן האָבן זיך ניט גע-עפנט און דער אומקלאַרער שמייכל האָט ניט אויפגעהערט צו קרימען זיי:

— פּרוימן האָט צו אים גרויסע טענות, יאָ, זעהר גרויסע טענות. אַלע מאַל, ווען זי פּאַנענגט אים, פאַרוואָס שרייבט אַבראַמ-זאָן העברעאיש?

אַבראַמזאָן איז אויפגעשטאַנען און זיך געשטעלט נעבן אויוון, — אַ וואויל מיידל, אַ יאָ, אוריאל? דאָס בעסטע אינם שענעם געשעכט? די ווייבליכע ווייכקייט, די צערטליכע פריינטשאַפט, דאָס פּיין פּיהלן ...

דאָוידאָוסקי איז אויך אויפגעשטאַנען, האָט זיך אויסגעגלייכט מיט זיין נאַנצער הייד, האָט אַ צוויי מאַל איבערגעמאַסטן דעם צי-מער מיט זיינע שטייַע טריט — און זיך ווידער אַוועקגעזעצט. און אַז אַבראַמזאָן האָט אויפגעהערט זיך צו היצן און צו פּלאַקערן, האָט אים דאָוידאָוסקי פּאַרגעשלאָגן גיין אין רעסטאָראַן אויף דער דאָזיגער גאַס און פּרענגען מיי. ער זעהט דאָך, אַז אַבראַמזאָן האָט אויף וואָס צו האַפּן אין צוקונפט, סוף פּל סוף האָט ער דאָך זיך איינגעשפּאַנט און איז פיל געהענטער צום לעבן, ווי ער, דאָוידאָוסקי. אין תוך גענומען, איז אָט די גויט צו גיין — אַ גרויסע טראַגעדיע אין זיין לעבן, אין דאָוידאָוסקיס לעבן, אַ

גרויסע און שרעקליכע טראגעדיע : אים איז שווער צו באוועגן זיך. יא, אין תוך גענומען, פון וואַכעדיגקייט צו דערהויבנקייט איז נאָר עטליכע שווערע טריט. יא, און, אין תוך גענומען, איז ניטאָ קיין קיין גוטס אָן גוטס : אָט איז אַבראַמוֹאָן געקומען און געבראַכט אים, דאָוידאָווסקין, דערצו, ער זאָל עסן אַ נאַכטאַנבײסן, וואָס אָן אַב־ראַמוֹאָנען וואָרט ער עס ניט געטאָן. קיינמאָל ניט. בשום אופן ניט. יא.

אַבראַמוֹאָן איז אָפגעזעסן ביי דאָוידאָווסקין בײַ נאָך האַל־בער נאַכט. ער האָט געוואוסט, דאָוידאָווסקי קאָן ניט לײדן, אַז עמײַ אַ זײטיגער זאָל נעכטיגן בײַ אים אין צימער. און איבער דעם האָט ער ניט געוואָלט בלײבן דאָרט און באַשראָסן גײן צו זיך אויף דער דירה. עפעס אַ מאַדנע און משונה פײערל האָט זיך אָנגעצונדן און זיך פלוצים פאַרלאָשן אין אוריאַלס אויגן, דערהערנדיג, אַז אַבראַמוֹאָן האָט געדונגען אַ צימער בײַ זײנע עלטערן.

אָפגעטרונקען טײ, איז אַבראַמוֹאָן אויפגעשטאַנען און גענוג מען אָפשטויסן די גלעזער, און דאָוידאָווסקי, וואָס זײן שטימונג האָט דערווייַל, צוליב דעם זײן דאָ פון זײן איינציגן חבר, זיך אַ ביסל געענדערט, איז ווײך געוואָרן און האָט גענומען אַרויסזאָגן זײנע אָפאַרזימען וועגן דעם געפיהל פון רחמנות צו פרעמדע, אויף וויפיל דאָס דאָזיגע געפיהל פינדט צו דעם פאַרלאָרענעם מענשן צום לעבן, הגם, אין תוך גענומען, איז דער דאָזיגער צובונד שוואַך און דער סוף איז, אַז מע גײט אַרויס און מע קערט זיך אום, מע קערט זיך אום און מע גײט אַרויס ...

ענדליך איז ער אַנטשוויגן געוואָרן. אין דער לופט אינם איינזאַמען און פירעקיגן חדר האָט אָפגעהילכט דער ווידערקול פונם אָנהויב אָפאַרזום : „אין תוך גענומען“. אַבראַמוֹאָנס קאַפּ וועהמאַג, וואָס האָט ניט אויפגעהערט דעם גאַנצן אָונט, איז גרעסער געוואָרן, אַבראַמוֹאָן האָט זיך געשטאַרקט מיט אַלע כוחות, האָט זיך פאַרדעקט דאָס פנים מיט די הענט און איז פאַרוונקען

געוואָרן אין זיין קאָפּפּוּערהאַנג. אַ פּאַנג שווייגן. אזוי זיינען זיי
בידע געזעסן פּאַנג-פּאַנג.

ס'האָט געקלונגען צוויי אַויגער. די שטיקקייט איז צע-
בראַכן געוואָרן. אוריאלס האַרב דערשטיקטער קול איז פּרוּצט
פעסטער געוואָרן און זיך פּונאַנדערנעאַסן אין אַ מערלאַדישן גע-
שריי, אַ דייטליכן און אָפּגעהאַקטן. עפעס אַ פּשוף איז געווען
אין דעם ביטערן קלאַנג פון דער דאָזיגער נשמה, וואָס האָט שוין
מער גאַרניש געהאַט אויף דער וועלט. דער שטומער, אומענדליכער
טרויער, וואו אַרע שטורעמט, אַרע אירוויעס האָבן זיך אויסגעלאָזט
מיט גאַרניש, האָט מיט אַמאָל באַקומען פּשוף.

אין אָנהויב ליד האָט זיך געפּיהרט עפעס אַ זעהר צאַרט
פעסטען און צאַפּלען זיך:

— „ס'לאָונאַ קאַק פּיעביעד פּאַ וואַלגיע פּראָוראַטשנאַי מיכאַ...

קאַטשאַיאַס... פּליוואַט מאַי טשעלנאַק“, — אָבער צום סוף
ליד האָט זיך שוין געהערט אַן אייביגער אומעט, דער שטאַל-
צער, רוהיגער אומעט פון אַ נשמה, וואָס גייט אויס:

— אַב, קאַק נאַ סיערדציע פּיעכקאַ אי ספּאַקאַינאַ, ניעט פּאַ-
פּיע אי טיעני מינאושיב טריעוואַג!...“
אַבראַמוואַן האָט זיך טיף איינגעהערט.

די באזוכער פון דער ציוניסטישער ביבליאטעק אין יצחק ריוו-קעש דעם מלמד שטוב האָבן פיל גערעדט פון אַבראַמזאָגס אומ-קערן זיך קיין א. „פון אַ גוטער קאָנדיציע און אין מיטן זמן.“ דער באַלעבאַס פון דער דירה, יצחק ריווקעש אַליין, — אַ יונגער מאַן פון אַריבער דרייסיג מיט אַן אַלטן פנים און בעטלער-אויגן, איינגעהויקערט און מיט אַ געפרעסמן און שמוציגן קראַנג, אָן אַ זאַפאַנקע און אָן אַ האַרצוטוך, — דער דאָזיגער ריווקעש איז אין אַ געוויסער מאָס און, דער עיקר, די ערשטע טעג, געווען אַ ביסל פאַר-אינטערעסירט אין אַבראַמזאָגס אומקערן זיך צוריק, אַ מטופּל מיט קינדער, האָט ער אויסער דעם חדר-מתוקן געמוזט נאָך זוכן פּריוואַטע לעקציעס. די האַפענונג זעהן זיין נאָמען אָפּגע-דרוקט אין „עולם קטן“ האָט זיך אויסגעלאָזט מיט גאָרניט, און דאָ איז געקומען אַט דער דאָזיגער, וואָס וועט אַלס שרייבער גע-וויסן זיך פאַרנעמען מיט פּריוואַטע לעקציעס, און דערצו איז ער שוין אַן אָפּגעדרוקטער. און דעריבער — ווער ווייסט! .. אמת, אין א. איז יצחק ריווקעש, ברוך השם, נישט קיין ערך מער באַוואוסט פון דעם דאָזיגן „מחבר“, דאָך, אַ קשיא אויף אַ מעשה ... „וואויל איז דעם מענשן, וואָס האָט תמיד מורא“ — האָט שוין ר' יוחנן לאַנג געזאָגט. אין אייניגע ערטער קאָן יענער אים מוזיק ויין אין פרנסה. און נאָר, אַז זיין חבר און שותף אין חדר-מתוקן, כאַספאַנג, האָט אים פאַרויכערט מיט זיין רהויג באַטרויט קור, אַז אַבראַמזאָגן איז נישט קיין געפערליכער קאָנקורענט און האָט גאָרניט בדעה צו קאָנקורירן, — איז יצחק ריווקעש געוואָרן אַ ביסל רהיגער, און שפּעטער, אַז ער האָט זיך שוין

אינגאנצן באַרהויגט, האָט ער אויפגעהערט צוגרייטן מיט אַ ביסערע רכילות און מיט אַ שטאַך-זיפּערע די געוועזשאַפּטליכע מיי-נונג וועגן אַבראַמוזאָנען, וואָס איז אַ העברעאישער שרייבער און פֿרע נישט קיין ציוניסט. „אַזאַ אומגעהערטע זאַך!“ און פון דעמאָלט אָן האָט ער שוין גערעדט קאַרט, ווי אָן אַ באַזונדערער פּוּנה, סתם אין דער וועלט אַרײַן.

— קיינער וועט נישט לייקענען, — האָט כאַספּאַניק געזאָגט שטיף און רוהיג, ווי זײַן שטייגער, — קיינער וועט נישט לייקענען, אַז איך בין פון די געניטע לערער. איר פּרעגט מיך אָבער וועגן דעם מאמר, האָב איך אים נאָך נישט געלייענט. די „התחיה“ באַקומט זיך נישט אין אונזער ביבליאָטעק, און פֿרע כאַפּ איך זיך נישט לייקענען. פּריהער פון אַרץ האָב איך ליב זיך באַטראַכטן. נײַן, איך האָב נישט געזאָגט דעם אמת. איינמאַל, בײַ שײַנדיניסקין, האָב איך דורכגעקוקט דעם ערשטן פּרק. כאַפּט נישט, מײַן מײַנונג? אויף וואָר, איך ווײַס נישט וואָס אייך צו ענטפּערן. יעדנפֿאַלס אַ ביסל משונה-מאָדנע, סײַדיסט, מײַן נישט זאָגן, אַז מײַפּאַרשטייט נישט דעם מײַן — דאָס איז נישט אַזוי שווער — נאָר אַ ביסל מאָדנע, לויט מײַן מײַנונג איז עס נישט דאָס, וואָס מע רופּט אָן מאמר: עס פֿערט אים כֿלל דער וויסנשאַפּט-ליכער באַדן. געפיהר, געפיהר, פֿלויז געפיהר, אַ מאמר פון לויטער פּאַעזיע, און אַזוי שרייבט מען נישט. איך האַלט, אַז התפּערות פּרענגט צו נאָרניט. פּאַרשטייט זיך, אינגאנצן דעם מאמר האָב איך נישט געלייענט, און דעריבער קאָן איך זיך נישט אַרויס-זאָגן וועגן אים אינגאנצן. דעם אמת מוז מען זאָגן. ער קאָן, אין אַ געוויסער מאָס, שרייבן, און אויב איר ווילט, וועל איך אייך נאָך וואָס זאָגן: אַז ער וויל, איז ער קלוג, נאָר סײַפֿערט אים דאָס פּעסטע גלויבן. איך וויל זאָגן, לויט מײַן מײַנונג נאָך, און ווער-ליג מע זעהט דאָס לויט זײַן האַלטן זיך . . .

— און דאָס אַנטלויפן אַרײַן פון אַזאַ גוטער קאָנדיציע? — האַלט זיך יצחק נישט אײַן.

— און דאָס דאָזיגע אַנטלויפן אַרײַן, — נעמט כאַספּאַניק.

צופרידן א זיין שותפס באַמערקונג, און איז ניט אין פעס אויף אים, וואָס ער שלאָגט אים איבער די רייד, — מיט איין וואָרט: פון אָט דעם אַלעס קאָן מען זעהן, אַז ער איז אַ לייכטזיניגער מענש.

יצחק ריווקעש האָט מער ווי דאָס ניט באַדאַרפט. דערהערט דאָס וואָרט „לייכטזיניגער“, האָט ער זיך דערפיהלט גליקליך און דאָס פנים האָט ביי אים געשיינט, מיט אַ טיפן קרעכץ האָט ער מסכים געווען צו דעם דאָזיגן טרויעריגן פאַקט. אַן עבירה, אַן עבירה, אַ טאַלאַנט, דעם אמת קאָן מען דאָך ניט באַדאַלטן. ער קאָן לשון-קודש, אַן עבירה, אַ מענש מיט אַזאַ טאַלאַנט — און אַ לייכטזיניגער!

יצחק ריווקעש איז געווען פון די ערשטע און נייע שוואַרצן אין א.א. דער גרויסער שמאַט, וואו דער ציוניזם און די העברעאישע השכלה האָט אויפגעלעבט. ער איז געווען דער ערשטער, וואָס האָט גערן אַרײַנגענומען אין זיין היגעריש שטיבל דעם קאַסטן העברעאישע ביל-כער, וואָס בײַ דעמאָרט פלעגט ער, ווי דוד המלכס ארון, אַרומ-וואַנדלען פון איין שטוב צו דער אַנדערער און קיינער האָט אים ניט געוואָלט האַלטן ביי זיך. ער איז געווען דער ערשטער, וועלכער האָט געעפנט נאָך מיט עטליכע יאָר צוריק, אַ חדר-מתוקן מיט פאַרטעס און טאַוולען, מיט די איבעריגע שול-זאַכן און מיט דקדוק לערנען. אָבער, ווייל ער איז בטבע אַ מענש, וואָס האָט ליב געהאַט טראַכטן און אַן אָרנטליכער, האָט ער זיך ניט געקאַנט אינגאַנצן אָפּפאַרן און מבטל זיין דעם „ביטערן אמת“, וואָס האָט אים געזאָגט, אַז ס'איז וועניג פאַרטעס מיט טינטערס אויף זיי, און אַז די היגענישע פענק קאַנען וועניג וואָס העלפן, די זיבן-אַכטיאָריגע שוואַכע קינדער אויפפאַסן דעם חומש, וואָס נאָר צוליבן ווירדן קאַפּריוז פון די עלטערן מוז זיי, נעפיד, זיך ברעכן די ציין אויף זיינע שווערע און נישט-פאַרשטענדליכע פּסוקים און טייטשן וואָרט אין וואָרט. ער האָט אויך גאַנץ גוט געוואוסט, הגם זיין חדר איז, ניט ווי אַלע אַלע חדרים, גרויס און לופטיג, דאָך קאָן דאָס ניט פאַרגיטיגן דעם צער צו זיין געזוואונגען אַ גאַנצן טאַג „דאַקן האַרץ“ און פון

כסדר דעם „באַרעבאָס“ ווילן און שטאַפּן די קליינע מוזיקים מיט די אַרַטע אמורדים, פונקט ווי בעת ער איז נאָך געווען פּאַטער און ניט רעפּאַרמירטער מלמד. אמת, ווייל ער איז בטבע געווען „אַ מענטש, וואָס טראַכט“, האָט אים זיין געדאַנק געזאַגט, אַז דאָס אַרַין מאַכט ניט אויס, אַז אַרַין טוט זיך „אַזוי“ און אַז אַרַע טוען „אַזוי“, אַז די פּאַרעבאַטיס געבן זייערע קינדער צו אים אין חדר אַרַיין פּלַץ ניט צוליב דעם, זיי זאָרן דאָרט פּערנען העברעאיש, נאָר אויך גראַט „אַזוי“, און דעריבער דאַרף מען זיך ניט נעמען צום האַרצן... אָבער אינגאַנצן רעהיג האָט דער רעפּאַרמאַטאָר דאָך ניט געקאַנט זיין, און ער האָט געפיהלט, אַז מע קאָן אויך אים שטעלן די אַרַטע חומש-קשיא: „אם כן, למה זה אנכי?“ אויב אַזוי, צוליב וואָס-זשע האַרעווע איך?

דעריבער האָט מען אין יענער צייט געקאַנט הערן ביי יצחק ריווקעשן אין שטוב דריי שטימען מיט-אַמאָל: איינע — דאָס זיינען געווען היציגע און קלוגע דעבאַטן וועגן הויכע ענינים צווישן די באַנייטערטע און ניט-באַנייטערטע יונגע לייט, וואָס פּלענן קומען זייענען אַ צייטונג. די צווייטע — די טענות פון דער פּאַרעבאַטע מיטן הויקער, וואָס מע טומלט אומזיסט ביי איר אין שטוב, און וואָס זי מוז ליידן פון די דאָזיגע ביכער און זייערע לעזער; און די דריטע — דאָס געווייזן פון די יינגלעך, וואָס האָבן געלערנט תורה און געכאַפט ביטערע קלעפּ פונם לערער.

אָבער כאַספּאַניק האָט ניט אומזיסט געטענהט, אַז ער האַרט מיט די, וואָס זאָגן, אַז דאָס לעבן פּראָגרעסירט און פאַר-פּורקומט זיך פון „עפּאַכע צו עפּאַכע“. ווייל פון צייט צו צייט, אויף וויפיל די „אידעע“, וואָס יצחק ריווקעש האָט זיך מיט נפש געווען פאַר איר, האָט געהאַט אַרַין מער ערפּאַנג, אויף וויפיל די „באַוועגונג“ האָט זיך מער פאַרשפּרייט און צו געצויגן נייע אָנהענגער צו זיך, אויף אַזוי פיל זיינען אויך די קולות אין שטוב געוואָרן אַרַין וועניגער און וועניגער... אין ערשטן פעריאָד איז פאַרשוואַנדן דער פּאַרעבאַטעס

קור: דער קולטור-פאראיין „בני ציון“, וואָס איז אַ נאַנץ יאָר גע-
ווען אין זעהר אַ שלעכטן צושטאַנד און וואָס שיינדיגרינסקי דוד
בן ישי דער שרייבער, האָט אים ווידער אויפגעשטעלט ווי אין
אַן „אַפּאָזיציע צום אָפּיציעלן אָנפירער“, דער דאָזיגער פּאַרשויין
האָט אויף זיין פינפטער פאַרזאַמלונג פאַשראַסן פאַר דער ביב-
ליאָטעק פיר רובּ אַ חודש דירע-געלט, דעמאָלט האָט די
הויקערטע זיך איבערגעצייגט, אַז „די דאָזיגע“ צאָלן אויך געלט
— און האָט זיך באַרוהיגט. נאָך איר האָבן אָנגעהויבן איינגע-
שטילט ווערן אויך די קולות פון די היציגע דיספּוטאַנטן...
אַ סך זיינען מיד געוואָרן, אַ סך פרטים זיינען שוין גענוג קלאָר
געוואָרן און אַ נייער ענין צו באַהאַנדלען אים איז דערווייט נאָך
ניט אָנגעקומען פון ווין. די קינדערס געוויינען זיינען שטיל גע-
וואָרן זינט יצחק ריווקעש האָט געמאַכט שותפות מיטן פּערער
כאַספּאַניק, און זייער „הדר-מתוקן“ איז פאַרוואַנדלט געוואָרן
אין אַן „עברית-בעברית“ שור.

כאַספּאַניק, וואָס לויט זיינע ווערטער, פירט ער שטענדיג אַ
קאַמף מיט אַלע פינסטערע כוחות, וואָס שטערן דער אַנטוויק-
לונג פון דער „שיטה-הטבעית“ און איז, ווי ער באַרימט זיך,
גרייט מלחמה צו האַלטן מיט אַלע אַלמע מעמאָדן, מיט דער
באַלעבאַטישער עם-האַרצות, מיט די מסירות פון די זשאַר-
נאַנישע מלומדים און מיט אַלע איבעריגע, וואָס שטערן. כאַספּאַניק,
איז, אין גרונד, אַ פּרידליכער און רוהיגער מענש, וואָס לעבט אין
פּריון און רוח אפילו מיט זיין ווייב, וואָס נאָט האָט אים באַ-
שערט. נאָר זעלטן רעדט אים אָן אַ שטן-פאַנטאַזיע זיך קלאָנג,
אַז אין זיין שפּילדיגן מעמד איז שולדיג נאָר דאָס, וואָס ער האָט
חתונה געהאַט, און ווען ער זאָר ניט זיין געבונדן, ווען ער האָט
ניט דעם דאָזיגן „יאָך“ אויף זיך, ווען ער איז פריי... דאַן...
דאַן... וואָרט ער זיך אַנטפּלעקט מיט זיין פולער פּראַכט. ס'רוב
פּלעגט ער זיך מודה זיין, אַז ער האָט זיך איינגעאַרדענט, אַז אים
אַרט אפילו ניט, וואָס זיין באַשערטע האָט זיך אירע אייגענע גע-
דאַנקען און מיינונגען, וועלכע זי שעפט פון די „וויפּוסקן“, וואָס

„איש יהודי“ גיט ארויס אין פעטערבורג, און אין הארצן האָט ער אַפילו הנאה געהאַט, וואָס די דאָזיגע „פּלאַניטע“ באַראַכט נישט שטיצערהייד, ווי אַנדערע, איר מאַן, די דאָזיגע „פּלאַניטע“ איז טאַקע געווען אַ פּרוי, וואָס האָט ליב געהאַט כּבוֹד און רוים און האָט זיך געיאָגט נאָך זיי, און הגם זי פּלעגט זיך קלאַנגן, וואָס איר מאַן, כאַספּאַניק, איז שטענדיג פּאַרטאָן אין קהלשע גע־שעפּטן און ויצט וועניג אין שטוב, — האָט זי דאָך הנאה גע־האַט, וואָס ער שטייט בראש פון אַרעמען, קעמפט און באַקומט אַ נאַמען, „מיט איין וואָרט“ — ווי כאַספּאַניק פּלעגט אַרײַן ליב האַפּן זאָגן, „מיט איין וואָרט“: די מלחמה, וואָס דער דאָ־זיגער מענטש האָט געפירט, איז פול געווען מיט פּרײַדן און צופּרידנקייט.

ווי זיין ווייב, האָט אויך כאַספּאַניק געהאַט אַ געוויסע צאָל גע־דאַנקען, מנהגים און פּרינציפּן, וואָס האַפּן אים צוגעגעבן כּבוֹד אין זיינע אייגענע אויגן, און ער איז זיי איבערגעגעבן געווען מיט ליב און רעכט. באַזונדערס האָט ער זיך באַצויגן מיט פיל רעספעקט צו זיין געווענהייט חקירה און פּי־אַזאַפּירן וועגן זאַכן, וואָס ער האָט נישט פּאַרשטאַנען. ער האָט געהאַט אַ שוואַכ־קייט זיך אַרויסווייזן פּאַר אַ טיפּן דענקער און אַ באַטראַכטן רעזער; די העברעאישע ביכער — קיין אַנדער שפּראַך האָט ער נישט גע־קענט, — וואָס ער פּלעגט נעמען אין ביבליאָטעק צו לייענען, פּלעגט ער האַלטן ביי זיך זעהר לאַנג און זיי אומקערן מיט באַ־מערקונגען אויף די ברעגן פּלעטלאַך, אונטערנעשריבן: מ"ח — איניציאַלן פון „מנחם מנדל חספּניק“. גראַד האָט ער ליב געהאַט לייענען דיסמאַרישע ביכער, ביבליאָן־תּלמוד־קריטיק, וואָס לאָזן זיך מאַכן באַמערקונגען צו זיי. צו דערציילונגען און צו שירים, וואָס ער אַרײַן האָט זיך מודה געווען, אַז „ער האָט קיינמאָל זיי אין מויל נישט גענומען“ און אויף ווערבע ער האָט, אויסער צו די דרוק־טעותן, נישט געקאָנט מאַכן קיין שום אויספּעסערונג און באַמערקונג, האָט ער זיך באַצויגן מיט פולן כּבוֹד, מיט אַן „עט“ פון אַ פּאַרצייטיגן יידן.

אַלע חדשים „סוף זמן“, פאַר דעם, ווי ער איז שותפות געוואָרן מיט ריווקעשן, איז אויף כאַספּאַניקס טיש שטענדיג געלעגן ספענע סערס בוך „החינוך“ אין בן-דודס איבערזעצונג, און פון דעם דאָזיגן בוך, פלעגט ער זאָגן, איז ער געקומען דורך אַנאַלאָגיע און לאַגישע אויספירן, הגם עס שטייט בפירוש געשריבן, צום איבערצייגן, אז שראָגן קינדער ברענגט נישט קיין שום נוצן, און דאָ דאַרף מען זאָגן דעם אמת: איז כאַספּאַניק דערנאָנגען עפעס אַ געדאַנק, איז ער אים שוין געטריי געברייבן מיטן גאַנצן האַרצן. מיט די קינדער האָט ער זיך, ווירקליך, געקאַנט גוט איינלעבן, און זיי האָבן אים ליב געהאַט, הגם זיי פלעגן אים אין די אויגן אָפּהווקן פון זיינע לעכערליכע תנועות; פלעגן מיט זייערע קליינע הענטלאַך אים גלעטן דאָס פנים, מיט פאַרגעניגן זיך שפּילן מיט זיין ווייך, געשוירן און בראָנד בערדל.

כאַספּאַניק איז געווען פון יענעם סאַרט מענשן, וואָס זייער שטייכל זעהט אין פלוג אויס זעהר נאַאיוו און אינדעראמתן זיי. נען זיי גאַנץ פאַרויכטיגע און פאַטראַכטע, קאָנען זיך צופאַסן און אויך צופאַסן צו זיך די אומשטענדן, און ווייסן ווי צו פאַרהיטן זייערע אינטערעסן. ער איז געווען ווי אַן אויסנעם פון אַלע זיין גלייכנס העברעאישע לערער, אויף וועלכע ס'איז אויסגעפאַלן דער גרעסטער חלק צעדורטקייט און צעטראַגנקייט, וואָס די גלות-יידן האָבן פאַקומען. כאַספּאַניק איז געווען געזונט, פראַסט און האָט געוואוסט וואָס ער וויל. „די שיטה הטבעית“ האָט ער אָנגענומען אויך נאָר נאָך דעם, ווי ער האָט זיך לאַנג איבערגעלעבט, און האָט ער זי אָנגענומען, האָט ער שוין מער נישט געטראַכט וועגן איר מעגליכקייט און נויט, און איז געווען גרייט צו קעמפן פאַר איר מיט אַלע כוחות.

און, ווירקליך, זינט דער דאָזיגער קעמפער איז אָנגעקומען אין יצחק ריווקעשעס שול, האָט ער מיט זיך אַריינגעבראַכט אַהין רוח און פּרדן: אויס קלאָגן און וויינען. אמת, ריווקעשן איז אַ ביסל שווער געווען אָפּצוהיטן כאַספּאַניקס גוירה נישט אַרויסצורעדן אַפּילו קיין איין פרעמד וואָרט, און צומאָל פלעגט ער זיך צעבונטעווען

קענן דער „אייזערנער האנט“, ווייל סוף פל סוף איז ער דאך
פארעבאָס און נישט כאַספּאַניק; דאָך פּלעגט ער זיך היטן נישט עובר
צו זיין אויף דעם געבאַט. די פּאַרעבאַטים האָבן געהאַלטן פּון
כאַספּאַניקן, און וואָס טוט נישט אַ מענש צורײַב דעם, וואָס די
צײַט פּאַדערט? אַגב אורחא: שווער איז געווען נישט נאָר יצחק
ריווקעשן, נאָר אויך די קינדער. די דאָזיגע האָבן נאָך נישט דער-
גרייכט צו כאַספּאַניקס פּיראַזאַפּישער מדרגה און האָבן נישט פאַר-
שטאַנען, צורײַב וואָס דאַרף מען האָבן די דאָזיגע מעטאַדע אין
בשום אופן נישט געוואָרט זיך קאָזן אויפציהען ווי אַ העברע-
אישער דור...

אָבער, ווי די מעשה איז, קיין „זשאַרגאָן“ האָט מען דאַרט
נישט געהערט; קיין קולות זײַנען נישט צוגעקומען... אַלע דריי
קולות זײַנען מיט אַמאָר אַנמישווינגן געוואָרן.

דער קריינער קאסטן ספרים, וואָס האָט סוף פֿל סוף באַקן-
 מען אַ מקום-מנוחה אין יצחק ריווקעשעס הויז, איז באַשטאַנען
 פון עטליכע און ניט וויכטיגע ביכער: איינגעבונדענע אַלמע ציי-
 טונגען, אַלמע און צעריסענע בענד „חמאת נעורים“, „הריסות-
 ביתר“, דער פערטער טייל „עית צבוע“, דער צווייטער טייל
 „התועה“. אָבער די גלגלים און ענדערונגען, וואָס די דאָזיגע
 ביפראַטעק האָט געהאַט אויסצושטיין ביז זי איז אַריינגעגאַנגען אין
 רשות פון דער קאָמיסיע ביים קולטורפאַראיין „בני ציון“ און אויך
 נאָך דעם, זיינען געווען זעהר אַ סך און גאַנץ משונהדיגע.
 אַבראַמוואָן האָט געוואוסט און געדענקט די געשיכטע פון
 דעם דאָזיגן קאסטן ביכער, וואָס האָט אַ שייכות אויך צו „זיין
 פאַרגאַנגענהייט“. ס'איז געווען אַ הייסער זימער; אַ ניס איז
 פֿאַרציען געשעהן אינס געמויערטן הויז, אין ר' מנחם עמקנס
 ישיבה, וואו אַבראַמוואָן, דעמאָלט נאָך אַ יונגער, איז געווען פון
 די קלענסטע תלמידים ביים „גרויסן טיש“. ס'איז אַרויס אַ
 קלאַנג: ווער פון די יינגלאַך וויל פֿערנען דקדוק, זייענען
 „מריצה“, פֿערנען רוסיש, — זאָר קומען אין אַ געוויסן אָרט
 אין שטאָט און דאָרט וועט זיין פֿאַנער פֿאַפֿרידיגט ווערן: די
 אַער משפּילים האָבן זיך דעמאָלט אָרגאַניזירט צו פֿערנען און
 בילדן יעדן, ווער עס וויל נאָר. די פֿאַוענגונג אין שטאָט אָנ-
 צורעדן און אַראָפּצופירן פון וועג איז געווען גרויס, אַ סך שלעכטע
 פונות האָבן אַרומגעטראָגן זיך אין דער לופטן און זיבן משפּילים
 האָבן זיך געיאָגט נאָך איין ישיבה-בבחר.
 ער איז נאָך יונג און צאַרט דעמאָלט געווען. די דאָזיגע אַלע

קלאַנגען און נייע האָבן געמאַכט אַ משונהדיגן רושם אויף דעם עקזאָטרעםן בחור; דער איינדרוק איז געווען ווי פון עפעס אַ מסופּנער און דאָך צוציהענדער זאָך, אַן אנגענעמענער רושם, ווי פון עפעס אַ מעשה־ע־צוואַנג... און איינמאָל פרייטאָג בייַ טאָג האָט ער זיך שוין מער ניט געקאַנט איינהאַלטן און איז גע־נאַנגען אַ קוק טון. ער מוז זעהן — און זאָל זיין, וואָס ס'ווייַל זיך! הגם פון דרויסן, פון ווייטן אַ קוק געבן. און פון אַלע נייע איינדרוקן אין יענעם טאָג זיינען אים פאַרברייבן אין זפרון: אַ שמאַלער אָפּענער פענסטער... אינעוועניג אין אים אַן אָפּגע־דעקטער קאַפּ, אַ ברייטער שטערן, אַ פאַטלע שוואַרצע האָר... אַ זיידן בלוז העמלע מיט אַ הויכן קאַלנער, וואָס פאַרשפּירעט זיך ביי דער זייט מיט שוואַרצע קנעפּ... אַ מאָגערעך געגאַלער בחור... און אַט דאָס איז די אַנדערע וועלט, די השפּלה־וועלט...

דאָרט איז אויך געשטאַנען דער קליינער קאַסטן, די יעניגע חברים זיינע, וואָס זיינען צוגעגאַנגען ביז צו יענעם אָרט, האָבן גערעדט עטליכע ווערטער מיטן בחור, האָבן גענומען ביי אים אויך ביכלאָך פאַרשיידענע, און ער, אַבראַמוואָן, האָט אין דער דאָזיגער צייט געטראַכט וועגן זיין פאַטער, וואָס אין א. וועגן דער פּאַזונדערער פאַרויכטיגקייט, וואָס אַבראַמוואָן דאַרף אָנגעמען, כדי זיך אָפּהיטן, און ער איז אָפּגעטראַטן און זיך געשטעלט פּונ־דערווייטנס, און נאָר פון די, וואָס זיינען צוגעגאַנגען צו אים, האָט ער זיך דערוואוסט, אַז אין יענעם קאַסטן זיינען פאַראַן אַ סך העברעאישע מליצה־ביכלאָך. פון די זעלבע האָט ער זיך אויך דערוואוסט, אַז דער, וואָס זיצט דאָרט, צעפרעגט זיך, דער עיקר, צי קענען זיי רוסיש און צי וועלן זיי לערנען די דאָזיגע שפּראַך, וואָס ס'איז זעהר נויטיג צו קענען זי. איצט האָט ער זיך דער־וואוסט, אַז יענער מענטש פון דער „אַנדערער וועלט“ איז נאָר ניט זאָ אַ געפּערליכער; דאָ מיינט מען ניט אַזוי די אָפּקורסות און דעם לשון־הקודש; דאָס איז נאָר אַ ביי־זאָך און מע פּאַנגנט זיך מיט זיי אין אַ קליינער מאַס, נאָר כדי „אַריינציהען“ אין אַן אַנדער זאָך. זיין הויפּט־כוונה איז נאָר וועגן אַנדערע זאַכן.

און נאך דעם זעלבן זומער, ווען די יינגלאך פון זיין גלייכנס, די ערשטע, וואָס זיינען צוגענאַנגען צו יענעם פענסטער, האָבן שוין באַוווּן אויסצולערנען דעם „אהבת ציון“, האָט ער אָנגע-
הויבן שטיין זיין דאָרשט פון יענעם קאַסטן. ער האָט דאָס נעטאַן באַהאַלטן, מיט גרויס חשק און שעמעוודיגקייט : ער וואַרפט אַוועק דעם „שיעור“ אין דער שווערער מסכתא „יבמות“ און דאָס לערנען „פאַר זיך“ אין דער טיפער מסכתא „עירובין“ — און לייגעט די „ספרי אַגודה“ ! אָבער וואָס זאָל ער טון — דער יצר-הרע רעדט אָן ! וואָס קאָן ער טון, אַז די פעטיט-אותיות, די קליינינקע, די שענינקע, וואָס ציהען אַזוי צו, זיינען פאַרמ אים שטאַרק נאָהענט צום האַרצן ? וואָס זאָל ער טון — אַז די קליינע און לעבעדיגע ברעטלאַך נעמען אים פאַרמ אַזוי, באַ-
צווינגען אים, באַצויבערן אים ? וואָס קאָן טון אַ יונג, צאַרט בחור דעם גרינגן טרוקענעם ווינטל, וואָס רייסט זיך אַרײַן אין דער סאַמע זומערדיגער היץ, נישט אַריבערצושטראַנגן, דורך די פאַר-
שמציגטע טונקעלע פענסטער און ווײַל מײַשן אַ ביסל די גראַבע, שווערע, פאַרשווייטלטע און פאַרעפּוּשטע ברעטער ? ...

נאָר אַט איז יענער זומער אַוועק. אַבראַמזאָן האָט פאַרלאָזט די שטאָט און זיך אומגעקערט אַהער אין עטריבע יאָר אַרום — און דער קאַסטן ביכער איז נאָך אַרײַן דאָ, אָבער אין אים זיינען שוין פאַרנעקומען ענדערונגען. דער בחור, וואָס איז געזעסן נעבן דעם דאָזיגן קאַסטן, האָט זיך שוין געפונען אַן אַנדער „וועג אין לעבן“ און דער קלאַנדיקער קאַסטן מיט זיינע עטריבע ביכלאַך, וואָס זייער צאָל איז נאָך קלענער געוואָרן צוליב די נגבות און צוליב דעם, וואָס מײַסט אים נישט אומגעקערט די גע-
נומענע ביכער, איז אינגאַנצן פאַרנעסן און פאַרלאָזט געוואָרן, און נאָך דאָס, וואָס ער האָט נישט געהאַט וואו צו שטיין אַדער וואו צו באַגראַבן ווערן, האָט אים מציל געווען, און מײַסט זיך דער-
מאָנט אָן אים. האָט ער אָנגעהויבן וואַנדערן פּוּן דירה צו דירה, איז אַרויסגעוואָרפן געוואָרן פון איין שטוב אין דער צווייטער; סײַז געווען שוויט אַ רחמנות צו זעהן : קיינער האָט זיך נישט גע-

פונען, וואָס זאָר מאַכן אַ סוף צו דעם אַרמין צעשפּאַרטענעם קאַסטן
און צו זיינע עטליכע צעריסענע ביכלאַך, אָדער אים אַריינצו-
נעמען אין אַ שטוב און זיך מטריח זיין אים ברענגען אין אָרדענונג.
דער ערפּאָלג פון ציוניזם אין א. האָט סוף בל סוף געמאַכט אַן
ענדע צו זיין אַרומוואַרנערן זיך — און יצחק ריווקעש האָט אַ-
דאַנק דער מיה פון אייניגע יונגע-לייט, וואָס זיינען דעמאָלט אַרויס
איבערצוקערן אַ וועלט, אים אַריינגענומען, דעם וואַנדערנדיגן
קאַסטן, צו זיך אין שטוב אַריין, אין דעם אַקער, וואָס האָט
אויסגעזעהן ווי אַ הינערשטייג און וואו ס'פּלעגט שראָפּן דעם
באַלעבאַס ברודער, זאָמן דער קראַנקער פאַרבער. די דאָזיגע
ביידע אומגליקליכע קוואַרטיראַנטן, דער דומם און דער ח, זיינען
געווען ברידער אין איין צרה, ווייל די באַלעבאַסטע האָט זיי
ביידן באַגלייך נישט געקאַנט פאַרטראַגן. ביידע האָבן איר נישט
געצאָלט קיין דירה-געלט. שפּעטער, אַז מע האָט אָנגעהויבן צאָלן
פאַר דער ביבליאָטעק, איז דער קאַסטן געוואָרן אַ ביסל חשובער ביי
איר, אָבער איר שוואַגער, זאָמן, וואָס איז פון טאַג צו טאַג גע-
וואָרן אַרץ קראַנקער, איז איר געווען ווי אַ בעלמע אין אויג און
זי האָט נישט געוואוסט, ווי אזוי ווערט מען פון אים פטור.

אויף וואָר, אַ גוטע צייט האָט זיך אָנגעהויבן פאַרן קאַסטן.
דער פאַראיין „בני-ציון“ מיט ה' שיינדיגנסקי בראש, האָט באַ-
וויזן וואַנדער און זעקס „פרייוויליגע זיצערס“ זיינען באַשטימט
געוואָרן אַרויסצונעבן אַלע זעקס וואַכעדיגע טעג ביכער די באַ-
זוכער פון לייען-זאַל.

די „זיצערס“ נעמען האָט דער „סעקרעטאַר“ אַריינגעשריבן
צום אייביגן אַנדעק אין דעם פאַראינס פּנקס און אַרץ איז געווען
גראַט און קיינעכדיג, אמת, מהאָט געוואוסט, אַז דאָרט איז
פאַראַן אויך אַ „זיצערין“, פרייזין נאַכמין. צווישן די איבע-
ריגע פינף זיינען געווען, אויסער כאַספּאַניקן, אויך די צוויי ברידער
האַכמאַן, ה' גאָלדשטיין און דער „אָוטאָר פון די דאָזיגע שורות“,
ד. ה. דער סעקרעטאַר, ה' בעקער מיט זיין אייגענעם כבוד אַרץ.
ה' שיינדיגנסקי האָט געמאַכט אַ תקנה, אַז די ביבליאָטעק זאָל

שבת זיין צו. — „דער יידישער נאַציאָנאַליזם — האָט דוד בן ישי מאָטיווירט אין זיין תקנה — איז ווי אַ פּראָם מיטן קנויט ענג פאַרבונדן מיט דער רעליגיע. קיין פּאַנד האָבן מיר נישט, און דערמיט האָט נישט אונזער „ראומיות“ קיין פּאַזיס און קיין פּאַרדן אונטער זיך. ווען נישט דער „דת“, האָט נישט דער יידישער נאַציאָנאַליזם זיך אויף וואָס אָנצושפּאַרן. און שבת איז איינער פון די עקרי היהדות. אָפּהיטן שבת איז איינער פון די פּונג-דאַמענטן, איינער פון די שטאַרקע זיידן אין דער „ראומיות“ פון אונזער עפּאָכע, אין דעם נאַציאָנאַליזם, וואָס פאַרכאַפט אין אונזער צייט „יעדער יידיש האַרץ, וואָס האָט אַ האַרץ אין זיך.“

און די דאָזיגע „ראומיות“ האָט טאַקע אַרץ מער פאַרכאַפט „יעדער יידיש האַרץ, וואָס האָט אַ האַרץ אין זיך“. פון וואָך צו וואָך זיינען צוגעקומען נייע חברים אין פאַראייניק אָפּילו יצחק ריווקעש אַרין איז איינצייטיג געווען אַ מיטגליד אין דער „אגודה מזרחית“ און אין קולטורפאַראייניק „בני-ציון“. דאָך איז די פּינאַנס-לאַגע נישט פיל בעסער געוואָרן פון דעם, און צו די פּיל-כער אין קאַסטן זיינען צוגעקומען נאָר זעהר וועניג. די שמעגל-דיגע לעזער פלעגן יעדן טאָג איבערבלעמען דעם פאַרגרייזטן און פאַרווענדטן קאַטאַלאָג אָן אַ שום „פּוועל יוצא“ דערפון. די איינגעזעסענע צווישן זיי האָבן נישט אויפגעהערט צו האָבן תּרעומות, וואָס „ס'איז לחלוטין נישטאָ קיין רעכטער פּוך צום פּוועל יצחק ריווקעשעם תּלמידים אַרין, וואָס זיינען אַדאַנק דער השתדלות פון זייער לערער, אויך אַריינגעשריבן געוואָרן אין צעטרלעזער, האָט דער ביבליאָטעקאַר נאָך דעם, ווי זיי האָבן פּאַקומען איין מאָל „מסתרי פּאַרזי“ און איינמאָל „כּוּר עוני“ נישט געהאַט מער וואָס צו געבן זיי, אויסער סאַמועליס „פּרעפּוסים“ און ד. גל. אָבער אַזוי צו אַזוי, ווייסן אַלע, אַז די ביבליאָטעק האַרט, דאַנקען נאָט, אין איין פּלייען און פּראָגרע-סירן, און די צאָל פּאַזוכער אירע פאַרגרעסערט זיך אויך. אין פּרינ-פּין נאַכמינס טאָג איז דאָרט אַן ענגשאַפט, אַ שרעק, די דאָזיגע פאַרעבאַמישע טאַכטער, אַ פּיל אַ גרעפּיך מיידל, אָבער נישט

קיין מיאוסע און ניט קיין אַרמע, האָט זיך געפלייסט, מזאָר
זעהן, ווי זי איז פול מיט חן, ווי גוט זי באַגייט זיך מיט מענשן און
וואָס פאַר אַן איידעלן כאַראַקטער זי האָט, און דעריבער פלעגט
זי שטענדיג מיטברענגען מיט זיך פריינט און חברטעס און
פלעגט פאַרהייליכן דעם קאָפּ מיט איר קור און אַרויסזאָגן אירע
מיינונגען.

באַזונדערס פלעגט דאָס שאַרפע קור פון דער דאָזיגער
„חברטע“ לעכערן דעם קאָפּ אויף די פאַרזאַמלונגען און איר
„אַרויסזאָגן זיך“ האָט מען געהערט מער פון אַרץ. אין אַזעלכע
היציקע שעהן פון אַפלאַדיסמענטן און אַרויסזאָגן זיך, פלעגן
אירע אויגן ברענגען מיט חשד-פייער. אויף אַלע פאַרזאַמלע און די
קליינע פּוסטקייט, וואָס האָט זיך געשוואַרצעלט אין דער אויבער-
שטער שורה ציין, האָט געשפּריצט מיט שוים.

בקיור, די „פאַרוואַרטונג“ איז געווען צופרידן, פדי די האַר-
מאַניע זאָר זיין אַ פורע, האָט ניט געפּעלט אַיך קיין קריטיק
אויף די פאַרזאַמלונגען. דער געשוואַרענער קריטיקער איז גע-
ווען כאַספּאַניק. די הויפט קריטיק איז געווען געווענדעט קעגן
די „זיצערס“, וואָס פּעלשן אין זייער אַרבעט: קומען שפּעט,
אָדער קומען בכּלל ניט; דאָס איז געווען ה' גאָרדשטיינס און
פרייזן נאַכמינס פּעלער.

— ווער וועט קאָנען זאָגן אויף מיר, — האָט כאַספּאַניק גע-
טענהט, — אַז איך האָב אַפילו איין מאָג ניט דערפילט מיין
חוב! פאַרוואָס? ווייל איך ווייס, אַז פּלע-זאַכן זיינען ניט קיין
פּריוואַטע אינטערעסן — דאָס איז צוויי מלוכות, וואָס איינע רירט
ניט אָן די צווייטע אויף אַ האָר... דער ה' גאָרדשטיין און די
פרייזן נאַכמין אָבער... — גאָט איז מיין עדות, איך האָב
פיינט באַרעדן, אָבער וואָס זאָר איך טון? מיר איז אַריסטאָ-
טעלעס טייער, מיר איז טייער פּלאַטאָן — אָבער דער אמת איז
מיר טייערער פון זיי בידן. און דעם אמת געזאָגט, צי דען

אזוי פארנעמט מען זיך מיט כרע-זאכן? גאָרדשטיין און נאכ-
מין שפירן זיך אין בייטערלאך: איך אין דיין טאָג און דו
אין מיין טאָג, און צוליב וואָס איז דאָס? טובת הכלל איז ניט
קיין שפילכר. דאָס איז שוין אַ באַשראָסענע זאך: אַ „היד“
און אַ „רביס“, איז דער „רביס“ ביכער. און זיי מישן אויס
די יוצרות.

דער סעקרעטאַר בעקער פלעגט אויך צוגעבן מיט אַ גיפ-
טיג שמייכלעך עפעס אַ שטאַכוואָרט, וואָרן אים איז אויך
נוגע געווען די זינד פון די „ערשטע“. גאָרדשטיין האָט געהאַט
עטוואָס אַ ווייך סאַמעטן קור, איז געווען אַ מענש מיט פייע
מאַנירן און פאָעטישע באַוועגונגען, בכלל אַן אויסגעפּרעגער בחור,
און דאָס אַזיין איז גענוג געווען צו דערוועקן קנאה און פעס,
אַבער, הויך דעם, זיינען נאָך געווען אייניגע סיבות אין דעם
דאָזיגן ענין...

הער גאָרדשטיין פלעגט ברענגען זיין קרבן, דריי שעה זיין
זונטאָג, ווען ער איז געווען פריי פון זיין אַרבעט אַרס הויפטאַנגע-
שטעלטער אין אַ הורט-קראָם, בטבע אַן אַרנטליכער מאַן
און פּעדאַנט, האָט ער זיך געפלייסט מקיים-זיין זיין נדר, ווי ס'גע-
הער צו זיין. האָט זיך אַבער, מעשה-שטן, אַריינגעמישט דאָס
דאָזיגע מיידל, וואָס פלעגט די צווייטע נאָך אים ברענגען איר
קרבן, זיין שכנה פרייזין נאַכמין, די דאָזיגע „צערטיכע“
פלעגט אים אַראָפּשלאָגן פון גוטן וועג און מיט פאַרשיידענע
אויסריידן און טעמים אים ברענגען דערצו, ער זאָל זיך מיט איר
פייטן מיט די טעג: זיין דו אין מיין טאָג און איך אין דייעם,
זי האָט געהאַט גאַנצע פעק מיט אויסריידן! ס'גייעט איר אין
לעבן! און זי בעט נאָר אים, גאָרדשטיינען, בעקערין בעטן —
דאָס איז דאָך אוממעגליך; דער דאָזיגער פרא-אדם...

און בעקער האָט געוואוסט...

און, אַז ס'פלעגט קומען זונטאָג די שעה צו עפענען די פּו-
פּליאַטעק, איז דער צימער פּור געוואָרן מיט געשרייען: —
די לעזער זיינען שוין געקומען — און דער קאַסטן איז פאַר-

שראָסן. דער באַלעבאָס, וואָס האָט ניט געוואוסט, צי וועט קיין מען ער אָדער זי, וויר ניט געבן די פאַרוואַלטע די צייט-מונגען, וואָס זיינען אָנגעקומען נאָך בייטאָג, און האַכמאַן דער עלטערער ברודער איז צופרידן מיט דעם ענין און קערט ווערטן. וואָס, אים אויך וועט מען ניט גלויבן? ער אַליין איז דאָך אַ „זיצער“ מיטוואָך. דער רעפּאָרטער מלמד, יצחק ריוו-קעש, לענט אַוועק זיין לינקע האַנט אויף דער ברוסט און מיט דער רעכטער פאַרשפּילעט ער דעם קאַלנער פון זיין העמד, וואָס פאַרט אַראָפּ, וויר ס'פּעלט אַ קנעפּל: „פאַני האַכמאַן, איך בעט אייך, פאַני האַכמאַן“... בעקער האַקט אים איבער און ערגערט זיך: „אינדעראַמתן, וואָס איז דאָס פאַר אַ „רציחה“, פאַרוואָס קומט ניט נאָרדשטיין? ביז ווי לאַנג נאָך וועלן מיר וואַרטן?“ און האַכמאַן האַלט זיך ביי זיינעם: די „הצפּירה!“ נאָר די „הצפּירה!“! ער וויר פון נאָרנישט ניט וויסן! די „הצפּירה“ און מער נאָרנישט! דעמאָלט הויבט זיך יצחק ריווקעש ווייטער אָן צו בעטן: „אפשר וועט זי קומען — זי וועט דאָך מאַכן אַ גוואָרד: פאַרוואָס האָט מען געגעבן די צייטונג אָן איר דערזייבעניש? ס'איז דאָך שוין איין מאָל געווען אַזאָ געשיכטע, און, הויך דעם, די דאָזיגע „יאַבערניצע“ האָט שוין ניט איין מאָל אָנגעדערציילט אויף אים שיינדיינסקיין: שמוץ... דאַרף ער דען נאָך זאָגן וואָס זי איז? און וואָס מיינט פאַניע האַכמאַן? ער, יצחק ריווקעש, וואָרט אים ניט געגעבן די צייטונג-גען, ווען דאָס זאָל זיין אָן אים געווענדט?.. מיר איז אַ וואונדער פאַניע האַכמאַן. — אָבער, האַכמאַן, וואָס איז, וואָס ווירסטו? — פאַרענטפּערט זלמן דער קראַנקער, וואָס האָט ניט געקאַנט אַריבערטראָגן דאָס וואָרט „פאַניע“, זיין ברודער דער באַלעבאָס, — צי דען איז דיר שווער צו וואַרטן נאָך אַ פּאַר מינוט? וואָס איז, קאַנסטאַנטינאָפּאָל ברענט?“

דער געפּיידער ווערט אַרין גרעסער. האַכמאַן איז מלא שמחה. ער האָט אַ ניים מיט וואָס צו ווערטלען זיך. וואָס? זלמן וועט שוין אויך קריטיקירן, אָט דער דאָזיגער, וואָס איז

חצי-אונזערער און חצי-אונזערע קענגערס, זאל ער אָננעמען וואָס סער אין מייל און שווינגן. די אלע גרויסע ניסן, וואָס דארפן פאַרקומען אין גיבן אינס ציוניזם, האָבן קיין שייכות ניט צו אונז איינעם, ווי ער. ער האָט געהערט, וואָס דער אַדוואָקאַט זשוק האָט נעכטן געזאָגט אין שול? שיינדיינסקי האָט אויך גע-רעדט — אַ מחיה, „מהרסיך ומחריבך ממך יצאו“ („דיינע צע-שמערער און דיינע חרובמאַכער זיינען פון דיר אַרויסגעקומען“).

זמנס אויפגערגט און שווינדזוכטיג פנים ציהט זיך אויס און ער פראַטעסטירט קעגן האַכמאַנס רייד מיט זיין קול, וואָס גייט אַררס פון אַ ליידיגער ברוסט און פון קראַנקע לונגען, און דערווייזט, אַז ניט ביי שיינדיינסקיין וועלן מיר זיך לערנען; און אויב זיין, זמנס, מיינונג איז ניט ווי די, וואָס זאָגן, אַז דער פראַ-לעטאַריער קאָן ניט אַרבעטן צוזאַמען מיטן בורזשואַ אינס ציו-ניזם, אויב ס'איז אַפילו אמת, אַז ער און שיינדיינסקי זיינען באַגרייך יידן, פאַרטריבענע, פּרעמדע און קאָנען גיין אויף איין וועג, הייסט עס נאָך ניט, אַז ס'איז נאָר ניט פאַראַן קיין אונ-טערשייד צווישן שיינדיינסקיין דעם גביר און אים, זמנס, וואָס צאָנקט פון שווערער אַרבעט און נאָך מער פון אַרבעטסלאָזיקייט. מע דאַרף אַפילו האַפן, אַז אין דער יידישער מדינה וועט די לאַגע זיך ענדערן, אין ארץ-ישראל וועלן מיר זיין די ערשטע צו פאַרריכטן דעם פעלער, אָבער, דאָך, קאָן מען ניט באשולדיגן יענע, וואָס האָבן נעכטן געמאַכט אַ טומל אין בית-המדרש, ווען שיינדיינסקי האָט געדרשנט, ווייל ווער זיינען די צעשמערער און צעברעכער, אויב ניט ער און זיין קלאַס?

— אַט דאָס זאָג איך דאָך תמיד, — שראַגט איבער נאָס-פאַניק מיט זיין שטיילן און רהיגן קול און מיטן בלוזמרשט נאַאיוון שמייעלעך די רייד פון דעם פשוטן „באַלמעלאַכע“, ווי ער האָט געהאַלטן זמנען, — „זאָלסט ניט מבוזה זיין אַזוי אַ גר אין די ארונג ביזן צעהנטן דור“. אַ... און מיט דעם ווערטל האָט ער געוואָלט אַ שטאַך טון זיין אַפּאָגענט דעם „פּועלי-ציוניק“, וואָס איז ניט לאַנג צוגעשטאַנען צו דער פאַרטיי.

די לעצטע טעג איז ז'מן געוואָרן כאַספּאַניקס קעגנער אויך
 בננוע צו אַבראַמוואָנען. אויף איין פאַרוואַלונג ביי די „בני-
 ציון“ איז נאָך אַ שאַרפּער קריטיק מצד כאַספּאַניקס קעגן די
 פּריווייליגע „זיצערס“ באַשלאָסן געוואָרן דינגען פאַר געהאַלט אַ
 שטענדיגן פאַרוואַלטער איבער דעם קאַסטן ביכער. יצחק ריוו-
 קעש האָט געוואַלט, מע זאָל איבערגעבן די דאָזיגע פּפּבליגע
 שטעלע אַבראַמוואָנען. ער האָט, אַנב, געהאַט אין דעם נאָך אַ
 מיין: זאָל זיך אַבראַמוואָן פאַרנעמען מיט דער דאָזיגער אַר-
 בעט, וועט ער ניט זוכן קיין פּריוואַטע לעקציעס און ניט קאָג-
 קורירן מיט אים. כאַספּאַניק, וואָס איז פּטבע געווען אַ מענש
 אָן אייגענע פּניות און האָט ניט מורא געהאַט פאַר אַבראַמ-
 זאָנס קאָנקורענץ, ווייל ער איז געווען באַקאַנט ווי אַ ספּע-
 ציאַליסט אין פּעדאַגאָגיק, — האָט זיך באַצויגן צום ענין אָרנטליך
 און אָן שום זייטיגער פּונוה געשטעלט אַ פּראַגע: ניט קיין ציו-
 ניסט קאָן מען דאָך ניט אַוועקזעצן אויף אַזא פאַראַנטוואָרטליכן
 פּאַסטן, און ווער-זשע וועט דערווייזן, אַז אַבראַמוואָן איז אַ
 ציוניסט? קיין חבר אין דער „אגודה“ איז ער ניט. האָט
 בעקער, דער סעקרעטאַר פון דעם פאַראייין, אַ זאָג געטאָן: „גיתו
 ספר ונחזה!“ („זאָל מען נעמען דעם בוך אין אַ קוק געבן!“).
 לאַמיר דורכקוקן אַבראַמוואָנס מאַמר אין דער „התחיה“, ווערן
 מיר זעהן! דאָן האָט האַכמאַן מודיע געווען, וואָס אַלעמען איז
 באַקאַנט געווען, אַז די „התחיה“ איז אין בייבליאָטעק ניטאָ
 און אז מע קאָן זי קריגן ביי שיינדיילינסקי, דעם איינציגן
 אַבאָגענט אויף דעם דאָזיגן אָרנאַן אין שטאַט. האָט מען
 געהאַט תּרעומות אייף שיינדיילינסקי (ער איז ניט געווען אויף
 דער פאַרוואַלונג) דערפאַר, וואָס ער זאָרנט ניט פאַר דער
 „אגודה“... ווי די מעשה איז, כאַספּאַניקס פּראַגע איז גע-
 בליבן אַ פּראַגע. דערזעהן אַזא מין ערפאַלג, האָט ער גע-
 נומען באַווייזן אַ ביסל זיינע פּיטאַזאָפּישע געדאַנקען. „וועגן די
 שיטות פון פאַרשיידענע צייטונגען און זשורנאַלן און וועגן די
 רעכט פון די שרייבער און רעדאַקטאָרן“. און פון די דאָזיגע

חקירות איז געוואָרן קלאַר, ווי דער טאָג, אז די „התחיה“
 איז אַן אַנטי־ציוניסטישער אָרגאַן און אז אַבראַמוזאָן איז נישט די
 געוואונשטע פּערזאָן... און קיינער האָט זיך קעגן אים נישט
 געשטעלט, אויסער זלמען. זלמן איז געווען דער איינציגער, וואָס
 האָט זיך איינגעשטעלט צו קריגן אויף זיינע רייד. זיין קרענק
 איז געוואָרן די רעזטע טעג שוואַכער אַ ביסל און דאָס קורץ ביי
 אים איז נישט אזוי שלאַבעריג, אמת, ער האָט געמוזט מודה זיין, אז
 רייענען העברעאיש קאָן ער, צו זיין פּאַדויערן, נישט, אָבער, ווי
 אזוי קאָן מען זאָגן אויף אַבראַמוזאָנען, אז ער איז נישט קיין
 ציוניסט? קאַרג מאַל איז ער, זלמן, געווען ביי אַבראַמוזאָנען?
 האָט ער דען נישט געהערט זיינע רייד? פאַרשטייט זיך, ער קאָן
 נישט איבערגעבן פינקטליך אַבראַמוזאָנס ווערטער, אָבער דעם זי
 גען זייערן וועט ער קיין מאַל נישט פאַרגעסן. אַבראַמוזאָן איז
 נישט קיין ציוניסט? אויב אָבער אַבראַמוזאָן איז נישט קיין ציוניסט
 — איז ווער־זשע דאָן שוין יאָ אַ ציוניסט?

אוריאל דאָוידאָוסקיס פאָטער, משה-אהרן דער סטאָליער, איז געווען אַ גרויסשטאַטיגער ייד, אַ נידעריגער און אַ שוואַכער און האָט גערעדט מיטן לשון „טע-טע-טע“. ער האָט גע-רעדט וועניג און תמיד נאָר פון איין זאַך : וועגן די באַלעבאַטים, וואָס באַניצן זיך אַלץ וועניגער מיט באַלעבאַטעס און עזות פון איצטיגע אַרבעטאָרער — טע-טע-טע : די בריווע רע-דער אונטער זיינע אויגן, דאָס שטענדיגע כריפען אין זיין ברוסט, צוואַמען מיט דער אַרימקייט פון זיין אומעטיגער ווייבס קליידער און די צעריסענע בנדים אויף די קליינע קינדער, וואָס זינגען „אַבער אַלקינו“, — אַט די אַלע סימנים פון אַרימקייט און ייד-שער נאַטירליכער שוואַכקייט האָבן אַ ביסל פאַרקלענערט דעם געפיהל פון פאַראַכטונג און עקל, וואָס ער פלעגט אַרויסרופן מיט זיין קליין זיך און טענות האָבן. בעת ער האָט גערעדט, האָט ער שטאַרק געכאַפט דעם אַנבריק פון אַ נאַסער פליג, וואָס קלעפט זיך אָן דעק פון אַ גראַז, וואָס איז פול מיט מושנער פליסיגקייט. און אַז אַבראַמוואָן פלעגט זיך צוקוקן צו אַט דער דאָזיגער פלי-סינגקייט, וואָס האָט געמאַכט געבוירן קינדער, און צו דער נאַט-צער רופט, אין וועלכער זי זומט איר „זשום“, האָט ער זיך דערמאָנט אָן דעם איינציגן שענעם אַדלער — אָן אוריאל, — וואָס איז געבוירן געוואָרן פון אַט דער דאָזיגער פליג, און ס'פלעגן זיך אין אים דערוועקן אַ סך געדאַנקען און ספקות וועגן דער אָנגענומענער חכמה, צו וועלכער ער פלעגט זיך, געוויינט-ליך, תמיד באַציהען מיט ערנסט, און וואָס צו אירע אמתן גע-הערן אויך די שפּריכערטער „פעץ פן פּריו“ (וואָס פאַר אַ בוים,

אזא פרוכט", „בנא פרעא דאבוה" („א זון איז גערעטן
אין פאטער"), „באמא בפתה" (וואָס פאר אַ מאַמע, אזא
מאָכטער"), א. ד. ג.

זינט אבראמואָן האָט זיך אַריינגעקליבן אין דער דאָזיגער
אַרימער דירה, האָט ער זיך אָנגעהויבן באַציהען צו אַלע מענשן
מיט אַ גרינגער און ווייכער ליימוועלדיגקייט, און ער האָט אַזײַן ניט
געוואוסט, וויפיל איז פאַראַן אין דעם דאָזיגן זיך דערנעהענ-
טערן צו דער משפּחה רחמנות און אַנטייל אינס צער פון דער
שווערער לאַסט, וואָס די דאָזיגע מענשן טראָגן אויף זיך, און
וויפיל איראַניע ביים קוקן פון דער הייך אויף אַלע זייערע איג-
טערעסן, אָנשוואונגען און מעלות. אוריאל דאָוידאָוסקי איז
געווען דער איינאונאַיינציגער, וואָס האָט דערוועקט אין אים אַ
טיפע אַכטונג און אַ שטאַרקע צוגעבונדענקייט. אמת, אבראמואָנען,
וואָס האָט תמיד געשטרעבט צו אַרבעט און טעטיגקייט, האָט
וועה געטאָן דאָס האַרץ אויף דעם דאָזיגן שענעם און צווייג-
האַפטיגן בוים, דערפאַר, וואָס ער איז פרוכטלאָז; ער האָט
אַבער געזעהן זיין הייך און זיין צווייגשענקייט און זינט ער
האָט זיך באַזעצט אויף דעם דאָזיגן בוים-וואַרצל, — האָט זיך
אין אים דערוועקט אַ סימן פון אַ פראַגע-צייכן פּנוגע צו דעם
פאַטייט, וואָס די סביבה, ירושה און דערציהונג האָבן ביים
אויספירדן פון אַ וויכטיגן מענשן.

מאָג-טעגליך האָט אבראמואָן געהאַט די מעגליכקייט צו זעהן
יענע לעבנס-פירדער, וואָס האָבן באַדאַרפט אַוועקלעבן זייער
שמעמפל אויף אוריאל דאָוידאָוסקיס נשמה — פירדער גרויע,
אויסגעדראָשענע און פוילע, אָן שום פאַרב...

אבראמואָנען איז אויך פאַקאַנט געווען די פאַנאַלע שמאַ-
טישע דערציהונג, אין וועלכער דער דאָזיגער מענש איז אויפגע-
צויגן געוואָרן: דרדקי-מלמדים, וואָס באַווייזן פאַר אַ גאַנצן זמן
דערפירן דאָס סאַמע פעהיגסטע קינד ביו „פיטום הקמורת" און
די שור „בית-ספר-עברי", וואָס איז געגרינדעט געוואָרן דורך

איינעם פון די פארברייבענע „אינסטיטוטשיקעס“, וואָס טרעפט, אז מע גייט אַרויס פון דאָרט מיט קענטענישן איבערצוועגן דאָס ערשטע קאָפיטל „ישעיה“ און אָנשרייבן אַן אַדרעס. אַבראַמזאָן האָט אויך געוואוסט, אז נאָך דעם כּמוד פונם דרדק-מלמד און פון דער שול „בית-ספר-עברי“, האָט אוריאל געפּרוּוואוּט עטליכע יאָר זיין אַן עקסטערן — ווי דער מנהג איז ביי די יונגע-לייט פון אַרימען באַלעבאָטישן גראַד.

אַבראַמזאָן און דאָוידאַווסקי זיינען ביידע אויפגעוואַקסן און דערצויגן געוואָרן אַן שום סדר און מעטאָד, ביידע זיינען געווען ניט דיסציפּלינירט, ביידע האָבן זיך זעהר פריה אָנמייקלט. נאָך אין דער צייט, ווען דער קרוניק האָט מלחמה געהאַלטן מיט דער טראַדיציע פונם אַלטן בית-המדרש, אין דער זעלבער צייט, וואָס אַבראַמזאָן האָט זיך געפייניגט און געמיהט אַראָפּוואַרפן פון זיך דעם יאָך פון דער אַלטער ייִדישקייט און צערייסן אירע קייטן — איז דאָוידאַווסקי נשמה, וואָס האָט ניט געהאַט פון וואָס זיך צו באַפרייען, געווען פּולקום פריי און ס'האָט איר נאָרניט ניט געשטערט פאַרטיפן זיך אין דער דייטשישער פּילאָזאָפיע, אין קאַנטן און העגעלן. אַבראַמזאָן, אז ער האָט אָנגעהויבן דערנען „תּשבורת“, האָט ער שוין פאַנג געוואוסט דעם „סוד הצמזום“, און דאָוידאַווסקי, האָט נאָך איידער ער האָט פאַקומען זיין גימנאַזיע-אַטעסטאַט, געוואוסט שוין פאַנג דאָס קלאַרע גימז-וויסן וועגן דעם אַבסאָלוטן גימז-וויסן — הגם דאָוידאַווסקי איז געקומען צו דער פּילדונג ניט צוליב דעם, ער זאָל פאַקומען דעם טיטל „דאָקטאָר פּילאָזאָפיע“, אָדער צוליב אַ קאַריערע, נאָר דורך דעם טראַכטן און דורך די פראַגעס, וואָס ער האָט זיך שוין פאַנג געשטעלט, — דאָך האָט ער באַוווּן מיטן לייענען און אַריינקוקן אין פראַנצויזישע ביכער איינזאַפן אין זיך דאָס אויסערליכע און דאָס אָנגענומענע אויף דעם דאָוויגן געביט, אזוי אז שפּעטער, בעת אוריאל האָט זיך פאַקענט מיט אַבראַמזאָנען, האָט זיך דער פּעטער נאַאיוו פאַצויגן צו אים, ווי צו אַ גרעסערן פון זיך. די „מעטאָפּיזישע קענטענישן“ האָבן אַרויסגערופן ביי

אים אָפּשײַ צו דאָוידאָוסקין דעם „קענער“, צו דאָוידאָוסקין דעם
גע־ערנטן !

און נאָך איין זאך, די ערשטע באַקאַנטשאַפט אַבראַמזאָנס מיט
דאָוידאָוסקין איז אויסגעקומען גראָד דעמאָלט, ווען ער איז
אוועק פון דער ציוניסטישער באַוועגונג, די באַוועגונג, וואָס ער האָט
איר אָפּגעגעבן אַלע זיינע געדאַנקען אין משך פון אַלע יאָרן, נאָך
פאַר דעם, ווי ער האָט געוואָרפן די גמרא און אויך נאָך שפּעטער.

אמת, אויך נאָך דעם, ווי ער האָט געמאַכט „פּליטה“ און אַנ-
געהויבן אַרײַנצוקומען אין דאָוידאָוסקין געזעלשאַפט, האָט ער
זיך נאָך אַרײַן גערעכנט פאַר אַ „וואַיזן בחור, וואָס שטרעבט
צו גאָט און איז גאָך דערווייַל אַרײַן פאַרבליבן אַ ציוניסט“. פּונ-
דעסוועגן איז ער דאָך אַרויסגעטראָטן פון ציוניזם, אַרויסגעטראָטן
אַן באַזונדערע עפיוואָרן, סײַ אויסנוועניגסטע, סײַ אינעוועניגסטע;
דאָס איז געטאָן געוואָרן עפעס ווי פון זיך אַרײַן. דער עקספּאַנ-
סיווער יונגער בחור האָט ניט געקאָנט מער פאַרבלייבן מיט זיי, מיט
די קריינע פּראַקטישע מענישן און טון צוזאַמען מיט זיי זייער
קרייניגשאַקע אַרבעט: זאַמלען שקלים. דער יונג-טוי אויף זיין
קאָפּ איז שוואַרצער פון שוואַרץ געוואָרן, הערנדיג דעם אַרוואַ-
קאָט זשוקס, דעם אָנפירער פון אַ.ער ציוניסטישע פאַראייניקן,
עפּנטליך פּרעדיגן „אַז די באַוועגונג האַלט זיך אויף דריי זאַכן:
געלט און געלט און אַבעראַמאָל געלט“. דער געהייער בונד,
וואָס איז געווען צווישן אים און „אונזער פּאַטערלאַנד“, איז
דעמאָלט זעהר שטאַרק געווען: אים איז „אַרײַן-ישראל“ טייערער
געווען פאַר אַרײַן, זיין שטאַרקסטער פּאַנער איז געווען צו דער-
גרייכן עס. ער האָט שוין אַפילו געוואוסט דעם חילוק פון סתם
הויך שעצן געלט און דאָס זאַמלען געלט צוליב אַ געוויסן ציל,
באַזונדערס פאַר אַזאַ גרויסן און הייליגן ציל, — דאָך פלעגט
זיין יונגע נשמה פאַרציטערט ווערן אומויליג, אומבאַוואוסטזיניג,
פון אוממיטלפאַרן געפיהל אַרײַן, ווי נאָר ער האָט געהערט די
פאַרשיידענע רשות וועגן אויפגעבן די נאַציע און איר לאַנד
דורך „אַ באַנק“...

אַרוואַקאַט זשוק, דער מורשה פון א.ער גלייך, איז געווען
 אַ זונגער מאַן פון אַ יאָר פינף און דרייסיג, ניט קיין באַווייבטער,
 אַן אָרנטליכער מענש און פון נאַטור אַ האַרציגער, נאַאיִ-
 ווער און ביטערער צוואַמען, מיט מיטערער ביכונג און איבערגע-
 געבן דעם ציוניזם און זיך מוסר נפש געווען פאַר אים, האָט זיך
 געקאַנט האַלטן מיט מענשן און גערעדט שטען, אַ פּרע, אַ מענש
 מיט אַלע מעלות! אָבער צוציהען צו זיין פּאָן די דאָזיגע
 „ישיבה-בחורים“, די עקספּאַנסיווע פּראַים, און אַפילו צובינדן
 און צוהאַלטן יענע, וואָס זיינען שוין צוגעשטאַנען צו זיין פּאָן,
 האָט ער ניט געקאַנט און אַפילו ניט געהאַלטן דאָס פאַר גויטיג
 און גינצליך. ווי אַ געווערשאַפּטליכער מענש האָט ער אַפילו הויך
 געשעצט די צאָר חברים און דעם „זונגן ערעמענט“ און אויף
 די פּרוואַטע פאַרזאַמלונגען ביי די „צעירי ציון“, וואָס פּלעגן
 פּאַרקומען ביי אים אין שטוב שבת-צונאַכט, און דאָס גלייכן,
 האָט ער געהאַלטן פאַר אַ חוב פאַר זיך צו רעדן פון הויכע
 און אַפּסטראַקטע ענינים, ווי זיינען שבחים דער טראַדיציאָנעלער
 יהדות און טייערן יידישן גלויבן און פּרוש אָנווייזן. „אַז דער
 ציוניזם הויבט אָן זיך אומקערן צוריק צו דער יהדות“ (אָ), ווי
 שטאַרק זיי פּלעגן צעבייזערן אַבראַמוזאַנען, „וואָס האָט זיך נאָר
 וואָס באַפּרייט פון די קייטן“. אַלע די דאָזיגע שענע מלוצות
 פונם הער זשוק, דער דאָזיגער אָרנטליכער אָבער באַגרע-
 ניצטער מענש (צום גרויסן פאַדויערן, זאָר ער קיין פאַריבֿר ניט
 האַבן, זעהר באַגרעניצטער!), יאָ, ער האָט זיך געמיהט און געטאַן,
 וואָס ער האָט געקאַנט, אָבער די אינעווענינסטע מיינונג פון דעם
 דאָזיגן אָפּיציעלן אָנפירער איז געווען, לויט זיינע רעדעס אין די
 שולן און אויף די עפּענטליכע ציוניסטישע פאַרזאַמלונגען, אַז
 „איך קויף אַרײַן — האָט געזאָגט דאָס גאָלד“, און האָט סוף
 פֿל סוף ניט געלעגט קיין אַכט אויף אַלע אומצופּרידנקייטן פון
 דעם „ישראל הצעיר“, און געקעמפט מיט זיי, דער „ישראל
 הצעיר“ איז טאַקע געווען שטאַרק אומצופּרידן, האָט געמאַנט און
 געפּאָדערט אַ סך : וועגן פּאַקאַנטע און אומבאַקאַנטע זאַכן, וועגן

דעם נאָכטאָן, דעם פארטרייבן די קולטור, וועגן דעם, וואָס קיינער
זאָגט ניט פארן קאָסטן ביכער, וואָס וואַלדערט זיך אַרום, און
ניט פאר די אַרימע, ווי אויך רייכע קינדער, וואָס וואַקסן אָן תורה
און אן קענען די וואונדערליכע יידישע געשיכטע, אונזער שרעק-
ליכע היסטאָריע, אונזער מלכים, נביאים א. א.וו., א. א. וו.

דער יונגער אַבראַמוואָן האָט זיך געהיצט און געשריגן מער
פאר אַלעמען. דאָס איז געווען אַ וויכטיגער פּעריאָד אין זיין
לעבן, וואָס ער וועט אייביג ניט פאַרגעסן. מיט אַ הייליגן צי-
טער האָט ער געקוקט דעמאָלט אויף דאָס נייע, וואָס הויבט
זיך אָן אַנטפּרעקן ביי די יידן. ער האָט שוין געפיהרט אין זיך
דעם גרויסן שטאַרקן גייסט, וואָס האָט אים אָנגעהויבן באַ-
הערשן. ניט אומזיסט האָט ער נאָך פון קינדווייז אָן געוואוסט דאָס
קאַפּיטל וועגן שמואל הנביאס ערשטער אַנטפּרעקונג. גאָט
רופט צום יונג...

ער האָט געוואוסט צו וואָס זיין פיינע און צארטע נשמה
שטרעבט, און עטליכע זיינע באַקאַנטע האָבן אים פאַרויסגע-
זאָגט, אז „ער וועט זיין אַ יידישער שרייבער“. אַ העברעאישער
שרייבער, אַ שרייבער ביי יידן — איז דען פאַראַן אַ גרעסער
גליק אין דער וועלט? איז דען עפעס פאַראַן העכערס און דער-
הויבערערס פון דעם?

אָט האָט זיך שוין אַ ריר געטאָן דאָס אייז פונם לאַנגן
שוואַרצן גלות. ס'איז געקומען די צייט פון פריהאַר-זינגער
און ס'הערט זיך אויף דער ערד דער קלאַנג פון אויסלאַזונג.
זאַמלט זיך צונויף איר, בוימער! דאָס פאַלק וואַכט אויף, דאָס
פאַלק לעבט נאָך, ס'וועט נאָך אויסגלייכן זיין רוקן, אַ פרייעס
אויף זיין ערד און זיין לאַנד. קיין בייזווייגער וועט אים מער
ניט קרוידען און דאָס פינסטערניש וועט מער ניט פאַרדעקן זיין
הימל. ע! ס'ווערן אויפגעשטעלט ווערן זיינע חורבות און
פון זיינע קינדער ווערן ווידעראַמאָל אויף די ברעגן פון ירדן און
אין די פאַסטוכער-הייכן אויפן לבנון אויפשטיין נביאים, און
ער, דער מענש מיטן שרייבערייג אויף די לענדן, וואָס איז גע-

שיקט צו שטרעפן אין צו שטרייטן, צו מונטערן און אויפצורודערן
די הערצער — ער שפאנט פאר זיי פארויס!
ישעיה דעם צווייטנס גייט רעדט אין אים און זיין ווארט איז
אויף זיין צונג... .

און ער האט געקוקט כמעט אויף אלע חברים פון דער אגודה
„צעירי ציון“, ווי אויף זיינע קומענדיגע לעזער פון זיינע
קינפטיגע מאמרים, די שארפע, די גרויסע, די פלאמפייערדיגע!
דער קאפ איז אים געווען שווער. ער האט זיך יעדער רגע
געפיהרט גלייך ער טראגט גאט אויף זיך. ווי נאאיוו ער איז גע-
ווען!

מיט א באזונדערן דרך-אויף האט ער אויך געקוקט אויף
הער שיינדיגנסקין, דוד בן ישי, דעם פארמטן יידישן שריי-
בער, וואס דרוקט זיך שוין צעהנדלינגער יארן און ווערט געלייענט
„בכף המוצות ישראל“; דער דאזיגער שרייבער, וואס רעדט
שטענדיג וועגן דער נויטיגקייט פון דער קולטור און וואס פאררופט
זיך שטענדיג אויף „אחד העם“. אבער הויך דעם, וואס ער האט
ניט פארשטאנען, ווי אזוי קאנען זיך פאראייניגן אין איין פערזאן
צוויי ווידערשפּרוכן, א העברעאישער שרייבער און א פשוטער
מענש, האט ער זיך נאך נאאיוו געמאטערט מיט דער פראגע וועגן
דער באציהונג פונם „הער שרייבער“ צו אייניגע פרינציפן. הער
שיינדיגנסקי האט געצילט אין יענער צייט ווארפן אלע זיינע
פייך אין דעם לאגער פון די פארשיידענע פראטעסטאנטן, יענע
דעמאקראטן, וואס זיינען געקומען פון אויבן, וואס האבן אין די
לעצטע טעג, אין יענער שרעכטער צייט פאר יידן, זיך געמערט
און געמרכפערט צווישן אונז און פארפלייצט די ערד מיט זיך
צו אונזער גרויסער שאנד און פראך. דאס רוב פון אָט די דאזיגע
רייד זיינען נאך געווען ניט פארשטענדליך אפראמזאנען, אבער
דאס ווארט, „דעמאקראטן“ גופא איז אים שוין געווען באקאנט
פון גרעצן וועגן די קריגערייען אין דער צייט פון צווייטן בית-
המקדש צווישן די צדוקים און פרושים, — און ער האט דאס
געזאט אין זינען.

אַבראַמזאָגנס יונגער און נאַאיווער געדאַנק האָט דעמאָלט גע=
בראַגזעט; ער האָט זיך געקערט אויף אַלע זייטן, געזוכט, גע=
שטרעבט און אַרויסגעקוקט אויף עפעס מיט אַ גרויסן און מוראדיגן
זוכער=פּליק... .

אין יענער צייט האָט ער זיך אויך באַקאַנט מיט אוריאל דאָ=
ווידאַוויסקין.

דאווידאָוסקי איז שוין דעמאָלט געווען איינזאַם. דער איינציגער
 גער פאַרקער זיינער מיט מענשן זיינען געווען די „פריוואַטע לעק-
 ציעס“, וואָס ער האָט געזוכט פאַר זיך. ער איז געווען איינזאַם
 צווישן אַלע אינטעליגענטע יונגע לייט אין דער גרויסער שמאַט,
 וואָס האָבן געהאַטן פאַר זייער חוב זיך איינטיילן אין פאַר-
 שיידענע געזעשאַפטליכע שיטות — יעדע טישערעדע באַזונדער.
 אין דאווידאָוסקיס אויסעריכן לעבן האָט געהערשט רוה און
 שטיקקייט, ער האָט אַפילו כמעט קיין ביכראַך ניט געליינעט.
 ער האָט זיך טיף אַריינגעראָזט אין זיי און האָט זיך אַיבערגע-
 צייגט, אַז זיי ווייסן אַלע נאָר שטערן קשיות, און פּרעגן ווייסט
 ער דאָך נאָך מער פאַר זיי. קיין ענטפער איז ניטאָ. ס'זיינען
 פאַראַן חקירות, פּלפּוליס — שטיקלאַך, ברעקלאַך און ניט
 מער... .

זעלטן נאָר פּלעגן זיך ביי אים אין צימער צונויפקלייבן עט-
 ליכע מענשן: יודראַמן, קריינגערט, הירבערג, שנייסער — אַלע
 באַרימטע, געלערנטע, וואָס האָבן אויף זיך געקוקט ווי אויף באַ-
 זונדערע, אַריינגערע, ניט קיין מאַסן-און-מאַרק-מענשן. יעדער
 איינציגער פון זיי פּלעגט אַריינקומען עפעס אַזוי, ווי ער וואָלט
 ווערן זיך אַליין אַרויסשטערן פאַר אַ זייטיגן; יעדער פון זיי איז
 ביי זיך געווען אַן איינציגער, וועלכן ס'איז שווער צו פאַרשטיין.
 פּלעגן זיי זיך צומאָל צונויפזאַמען טרינקען טיי און אַמפּערן
 זיך מיט קול-קולות, דעבאַטירן, רעדן רכילות און קריטיקירן.
 צומאָל פּלעגן זיי זיך צונויפלעגן צו גראַשנס, פּדי זיך פאַרוויילן; מאַכן
 עפעס אַ קערמעשל, אָדער זיך שיפּן אויפן טייך. אין דעם ענין

האָט זיך באַזונדערס אויסגעצייכנט יידלמאַן. אין די אַלע פּאַר-
וויירונגען פּלעגט ער זיין ראָדע ניש סתם אזוי פּראָסט, מזאַל,
הרירה, ניש מיינען, און מ'מיינט פשוט זיך פאַרווירדן אָדער זיך
פאַרשאַפּן פאַרנעניגן, זאָל נאָט אָפהיטן! ער האָט דעם צוגע-
געבן אַ באַזונדערע כּוונה און פּלעגט זיך אזוי פאַרהאַלטן צו דעם,
גלייך אויף אים איז אַרויפגעלעגט געוואָרן אַ גרויסער חוב—, דער
חוב פאַר לעבענספּרייד, וואָס פּעלט אזוי ביי יידישע קינדער. דער
דאָזיגער מענטש פּלעגט מאַכן אַ טראַגישן איינדרוק אויף אַלעמען
מיט זיין שרייענדיגער עניוּת, וואָס פּלעגט זיך משונה-מאָדנע
אויסדריקן און מיט זיין הויבן אומווירטיג דעם קערפּער און שפּרינג-
גען אויף די קריינע פּיסלאַך. יידלמאַן איז געווען אַ קורצער, אויס-
געזעהן ווי אַ קינד און קלענער פון אַלע חברים זיינע, וואָס זיינען,
ווי געוועהנליך יידן, חוץ אוריאלן, אויך געווען קריינוואַקסניגע.

— איך קאָן זיך ניש קלאָר מאַכן, — פּלעגט שנייסער זאָגן
מיט זיין שטים, פון גאווה, — ווי אזוי שפּרינגט עס יידלמאַן:
ווי אַ שפּעטער אָדער, ווי... אַ צאָפּ?

אין דעם דאָזיגן קרייז, וואָס האָט זיך געהאַלטן פאַר אַ פּרייען,
ענערגישן, באַזונדערן, פאַר אַ רעמעניש, איז שנייסער געווען
דער סאַמע טיפּישער און אויסגעצייכנטער. ער איז איבערגע-
צייגט געווען, אז ער האָט געהער אַ שאַרפע צונג און געהער שטאַרק
געהאַלטן פון איר. שנייסער איז געווען אַן אַלטער בחור און גע-
געסן קעסט ביי זיין מיטער דער ארמנה. זיינע אויגן זיינען גע-
ווען גריז און פול מיט ניש-פאַפּרידיגטער תּאווה, די פּאַרד
— געראַזירט און, ווי אויף צו להכעים, אַלע מאָל ניש גראַט, און
אויף זיינע ליפּן האָט תּמיד אַרומגעשוועבט אַ מיאוס אומצופּרידן
און פאַראַכטענד שמייערע, פאַר דאָוידאָוסקין פּלעגט ער האָבן
אַ פנים פון אַ מענטשן, וואָס אַנטשוואַדיגט זיך פאַר זיין קוק און
זיינע אומגאַטירליכע באַוועגונגען, ס'פּלעגט אָבער אויך טרעפּן,
אז ער האָט זיך באַמיהט אַרויסשמעלן עפעס אַן אַנדער באַציהונג,
וואָס זאָל באַטייטן: הער נאָר, דאָוידאָוסקי, מיר זיינען, דאָך,
היימישע מענטשן, ביידע זיינען מיר פּיין-אויסגעפיינטע אינטעלי-

גענטן, ביידע סקעפטיקער, ביידע האָפֿן מיר געלייענט היינען און נישטען אין אַריגינאַל און קאַנען אויך ביידאַנען מיט לערמאַנאַ טאַוון. מיר דאַרפֿן ניט הנפענען איינער דעם אַנדערן. אמת, אַנדערע האַרטן דיך פֿאַר אַ גרעסערן און טיפֿערן, ווי איך, דע ריבער מאַך איך אויך אַמאַל דעם אַנשטעל און גיב דיר אַפֿ פֿבור, ווייל דאָס פֿאַדערט זיך פֿאַרן נאַרישן המון, אָבער דעם אמת ווייסן מיר דאָך ביידע גוט. זאָלן נאָר אַנדערע ניט ווייסן פֿון דעם. און פֿון איצט אָן מענסטו זיין זיכער אין שנייסערן.

אָבער דאָס האָט זיך שנייסערן ניט איינגעגעבן און זיינע פֿונות האָבן צו גאַרניט ניט געפֿראַכט. סוף פֿל סוף איז ער ניט געווען ביכורת ניט בטל צו ווערן פֿאַר זיין קעגנער. און דעריבער, דאָרט וואו אוריאלס טונקל-שוואַרצע אויגן זיינען ניט געווען דערביי, פֿלעגט שנייסער זיך מיהען און מבטל מאַכן אינאַ גאַנצן „דעם אַלימפּישן אָפּנאַט, וואָס מיינט, אַז קיין גלייכנס איז נישט צו אים“. און שנייסער פֿלעגט אויסזאָגן אַ סוד „אַ סוד, וואָס איז אַלעמען דאָך באַקאַנט“, אַז, דעם אמת געזאָגט, איז דאָווידאָוסקי גאַרנישט מיט אַ נישט, אַ געוועהנליכער בשר׳ ודם און צייכנט זיך מיט גאַרניט ניט אויס. ער איז אַ גרויסער ענאָאיסט און האָט ליב אָן אַ מאַס פֿבור, און פֿדי פֿאַרפֿלענדן די אויגן, מוזאַל מיינען, אַז ער פֿירט זיך ניט ווי אַלע — האַרט ער זיך איינזאַם, שטיף, רינגלט זיך אַרום מיט אַ קאַמפּאַניע מקורבים ווי אַ „רבי מיט חסידים“. אָבער נאַרן וועט ער וועמען ער וויל, די מער נאַאזווע, אים, שניי סערן, וועט ער ניט נאַרן. שנייסער ווייסט דעם אמת. שנייסער פֿאַרשטייט דעם אָפּנאַטס מורא צו פֿרייבן אַליין, זיין ווי אַ לבנה אָן שטערן, אַ מיינע הערן, שנייסער איז אַ מבין אויף פֿסיכאָלאָגיע!

שנייסער האָט געהאַרטן פֿאַר זעהר וויכטיג זיינע וויזשן, וואָס ער האָט געמאַכט ביי אוריאל דאָוידאָוסקי: יעדער וויזט, וואָס פֿלעגט פֿאַרקומען צוויי מאַל און צייטנווייז אויך דריי מאַל אין וואָך, האָט ער געהאַרטן פֿאַר אַ גרויסער געשעהעניש אינס לעבן פֿון דער אינטעליגענץ אין א. און, פֿאַרקערט, יידלמאַן, וואָס

האָט פיינט געהאַט דעם פאַטריציער, כביכור (ד. ה. דאָוידאָוו-סקין), ניט וועניגער, ווי שנייטער, פֿרענט קומען פינקטליך טאָג טעגליך צו אים, זיך מיהען אים טרעפן דווקא, ווען ער איז געווען איינער אַרײַן, כדי אויפצוגיסן פֿאַר אים דאָס גאַנצע האַרץ, „דעם גאַנצן פֿייער, וואָס ברענט אין אים“. אַלע מאָל, ווען ער פֿרענט אָנהויבן זיין געוועהנליכע הקדמה: „זינט איך בין צום שכר גע-קומען, דאָוידאָווסקי, זינט דער געדאַנק האָט זיך אָנגעהויבן ביי מיר אַנטוויקלען...“ — פֿרענט אויף דאָוידאָווסקיס צונויפגע-פרעסטע ריפֿן אַרויפשוועבן אַ שאַטן פֿון אַ שמיכל, וואָס יידלמאַן האָט אים געפֿיהרט איבער דער גרויסער שנאה זיינע צום „פֿאַטרי-ציער“.

אוריאל דאָוידאָווסקי פֿרענט מיט אַ קורצן סאַרקאַסטישן גע-פֿעכטער און מיט אַ שאַרפֿער שפּאַטישער באַמערקונג מכבד זיין און אויפגעמען זיינע געסט. אָבער די אמתע באַציהונג צו זיי איז געווען אַ קאַרטע, אַ קערט, וואָס האָט אַרויסגעדורנגען פֿון זיין נשמה-טיפֿעניש, וואו עס האָט געטריהעט איר פונק און נאָר זיך אַרײַן באַלויכטן. ער האָט גערעדט מיט אַנדערע, געלאַכט פֿון אַנדערע און באַשעפֿטיגט איז ער געווען נאָר מיט יענער זאך און מיט זיך אַרײַן. „זאָלן די יונגן זיצן און זיך וויילן פֿאַר אים. וועט ער זיין גענויטיגט, וועט ער זיי אָפֿלאָזן פֿון זיך. און אויב זיי שטעלן ניט פֿאַר מיט זיך קיין אינטערעס פֿאַר באַטראַכטונגען, אויב זיי האָבן אין זיך ניט קיין שום ניס — באַוועגן זיי זיך, רפֿות, רעדן זיי דאָך... איבעריגנס, אָט גייען זיי און אַבראַמזאָן גייט אויך מיט זיי... אָבער אַבראַמזאָן וועט געוויס אין ניכן אָנהויבן קומען צו אים איינער אַרײַן...“

די דריי אַרבעטער אין משה-אהרן דאָוידאָווסקיס שטוב האָבן פֿרייסן געאַרבעט. אַ גאַנצן טאָג האָט מען געהערט די זענע זענען, דעם העבר העברעווען, און דאָס לידל „זענען שניידער, וואָס וואוינט אונטן — און די נייטאַרין — אויפֿן“, דאָס דאָוויגע אויס-

געראטענע לידר האָט געוונגען אויף אַ צעבראַכענער באַס־שטימ
 נאָר איינער פון זיי, אַן אַלמער בּוּר מיט אַ קנאַפּ אין נאָרנאָ און
 מיט וויינפערלאַך אויף דער געשוואַלענער נאָז. זיין יינגערער חבּר
 פּלעגט זינגען אויף אַ דין קוויטשיג פּאַרצעטל „און אַ ביסערע
 אונטער דער נאָז“ אַן אַנדער לידר וועגן עפעס „רײט פּלוט
 אין אַ בעכער שטאַרקן וויין“. דעם באַרעפּאַס זון, שמואַל, ווי
 נאָר ס'פּלעגט אים אַמאָל אויסקומען הערן ביים מיטאָג די קופּלעטן
 פון דעם דאָזיגן ליד, פּלעגט ער אויך צעפּלאַמט ווערן און זיך
 אויך צעזינגען מיט אַנדערע קופּלעטן „וועגן יידישן משיח, וואָס
 איז געשטאַרבן, און וועגן נייעם משיח, וואָס איז געקומען אויף
 זיין אָרט“. דער דריטער אַרבעטער הוישע, אַ יונגער מאַן מיט אַ
 שוואַרצער באַרד, און אַ באַווייבטער, פּלעגט די נאַנצע צייט
 שווייגן.

די אַרבעטס־מעג פּלעגן זיך ציהען שווערע, לאַנגווייליגע און
 פּוּלע מיט שרעק און זאָרג, טאַמער הערן זיי אויף צו זיין שווער און
 לאַנגווייליג. ווייל הגם די מעג, ווען ס'איז געווען אַרבעט, זיינען
 געווען שווערע, שרעקליך שווערע, הגם די לאַנגווייליקייט אַר-
 בעטן אַ נאַנצן האַלבן מעת־לעת דורכאַנאָנד שווערע, געצוואונגענע
 אַרבעט איז געווען זעהר אַ ביטערע, — דאָך האָט מען אַרום און
 אַרום שטאַרק־שטאַרק מקנא געווען אויך דער דאָזיגער שווערקייט
 און לאַנגווייליקייט!

דער גרינגער שטראָם ענדערונגען אין דעם צושטאַנד פון די
 אַרבעטער, וואָס פּלעגט פּריהער אַריינגעטראָגן ווערן נאָר דורך
 די געשעענישן צווישן די שטוב־קינדער צוליב די געפּליבענע פּרעק-
 לאַך מיטאָג און צוליב די קריגערייען וועגן מיינס און דיינס, איז
 איצט, זינט אַבראַמוואָן האָט זיך אַריינגעקליבן אין דעם דאָזיגן
 הויז, פאַרשטאַרקט געוואָרן דורך זיין אָפטן קומען און גיין איבער
 דער אַרבעטס־שטוב. דאָס דאָזיגע אַבראַמוואָנס אַרומדריעהן זיך
 איז געווען אַ געצוואונגענס, און דער, וואָס מיט דער געשוואַ-
 לענער נאָז, האָט אַלע מאָל געהאַלטן פאַר זיין חוב אַ וואָרף צו
 טון אַ תּמעוואָטן שפּאַט־וואָרט אויפן קאַרק פון דעם דאָזיגן ליי-

דינגייער, וואָס גייט דאָרט אַדורך, אים נאָכוואַרפן עפעס אַ באַמערק
און אַ נאַרישן אַקסל-צוק. דאָס פֿלעגט אַרויסרופן אַ שטאַרקן
פֿראַטעסט מצד דעם, וואָס מיטן דינעם קוויטשיגן פֿאַרציעטל, און
אַפֿילו דער באַווייבטער שווייגער פֿלעגט און צומאָל זיך ניט
קאָנען איינהאַלטן און פֿלעגט אָנשרייען אויף דעם נראָבן זיין,
וואָס דערנידערניגט דעם פֿבור פֿון מראַכּה מיט זיין גראַבֿקייט. דער
דאָזיגער שווייגער, האָט ער נאָר געעפֿנט דאָס מויל, אזוי האָט
ער שוין ניט געקאָנט אים צומאַכן, ביז ער האָט ניט אויסגעגאָסן
זיין גאַנצן האַרץ, און פֿלעגט אזוי טענהן:

— בעסער וואַרסמו, מאַטל, אַנטשטומט געוואָרן, זאָל איך
אזוי לעבן, ס'וואַרט גרייכער געווען פֿאַר דיר פֿאַרשטאַפֿן דיין
מויל מיט... איך וועל ניט מאַכן אומריין מיינע ליפֿן, — און
ניט רעדן קיין נאַרישקייטן. איך זאָל אזוי לעבן, וואַרסמו געמאַן אַ
קלונע זאָך, וואַרסמו. צי ווייסטו דען, דו קויענקערער, אז דו
וואַרסט זיך געמעגט ווינשן, טפּש איינער, דינע אייניקלאַך באַשט,
פֿון די קינדער איז שוין ניטאָ וואָס צו רעדן, — זאָלן זיין אַזעלכע
גרויסע קענער, ווי ער... הערסטו, מאַטל, וואָס איך זאָג דיר?
— טע-טע-טע! — מישט זיך משה-אדרן אַרין, — איך
האָב זעהר ליב, אז הושע הויבט אָן אַרויסזאָגן זיינע מיינונגען,
וואָס ער האָט געוויס גענאַשט ביי זיין ווייב! „אַזעלכע קענער,
ווי ער“ — טע-טע-טע! אַזאָ גוואַרד! וואָס, דו מיינסט, אז ווייז
ער קומט אַרין צו מיין אוריאל, דעריבער איז ער שוין און
„מחויב“ צו ווערן אַ גרויסער קענער! דו דאַרפֿסט אָבער ניט
פֿאַרגעסן, וויפֿיל געלט מיך האָט אָפֿגעקאָסט מיין אוריאל; די
בעסטע לערער אין שטאָט זיינען געווען זיינע לערער, ווען ער
איז נאָך געווען אָן עקסערן. ס'הייסט, אוריאל. אוריאל איז
געווען אָן עקסערן. טע-טע-טע! איצט איז ניט דאָס, וואָס
אַמאָל! אָט די דאָזיגע, דער רוח ווייסט וואָס, די היינטיגע
אַרבעטער, מיינען אינדעראַמתן, אז...

נאָר ב ר כ ה די אומעמיגע פֿאַזט אים ניט ענדיגן.
— אַבי פֿלעפֿלען! אוריאל איז אורדאי אוריאל, אָבער אַבראַמאָן

איז אויך זעהר א גוטער מענש, בנאמנות, אַזערלע מענשן מעג מען אַרײַנלאָזן אין שמוץ אומזיסט, מיט זיי פאַרנעסט מען אַ ביסל די צרות — בנאמנות, דעם אמת מוז מען מודה זײַן: דאַכט זיך, אַ פּרעמדער, און פּונדעסטוועגן אינטערעסירט ער זיך מיט די שמוץ-ענינים אַ סך מער ווי שמואל, וואָס איז אייגן בלוט און פּלייש, א טײערער, היינט זאָגט ער איר: — זי איז גראָד אַרײַנגעאַנגען אויסקערן די שמוץ, — ניין, ניין, מאַכט ער מיט די הענט, ער וועט אַרײַן אויסקערן, אַרײַן צוראַמען, ער לאָזט ניט, מ'זאָל אים פאַדינען, טוט אַרײַן אַרײַן...

— ער איז אַ קלײנער פּרײַן, פאַרעבאַסטע — פאַמערקט דער, מיט דער געשוואַרענער נאָז אַ ביסל פאַרשעמט און אומ-צופּרידן, משה-אהרן אַרײַן האָט זיך אויך אָנגעבײוערט אויף זײַן ווייב, וואָס ערטרעט זיך מיט יעדן טאָג:

— א, גוט מאָרגן, ברוך-הבא! האָסט שוין, מסתּמא, אײַ-פּערנעקערט דאָס טעפּל, וואָס ביזט געוואָרן אַזאַ מלײַך-יושר, אָבער טאָמער וואָלט מען זיך געפּעטן דיר גײן צו דיין ארויז און ניט קריכן אַהין, וואו מע רופּט זיך ניט? „אַ גוט מענש“... טע-טע-טע... כאַפּט ניט קײן בײַגל אין מאַרק, אײך רעד אָבער וועגן קענטעניש, וועגן אוריאלן, רעד אײך.

— וואָס? — שטערט זיך הושע אײן און שראָגט איבער משה-אהרנען די רײד, אַ קוק געבנדיג מיט דאַנק אויף זײַן פאַ-לעבאַסטע, ברכהן, און ווי רופּנדיג זי דערמיט אים קומען צו היילף, — אפשר וועט איר נאָך זאָגן, אַז ער האָט וועניג ביכער? .. — אײ, הושע, מײך ווילסטו לערנען שכל! — ווערט משה-אהרן רײט און פאַרנעסט פאַר בעס צוגעבן זײַן „טע-טע-טע“, — אײך זעה ניט, וואָס דו זעהסט! ער האָט אַ סך ביכער, אָבער וואָס פאַר אַ ספרים זײנען דאָס? דאָס ריב לשון-קודשדיגע, צאַצקערלאַך, מליצה-ביכראַך... ווער האָט אויך אַן אויג, זאָגט איר? — ווענדעט ער זיך צו אַלעמען, גלײַך ווי אים וואָלט גע-ווען אַ חרפה זיך אויסמענהן מיט הושען אַרײַן — צי האָט איר אָבער געוועהן, און אַז איר האָט שוין יאָ געוועהן, האָט איר זיך

דען צוגעקוקט, האָט איר דען געקאָנט זיך צוקוקן, ווי איך, ווי אַזוי
ער האָט אָנגעשריבן דעם אַדרעס אונזער שכנה ביידע ? איך האָב
גוט געזעהן, ווי ער האָט זיך צוגעקוקט צו יעדער אות פון דער
„קאָפּיע“, ער זאָל, חלילה, קיין טעות ניט האָבן !

דער דאָזיגער באַווייז, אַז אַבראַמוזאָן איז ניט קיין גוואַרדינער
קענער, איז אַפּילו געווען אַ נאַנין שטאַרקער, דאָך איז הוישע ביי
זיך ניט אַראָפּגעפאַרן, און איז מיט עפעס אַ ניט-געוועהנליכער
פאַר אים עקשנות געברייבן האַרט ביי זיינס . . .

— ניין, באַלעבאָס, ניין, דער שכן איז אַ גרויסער קענער . . .
דער דאָזיגער אַבראַמוזאָן . . . דער דאָזיגער . . . ניין, באַלעבאָס,
אַזעלכע מענשן, ווי ער, זיינען פאַראַן זעהר וועניג, זעהר וועניג,
באַלעבאָס . . .

און אין צימער נעבן דער ארבעטער-שטוב איז אבראמזאן
 געווען און געארבעט. ער איז געווען אינגאנצן אריינגעטאן אין
 שרייבן זיין גרויס ארטיקל „דאָס העברעאישע שאַפן אין צוואַנ-
 ציגסטן יאָרהונדערט“. דער דאָזיגער ארטיקל איז שוין געווען ביי
 אים גוט דורכגעטראַכט און ער האָט נאָר באַדאַרפט אים אָנ-
 שרייבן.

האָט ער זיך פאַרשראָסן ביי זיך אין שטוב און איז אינגאנצן
 פאַרנומען געווען מיט זיין אַרבעט. צווישן איין קאַפיטל און דעם
 צווייטן פֿרענט אַפילו טרעפן, אַז ס'האָט מיט אַמאָל אָנגעכאַפט
 אַ שטאַרקן חשק וואָרפן די אַרבעט און אַוועקגיין צו מנשה קאַצ-
 מאַנען, און ניט נאָר אויף אַ קורצער צייט, ער האָט אויך גע-
 האַט פאַרדראָס אויף זיך, וואָס ער האָט ביז איצט נאָך נאָרנישט
 ניט געשריבן שרמה פֿרענקלעך קיין צ. : יענער האָט זיך דאָך
 פאַרלאָזט אויף אים און קוקט געוויס אַרויס מיט אומגעדולד אויף
 זיין בריוו. אָבער, פֿדי צו ניין צו קאַצמאַנען, אָדער אָנשרייבן
 יענעם אַ בריוו, דאַרף מען פֿרידער אַריינקומען אין אַ פּאָר אָנ-
 דערע ערטער, נאָכפֿרעגן זיך אויף עפעס אַן אַרבעט פֿאַר פֿרענקלעך
 — און אויף אזוי פֿיל זיך אָפֿרייסן פֿון דער אַרבעט איז אַבראַמ-
 זאָן, לויט זיין שטימונג דעמאָלט, ניט פֿעהיג געווען : דאָס איז
 אָפֿגעפֿאַרן פֿון זיך אַליין און ער האָט דאָס פֿמעט אַליין ניט
 געפֿיהלט. ער האָט געהערט, מיזוכט אַ געצאָלטן פֿאַרוואַלטער
 פֿאַר דער ציוניסטישער ביבליאָטעק, וועגן דעם וואָלט מען גע-
 קאָנט איבערערדן מיטן הער שיינדינגסקין, אָבער אַפילו אויך

דעם דאָזיגן וויזט האָט אַבראַמזאָן אָפגעלעגט פון טאָג אויף טאָג.
ער איז עפעס ווי צוגעבונדן געווען צו זיין אַרבעט. געוויס, גע-
וויס איז ער אומגעזען; ער האָט דאָך צוגעזאָגט; פּרענקעלס
קומען אַהער איז זעהר נויטיג, זעהר נויטיג, נאָר זאָל זיין שפּע-
טער, שפּעטער, אָז ער וועט ענדיגן...

ער האָט באַארבעט די ערשטע קאַפיטאַל מיט ערפאַל. די
דאָזיגע קורצע פּראָזע: „די העברעאישע ליטעראַטור“ האָט אים
געקלונגען אין האַרצן און אין מוח ווי אַ וואונדערליכע מעלאָדיע.
ער האָט זיך געהאַלטן ווי איינעם פון די יונגע העברעאישע
פּיאָנערן, פון די צוקונפּט-יידן, ווי איינעם פון יענע, וואָס אין
זייער האַרץ ווערן אַמאָל אויפּפּלאַנען די דערהויבענע פּונקטן
פון דער גרויסער טראַגעדיע, פון יענע, וואָס ווערן געפּינען דעם
וועג און דעם איבערגאַנג צו דעם געוואונשטן און טיפּן
סינטעזע...

ער האָט געשריבן — און אין אים האָט מאַדנע און צערט-
ליך געזשומט און געשטראַמט. וואָס טיפּער ער האָט זיך
אַרפּאַפּלעאַזט אין זיין שרייבן, אַרץ מער איז צעבראַזן געוואָרן ביי
אים דער קעגנזעצליכער פּיין, וואָס ער האָט געטראָגן אין זיין
האַרצן, אָט די סתירה צווישן דעם, וואָס ער שרייבט, און יענער,
וואָס וואוינט ביי מנשה קאַצמאַנען, און דעם גייסט, וועלכער הערשט
דאָרט. יענער גייסט איז קיינמאָל ניט געווען זייער. ער איז
אים געווען פרעמד, אַפילו דעמאָלט, ווען ער איז אים נאָהענט
געווען, און אָז ער האָט אָנגעהויבן באַארבעטן די העברעאישע
ערד מיטן ביטערן שווייס, איז אים די דאָזיגע פּרעמדיקייט גע-
וואָרן נאָך בולטער און האָט, אַנב, איינגעזאַפט אין זיך אויך יענע
איינציגע נשמה, די נאָהענטע, וואָס וואוינט דאָרט, יענע נשמה,
אין וועלכער ער נויטיגט זיך אַזוי און צו וועלכער סציהט
אים אַזוי...

אַבראַמזאָן האָט דעמאָלט ניט געהערט ניט זיך, ניט די אויסג-
וועניגסטע וועלט. און נאָר אין די בין-השמשות-שעהן אָדער
באַניגען, ווען ער פּלעגט אָפרוהען און טראַכטן ניט פון איר, נאָר

ווען איר, פלעגן אים ווידער פארפלייצן יענע סתירהדיגע געפיהרן,
 באאומרוהיגן און צעשטערן זיין וועלט.
 אין א בוך-השמשות-שעה אדער באגיגען, פלעגן אומבאמערקט
 זיך אריינרייסן אין זיין מוח די וואכעדיגע האלב קלארע געדאנקען,
 וואס שטראמען ארויס פון הייליגן קוואל: „אך, ער וועט אין
 עטליכע טעג ארום פארענדיגן זיין ארטיקל, אפדרוקן, פארלייענען,
 וועט ווייזן, אך, ווי גליקליך ער איז!“ און פון דער אנדער
 זייט פלעגט אין דער זעלבער צייט אויפפראמען זיין געפיהר:
 וועט פארלייענען? ווייזן? און איר? און איר? צו איר האט
 דאס בלויז קיין שום שייכות נישט. זיין מווע קלאגט
 און ניסט אויס איר הארץ אויף א שפראך,
 וואס איז יענער פרעמד...

אבראמזאנס מיש איז צוגעדעקט געווען מיט אן אלטן טיש-
 טוך, מיט טינט פארפלעקט און מיט ברעקלאך אויף אים, אויפן
 טיש זיינען געווען אַנגעוואַרפן בראַשורן, העפּטן, שטיקלאַך פּאַ-
 פיר און אַפּענע ביכער. די גראַבע פענר פון דער וועלט-ליטע-
 ראַטור האָבן זיך געחברט מיט די דאַרע ביכלאַך פון די יידישע
 שרייבער. ביי דער זייט איז גערעגן אַ האַרבע וויסע בולקע און
 געבן איר איז געשטאַנען אַ גלאַז מיט אַ ביסל קאַלט טיי. אַב-
 ראַמזאַן האָט אַרומגעשפּאַנט פון וואַנט צו וואַנט, גערוועזן און
 האַסמיג, און זיין רעכטע האַנט האָט זיך געכאַפט דאָס פאַר דער
 באַרד און דאָס פאַרן אַנגערונגעלטן שטערן. פון שטאַרקער אי-
 געוועניגסטער קאַנצענטרירונג זיינען ביי אים די גרויסע אויגן
 עפעס ווי קלענער געוואָרן. אַ מין ציטער האָט אַרומגעכאַפט זיין
 גאַנצן קערפּער. פּלוצים פלעגט ער זיך אוועקזעצן און שרייבן
 אַ האַרבן בויגן מיט-אַמאָל, זיך מיט-אַמאָל אויפהויבן, אומבאַ-
 וואוסזיניג אַ פּליק טון אַ שטיקעל בולקע, קייען עס
 מיט אַפּעטימ, אַ זופּ טון דעם קאַלטן טיי און ווידער
 אַרומשפּאַנען...

— כאַ-כאַ-כאַ! — האָט ער פּרֿוצים אויסגעשאָסן מיט אַ
 נצהון-געלעכטער, אַ קוק געבנדיג אויף די בויגנס פּאַפּיר פון זיין
 אַרטיקל מיט די שנעלע, שפּיצגע אותיות, — כאַ-כאַ-כאַ! —
 האָט ער געראַכט און צוגעפּאַטשט מיט די הענט, — קומט אַקאָרשט
 אַהער, איר, וועלכע צעאַקערן דעם וויינגאַרטן פון אונזער שפּראַך,
 קומט, איר, הויכגעשעצטע אַרבעטער „אויפן פּעלד פון דער העבֿ-
 רעאישער ושרנאַריסטיק“. אַך, דוד בן ישי איש שיינדיֿלינסקי,
 רוף די קלאָגעריגס און זאַלן זיי קומען: אַ בראַך אויף אַ בראַך
 האָט געטראָפּן, אַן אומגליק מיט אַן אומגליק! אַ סוף צו דיין
 פּוסטן טרויער: דו מיט דייע חברים, ווי נאָר איר וועט קומען אָנ-
 הויב צי סוף יאָר מאַכן „אַ תּבואה-חשבון“, וועט דער, וואָס וועט
 פירן צווישן אייך מיט דער פּען, נעמען און קלאָגן, ביטער יאָ-
 מערן: געפּאַלן, געפּאַלן די העברעאישע שפּראַך! ניטאָ אויף
 וואָס אָנצוטייטלען מיטן פינגער... אַ, אייער פינגער, אייער
 פינגער, ס'אַראַ נראַבער איז ער! אונזער אַרימע שפּראַך איז ניט
 קיין רייֿד-שפּראַך, דאָס פּאַלך פון בוך, דער עס-הספר, איז ניט
 קיין גרויסער ביכער-קויפּער, אונזער ליטעראַטור האַלט זיך אויף
 מיט אַ נס, אונזערע ליטעראַטן זיינען אַרים און אַרים איז אונזער
 ליטעראַטור — און איר מיינט, אַז איר וועט עפעס אויפּמאַן, נאָט
 ווייסט וואָס, מיט די נייסן, וואָס איר האָט אַנטפּרעקט! און די,
 וואָס קומען נאָך אייך, די ציגעלראַך-בעק, די אַרטע זקנים...
 ניין... „רקות אחפצה, ואשרי המחכים“ („איך וויל האַפּן,
 אַז וואויר איז צו די, וואָס האַפּן“)... און ניט דעם, וואָס פּאַר-
 דעקט די פּערערן, רוף איך פונם גאַנצן האַרצן, ניט דעם שמייכ-
 לער, ניט דעם חונף, וואָס זאָגט ניט דעם אמת, — איך וואַרט
 אויף דעם קריטיקער, וואָס אַנטפּרעקט; מיר גויטיגן זיך אין אַ
 קריטיקער, וואָס דעקט אויף די באַהעלטענישן, וואָס זאָר אונז
 ווייזן ניט מיטן פינגער, נאָר מיט גאָטס שטים, וואָס לעבט אין
 אים, אונז ווייזן די „פּרעֿ בליטן“, וואָס זיינען שוין לאַנג דאָ ביי
 אונז, ווייזן זייער שטאַרקע שטרעבונג צוגויפּמישן דאָס בעסטע
 אייראָפּעאישע מיטן אַריינגעֿיירדישן גייסט, מיטן ייֿדישן געדאַנק,

וואָס ציהט זיך פון די פארנאנגענע דורות, ווייל די מענשליכע
 אינטערעסן אין זייער העכערן זינען זיינען אלע מאָל געווען אין
 דער ברייטער היסטאָרישער העברעאישער שאַפונג, און נאָר די
 לעצטע הונדערט יאָר אין פּוילן, די שרעקליכסטע צייט אין דער
 גאַנצער גלות-געשיכטע אונזערער, איז קאַליע געוואָרן דער יידישער
 געדאַנק אויף יענעם שרעקליכן אָרט, קאַליע געוואָרן, צומאָל נאָר
 איינגעדרימלט און געוואָרן אַן עקר — און דאָך האָבן אויך דע-
 מאָלט אויסגעבראַכן די חסידישע שטראָלן! ...

— און מיר, די אויפֿלעבונגס-קינדער... פֿליסטערן אַפֿ-
 ראַמאָנס ליפֿן, און ער וואַרפט זיך נאָך-אַמאָל אָן אויף די שטיק-
 לאַך פון זיינע פֿתֿים, פֿאַרטיפֿט זיך אין זיי אַ לענגערע צייט,
 מעקט, שרייבט צו, פֿאַרריכט, און אין אים טאַנצט ווידער יענער
 פֿאַרנעניגן-געפֿיהר, וואָס ער האָט געהאַט נאָך דעם, ווי ער האָט
 צום ערשטן מאָל דערזעהן זיין אַרטיקל אָפֿגעדרוקט שוואַרץ אויף
 ווייס, ובכן, און זיין גרויסער יונגט-אידעאַל איז מקיים געוואָרן!
 ער טוט דוכענען אויף די טרעפֿלאַך פון ליטעראַטור-היייליגטום!
 זיין שטים הערט זיך צווישן די אויפֿלעבונגס-ליטעראַטור! אויפֿ-
 לעבונג! אַרץ יונגט אין אים: אויפֿלעבונג! וואויל איז דעם
 העברעער, וואָס איז געבוירן געוואָרן אין דעם דאָזיגן דור, אינם
 אויפֿלעבונגס-דור! נאָר איצט האָט דאָס לעבן פון אַ יונגן פֿך-
 ישראל אַ גרויסן ווערט, איצט, אין אויפֿלעבונגס-פֿעריאָד, אין דער
 עפֿאַכע, וואָס דער אַריגינעלער, פֿרוכטבאַרער העברעאישער גייסט
 וואַכט אויף און באַנייט זיך, אין אַ צייט, ווען די שווערע מלחמה
 האַלט אין פֿלאַקערן און דאָס יידנטום באַפֿרייט זיך און פֿילט זיך אָן
 מיט נייעם אינהאַלט, אַ נייעם אינהאַלט, און ס'וועלן
 זיך ציהען צו אים אַלע פֿעלקער. ער גלויבט
 אין דעם, ער גלויבט!

ער קאָן נישט איינזיצן אויף איין אָרט, די פֿרייד זיינע פֿלייצט
 אַריבער איבער די האַרץ-ברעגן, זיינע קרענקליכע געזיכטס-שטריכן
 ווערן באַלויכטן מיט אַ גרויסן ליכט, ווי גליקליך ער איז! אַך,
 דער קאָפּ מיט אים נישט וועה, מיט אים נישט וועה, זיינע אויגן

זיינען קלאָר און גלאַנצן „לויכטן מיט דעם לייכט פון דער הייליגער
נער תורה“, אזוי זאָגט די מאַמע, די מאַמע... איצט איז ער
פריי פון יעדער צעפויִרטער אויסער־ליכטייט, פון וואָסער נישט איז
פארשקלאַפטקייט. נאָר דער פארבאָרגענער גאָט, דער גאָט, וואָס
אז דער מענטש זעהט אים, לעבט ער — נאָר ער איז געבליבן ביי
אים אין האַרצן, נאָר אים וועט ער דינען... .

אבראָמאָן רייסט זיך אָפּ פון אָרם, וואו ער איז געשטאַנען,
און הויבט אָן טאַנצענדיג זיך דרעהען אין חדר. די פאַנטאַזיע
טראַגט אים און ער שוועבט אין דער הייך. אָטעמט, שיינט און
לאַכט הויך און פריש. „איך בין דער טייך, וואָס רייניגט אַלע
פּלעקן“, — האָט ער זיך דערמאָנט יענעם צדיקס שפּריכוואָרט.
און פּלוצלינג איז אין סאַמע מיטן טאַגן, ווען זיינע נשמה־פעדים
האָבן געטאַנצט, פאַרשטערט געוואָרן זיין פרייד. אָנגעלאַפּענע
וועגן און אָנגעקומענע טרעגערס זיינען פאַרביי אים אין גאַס. און
זי... . און זי... . און זי... .

דער קאַפּ זיינער איז ווי אין אַ קלעם, און פון דער טיף האָט
זיך אַ לאַז געטאַן אויף אים יענעם געשטאַלט, וואָס איז פון דעם
דאָזיגן הייז אַרויסגעקומען און וואָס צוריק מיט עשליכע טעג
דאָט ער מיט איר פאַרבראַכט אין האַלבער נאַכט. „אָ, ווי לייכט
און רוהיג איז מיין האַרץ: קיין טראַפּן אַפּירו פון נעכטיגן ציג
טער“. .. האָט זיין נשמה געשוידערט.

— דו ווייסט, דו! — האָט משה־אהרנס קול צעטרייסלט די
לופט אין צימער, — פראַ-אדם! לאַנגער דראַנג, ביזט פון
זינען! ?

אבראַמאָן האָט זיך אויפגעמונטערט, אָנגענומען די עק באַרד,
אַ טרייסל געטאַן מיט דעם קאַפּ צעפאַטלטע האַר, גלייך ווי ער
האָט געוואָלט אַראָפּוואַרפן פון אים דעם שטאַך פון אַ קלע-
מעדיגן געדאַנק, וואָס האָט זיך אַריינגעגעבט אין אים און געגראָבן
אונטער זיין נשמה. — ניין! אויב די אַפּיציעלע אָפּטימיסטן
און די טראַדיציע־אָנהענגער, וואָס דאָס איז זייער פּרנסה, זיינען

עקלהאפטמיג, זיינען דאך אויך די פעסימיסטן ניט בעסער
פון זיי !

ער איז אויפגעשטאנען, זיך געשטעלט אנטקעגן פענסטער,
נרייט צו מלחמה, און האט אריינגעלעגט די הענט אין די
ארבל.

— וואָס ? וואָס איז, פאַרצווייפּלונגס-ווערים ? ... ס'אָ
ליגן ! מיינע אויגן זיינען ניט בלינד, איך זעה אַרײַן, אָבער איך
זאָג אויך, אַז דאָס קרעכצן און קלאַנגן זיך גופא איז דאָך מער
ניט ווי פון דער לעבנס-פאַרדאָרבנקייט, פונם מענשענס פאַרשן
זיין וועלטס שרעכטס ... גערעכט איז זאַראַטוסטראַ : מיר זיינען
אָפּגעלאָזענע, פּוילן זיך צו לעבן, פּוילן זיך ברייטער מאַכן דאָס
לעבן, עם אויפהויבן, זיין דער שעפּער זיינער ...

— אויף וואָס דאַרף מען זיי ? בכלל אויף וואָס דאַרף מען
זיי, פרעגט איר ? — האָט זיך אַבראַמוואָן אויפּגערעגט, און פון
יענער זייט שווער איז געשטאַנען די טרויעריגע באַלעבאַסטע און
האַט פאַרציטערט זיך צוגעהערט צום „משוגעת“ פונם גוטן שכן,
וואָס רעדט צו זיך אַליין, — אָבער נאָך די אַלע אָפּפרענגעכטסן,
פאַרשטעהענישן און אײַבערצייגונגען לעבט איר דאָך פאַרט, און
אַפּילו יענער לעבט דאָך נאָך אויך, ווי ער זאָל ניט לעבן,
סוף כל סוף — אָבער מ'לעבט דאָך ! איז דאָך דערפון גע-
דרונגען ? איז געדרונגען, אַז דער מענטש איז צוגעפונדן צו אַט
יענעם באַהאַלטענעם און אַפּילו אין גאַר שרעכטס זיינעם געפּינט
זיין נשמה עפעס אַ מיין באַהאַלטענעם תּענוג, און דעריבער ?
דעריבער דאַרפן מיר ניט שטיין אַרום דעם לעבן, ווי סתם באַאַב-
אַכטער. מ'דאַרף מלחמה האַלטן, פאַרריכטן, גרויס מאַכן, דער-
הויבן. דאָס סתם באַאַבאַכטן איז אַ זינד קעגן דעם הייליגן
לעבן ! פאַרשאַלטן זאָלן זיין די סתם-באַאַבאַכטער !

זיין גאַנצן גוף האָט געפרעסן אַ פּיפּער-פּייפּער, אַז ער האָט זיך
ווידער געזעצט אַרבעטן. און ער האָט געאַרבעט אַ גאַנצן טאָג.
און פון עס שטוב האָבן זיך אַרויסגעריסן די שטימען פון די
קינדער, וואָס האָבן געזונגען. און אן אומגענדליכער צער, וואָס

האָט אויפגערירט אַלע נערוון און צערודערט ביז נאָר, איז געווען
אין זייער געצויגענעם ציקלען זיך, זינגענדיג דאָס וואָרט „ער
ווייץ“:

„אַבעי אונזעי דאָט,

סאין הימע יוהטיע,

וואָס עי ווייט מוט עי... .

וואָס ער ווייץ...

וואָס ער ווייץ...

אַבראַמואַן האָט געאַרבעט.

משה קאצמאנס קריין הייזר, וואָס אין איינעם פון זיינע דריי
 צימערן האָט געוואוינט חוה ברומין, — שטייט אין אַ וויסמער
 נאָס, וואָס פון שטאַט-צענטר. דאָס דאָזיגע איינגאַרנדיגע הויז
 זעהט אויס משונהדיג: אין נאָס אַרויס איז עס ברייט, און אינע-
 וועניג אַרײַן — שמאַל; די ווענט זיינע זיינען פול מיט שפּאַרטן
 און לעכער, און אָפּגעשפּאַרעוועט. די צוויי אומריינע פענ-
 סטער אין נאָס אַרויס זיינען נידעריג, ליגן האַרט בײַ דער ערד;
 אין די הייסע זומער-טעג, ווען זעלדע די באַלעבאַסטע פּלעגט
 זיצן, ווי איר שטייגער, אויף דער פּרױבע און קנאַקן קערלאַך און
 „מנשה דער טאַטע“, אָט דער אַרטער ליגן, פּלעגט ווערן אַרײַ-
 גיין איר אין די אײַגן אין שטוב אַרײַן, „ניט ווי געוועהנליך“, דוקא
 דורכן פענסטער, הגם די טיר נעבן איז געווען אָפּן, — איז
 אים געווען גענוג אויפצוהויבן עטוואָס דעם פּוס, „בדי ער זאָל
 קאָנען אַרײַנפאַרן — ווי דער דאָזיגער באַלעבאַסט פּלעגט ליב
 האָבן זאָגן אויף זיין אייגענעם לשון, — תיבה ומיד, ווי ער
 שטייט און נייט, אין סאַמע וואונדערליכער שטאַל אַרײַן“.

„די וואונדערליכע שטאַל“ איז שטענדיג געווען אָפּן פאַר
 אַלעמען. נאָך מער: די שטוב-מענשן פּלעגן זיך שטאַרק פּרע-
 הען מיט יעדן נייעם מענשן, אַבי דאָס זאָל זיין פון יענעם מין
 „דראַפּנים“, וואָס האָבן עפּעס אַ שייכות פון וואָסער ניט איז
 צייט צו זי, שוין ניט גערעדט, אויב דאָס איז געווען אַ יונגער
 מענש, וואָס איז צוגעשטאַנען צו דער קאַמפּאַניע, און נאָך מער,
 אויב דאָס איז נאָך געווען „ניט קיין ייד“ — אזאַ מין מענש האָט
 מען דאָ אויפגענומען אויף אַ געהויבענעם שטייגער. אַלע עקסטער-

נעם האָבן געוואוסט, אז ביי מנשה קאצמאנען, ביי זיין ווייב גיט
טעלע מיט דער ברייטער נאָז און בריווע אויגן, קאָן זיך געפינען
אַן אָרט יעדערער, וואָס קאָן זיך ניט באַזעצן אין איינפאַך ביי היה
דער „נוטער אַלמנה“, וואָס האָט ליב שפּייון אירע קינדער אויף
אַ טייערן אופן „טייער — פּראָסט און פּשוט“, ווי בורלאַך, דער
„אייביגער עקסטערן“ האָט פּאַרויכערט.

מנשה דער באַרעבאָס פּלעגט אויפנעמען יעדע „נייע נאָז“,
וואָס איז אַריינגעקומען צום ערשטן מאָל אין שטוב אַריין, לינגדיג,
ווי זיין שטייגער, גאַנצע טעג אויסגעצויגן אויף דער באַנק. און
אַזוי פּלעגט ער פּאַרבינדן „מיט דער נייער נאָז“ דעם שמועס:

— אָט האָסטו פּאַר דיר מיין שטוב, לאַמאַנאַסאָוו לאַמאַנאַסאָוו
וויטש, דאָס טייערע מעבל, די פיר ווענט — אַלין, אַלין איז
דיינס, פון דיין טובה און פון דיין הנאה ווענק. ווייץ אין דער
דאָזיגער שטאַל, הויכגעשטעלטער לאַמאַנאַסאָוו, זיינען נישטאָ
קיין פּרעמדע און איינגעזעסענע, אַלע זיינען אָקסן... טפו,
כ'מיין: אַלע זיינען פּרעמדע און אַלע זיינען איינגעזעסענע, זאָל
איך אַזוי רעבן! איך בין מנשה, דער אַלטער לערער, וואָס האָט
ליב שראַפּן, זי איז גיטלעך מיין טייערע, די באַרעבאָסטע, און
דאָס אויסרייסעניש אין שטוב, מיין גרויסע און יונגע בתולה
מאַמוזער זעלדע... טפו, פאַרשטימט זאָל מיר דאָס מייץ ווערן
פאַר אַזאַ העזה! ניט זעלדע, חס ושלום — זינאָאידאַ, זינאָאידאַ
מאַקסימאָוואַ (איך הייס, ווי אַלעמען איז באַקאַנט, מאַקסיס),
„מיט איין וואָרט“, ווי מע זאָגט אין פּראָפּאַגאַנדע-דרשות, מיר
אַלע, מיר אַלע, מיין נחומלעך דעם פּוסט-און-פּאַסניק דעם קליי-
נעם, וואָס וועט, אם ירצה השם, ווערן אַ גרויסער ליידיגנייער,
אויך אַריינגערעכנט, אַלע מיר האָבן אונזער רוח דאָ, אינם הונגער-
זאָל, אינם הונגער-זאָל, לאַמאַנאַנסוו לאַמאַנאַסאָוו וויטש. דו הערסט,
אינם הונגער-זאָל — זאָל איך אַזוי רעבן! פון די אַלע
רייד איז אַרויסגערונגען, אַז אַלע איבעריגע חרדים זיינען פון
דיינעטוועגן, הויכגעשטעלטער לאַמאַנאַסאָוו. אַלע חרדים, האָב
איך געזאָגט, זיך ניט באַטראַכט, און איך מוז, ס'איז מיין חוב, צו-

צונעבן, אַרע, אויסער יערו אַ איסאַקאָוואַס חדר, זאָר איך אזוי
לעבן! ווייץ אין יענעם צימער, מיין יונגער פריינט, אין יענעם
צימער, פאַרשטעהסטו, מענש איינער, אין יענעם צימער, דאַרפסטו
וויסן, הויבט זיך שוין אָן אַן אַנדער מלוכה, דאַרט איז נישטאָ
קײן זכר פון אַנאַרכיע. דאַרט איז רײן, אַרדענונג, פאַטאַגראַ-
פיעס, גראַשן-בידער, משעכאָוו, טאַלסטאָי, רחמנות, ליבע...
ווייץ נאָר פאַר רחמנות און ליבע וואוינט ביי אונז דאָס דאָוויגע
וואונדערליכע מיידל, וואָס וואָרט געקאַנט איינשטיין קווארטיר ביים
קיניג אַרײן, זאָר איך אזוי לעבן! ווייץ, הויך דעם, וואָס זי צאָרט
מזומנים פאַר דעם דאָוויגן קאַרטן קאַסטן, איר חדר, הויך די פאַר
רובל, וואָס זי גיט אונז צו שטייער אויף האַרײן, ווי גיטערע מיניע
זאַנט, נײן, ווי איך זאָג, איז נאָך... אַבער ניט דאָס בײן איך
אויסן... דאָס, וואָס געהער יאָ צום ענין, איז: ליגן, הויכ-
געשעצטער שכן, ליגן קאַנסטו אזוי, ווי דו וועסט ווערן: אויף
דעם דיר, אויפן אויוון, אויף דער סטערע, אויף דער אויבערשווער
פון פענסטער, אויף די קאַריניז פון דער וואַנט, נאָר קײן קישן
זאָרטו ניט בעטן, און קײן פרויט זאָרטו אויך ניט פאַרערן,
אדרבא, פאַרקערט, אויב, הויך אידעאָלן, לערנביכער און אַ מאָס
נאַרישקייט (דאָס כאַפּ איך אַרײן מיט איין אָטעם און מיט אַ
פונה אויף יעדן פאַר, וואָס קאָן טרעפן, זאָר איך אזוי לעבן),
ובכן, חזר איך איבער אונזערע תנאים: אויב הויך אידעאָלן
און לערנביכער און נײן מאָס קענטענישן, וועסטו נאָר האָבן הע-
רינג — דאָן ווערן מיר דיר העלפן עסן. ווייץ מיר זיינען גרויסע
בעלנים אויף דער אכילה, און מאַנגס האָבן מיר אויך אַרע, זאָר
איך אזוי לעבן, און אויך דו, ראַמאַנאָסאָוו ראַמאַנאָסאָוויטש, ביזט
פון יענע נאַראַנים, כ'מײן: — חכמים, וואָס גרויבן ניט אין קײן
שום זאָך, און גרויבסטו ניט אַפילו אין מיין טעזיס וועגן אונזער
הונגער, — טאָ פּרעג מיין טייער גיטערע, זאָר לעבן, וואָס שטייט
דאָ צווישן אונז און סמאָקעט איר פינגער. און אין איין וועג ווער
איך שוין, טייערער יונגערבוים מיינער, דערציילן, וואָס דו דאַרפסט
נאָך וויסן: אַז גיטערע זוגתי איז, ברוך השם, אַ גרויסע חכמה,

די מלכת שבא! זי, בדומה למשה, פאָדערט פון מיר, איך זאָל
גיין זוכן איבער די מערק און גאסן נייע שטונדן, איך, דער
אַרטער מאַקסיס... גימפלאָוויטש, אויב איך האָב קיין טעות
ניט! זינאַאידאַ מיין טעכטער, אַווי? דו ווייסט ניט, ווי אַווי
מע האָט גערופן מיין טאַטן, עריו השָׁרום? דאַכט זיך, גימפלאָ-
וויטש? נו, ניט דאָס בין איך אויסן. דער עיקר...

מנשה בריהט זיך תמיד פאַרענדיגן זיין ראַנגע טיראַדע מיט
עפעס אַ שאַרפן אַפּאַריזם. און איז איבערגליקליך, אַז דער עולם
הויבט אויף אַ גערעכטער און נעמט שרייען אין איין קור: אוי,
מנשה, שוין איינמאָל אַן אַרטער מנשה, אַ מיילכר, אַ ציניקער
און נאָר. — אַ ציניקער אין פּוֹרן זינען פון וואָרט! צעדיצט
זיך מער פאַר אַרעמען פּוֹרראַך און קייכט מיט זיין כאַ-כאַ-כאַ —
אַן אַבסאַרוטער ראַץ, אַ ציניקער אין קאַמענאַרישן זינען, כאַ-כאַ-
כאַ!

— ציניקער? ראַץ? — שמערצט זיך דער פּראָפּלער פאַר
תענוג, — ווער זידרט עם מיך מיט אַזערלכע ווערטער פאַרן יונגן,
נייעם עקסטערן? אַ פּוֹרראַך, דער אַרטער עקסטערן, כ'מיין,
דער אייביגער עקסטערן? נו, קידערלאַך, דעם דאָזיגן חכם
איז אַראָן דעררויבט, אַראָן מעג ער, ווי זאָגט מען עם, זאָל
איך אַווי לעבן! נאָר אין וואָס דען צווייפּל איך? — ציניקער
— ווי אַווי קאָן דאָס זיין? אַ ציניקער אין צוואַנציגסטן יאָר-
הונדערט? אמת, דער צוואַנציגסטער יאָרהונדערט איז נאָך ניט
געענדיגט, אָבער, דאָס וועט איר מודה זיין, מיר זיינען שוין
צופיל קרוג געוואָרן. ובכן, אפשר האָט איר, יונגוואַרג, אַ טעות,
אפשר ניט קיין ציניקער? אפשר פשוט בדהן, פּרוידערזאק, אַ?
ווי מיינסטו וועגן דעם, טאַכטער מיינע זעלדע? דו ביזט דאָך
זינאַאידאַ מאַקסיס-גימפלאָוויטש, עפעס פון דעם מין מיידלאַך, וואָס
טראַכטן. רב גאַסט ראַמאַנאַסאָו, דו ווייסט נאָך דאָס אפשר ניט?
דו מוחט עם וויסן, יונגערבוים, ס'איז דיין חוב צו וויסן! מיראַ,
מיין ערטערע טאַכטער, ראָזאַריאַ מאַקסימאָוויטש, די אויסגעעבענע
פאַר כאַווערשטיינען, כאַווערשטיינען דעם דאַמיטס, — זי איז

פּש-ש-ש...! דרך ארץ, קליין ווערימל! ראשית, זיין אַ קינגין
פאַן כאַווערשטיין, זיין אַ ווייב פאַר אַ מענשן, וואָס איז אַזוי אַ-
בערגעגעבן, אַזוי איבערגעגעבן... זאָל איך אַזוי לעבן!..
אמת, דאָס איז אַ נאַטורגעזעץ, אין אָנהויב קנויט דער פּלאַם
און הויבט זיך אױף, און דערנאָך — ווערט דאָס פייער קלענער,
די היץ קילט אױס און אַרום פּלייבט רויך, רויך... טפּו, טפּו,
טפּו, ניין, ניין, דעם סוד וויל איך נישט אױסזאָגן, איך בין גרייט
צו שווערן, אַז מיין איידעם כאַווערשטיין איז, ווי אַמאָל, דער גרוי-
סער, דער מוראדיגער, דער איבערגעגעבענער, — אױ, דער אַ-
בערגעגעבענער, וואָס איז ווערט, אַז אַלע זאָלן זיך האַלטן פאַר
זיין פּאַרע, און ראַזאַליאַ, זיין ווייב און מיין מאַכטער, שטייט
העכער פון אַלע בריות, אויב נישט אינם קאַכן מיטאַנג... דער-
פאַר אָבער: מאַרקס, בעבעל, ענגעלס, דאַרווין, פּקיצור אַרעמען,
אַרעמען ווייסט זי — פּרעגט זי. אָבער די דאָזיקע, זעלדע...
— נו, נו, גענוג דיר רעדן! — שראַגט אים ענדליך זי

נאַציאָדאַ מאַקסימאָוואַ איבער מיט אַ פאַרשייט, פאַרדריסליך
געלעכטער, אַריינקוקדיג אין איר ראַמאָן און קנאַקנדיג די קער-
לאַך פון דעם קופּקערע אויפן טיש פאַר איר, — גוט, גוט, זאָל זיין
ווי דו זאָגסט: נישט קיין ציניקער, אַ פּרױדערזאַק... אָבער פּרױ-
דערן דאַרף דאָך אויך האָבן אַ מאַס. האַסט שוין גענוג אָנגע-
פּרױדערט!

זעלדע קאַצמאַן, אַ פּלינד מיידל מיט לעבעדיגע, פאַרשייטע
כאַוועגונגען און מיט לאַכעדיגע ווייסע ציין האַט זיך באַצויגן
צו אים ווי צו אַ היימישן אַלטן און משונה-מאַדנעם פּריינט און
זיך נישט באַזאָגען מיט אים מיט פּבור-אב. און דער פּרעמדער,
וואָס איז אַריינגעקומען אין שטוב אַריין, ווי נאָר ער האַט זיך צו-
געקוקט צו איר און צו איר פּאַטער און צו דער נאַצער אַטמאַס-
פּערע אַרום, האַט ער נישט געקאָנט נישט איינגעפּינען, אַז אַזוי,
נאָר אַזוי דאַרף דאָ זיין, און וואָרט צווישן זיי נישט געווען אַט אַזאַ
פּאַציהונג, ווען דאָס זאָל נישט אַזוי זיין — וואָרט עס אױסגעוועהן
זעהר משונהדיג.

דאָס וואָרט ציניקער אין אָנהויב, דערנאָך דער מאַכטערס
באַמערקונג זיינען געווען ווי ביימל אויף דעם פּייער פאַר מנשה
קאַצמאַנס חשק צו רעדן און פּראָפּלען. דער דאָזיגער מענש,
וואָס איז געווען אַ וערטענער פּויליאַק, איז קיין מאַל נישט מיר גע-
וואָרן פון רעדן. ער האָט זיך געפּוילט גיין, לייענען, זיך וואַשן
נאַנץ פּריה דאָס פּנים, פאַרשפּירען דאָס העמד, אָבער רעדן,
שמעסן, זיך אַמפּערן, אויסשפּיאַנירן — דערויף האָט ער זיך
נישט געפּוילט. שעהנווייז פּלעגט ער זיך אָפּלייגן אויף דער באַנק
מיטן פּנים אַרויף, צונויפּגעקאַרטשעט אָדער אויסגעצויגן אַ קראַני-
קער, וואָס האָרט ביים געזונט ווערן, די פּיס אויף דער באַנק-
פאַרענטשע באַרויס, ווייל ער האָט זיך געפּוילט אַנטאָן די צע-
ריסענע און אויסגעקרימטע שיד, — און דאָס מויל איז אים נישט
מיר געוואָרן מאַכן מיט דער פּראָטע גלייך דעם מענשן, די
קרוין פון דער נאַטור, זיינע באַקאַנטע, זיינע קינדער, די עקסטרע-
נעס, פּאַעטן, פּילאָזאָפּן, רעוואָלוציאַנערן... ער פּלעגט פּראָפּלען
און רעדן — און זיין טונקלע, צעפּראָשעטע באַרד, די קליינע,
לעבעדיגע און גלאַנצעדיגע אויגעלאַך, צוזאַמען מיט זיין שמערן,
אַ ברייטער אונטן און שמאַלינקער אויבן, האָבן בולט געמאַכט
זיינע מאַגערע באַקן, וואָס האָבן געהאַלטן אין איין באַוועגן זיך.
זיינע קלאַנעדיגע, קראַנקע אברים, די טרוקענע הענט און פּיס,
אַרץ איז אין אים געווען שוואַרצליך און גרינליך-ווייס, ווי אַן
אָפּגעשייטער שטעקן. דער שוואַרצער צעריסענער „סורדוט“,
מישטיינס געזאַגט, איז קיין מאַל נישט געווען פאַרשפּירעט און ווי
מנשה אַרײַן פּלעגט זיך באַרימען, האָט נאָך קיין מאַמעס קינד
נישט געזעהן אויפן סורדוט מער. ווי דאָס איינע אונטערשטע קנעפל.
— קיין מאַל נישט, — פּלעגט ער איבערחזרן מיט שטאַרץ, —
פון ששת ימי בראשית אָן און ווייטער.

דער דאָזיגער מענש האָט אַ געווענהייט אויפּשטיין נאַנץ פּריה
און נעמען גלייך וועקן מיט קור-קולות די שטוב מענשן. דער
עיקר, זיין „בת-מלכה“, זיין ועלדעטשקען, וואָס שיינט ווי די זון
אין הימל און ווי אַ פּלעצל אין שאַפּע“. זיין קור האָט זיך

געהערט איבער דער גאנצער שטוב. שטייט אויף, שטייט אויף, שטאל-באשעפענישן, צו דער ארבעט! אָ, אַלע שטולן און און פענק זיינען פארנומען, דער גאנצער דיך איז באַרענט מיט גופים און גופימלאך און ניטאָ קיין פריי אָרט, וואו צו ועצן אָדער לענגן זיך — און ער מוז מטריח זיין די פיס, נעביך, ניין, דאָס וועט ניט זיין! אָבער ביו ערף אַזוינער הערט אים קיינער ניט. פלעגט זיך צומאָל מנשה קאַצמאַן אַנטאָן אַ ניט, באַזיגן זיין פויקייט און זיך אַרומשעפּן פון ווינקל צו ווינקל און מיט גרויס פאַרגענגן צונויפואַרפן „נחומלס תחתונים, מחילה“, מיט זעלדעס, זאָל לעבן, קריידלאַך און קאַפּטלאַך, וואָס האָט פאַר- דראַסן די קינדער, וועלכע זיינען געלעגן אויפן קאַרטן דיך און געבייזערט זיך, ראַכנדיג. ענדליך פלעגט זינאָאירט מאַק- סימאָוונאַ זיך איינוויקלען, ווי אַ קאַץ, אין דער קאַלדער אויף צו להכעיס דעם „אַרטן מחבר“, פלעגט כניקען, זיך פעסטענדיג, און געטראַכט פון אירע שענע האָר, וועלכע האָבן זיך געוועהן איבער איר קאַפּ, און די אורחים און שכנים, וואָס שטייען איין ביי מנשהן, שפּאַצירן אַרום איבער „אַלע חדרים“ אָן די אויבערשטע קריידער און שעמען זיך ניט.

בורלאַך, וואָס האָט שוין אָנגעמאַן זיין זשירעט, האַלט די געאַמעטריע, אָדער מינעראַלאָגיע, דרעהט זיך אַרום, און וואַקסט אויס אומעטום, ווי די באַלעבאַסטע גיטעלע זאָגט, — וואו מ'האַט אים ניט פאַרזייהט, קלעטערט אויף די שאַפּעס און פאַרזיעלעס, זוכט זיין „צעזאַר“, וואָס איז ווי אין וואַסער אַריין, און ווי אויף צו להכעיס, דווקא איצט, אין דער פריה, ווען דער מוח איז אים קלאָר צו „מאַכן איבערזעצונגען!“ צולעצט דערמאַנט ער זיך, אַז ער האָט פאַרגעסן דעם „צעזאַר“ זיינעם ביי פלומין אין צימער; און ווייַל פלומינס צימער איז איצט פאַרשלאָסן פון אינעוועניג, הויבט בורלאַך אָן פאַר כעס שעלמן די דאָ- זיגע שטוב, וואו מע קאָן גאַרניט טון: קאַלט, מישמאַש און אומאַרדענונג — און גיי צום עקזאַמען ביי אַועלכע „באַדיג- גונגען“! .. מיט אָט די מענות זיינע מוט ער אַ גרויסן חסד

מנשה, וואָס דערפרעהט זיך מיטן אויסרייד אָנצוהויבן זיין שמועס. פון אַרעמען הערט ער נאָר זידער־יען: דאָס איז ניט קיין ריינע ייִדישע געזעלשאַפט, ניט קיין שטורמישע חברה יונגע לייט, ניט קיין בית־המדרש, ניט קיין אויבערשטאַט, ניט קיין סעקרעטאַר אין עפעס אַן אַגודה, ניט קיין קאַסיר אין עפעס אַ קאָמיטעט — געפֿעלט ער בורלאַכן אויך ניט? אפשר גע־פֿעלט אים אויך ניט דעם באַרעפֿאַס פּרצוף? און ער שטייט, קוקט אין שפיגל און וואונדערט זיך, פאַרוואָס מאַכט מען אים ניט פאַר קיין שאַך אין פּערסיע? זיין בערדל איז דאָך פאַרט, ווי דאָס ברעטל ביים המן־קלאַפּער! „גיטעלע, מיין טייערע, אזוי? דו גרייטסט צו טיי, צי דען דאַרפסטו שטיין אין קיך, וועה איז מיר, קום נאָר אַהער, גיב אַ קוק, וועסטו מיך נאָך שטאַרקער ליב קריגן“...

— אוי, המן! .. — כאַפט „דער משונענער“ אַ ליבליך־בעסדיגן ענטפֿער פון זיין ווייב גיטעלע. אים טוט הנאה די דאָזיגע תשובה, און ער פֿלוי־דערט ווייטער, אויסציהענדיג זיך אויף דעם וואַרימען געלענער, וואָס די מאַכטער האָט צעשפּרייט אויף דעם דיל.

ער דרייט אים דעם פנים אַמאָל צו בורלאַכן אַמאָל צו דער סאַזשע אויף די פייכטע, שוואַרצע ווענט און צום אויסגע־נייהטן „מורח“, וואָס איז באַדעקט מיט פינטעלאַך פון פֿליגן — דאָס רעשט ייִדישקייט אין שטוב.

און וואָס ס'איז נוגע די קעלט, לאַמאַנאַסאַו לאַמאַנאַסאַוויטש, און דיין קלאַנגן זיך פאַר מיר אויף דער קעלט, איז אומזיסט קלאַנגסטו זיך אויף איר און אויף מיר, ווייל שוולדיג איז ... ברומין! די גאַנצע שוולד פאַרט אויף איר, זאָל איך אזוי רעבן און ניט שטאַרבן! זאָג נאָר אַליין, אייביגער לאַמאַנאַסאַו: סאָו: ווען זי זאָל אויך, ווי דו, ניט צאָלן קיין שום דירד־געלט, וואַרטן מיר ניט געדאַט קיין שום באַגריף וועגן וואַרימקייט און וואַרטן ניט געהאַט קיין צער פון דער קעלט, ניט אזוי? אז אָבער די דאָזיגע ברוזשויקע, וואָס וואַרט געמענט זיין פאַר־

זיצערין אויפן גרעסטן פרויען-קאנגרעס, גיט אָפּ פון איר פאר-
דינסט וויפיל זי קאָן אויף הייצונג און דו, לא די, וואָס דו גיסט
גאַרנישט, דערמאָנסטו מיר שטענדיג מיט דיין צורה אַ פּוסטן
הויכן בוים, וואָס טויג נאָר אויף צוהאַקן און איינהייצן מיט
אים... אָט איו, אַ-אַ-אַ! גיב נאָר אַ קוק, וואונדערפאַר! אָט
זעהט מען שוין אונזער גאַוריראַוון דורכן פענסטער. וואוהין
לויפט ער עס? פע, פע, קומט שוין פון גאַס מלא,
זאָר איך אזוי לעבן! איר זעהט, טויגענישטן, גייט צו גאַוריראַוון,
פּויליאַקעס, לערנט זיך ביי אים: ער איז אויך, ווי איר, גע-
שראַפן דאָ אויף דעם דיר אין אַ ווינקלעך — איך האָב אים גע-
עפנט אַרום דריי ביינאַכט, — און אָט, זעהט, שוין אַ שעה
פיר, אַז ער איז אויפגעשטאַנען, און ער האָט שוין באוויזן
אויסצוניסן דעם וויין פון זיך און ווידער אים אין זיך אריינגיסן!
בורלאַך חורט גיך: הים-הים-הים, ער ווייסט אָבער, אַז גאַוו-
ריאַוו וועט אַריינקומען און תּיכּף שטערן, און ער ווערט
אין כּעס און כאַפט זיך גיכער צו ענדיגן דעם ענין און די
שטיקלאַך „מינעראַלאָגיע“ קומען ביי אים אַרויס געכאַפטע און
גיט קלאַרע. אין דער זעלבער מינוט פאַרט אַריין דער שפור
אין שטוב אַריין מיט אַ גאַנצן זייר פּראָסט-דאַמף, זיין בלאַנדע
צעשוויבערטע באַרד איז באַדעקט געווען מיט פאַרפרוירענע שניי-
עלאַך, און נאָך אויף דער שוועל פון מיר האָט ער שוין אָנגע-
הויבן טענהן, מאַכנדיג מיט די הענט און מיט כּעס און פאַר-
צווייפלונג:

— א פּאָדלער בין איך! גאַוריראַוו, ביזט אַ פּאָדלער! אַן
אַרענטליכער מאַן מיט אַ ברייטער נשמה, — נאָר אַ פּאָדלער
און נידעריגער מענש, אַ דונער זאָל מײַך טרעפן, — אַ פּאָדלע
און נידעריגע זאָך. הער נאָר, מענש דו איינער, הער: איך
פּאָדער אַ גלאַז טיי — דו הערסט: מיינע יאָרן גייען פאַר-
לירן, אָבער דו הער, וואָס איך זאָג, איך וויל גיט! וואָס
טוסטו? אַ? זאָג: וואָס לערנסטו? נאַטורליכשאַפט, פּאַעזיע,
— וואָס פאַר אַ נוצן האָט דאָס פּאַרק פון דעם? אַ, וואָס

פאר א נוצן האָט דאָס פּאָלק פון דעם? אַכט יאָר בין איך גע-
ווען לערער אין אַ דאָרף — דו הערסט? — ניין יאָר בין
איך געווען לערער אין אַ דאָרף, און מער וויל איך ניט! ..
אונזער אומגליק איז דער בראַנפן, דאָס איז דער אומגליק פונם
רוסישן פּאָלק, אָבער, איך, איך וויל ניט, טרייבט מיך אַרויס
און איך וויל ניט! אַ פּאָרלער בין איך, אַ דונער זאָל מיך
טרעפן! און דו? וואוהין גייסטו, באַלעבאָס? וואָס גייט ער
אַוועק? דו ביסט ביי מיר קיין באַלעבאָס ניט, פאַרוואָס גייט
ער אַוועק? ווי אזוי הייסט ער? בורלאַך? הער נאָר, בורלאַך!
זאָג ניט: איך בין אַ יוד. איך האָב ליב יידן, איך וועל זיי תמיד
פאַרטיידיגן, איך האָב ליב... זינאַאידא מאַקסימאָוונאַ! איך
האָב ליב יידן! לאָו, איך וועל דיך אַ קוש טון...

— מכות! ..

— זינאַאידא מאַקסימאָוונאַ! — לאָוט גאַוורילאָוו אָפּ בור-
לאַכן און טוט אַ שפורן טריט, זיך שאַקלענדיג, צום מיידל צו.
זי דרעהט זיך אויס און לאַכט.

— וואָס זאָגט איר אויפן טרפהנעם ער, — טרו-
מייערט מנשה דער פּאָטער, — אים גרוסט זיך בעסער
אַ קוש, ווי פּגון! אָבער דו, אַ גרויס מיידל, ווי אזוי
זאָנסטו אָפּ אַ גוי? אָט אזוי פירט מען זיך דען? און
אַז ער ווערט שפור, דעריבער איז וואָס? ! ווערליג סזווייזט אויס,
מאַכט מען אויך ביי זיי אַן אונטערשייד, זאָל איך אזוי לעפן!
גאַוורילאָוו — ניט, אָבער, גריגאָרי ניקאָלאַיעוויטש, זערדע מאַק-
סימאָוונאַ, גריגאָרי ניקאָלאַיעוויטש!

און אז בורלאַך דערזעהט, גאַוורילאָוו גייט ווידער צו אים,
גיט ער אַ שריידער מיט פעם דאָס לערנפוך אויף דער באַנק
און שעלט נאָך אַמאָל מיט טויטע קללות „דאָס דאָזיגע הויז“;
דערנאָך שרעפט ער אַרויף אויף זיך די לאַנגע כלאַמדע, וואָס
מירפט מיטן נאָמען פּאַרטאַ, פאַרנגבעט זיך אין אַ ווינקערע,
וואו קיינער זעהט ניט, צעשויערט דעם וואַלד ניט פאַרקעמטע
האָר זיינע, פאַרגעסט ניט אַוועקלעגן צוויי לאַקענדראַך פון זיין

פאטלע אויפן שטערן — א סימן פון פרייקייט און הפקרות :
 זעהט, מענשן, איך בין ניט פון די, וואָס לענגן אַכט אויפן
 אויסנוועניגסטן אויסזעהן. צו לעצט ניט ער איינדיג אַרויס, לויפט
 איבער די א-ער גאַסן פון איין באַקאַנטן צום צווייטן. גאַורדי-
 ראָוו האָט ניט וועמען צו פייניגן און ער לעגט זיך אַוועק אין אַ
 ווינקעלע, מאַכט מיט די ציטערדיגע לייפן און רעדט שטיף וועגן
 דער רוסישער געזעלשאַפט, וואָס האָט אים אַרויסגעוואָרפן פון
 זיך — אָבער קיינער הערט אים ניט. אַלע שטוב-מענשן זיינען
 פאַרנומען מיט דער האַרבער פּראַגע : וואו נעמט מען צוקער צו
 דעם אינדערפריהעדיגן טיי ?

אַט אַזוי פלעגט מען זיך פירן אין דערפריה. אָבער אין
 אָונט. . . אין אָונט, אַז ס'פלעגן זיך אין הונגער-זאַל צוגיפקומען
 גריגאָרי ניקאָלאָיעוויטש, באַזיריאַ מאַקסימאָונאַ, איר מאַן כאַווער-
 שטיין, שמואל דאָוידאָוסקי און זייערע חברים, קליינגעלט, יידל-
 מאַן, יעוואַ איסאַקאָונאַ —

יעקב אבראמוואָן האָט ניש פאַרזוכט דעם טעם פון קינדהייט, פון קריינווייז אָן — אפּשר פון פינפטן יאָר פון זיין לעבן — איז ער צוגעוועהנט געווען חקירה אין זאכן, וואָס זיין מוח האָט ניש געקאָנט באַנעמען און אַנאַליזירן אַרײַן „מיטן שאַרפן מע-סער“ און קיינמאָל האָט ער קריינווייז ניש געהאַט קיין צאַצ-קעלאַך, קיין מיידלאַך-חברטעס, שפּילערײען און אַנדערע קי-דערשע זאכן. דער דאָזיגער אַבראַמוואָן, אָבער, אַז ער איז ער-טער געוואָרן, איז ער געווען פון יענעם מין „גרויסע קינדער“, וואָס ער-פּי-טבע זיינען זיי קרוגע און דערוואַקסענע מער ווי מ'דאַרף, נאָר אַז זיי דערגרייכן אַ געוויסן הויכן פּונקט, ווערט זייער האַרץ ווידער אַ קינדערש האַרץ.

די גאַנצע צייט, וואָס ער האָט געוואוינט — פאַר זיין פּאַרן קיין צ. — ביי קאַצמאַנען אין שטוב, האָט זיין קינדערש האַרץ גאָר ניש געזעהן אויסער דער צוציהענדיגער, אַרייניגעלער זייט אין יענער חברה, נאָר דאָס גוטע אין אָט דעם דאָזיגן לעבן: קריינשעצן אָנגענומענע געזעצן, אַ שאַרף וואַרט, דלות און פּרעה-ריכקייט און צעטיילן דאָס שטיקל בורקע יעדערן באַגרייך. אָבער דאָס שלעכטע, די וואולגאַרקייט, דאָס פּוילן זיך, די העס-ריכקייט, און אין אַ גרויסער מאָס, אויך „דאָס האַנדלען מיט אויסבעסערן די ווערט“, וואָס מנשה אַרײַן איז אויך ניש געווען ווייט פון דעם, ניש געקוקט אויף זיינע „חכמות“ און בייסענישן קעגן כאַווערשטיינען זיין איידעם — אַבראַמוואָן האָט ניש אָנגענו-מען דאָס שלעכטע; און ניש נאָר דאָס: אין זיין יוגנט-גריהען — דעמאָרט האָט ער זיך מער דערגעהענטערט צו ברומין, וואָס

האָט געוואוינט אינם קריינעם צימער דאָרט אין שמוב, — האָט
ער גאָרניט געוועהן דאָס דאָזיגע שרעכטע און עם ניט אָנערקענט,
און האָט, ממילא, שוין ניט איינגעזאָפּט עם אין זיך.

און נאָך וואָס : ער איז דעמאָלט געווען שטארק פארנומען
און פֿרענט אפֿילו צו אוריאל דאָוידאָוסקין זעלטן אַריינקומען.
אוריאלס קריינע געזעשאַפט איז זיך צעפאלן נאָך פאָריגן
ווינטער. שנייער איז דערווייטערט געוואָרן דורך „דער שווערער
דראַמע“, וואָס האָט זיך געטראָפּן אין זיין לעבן, אַ דראַמע, וואָס
רופט זיך מיט יענעם נאָמען, וואָס איז גוט פאָקאָנט די ישיבה
בחורים פון „מסכת פתובות“. יידלמאָן האָט איבערגעריסן די
פאָציהונגען און אויפגעהערט זיך זעהן מיטן „פאָטריציי“, פביכור,
וואָס שטייט אויסער דער „מחנה“. דער געהילפֿס פֿארמאָצעווט
הילפֿער, אַ שטייער שעמעוודיגער בחור, מיט לאַנגע האָר און
מיט שאַקאָלאַד פֿארבינע אויגן, איז געפאָנגען געוואָרן אין דער
בשוף-נעץ פון איינער אַ גימנאָזיסטין, און ער זיצט אָפֿ אלע „פרייע
מעג און האַלבע מעג“ ביי איר פאָטער אַ פֿאלעבאָס אַ יורד,
זיצט טרינקט טיי און פֿארקומט זיך אויף דער גרינער קרייד פון
זיין „גערייבטער“, קוקט זיך איין, זיפצט און ווערט צעגאָנגען.
קריינגערט, אָט דאָס דאָזיגע דאָר און פֿראַס מעג
שערע, וואָס אָנשטאָט פֿאָקן, האָט ער צוויי גריבער, פֿולע מיט
„רישאַיעס“, און וואָס דער גאָרנל זיינער רוקט זיך אַרויס,
אַ שאַרפֿער און דינער, ווי אַ פֿאָקאָנטער, פון דעם קאָלנער פֿונם
אויסגענייהטן העמדר, — אַפֿילו ער איז סוף פֿר סוף מיד געג
וואָרן אַריינגעקומען צום אָפֿשפּעטער דאָוידאָוסקין און אויס
צוהערן זיינע קורצע סאַרקאָזאָמען. דער דאָזיגער קריינגערט
האָט זיך ווידער-אַמאָל גענומען פֿאַר זיין שטערע, אַ מין בוכ
האַרטער אין עפעס אַ קאָנטאַר, און פֿאַר זיין פֿידל — ער האָט
געשפּילט פֿידל — נאָר ווייַל בינה רבינה האָט מען אים אָפֿגעג
זאָגט פון זיין שטערע און דעם פֿידל האָט ער פֿאַרזעצט אין
פֿאַמפֿאַרד — האָט ער זיך מיט געווען און געוואָרן
אַ פֿראַקס-הענדלער, אָנגעהויבן יעדן טאָג זיין אויף דער

„ידישער בערווע“, ד. ה. אין גרינשטיינס אכסניא, וואָס דאָרטן פֿלעגן זיך צוגויפקומען די סוחרים, — און זיך גע-
 מיהט מיט אַלע כוחות זיין אַן אמתער סוחר מיט אַלע „פישטשעוואַ-
 קעס“. אָבער דאָ, דאָרף מען מודה זיין, איז ער געבליבן שטיין
 מיט איין פוס אין דער אידעאָליסטישער וועלט און זיין מיינונג
 צווישן די בערווע-לויטנס איז געבליבן אַ יתומל. זעלטן, ווען ער
 פֿלעגט אָפּטרייסלען פון זיך די „בערווע-אַטמאָספערע“, פֿלעגט
 ער אריינקומען צו דאָוידאָוסקין מיט אַ גוטער בונה, אויסהערן
 זיינע מיינונגען וועגן הויכע און גייסטיגע ענינים, נאָר ער האָט
 זיך, ענדליך, איבערגעצייגט, אַ דאָוידאָוסקי, אָדער ער לאַכט,
 אָדער ער שווייגט, און ער האָט אים אינגאנצן פאַרלאָזט און
 אָנגעהויבן אַריינקומען צו מנשה קאצמאַנען — און דאָרט האָט
 ער אויסגעלערנט די גאַנצע „נייע תורה“ אויף איין פוס. ער
 האָט נישט מורא געהאַט „טאָמער וועט מען רעדן פון אים“:
 די געשעפטן זיינען דערווייך שרעכטע, פרייע טעג — מער ווי
 גענוג, און עפעס אַ רעכטער שדוך מאַכט זיך נישט דערווייך... און
 אויב אַזוי, איז דאָך גלייכער — אַ ביסל פון לאַנגווייליקייט וועגן
 און אַרומגיין לעדיג מחמת קנאה צו שנייסערן — „ער-
 שיינען“ פון צייט צו צייט ווי אַ מעפיסטאָפּער אין קאַצמאַנס
 געזעלשאַפט און אויסלאַכן דעם „גאַנצן ענין“.

יידלמאַן איז געבליבן, ווי פריהער, „אַ מענש, וואָס קריגט
 זיך מיט דער גאַנצער וועלט“, דאָס הייסט, מיט אַלע קאַצמאַנס
 באַזוכער. אַז כאַווערשטיין, דער ראש פון דער חברה, אַ יונג-
 גער מאַן פון אַ יאָר דרייסיג, מיט אַ ליסענע און רויטע אויגן,
 פֿלעגט אָנהויבן אַרויסזאָגן זיין קלאָרע מיינונג, מיט אַ זיכערן טאָן
 וועגן „דער אייזערנער האַנט פונם היסטאָרישן פראָצעס“, ווי
 אַן „אַרטאָדאָקסאַלער מאַרקסיסט“ און האָט דערביי אויסגעזעהן,
 גלייך ווי ער וואָרט געזאָגט: „איר זעהט, ווי גוט ס'איז צו
 זיין אַן אַרטאָדאָקסאַלער מאַרקסיסט“; אָדער, אַז גרינאַרי ניקאַ-
 לאַעוויטש, אַ רוסישער יונגער מאַן פון אַ יאָר דריי און צוואַנ-
 ציג, מיט אַן אינטעליגענטן פנים און קאַרע פּרעהלדיכע אויגן,

פֿלעגט רעדן וועגן דעם „רעוואָלוציאָנערן עלעמענט, וואָס איז אומעטום דאָ“ און וועגן דער „וויִלדער קראַפט פֿון די מאַסן“, ווי „ניט קיין אַרמאָדאָקסאלער“ און אויך מיט אַ זיכערן טאָן און מיט עפעס אַ פֿרעהליכקייט, וואָס האָט באַטייט: „ווי גוט און אָנגענעם איז די פֿרייהייט“; אָדער, אַז דער אייביגער עק־סטערן, בורֿלאַך, פֿלעגט זיך אויפהויבן און דערמאָנען, ווי פֿאַר־ביינענדיג די יידן־פֿראַגע און איר באַציהונג צו דער „פֿאווע־גונג“ און אויסבאיהן פֿון קאַרל קױטסקין און אַנדערע — און אויך מיט עפעס אַ פֿרייד אויף עמיצנס אומגליק — אַז די יידן פֿעלן אַלע אַטריבוטן, וואָס אַ פֿאַרק, לױט די געלערנטע האַרשן, דאַרף האָבן, און אַז די איינציגע לױונג פֿון דער פֿראַגע איז — זיך אַסימילירן „אין קאַטעגאָרישן זינען“ מיט דעם איינגעבוירענעם פֿאַרק, — דעמאָלט פֿלעגט זיך יידֿרמאַן צעפֿאַקערן, זיך אַוועקשטעלן איינער קעגן אַלע, זיך צעפֿאַכען מיט די הענט, אונטערשפּרינגען מיט די קורצע פֿיסלאַך, אַרויסשיסן מיט אַלע זיינע רעוואָלוציעס, זיך ווענדן צו כאַווערשטיינען און זאָגן: — „גראַד פֿאַרקערט!“ און גרינגאַרי ניקאָלאָיעוויטשן אַ זאָג טון: — „אַדרבאַ!“ זיך אויסקערעווען צו בורֿלאַכן, אָדער צו וועמען סײַז איז און מיט אַ גמרא־נגון דערווייזן, „אַז זינט ער איז געקומען צום שכל, זינט זיין געדאַנק האָט זיך אָנגע־הויבן צו אַנטוויקלען“...

און אַבראַמזאָן, וואָס ניט שטענדיג האָט ער זיך געקאַנט איינהאַלטן ניט צו נעמען קיין אָנטייל אין די דאָזיגע פֿוסטע דעבאַטן און אַמפּערנישן, איז אין עצם זעהר ווייט געווען פֿון זיי; ער האָט זיך ניט גענויטיגט אין זיי און בכלל אין גאַרניט, איין שווער געפיהר האָט אים באַהערשט, אַלץ האָט זיך אינגאַנצן אָפֿ־גערוקט אָן אַ זייט, זיך באַהאַלטן פֿאַר דעם דאָזיגן געפיהר, ער איז דעמאָלט געווען פֿאַרצאָרנט און איבערדריסן איז אים געווען אויף דעם „לעבנס־שרעק פֿון די אַרימע פֿערד און אויף דער לעבנס־וויִלדקייט פֿון די דאָזיגע, וואָס אַרבעטן מיט זייער חבר אומזיסט“

אין יענער צייט האָבן זיך זעהר שטאַרק דערוועקט אין אים
אויך ריין-פערווענדליכע געפיהרן: חוה בלומין האָט געפאַנגען
אויך זיין נשמה, וואָס האָט תמיד געבענקט נאָך שענקייט און
ריינער צארטקייט, האָט געפאַנגען אויך זיין גליהענדיגן גוף,
דעם קערפער פון אַ העכער צוואַנציגיאָריגן בחור, וואָס האָט
נאָך נישט געהאַט קיין באַציהונג מיט קיין פרוי.

אַבראַמוואָן האָט נאָך נישט געהאַט קיין באַציהונגען מיט קיין
שום פרוי. די דאָזיגע אבסאָרומע אויפגעהאַלטענקייט פלעגט
אַמאָל זיך אויפבוטעווען אין אים, ברענגען זיין מוח אויף אַ
רגע צו זנות אויף זעהר אַ ביטערן און פאַרשעמענדיגן שטייגער,
אַבער נאָר אויף אַ ווייל. זיין האַרץ איז געבליבן גאַנץ און
און נאַטורליך און געבענקט האָט ער נאָך ריינער ליבע. די ליבע
איז ביי אים געווען אַ וויכטיגער טייל אין לעבן — אַ טייל,
וואָס אָן איר איז שווער זיך פאַרשמעלן דאָס לעבן. די זאַך
מוז קאָמפליצירט זיין און אין איינוועגס — איינפאַך ...

און אַבראַמוואָנען איז געבליבן אין געדעכעניש אַן אַונט
פון יענער צייט, וואָס ער וועט אים קיינמאָל נישט פאַרנעסן,
ס'איז געווען שניט-צייט. אין דרויסן האָט אַ ווינט געבליבן.
חוה איסאַקאוואַ איז געקומען פון איר אַרבעט און האָט זיך צו-
געלענט אַפּרוהען אין די קליידער אויף דער באַנק אין איר צו-
מער. עפעס האָט זי זיך נישט גוט געפיהרט. אַבראַמוואָן איז
געזעסן געבן איר. אינם „הונגער-זאַל“ זיינען זיך שוין צונויפ-
געקומען אַלע חברים און זייערע קולות האָבן זיך אַריינגערופן
אויך אַהער, אין דעם דאָזיגן צימער, וואָס איז פול געווען מיט אַ
וויכער און ליבער שטילקייט. אַבראַמוואָנס שטימונג איז געווען
דעמאָלט עפעס אַ מאַדנע-אומגעווענהייכע: בלומינס זיך נישט
גוט פיהרן, האָט אים איבערגעצייגט, ווי טייער זי איז אים, און
דאָס האָט אים פאַרשאפט אַן אומענדליכן פאַרגעניגן. ער האָט
אויף איר צייטנווייז געקוקט מיט אַ פרייען פריינטליכן בליק, און
איינגעפונען, אַז אַט יענער אויסמערלישער שטרין, וואָס האָט אים
פאַזונדערס ליב געמאַכט דאָס ענערנישע ליפן-צוזאַמענפרעסן,

דאָס באַוועגן פון די טונקל-קראַרע פּאַקן, די ווייסקייט פון שענעם
שטערן און דער גראַנץ פון די בלויע אויגן, — אַז אָט דער דאָך-
זיגער שטריך דריקט זיך איצט באַזונדערס אויס און מאַכט זי
נאָך געהענטער צו אים, זיין גאַנצע פּיין און אומצופרידנקייט
זיינען ווי פאַרשוואַנדן. ער האָט פון גאַרנישט ניט געטראַכט
און זיין געדאַנק האָט זיך געדרעהט אַרום איין משונהדיגער זאַך :
„איר שטערן איז בראַם, אָבער ניט ווייס, איר שטערן איז בראַם,
אָבער ניט ווייס... און די האָר אירע... און די האָר אירע“...

— איך זאָג דען דאָס ? — האָט זיך געקראַזט הערן קליינגעלעכט
קור, — אויב אַזוי, זייט מיר מוחל, הערט איר דאָך ניט, וואָס איך
זאָג און איר רעדט גראַט אין דער וועלט אַריין ! אַ משל, דאַכט
זיך, איך בין דען קעגן געוועזשאַפּטריכע טוער ?

— איז וואָס-זשע דען ? וואָס-זשע דען ? — האָט יידראַמאַן
געשריגן — אדרבא, זאָג, ראַמיר הערן...
— וואָס דען זאָג איך ? טענהט קליינגעלעכט, — איך זאָג אַזוי :

ביי יעדן מענשן איז פאַראַן אַ פּעריאָד אין לעבן, אַזאַ צייט קומט
אָן, אַז דער מענש, אַז דער מענש... ע... ע... וויל... נו,
וויל חתונה האָבן, האָבן קינדער, ע... איך מיינ: לעבן אַ פּער-
זענדיך לעבן.

— יידראַמאַן פאַרשמעהט בשום אופן נישט: וואָס הייסט אַ
פּערווענדיך לעבן ? זינט ער איז צום שכר געקומען, איז טובת
הבשר... און שמואל האַלט אים אונטער :

— כאַווערשטיין איז גערעכט, דער פּראָלעטאַריע טאָר ניט
פאַרגעסן די באַדינגונגען פון דער אינדוסטריע, אין וועלכע ער גע-
פינט זיך דערווייל... דאַן האָט מען אָנגעהויבן רעדן וועגן דער
„פּרייער ליבע“ אויך...
און אַבראַמזאָן איז געוועסן נעבן חוה בלומינס בעטל און האָט
געלאַכט אין זיך פון אַלע די דאָזיגע אָפּפאַסקערס מיט די פאַר-
שטאַפּטע געפיהרן און וואַרנאַרן לעבן, אָט די אַלע, וואָס די
געשעכט-פּראַגע ווערט ביי זיי פאַרענטפּערט שוין דאָ איינפאַך,
האָבן אַרויסגערופן ביי אים נאָר אַ געלעכטער, זיי ווילן אַריינ-
זען

ווארפן אין חרם דאָס הייַליגטום פון דעם צוזאַמענבונד
 צווישן מענשן, וואָס פאַראייניגן זיך, צו באַזייטיגן אַלע נשמה־
 ריסקן, געפינען אַ נייעם אינהאַלט פאַר זייער לעבן און אַרבעטן
 צוזאַמען. אויב דאָס פאַרדאָרבענע לעבן אין אייראָפּע פאַר־
 שוועכט אויך די הייליגקייט פון חופּה און קדוּשין און די צביעות
 און אויסגעלאָסנקייט האָט זיך פאַרשפּרייט אויף דער ערד, איז
 וואָס זשע פאַר אַ שייכות האָט צו דעם די פאַראייניגטע, האַרמאָני־
 שע ליבע, וואָס שטייט העכער פון דעם אַלעם ?

און ער האָט זיינע פּראָסטע געדאַנקען אַרויסגעזאָגט דער,
 וואָס איז געזעסן נעבן אים, מיט אַזאַ מאַן און מיט אַזעלכע רייד,
 וואָס נאָר אַזאַ ספּעציפּישע שעה איז מסוגל געווען אַרויסצוברענגן
 גען זיי. אָן אַ שום פּוונה איז זיין קור געווען עפּעס אַזוינער, ווי
 ער וואָלט שטילערהייט וואָס אויפדעקן, אויסזאָגן, גלייך ווי ער
 האָט זיך געקליבן זי אַריינברענגען אין דעם אונזר פון זיין וועלט־
 באַזעס. אַ לויטערער שטייכל האָט עטוואָס פאַרוויסלט איר
 בלייבן פנים און אַז ער האָט געענדיגט רעדן, האָט
 זי זיך אַ ביסל אויפגעהויבן אויף איר געלענער און גע־
 זאָגט מיט איר גוטן און פאַרשייטן געלעכטער, אַז דאָס אַרץ,
 יאַקאָוו איסאַקאָוויטש, איז פיין און גוט, דאָס איז די מיינונג פון
 אַן אמתן פּראָגרעסיסט, אָבער פאַרוואָס זאָל ער זיך ניט צוגע־
 וועהנען אויסבינדן דעם האַרצוטוך אויך אַביסל שענער ? און זי
 האָט אים געהייסן צובויגן דעם קאַפּ און מיט אירע וואַרימע
 גלאַטע הענט, וואָס האָבן אויסגעבונדן זיין האַרצוטוך, זיך עטוואָס
 אָנגערירט אָן זיין ברוסט.

חוה בלומין האָט באַקומען פֿון שרמה פרענקלעך צוויי בריוו
 אין איין קאָנווערט : איינער צו איר און דער אנדערער אַ קאָנווערט
 אין קאָנווערט „פאַר אַבראַמוזאַנען“. אינם בריוו צו איר בעט ער
 „זיין איינציגן פריינט אין דער וועלט“ אים טון די געפעליגקייט
 און אַפּצוהוכן „זיין פריינט און לערער, דעם אויסדערוועהלען
 צווישן טויונטער, יעקב אַבראַמוזאַנען, וועלכער האָט בעת ער איז
 געווען מיט אים, אזוי פיר גוטס דערציילט וועגן איר“, און אים
 איבערגעבן דאָס קריינע בריוו, וואָס ליגט דאָ פאַר איר. ער,
 פרענקל, וואָרט געשריבן דירעקט צו אים, צו אַבראַמוזאַנען אַרײַן,
 און וואָרט ניט צוגענומען ביי איר, ביי יעוואַ איסאַקאוואַ, די
 טייערע צייט; ווייסט ער, אָבער, ניט דעם אַדרעס פֿון זיין פריינט
 און לערער. דער לעצטער האָט אים צוגעזאָגט שרייבן און ניט
 מקיים געווען זיין צוואַנג, און ער, פרענקל, „אָך, ער חלשט שוין
 פֿליהען, ווי אויף ווינטפֿליגלעך אַהין, קיין א, און פֿאַרלאָזן דעם
 צ—דיגן זומפּ!“

בלומין האָט ניט פֿאַרהאַרטן דעם בריוו ביי זיך און נאָך דעם
 זעלבן טאָג איז זי געגאַנגען איבערגעבן פרענקלעס שליחות
 אַבראַמוזאַנען.

א, איר קאַרטער און שטאָרטער מענש ! — האָט זי
 אויסגערופֿן מיט איר לויטערן און קריינגענדיג קור צו אַבראַמוזאַנען,
 וואָס האָט איר די טיר געעפֿנט, — אַ מענש פֿאַהאַרט זיך
 און קיינער זעהט אים ניט. געקומען, אַרומגעוואַנדערט אין שטאָט
 — און זיך פֿאַהאַרטן. שעמט זיך גאָר נישט אַפֿילו ! אָבער איר
 זעהט, מיין פריינט, איך האָב אייך געפֿונען ! מיר, פֿרויען, זיי-

נען א שטארק פאַרק! נו, וואָס מאַכט איר עפעס? וואָס? איך
ווייַז זעהר וויסן אַרץ. גלייך זאָלט איר מיר אַרץ דערציילן...
אַבער, וואָס איז דאָס? כאַ-כאַ-כאַ! — און זי האָט זיך הויך
פונאַנדערנערלאַכט, — ניט אומזיסט זאָגט מען דאָרט, אז ער איז
גערירט. זאָר דאָס נאָר זיין אַן אמת — און דאָן איז שוין
אַרץ קלאָר... וואָס איז דאָס פאַר אַ מאַניד צו זיצן?!

אויף דעם דיך פאַרן מיט איז געלעגן אַן אַרט בנד, און לויט
די פאַפירן, וואָס זיינען געלעגן אויפן מיט, איז קענטיג געווען,
אז אַבראַמזאָן האָט נאָר וואָס איבערנעריסן זיין אַרבעט און אז
פאַר דעם איז ער געזעסן אויף די קני ביים מיט.

דער ליכטיגער און שעמעוודיגער קוק פונם „דאָוויגן מענשן,
וואָס האָט אין זיך קיין ברשה ניט“, האָט אויף אַ רגע אויסגעפלאַצט
קערט מיט אַ טונקלען פלאַם איבער דער אריינגעקומענערס געזיכט.
— דער „אַרבעטס-מיט“, יעוואַ איסאַקאָוואַ, איז אַ נידעריג-
גער, דאָס בענקל אַ הויכס; אַרבעט איז פאַראַן אַ סך, און צו זיצן
די גאַנצע צייט אזוי, איז שווער, יעוואַ איסאַקאָוואַ, דעריבער
שטעלט ער זיך פון צייט צו צייט אויף די קני און שרייבט.

יעוואַ איסאַקאָוואַ האָט זיך אַוועקגעזעצט אויף דעם איינציגן
בענקל אין צימער, וואָס איז, לערך, נאָר ניט געווען אזוי הויך אין
פאַרגלייך מיטן נידעריגן מיט, און אַבראַמזאָן האָט זיך געזעצט
אויף זיין שלאָפּבעטל און איז געווען צופרידן גלייך נעמען איבער-
לייענען פרענקעלס בריוו, „וואָס איז ניט געווען איבעריג פּרעהליך,
אַבער אויך ניט זעהר שרליס“.

שרמה פּרענקל האָט געשריבן „זיין געוועזענעם לערער“, אז
די „לאַגע“ איז נאָך אַרץ ניט בעסער געוואָרן און זיין פאַטער
ווייַז נאָך אַרץ אים ניט אַפּפּראַזן פון זיך. דאָך האָט ער, שרמה,
ביי זיך געפּוועלט און פאַשראַסן קומען קיין א. אַפּילו אַן אַ
גראַשן, ווייַז „ער פּיהרט אַרץ, אז ער איז פּעהיג, ניט וועניגער
ווי אַנדערע, זיך פּלאַנגן, אַבי זיך אַרויסרייסן פון דער פּינסטער-
ניש, פון דער גרוב אינם ליכט אַרץ, אינם רוישיגן, שטורמישן
לעבן, און ער איז זיכער, אז אויך ער וועט געפּינען דאָרט זיין אַרט“.

אבראמוזאן האָט גענומען איבערלעגן די ביכער אויף זיין טיש פון איין אָרט אויפן אַנדערן און זיך אַנטשוילדיגן : אַזוי איז דאָס, אַזוי איז דאָס; די גאַנצע צייט איז ער פון שטוב נישט אַרויסגעגאַנגען און האָט זיך פאַרשוילדיגט פאַר זיך און פאַר פּרעמדע. אַזוי איז עס, חוה, — די ווערטער האָבן זיך אים געפּלאַנטערט אין מויל, און ווי אַלע מאָל ביי אַ שטאַרקער אויפּרעגונג, האָט ער זי גע- רופן נישט „יעוואַ איסאַקאָוואַ“, נאָר פּראָסט — הוה. נאָך מער : צוליב זיין אַרבעט האָט ער באַדאַרפט האָבן אַ בוך, פון איינעם פון אונזערע שרייבער, סמאָלענסקינען, און ער איז נישט געגאַנגען אין דער היגער ציוניסטישער ביבליאָטעק אים נעמען, אָבער היינט וועט ער ניין, ער וועט ניין אַהין, וועט אַריינגיין אויך צו שיינדירינסקיין — און וועט אים אָנשרייבן, היינט וועט ער אים אָנשרייבן...

— איך רעכן, יאַקאָו איסאַקאָוויטש, אַז איר האָט זיך נישט וואָס אַזוי צו אייין, — האָט חוה ענדליך באַמערקט, איינקונדיג זיך אין אים די גאַנצע צייט מיט אַ מין ניגור און שמיכל אויף די צונויפגעפּרעסמע ריפּן, — איך קאָן דאָך דאָס בחורל. וואָס וועט ער דען טון? איך קאָן אויך זיין פּאַטער, און איך האָב מורא, אונזער העלד איז אַ ביסל מנום, אַז דער פּאַטער וועט אים נישט ראָזן פּאַרן. ער וועט אים אָן שום ספּק ראָזן, נאָר קיין שטיצע וועט ער אים נישט געבן — דאָס איז גראַד אמת : „וויססט זיצן אין דער היים און עסן פונם גרייטן — פאַרוואָס נישט, זיין און עס, אָבער נאָך געבן שטיצע...“

— ניין, ניין, חוה, — האָט אַבראַמוזאָן נישט געלאָזט זי ווייטער רעדן, — ער מוז קומען אַהער. ער וועט אויסוואַקסן אַ וויכטיגער מענש. אמת, איצט איז מיין ראַגע אַ ביסל אַ שווערע, אָבער דאָס מאַכט נישט אויס : פון הונגער ווערן מיר דאָ נישט שטאַרבן...

— ווער זאָגט, אַז איר וועט פון הונגער שטאַרבן ? — האָט זיך בלומין פּרֹוצים צעלאַכט מיט איר גוטמוטיגן און קלוגן גע- לעכטער, — גענוג פאַר אייך, אַז איר וועט נאָר ריידן הונגער.

איך זאג נאך, אז מע דארף זיך ניט אײלן. יעדנפאלס, ליגט דער
 הוב, אבראמזאן, ניט נאך אויף אייך אײן. איך האב דאך אויך
 דאס רעכט אייך מיטהעלפן (בלומין האט א סאָרשענדיגן בליק
 געטאָן מיט אירע בלויע אויגן). איך וויל זיך פּרוּוואָן פּריהער קריגן
 פאַר אים עפעס אַ לעקציע. ער קאָן דאָך לייענען און שרייבן?
 יעדנפאלס, וועט ער נאָך צייט האָבן, ווי איך האָב געזאָגט, צו
 הונגערן... כאָ, איר זעהט, דאָס דאָזיגע וואָרט גייט ניט אַראָפּ
 פון צונג ביי מיר! .. יאָ... — איר פּנים האָט זיך פּלוצים
 פאַרוואַקענט און אירע לאַנגע ברעמען האָבן זיך אַ ביסל צונויפֿ-
 געצויגן. — ער אזו ניט איינער דאָ, יאָ, וואָס האָב איך געוואָלט
 זאָגן? .. איך האָב היינטיגן ווינטער אַ מאַסע אוראַקן... איך
 האָב מורא, איך וועל ווערן אַ גבירנטע... אמשר, אבראַמזאָן...
 — יעוואַ איסאַקאוונאַ! .. — האָט אבראַמזאָן איר איבערנע-
 שלאַגן די רייד און די אויגן זיינע זיינען פינסטער געוואָרן.

— סאַראַ שווערער מענש, וואָס איר זיינט! .. — האָט זיך
 בלומין ניט אונטערגעגעבן, איך פאַרדין דאָך מער, ווי איך
 באַדאַרף... און לעבן דאַרף מען דאָך...
 „דער שווערער מענש“ איז אויפגעשטאַנען פון זיין אָרט, כדי

זיך אַ ביסל דורכגיין איבערן צימער, נאָר תּיכּף האָט ער חרטה
 געקראָגן און איז ווידער געבליבן זיצן. — „לעבן“ — יאָ, זי איז
 גערעכט, ער וויל זאָגן: אין זיין לעבן זיינען פאַראַן אַזעלכע מאָ-
 נומן, אין וועלכע ער פאַסט אויף דעם אמת פון לעבן. און די
 מינוט, ווען דו זעהסט, אז נעבן דיר איז דאָ אַ געטרייער פּריינט,
 ער וויל זאָגן: דער עיקר, ער זעהט, ער איז שטאַרק צוגעבונדן
 צום ערדישן לעבן, זעהר צוגעבונדן, אזוי איז עס, חוה, ניט וואָר?
 — האָט ער פּלוצים אַ זאָג געטאָן מיט אַ ביון, כדי איבערבייטן
 דעם שמועס. זיינע אויגן האָבן זיך אָנגעשראַגן אָן זיינע פאַ-
 פּירן, וואָס זיינען געלעגן צעוואָרפן איבערן מיש און ער האָט
 צוגעגעבן, ווי זיך ווערטלענדיג: זאָר אונזער פּרענקל זיך זיצן
 אין אונזער ציוניסטישער ביבליאָטעק, זאָר ער צוגרייטן און אויפֿ-
 ציהען פאַר אים, פאַר אבראַמזאָנען, אַ דור פון נייע לעזער פאַר

זיינע קומענדיגע אַרטיקלען. בלומין האָט נאָרניש געענטפערט
 דערויף. איבער די פענסטערשוויבן אין דרויסן זיינען אַרומגע-
 פּלוגן שנייעלאַך. זי האָט אומווייליג צורעכטגעמאַכט איר פּר-
 זור, האָט צעשפּילעט דעם קורצן ווינטערדיגן זשאַקעט, וואָס אויף
 איר, און איז געבליבן ווייטער זיצן שוויינגדיג. אַבראַמוואָן האָט זי
 געוואָלט אַ פּרעג טון, פאַרוואָס טוט זי ניט אויס דעם זשאַקעט,
 זי וועט דאָך נאָך זיצן ביי אים און טיי מרינקען, ער האָט אויך
 געוואָלט זי פּרעגן, וואָס מאַכט איר פאַטער אין צ. נאָר ער האָט
 געשוויגן און די שטיקלייט איז נישט געשמערט געוואָרן, ביז בלוי-
 מין האָט זיך ניט אָפּגעמונטערט און אַ זאָג געטאָן מיט אַ בריינט-
 ליכן און אַ פּשורד-באַוועגונג, אַז אויב פּרענקל איז געבוירן גע-
 וואָרן נאָר פּדי צו גרייטן העברעאישע לעזער פאַר אַבראַמוואָנען
 — איז גלייכער, ער זאָל נאָר ניט געווען געבוירן ווערן. זי האָפט
 די קומענדיגע אַבראַמוואָנס אַרטיקלען וועלן זיין געשריבן אויף
 רוסיש!

— קיינמאָל נישט!

— נישט? פאַרוואָס? איז דען נישט פיל בעסער צו שרייבן
 אין דער אַלגעמיינער ליטעראַטור?
 — דאָס הייסט: אויף רוסיש?

— נו, ווי די מעשה איז, מע דאַרף ניט לייקענען, אַז די וויר-
 קונג פון בוך איז דאָרט אַ גרעסערע, אַז די אוידיטאָריע פון דער
 רוסישער ליטעראַטור איז אַ פיל ברייטערע...

— אַ פיל ברייטערע? איז וואָס? ...

— וואָס מיינט איר דערמיט?

— פשוט: וואָס קומט איר אַרויס, וואָס זי איז פיל ברייטער,

אַז איך קאָן ניט רעדן צו איר.

— ניט אמת; איר ווילט ניט ...

— אַלצאיינס, — האָט אַבראַמוואָן אומעטיג און ערנסט גע-
 זאָגט, — איך וויל ניט ווערן. בכלל, לאַמיר, יעוואַ איסאַקאָוואַ,

רעדן פון עפעס אַנדערש: מיר האָבן שוין פון דעם ניט איינמאָל
 גערעדט. יא, זאָל זיין אַזוי. זאָל זיין, יעוואַ איסאַקאָוואַ, אַז

דאָס, וואָס איך שרייב (הגם דאָס איז ניט אזוי), אָבער לאַמיר רעכענען, אז איך וואָלט געקאָנט אָנשרייבן עפעס וויכטיגס אויך פאר די רוסן און אז מע וואָלט מיך אַפילו צוגעלאָזט צו די אַלגע-
 מיינע זשורנאַלן (יידישע זשורנאַליסטן זיינען, ברוך השם, פאַראַן אַ סך אין אַלע ליטעראַטורן), אָדער, לאַמיר זאָגן, איך וואָלט אָנ-
 געשריבן מיין אַרטיקל „וועגן דער העברעאישער שאַפונג“ אויף רו-
 סיש, און וואָלט אים אָפגעדרוקט אין דער יידיש-רוסישער ליטע-
 ראַטור — גוט, איצט, למשל, האָב איך פֿרע ניט קיין לעזער —
 איך האָב מיך אַליין אויסגערעדט, יעוואַ איסאַקאָוונאַ — יאָ, איך
 מוז זאָגן דעם אמת: איצט האָב איך פֿרע ניט קיין לעזער, און
 הגם זיי וואָלטן דעמאָלט אויך ניט געווען (ס'איז דאָך באַקאַנט,
 אז די יידיש-רוסישע ליטעראַטור האָט אויך קיין לעזער ניט), אָבער
 צום וועניגסטן, איז פאַראַן אַ מעגליכקייט זיי זאָלן זיין: אַ שפּראַך,
 וואָס מע רעדט אויף איר און וואָס מע פאַרשטייט זי, גוט: יעוואַ
 איסאַקאָוונאַ, בין איך זיכער, לייענט איצט ניט די „זאַראַ“ און
 „בּודוּשטשענאַסט“ און זייערע אַרמאַנאַבן, אָבער מיין אַרטיקל
 וואָלט זי אויף געוויס אויפגעזוכט און איבערגעלייענט, אזוי איז
 עס, אזוי איז עס, למאי זאָל איך עס אָפלייקענען! דאָס וואָלט
 טאַקע געווען זעהר וויכטיג פאַר מיר, גוט, אַלין איז רעכט,
 אָבער די דאָזיגע פּראַגע איז מיר בכלל משונהדיג — איז אַבראַמ-
 זאָן פֿרוצים אויפגערייצט געוואָרן, — איך בין אַ העברעער און
 איך שרייב העברעאיש פאַר די העברעער!

ברומין האָט אַ שאַקל געטאָן מיטן קאַפּ, — אַך, ס'אַראַ
 קרומע זאָך: העברע-איש פאַר העברע-ער, און דאָס, וואָס ער
 האָט איר צוגעזאָגט — ער האָט פאַרגעסן? און דאָס, וואָס ער האָט
 איר צוגעזאָגט צוריק מיט אַ פּאָר חדשים וועגן זיינע קומענדיגע
 שריפטן פאַרן פּראַלעטאַריאַט?

— איך בין דעמאָלט, יעוואַ איסאַקאָוונאַ, ניט געווען קיין אַנ-
 דערער, — איז אַבראַמזאָנען שווער געווען צו ענטפערן, — איך
 בין תמיד זיך געטריי, און דעמאָלט, דעמאָלט איז מיין שטימונג
 געווען אַן אנדערע... דעמאָלט בין איך אינגאַנצן געווען פאַר-

נומען מיט די אינטערעסן פון אונזערע ארבעטער, איך האָב אַרײַן געשטעלט אויף דער אַרבעטער-פּראָגע, גלייך ווי מיר וואָלטן זיין אַ פּאָלק פון לויטער אַרבעטער, און ניט קיין פּאָלק קרעמער, וואָס שטאַרבן פון הונגער... אזוי צי אזוי: דער עיקר איז געווען — אָרגאַניזאַציע און שמרײַק... דעריבער, דעריבער, ווי איז עס מעגליך, ווי מעג מען עס שרייבן אויף אַ שפּראַך, וואָס די אַרבע-טער, די זאַרץ פון דער ערד פאַרשטייט ניט...

— און איצט — האָט בלומין אים אומגעדרויגן איבערגע-שלאָגן — איך וויל וויסן... און וואָס איצט ?

— איצט ? — האָט אַבראַמאָן געענטפערט מיט אַ מין פאַר-שטיקטן אינעוועניגסטן און אויפגעגעטן געלעכטער, — אָבער וואָס האָט זיך יענע אַיסאַקאָונאַ אזוי דערשראָקן, ס'אַראַ פּחד אין די אויגן ! באַרוהיגט זיך, חוה, איצט... בין איך דער זעלבער, וואָס געווען, דער זעלבער מענש, נאָר אַ ביסל מער באַ-פרייט פון דעם פּחד פאַר אַרבעטער און ווער שוין ניט פּטל ביי זיך פאַר זיי, וואָס איז אזוינס אַרבעטער ? איך בין אויך ניט קיין פּריץ, קיין ליידיגייטער. דער דרוק איז שרעקליך ? די לאַגע זייערע איז מוראדיג ? זייער בלוט שרייט פון דער ערד ? יאָ, שרייט, אָבער ניט צו מיר. איך בין שוין לאַנג אַוועק פון אַלע פאַר-טייען, איך וועל שוין מער ניט זיין קיין קאָבלעפּל און פּאָגענטער-גער. מיך באַשעפטיגן איצט, אָ, אַנדערע אינטערעסן, לאַמיר אַנדערע, און איך האַלט, אַז „דאָס אַרץ“, וואָס האָט דאָך פאַר זיך אַ געוויסן ווערט, — איז נאָרנישט אין פאַרגלייך מיט דעם, וואָס איך באַגער. מע דאַרף ניט פּויקן אין די טאַצן: דער פּערטער שטאַנד, דער פּערטער שטאַנד, — נידעריגקייט איז אייביג נידעריג-קייט. איבעריגנס, כאַווערשטיין לעבט נאָך ? וואָס מאַכט ער ? איך האָב זיך איצט... דערמאַנט, וואָס ער פּלעגט זאָגן. דער משכיל, וואָס קוקט אויף דעם המון פון דער הייך — וועט סוף פֿל סוף זיין צווישן די אָפּגעשטאַנענע ! פּע, ס'אַראַ מיינע ! ער שרעקט מיך מיט אַ גוואַלדיגער סכּנה ! איך זוך דאָך ניט קיין קאַריערע, און וויל ניט זיין גענעראַל. איך האָב איצט צו טון

נאָר מיט מיין נאַציע, וואָס איך באַגער איר באַפֿרייאונג און ווער
רעדן אויף איר שפּראַך, הגם דער המון רעדט נישט אויף איר. די
שפּראַך פון מיין נשמה, דאָס בעסטע אין מיין גוטס — דאָס...
— משונה, — האָט ברומין אַרויסגערעדט איין וואָרט.

— ... איך בין געווען אַ פּאַרקסקעמפּער, אַ „נאַרדניק“, —
האָט אַבראַמוואָן געטענהט זיינס, גלייך ווי ער האָט נאַרנישט גע-
הערט, וואָס זי האָט געזאָגט, — און איצט בין איך אַ נאַציאָנאַל-
ליסט, אַ נאַציאָנאַליסט, פאַרשטייט זיך, דאָס הייסט: די נאַציע...
— משונה-מאָדנע !!

אַבראַמוואָן איז מיט אַמאָל בלייך געוואָרן. דאָס האַרץ האָט
אין אים פֿרוצט אויפגעברויזט, האָט זיך צוזאַמענגעצונגן און אַ
פאַרביטערטער איז ער אַנטשוויגן געוואָרן. ס'האָט אים שטאַרק
געקלאַפט אין די שלייפן, און די שטיקלייט האָט, דאַכט זיך, אַזוי
פלאַנג זיך געצויגן.

און אין אייניגע מינוט אַרום האָט אַבראַמוואָן אָנגעהויבן רעדן
וועגן דאָוידאָוסקין. ברומין האָט געזאָגט, זי קאָן אים וועניג, זי
האָט אים „בסך הפר“ געזעהן עטליכע מאָל צווישן מענשן, און
יעדער מאָל האָט ער געשוויגן, גלייך ער וואָלט וואָסער אין
מייל אַריינגענומען. כאַווערשטיין זאָגט, אַז אַזעלכע מענשן זיינען
אַ פּראָדוקט פון דער רוסישער אינדוסטריעלער פּאַנע: דער קאַ-
פיטאַליסטישער אינדוסטריעלער „טעמפּ“ אין רוסלאַנד איז נאָך
נישט גענוג שטורמיש און קנאַקנדיג, ווי אין אייראָפּע, דעריבער איז
דאָ פאַר אַ גרויסער פּראָצענט „אַבפּראָמאָוציעס“, פּוילע און נישט
קיין ענערגישע מענשן...

און אַבראַמוואָן האָט גענומען רעדן מיט געפיהל וועגן דאָויד-
דאָוסקין „דעם שענעם מענשן“, וואָס איז ווערט, אַז יענע אים
סאַקאָוואַ זאָל זיך מיט אים געהענטער באַקענען. וועגן אוריאַלס
קוק, וואָס ווי נאָר ער פאַרט אויף עפעס — אַזוי ווערט דאָס תּיכּף
צעפּלאָסן און במל און פאַרלירט זיין ווערט, וועגן דעם אויפ-
פאַסן זיינעם און טיפּן זעהן דעם גאַנצן טראַגיום, וואָס אין יעדער
זאָך, און וועגן זיין נישט פאַרשמעהן יידישקייט און זיין נישט זעהן

איר מראגעדיע. דאווידאָווסקי זעהט ניש קיין שום שענקייט אין דער דאָזיגער גרויסער און שרעקליכער מראגעדיע, וואָס האָט ניש איר גרייכן. דאָס יידישקייט רופט אַרויס אין אים פיינמשאַפט און פאַראַכטונג. ער זעהט אין איר מער ניש ווי אַ מיטערע וועלט־אַנשוואונג, וואָס האָט זיך ניש אויפגעהויבן העכער פון דער ערד און וואָס האָט נישט ניש די אידישע טיפּקייט און ניש די גרייכישע טראַפישע שענקייט. יא, — האָט אַבראַמאָזן געטענהט, — דאָס היסטאָרישע יידישקייט שטייט אויף דער ערד, אָבער ניש ווייט עס האָט זיך ניש דערהויבן...

אויף יעוואַ איסאַקאָוונאַס ליפן האָט די גאַנצע צייט געשוועפּט אַ פאַרוואונדערונג. אמת, זי האָט זיך שוין לאַנג אין אַ געוויסער סעך מאַס געפונען אונטער דער ווירקונג פון אַבראַמאָנס געזעל־שאַפט און אונטער זיינע רייד, וואָס ער האָט אַלע מאָל גערעדט צו איר, און זי האָט, ווי די איבעריגע אירע חברטעס, ניש געהאַלטן די יידישע לאַנגע פאַר אַ בעסערער, ווי די לאַנגע פון די רוסישע אַרבעטער און פויערים. אָבער — טראַגעדיע? צי דען ווייט די יידישע לאַנגע איז אַ שלעכטע, און זאָר ויין אַפילו אַן ערגערע, ווי ביי אַרעמען אין לאַנד, זאָרן מיר דערפאַר פאַרראַטן דעם אַלגע־מיינעם אידעאָל? און צי ווערן מיר דען אייביג דאָ ויין פּרעמדע? די רוסישע געזעלשאַפט פראַגרעסירט דאָך, דאָס האָט מען נאָר ביים באַזאַמטן ניקאָלאַי פעטראָו איר אָפגעזאָגט דעם „אוראָק“ מיט אַן אויסרייד, „מיר דאַרפן, מאַדמאָזער, האָבן אויסער פראַנצויזיש נאָך אַ קערער פאַר „זאַקאָן באָזשי“, דאָס איז דאָך טאַקע זאַקאָן באָזשי — הייסט עס, אַ קאָנסערוואַטיווע פאַמיליע. און אַ געשטערטער מענטש באַדאַרף באָזינג אָט די אַלע ניש אַנגענעמע זאַכן. דאָרט איז דאָך אַ באַזאָמער, אָבער די בעסטע רוסישע מענטשן... און גרינאָרי ניקאָלאַיעוויטש פעטראָו אַרזין — אַ זון טאַקע פון דער וערבער פאַמיליע — איז אַ גענוגער באָזינג דערצו.

און דערמאָנענדיג גרינאָרי ניקאָלאַיעוויטשן, אָט דעם דאָזיגן יונגן, פרישן, שטאַלטנעם מאַן, וואָס מע האָט אים אַרויסגעטריבן

פון אוניווערסיטעט אויף עטריכע יאָר, האָט זיך יעוואַ איסאַ-
 קאָוונאַן פון זיך פאַרגלויבט אָנמאַן עפעס אַן אָנגענעמעם אַבראַמ-
 זאָנען, און זי האָט אים אַ בעט געמאַן איר איבערלייענען זיין
 אַרטיקל. יידלמאַן רעדט די גאַנצע צייט, אַז אַבראַמזאָן האָט אָפּ-
 געדרוקט עפעס אַן אַרטיקל וועגן חסידים, דאַכט זיך, אין עפעס
 אַ זשורנאַל, וואָס גייט אַרויס אין דער אַלמער, העברעאישער
 שפּראַך. זיינען טאַקע דאָ אַזעלכע זשורנאַלן? דאָס איז דאָך ניט
 זשאַרנאַלן? הגם פאַר איר איז דאָס אַרצאיינס, זי פאַרשטייט
 קיין זשאַרנאַל אויך ניט. זאָר ער, אַבראַמזאָן, איר דאָס טון און
 איבערלייענען דעם אַרטיקל אין רוסישער איבערזעצונג.

אַבראַמזאָנס פנים האָט זיך גליקליך פאַררויטלט, נאָר באַלד
 איז אים די פאַרב אַראָפּ פונם פנים — און אַבראַמזאָן האָט
 אויסגעקליבן פאַר בעסער אָפּצולעגן דאָס דאָזיגע לייענען אויף
 אַן אַנדער מער פאַסנדע צייט. פאַרלידניג זיך אַ רגע, האָט ער
 געזאָגט: דאָס אַרטיקל קאָן ניט אינטערעסירן יעוואַ איסאַקאָוו-
 נען. דער דאָזיגער אַרטיקל איז כמעט אַ ספּעציעלער, וואָס פאַ-
 מיהט זיך אויפצודעקן די פּאָעזיע, וואָס אין די חסידישע פּיכער,
 — אַזאַ מין שטרעמונג איז געווען אינם לעבן און אין דער ליטע-
 ראַטור ביי די יידן אין אַכטצעהנטן יאָרהונדערט, — און איר ווירקונג
 אויף די יונגע שרייבער. אָבער זאָר זיך יעוואַ איסאַקאָוונאַ פאַר-
 שטעלן אַ וויירע, אַז זי איז ניט קיין רוסישע, אָדער ריכטיגער:
 זאָר זי זיך פאַרשטעלן, אַז די רוסישע ליטעראַטור איז איר אינגאַנצן
 פרעמד — צי וואָרטן דען דעמאָלט זי געקאָנט אינטערעסירן, צום
 ביישפּיל, דאָבראָליובאָווס אַרטיקלען וועגן דער ליטעראַטור אין
 יעקאַטערינאַס צייטן? און בכרע וועט אים איצט זיין שווער צו
 לייענען און פאַרטייטשן: ס'וועט ניט בלייבן קיין סימן פונם כאַ-
 ראַקטער פון זיין פאַזונדערן סטיל. און בכרע, ווי ער ניט לייע-
 גען קיין אייגענע זאַכן, אויב זי וויר — איז ער גרייט איבער-
 לייענען פאַר איר אַ קליינע דערציילונג וועגן אַ מיידל, וואָס איז
 אָפּגעדרוקט אין דעם זעלבן העפט, וואו זיין אַרטיקל איז אָפּגע-
 דרוקט.

— וועגן א מיידל? — האָט בלומין פאַרשענדיג אַ קוק גע-
געבן אויף אים, — און וואָס איז דער אינהאַלט?

— דער אינהאַלט פון דער דערציילונג... זי האָט ניט קיין
שום אינהאַלט; אונזער נייע ליטעראַטור האַלט בכלל ערשט אין
זוכן אַן אינהאַלט, כ׳מ״ן: דער אינהאַלט פון דער דערציילונג —
אַ יידיש מיידל, ניין, אַ מיידל, וואָס איז געבוירן געוואָרן אַ יידישע
און האָט געאַרבעט צווישן רוסיין אין די זיבעציגער יאָרן, און דער
עיקר, נאָכן פּאָנראָם אין... .

— אין די אַכטציגער יאָרן איז זי געוואָרן אַ ציוניסטין? —
האָט בלומין אַ זאָג געמאַן מיט איראַניע און אַנטווישונג, — און
איך האָב געמיינט... . ניין, איך האָב געוואוסט.

אַבראַמזאָן איז געוואָרן אומעטיג. ניין, דער אַומאַר פון דער
דאָזיגער דערציילונג, חוץ דעם, וואָס ער האָט אַ גרויסן טאַלאַנט,
איז ער נאָך אַ מענש מיט פאַרשטאַנד און וועט אַזאָ פערער ניט
טון: דער ציוניזם זיינער, אַבראַמזאָנס, און דעם דאָזיגן בעלע-
טריסטס און נאָך אַועלכע נעמט זיך ניט נאָר פון יידישע צרות.
ווען אַפילו זיי וואָרן וויסן און גלויבן, אַז די יידן וועלן זיך איינאַר-
דענען סוף פל סוף אין די גלות-לענדער, וואָלטן זיי אַפילו דע-
מאָרט... . אַפילו דעמאָרט... . אָדער, ניין, ריכטיגער: ערשט
דעמאָרט וואָלטן זיי געפיהרט ווי דער ציוניזם איז גריטיג. די, וואָס
האַפן, נאָרן זיך, אמת, אָפּ אינם פעסטן באַדן, וואָס אונטער זייערע
פיס, זיי, אַבראַמזאָן מיט זיינע חברים, ועדען אפשר אַנדערש
פון די, וואָס האַפן, נאָר איבערינגס, העלפט די האַפענונג אויך
ניט זייער שווערן געמיט. פאַר זיי איז ניטאָ קיין שרעקליכערס
פונם געדאַנק, אַז די יידן וועלן ניט אויסגעלייזט ווערן,
זייערע טעג וועלן זיך ניט באַנייען, און „פּראַוועס“ וועלן זיי ניט
באַקומען, אָדער וועלן יאָ באַקומען, און מיט די גוים וועלן זיי
זיך אַסימילירן און קיין זכר וועט ניט בלייבן פון זיי... . יאָ!
יענע מיידל איז ניט געוואָרן קיין ציוניסטין: ניט געווען קיין
שטאַף דערויף. אין דער דאָזיגער קרייזער דערציילונג איז ניטאָ
קיין שום טענדענץ, פּראַסט: די געפיהרן פון אָט אַועלכער.

אינדערראמתן האָט די ווירקליכקייט ניט געגעבן אַפילו קיין שטאַף פאַר אַזעלכע געפיהרן: צו זייער אָדער אונזער חרפה, אָדער צו אונזער אומגליק, האָבן יענע מיידלעך און יונגע לייט ניט געהאַט אַזעלכע געפיהרן... אָבער דאָ ווערט געשיידערט ניט דאָס, וואָס איז אינדערראמתן געווען, נאָר ווערדיג דאָס וואָרט באַדאַרפט זיין... יעוואַ איסאַקאָוונאַ האָט ניט געוואָלט הערן די דערציילונג, שוין צייט צו גיין, און וואָס איז נוגע פּאָגראַמען... וואָס... די סיבה זייערע איז באַקאַנט, פעטראָוו, רמשל, עסט זיך דאָס האַרץ אָפּ וועגן זיי, ווי יעדער אַרענטליכער ייד.

בלומין האָט דאָס געזאָגט שוין שטייענדיג אויף דער שווער פון צימער און די דאָזיגע קריינע באַמערקונג האָט אויפגעקאָכט אַבראַמוזאַנען, ווידער אַמאָל! ער שטעלט ניט אַרויס דער עיקר די יידישע צרות, וואָס נעמען זיך פון דער פעלקער-שנאה: ער האָט אַן אַנדער אָרט, אָבער בננוע יענער ערשיינונג, וואָס יע־ דער מענטש וואָרט, דערמאַנענדיג זיך אָן איר, געדאַרפט אַראָפּ פון זינען, בננוע צו אייביגע פּאָגראַמען אויף דעם אייביגן פּאַרץ — ווי אזוי קאָן מען וועגן דעם זאָגן, אַז אַ גויאיש האַרץ וועהטאַנט דערויף באַגרייך מיט אַבראַמוזאַנס האַרץ, וואָס וועה־ טאַנט אויף זיין פּאַרקס אומגליק?

און אַבראַמוזאַן האָט זיך דערמאַנט די געוויסע באַציהונג פון געוויסע מענשן צו די פּאָגראַמען אין די אַכטיגער יאָרן, דאָס רוב זייערס האָט זיך באַצויגן צו דער דאָזיגער ערשיינונג ווי צו אַ מאַסן-אויפשטאַנד אַראָפּצואוואַרפן פון זיך זיין יאָך; ער האָט זיך אויך דערמאַנט, אַז צווישן די דאָזיגע געוויסע מענשן זיינען געווען אַ סך, וואָס דער „יאָך פון זיינע ערשערן“ איז אַראָפּגע־ נומען געוואָרן פון זיי, זיין אויפגערעגט פנים האָט זיך פּרועים קאָנוואַרטסיוו פאַרקרימט און ער האָט ניט מיט זיין קור אַ זאָג געטאָן צו בלומינען:

— יעוואַ איסאַקאָוונאַ, פעטראָוו גלויבט ניט אין ברוט־ברבור? יעוואַ איסאַקאָוונאַ האָט זיך אומגעקערט פון שווער און פאַר־ מאַכט מיט איר קריינער האַנט אַבראַמוזאַנען דאָס מויל.

— איר טוט עס, צום באַדויערן, זעהר לייד. איצט, ווען גאַנץ
רוסלאַנד וואַרט אויף אַ ניי לעבן...
אַבראַמוואַן האָט אפילו ניט געפיהלט דעם באַריר פון איר
קליינער האַנט. יא, איר, איר ברומין, ביידע זיינען זיי גוטע
מענשן, נאָר די וועגן זייערע זיינען פאַרשיידן...
ברומין האָט זיך אָפגעקערט פון אים, אַ צוק געגעבן מיט די
אַקסעלען און איז אַוועקגעגאַנגען.

דוד יחיא'לס שיינדי'ינסקי אַ לייטערטאָט אַ סוחר, אַ ייד ביי
 פּופּציג, אַ שטאַלמנער, אַ פאַרמעגליכער, מיט אַ גרויסער געדיכט-
 טער באַרד, אַן אָפּגעבאַרעוועטער, מיט אַ פּליך אויפן קאָפּ, האָט
 ניט געוואָלט אָננעמען אַבראַמוואָנס פאַרשלאַג אוועקצווערן
 אין בייבליאָטעק פּרענקלען, עפעס אן אומבאַקאַנטן בחור, וואָס
 איז דערווייַל ניט הי און וואָס דאַרף ערשט קומען אַהער. דער-
 פאַר האָט ער פון זייט פאַרנערענט אַבראַמוואָנען, אפשר וועט
 ער אַזיין ווערן פאַרנעמען די דאָזיגע שטעלע: קיין גרויס געהאַלט
 קאָן די „אַגודה“ אפילו ניט צאָלן, ווייַל זינט דוד בן ישי איז
 אַ ביסל אַלט געוואָרן און האָט אויפּגעהערט אַזוי צו אַרבעטן פאַר
 איר, ווי אַמאָל, — איז די „אַגודה“ שטאַרק געפאַלן און פאַר-
 אַרימט געוואָרן. אָבער דאָס, פאַרקערט, פאַדערט טאַקע, אַז
 ס'זאָלן איצט קומען די יונגע און פאַרנעמען דאָס פרייע אַרט
 מיט זייער אידעאַליזם. אַבראַמוואָן האָט אים איבערגעשראַגן די
 רייד און מסכים געווען אויף זיין פאַרשלאַג. און נאָך דעם זעלבן
 טאָג, אויפן סמך פון די צעהן רובל געהאַלט אויף זיין נייער שטעל-
 לע, האָט ער אָנגעשריבן פּרענקלען, ער זאָל קומען קיין א.
 אין די דאָזיגע טעג, זינט אַבראַמוואָן איז געקומען פון צ., דער
 עיקר אין דער שעה, ווען ער האָט זיך ניט פאַרנומען מיט זיין ליי-
 טעראַרישער אַרבעט, פּלעגט טרעפן, אַז עפעס אַ געוויסע שטי-
 מונג פּלעגט אים באַהערשן און שרעקן. דער דאָזיגער נשמה-
 צושטאַנד איז אַ ביסל ענליך געווען צו יענעם, וואָס ער האָט גע-
 פיהרט מיט אַ יאָר צוריק, ווען ער האָט זיך אַלס „לגאָטניק“
 אינגאַנצן באַפרייט פון מיליטעריניסט. עפעס איז ער מיט אַמאָל

געפארן ביי זיך: פאר דעם איז ער געווען באשעפטיגט נאָר מיט דעם גליק באַפרייט צו ווערן; אים האָט זיך געדאַכט: גיט זיך אים נאָר איין צו באַפרייען זיך — דאַרף ער שוין מער גאַרניט, אַפילו קיין איין רגע וועט דעמאָלט מער ביי אים ניט גיין פראַרוירן און זיין לעבן וועט זיין פול און גאַנץ ביז דער העכ-סטער מדרגה. און באַלד נאָך דעם, ווי ער האָט זיך באַפרייט, נאָך דעם, ווי ס'איז אַריבער די ערשטע פרייד זיך צו פיהרן פריי און טון, וואָס דאָס האַרץ גרוסט, איז געקומען יענע טרויעריגע זאַך. אמת, ער האָט געמעגט פריי טון אַרץ און ער האָט טאַקע אַרץ געמאַן, נאָר עפעס אַ פינטל איז געשוואומען און פאַרנעפלט זיין האַרץ; סוף פֿל סוף איז עס פאַרט ניט דאָס. דאָס לעבן איז געבליבן ווי געווען, ווי געווען...

איצט איז דאָס פינטל געווען; וואָס וועט זיין? די צייט גייט אַוועק, די מעג ציהען זיך, ער לעבט, די וועלט איז זיך אַ וועלט, דאָס שיף טרינקט זיך אין ים — וואָס וועט זיין? וואָס וועט זיין?

ס'איז געווען נאָר אַ פינטל... און פון יענעם מאָג אָן, זינט חוה פֿלומין איז געווען ביי אים, — געקומען און אַוועק, — איז דאָס פינטל געוואָרן נאָך מער באַהערשנדיג; אָט צעפֿליסט עס אויף אַ רגע, אָבער אָט האָט עס זיך ווידער באַוווּן און פאַר-שאַפט אים אומגענדליכע וועהמאַנג...

— איצט וועט זיך אַנטפֿלעקן אַ ניי לעבן! — האָט אַבראַם זאָן פֿרעהרדיך געטראַכט, זיך אומקערנדיג אַהיים פון שיינדייליג סקין, פֿאַרט ביי זיך ניט אַראָפֿ! פֿרעהרליכע, זינגענדיגע, — האָט זיך ציטירט אין אים. — ער וועט שוין אַרץ טון. זאָל טאַקע שרמה קומען, זיי ווערן לעבן צוזאַמען. ער וועט צוגויפּוזאַממען אַרום זיך אַ קרייזל גוטע מענשן — און וועט זיי אַנטפֿלעקן גאָטס וואָרט... דאָס וועט זיין אַ פול לעבן — ער וועט טון אַרץ, וואָס ער וועט זיין אין שטאַנד. וואָס פֿאַר אַן ערליכע און זיידענע נאַטור איז זאָמן, וואָס האָט אָנגעהויבן אַריינצוקומען צו אים, גלייך קענטיג, אַז דעמס עלטערן זיינען געשטאַנען אויפֿן

בארנ סיני, ס'איז נישטא וואָס צו דאָנהן, ניין. מיר וועלן נאָך
האַבן ערפֿאַרלי, זיי גרייט!

זלמן ריווקעש דער פֿאַרבער האָט זיך טאַקע צוגעבונדן די
לעצטע טעג צו אַפֿראַמוזאַנען און אים ליב געקראָגן ווי אן אייגענ-
נעם ברודער. פֿאַר זלמןען איז ער געווען אַ לערער און וועגוויי-
זער אין לעבן, אַ מענש, פֿאַר וועמען ער קאַן אויסגיסן זיין האַרץ
און פרעגן אן עצה ביי אים. אין די פֿרייע שעה'ן פֿלעגט ער
קומען צו אים, אויסדערציילן פֿאַר אים אַלע זיינע פֿעלערן, אויס-
געדריקט זיין צער איבער דער אומפֿולקומענקייט פֿון אַנדערע
און זיך טיילן מיט אים מיט די שטיקלאַך פֿאַקטן און איינדרוקן,
וואָס קומען פֿאַר אים „לעבן“ אַרום. צומאָל פֿלעגט זלמן ברענג-
ען און דורכלייענען פֿאַר אַפֿראַמוזאַנען זיינע „געדאַנקען“, גע-
שריבענע אויף ייִדיש, וועגן אַרץ וואָס קומט פֿאַר ביי יידן, סדרוב
שטראָפֿריי, אָדער האָט אין זיי אויסגערעדט זיין האַרץ, וואָס
האָט זיך שטענדיג געוואַקלט. זלמן פֿלעגט אויסהערן שטיל און
מיט טרויעריגער ליבשאַפט אַפֿראַמוזאַנס, זיין איינציגן לעזערס,
שטרענגן משפּט וועגן דעם סטיל און ליטעראַרישן ווערט פֿון די
דאָזיגע שריפטן. אַפֿראַמוזאַן פֿלעגט אים מיט ליבע און באַריכות
דערקלערן, אַז אים אינטערעסירן זעהר די דאָזיגע שריפטן, אַז
ער זעהט אין זיי דאָס פֿיהלנדע און דענקענדע האַרץ פֿונם אוי-
טאָר, נאָר פֿאַרן זשאַרגאַנישן „ייד“, פֿאַר וועמען זלמן וויל עס
אַפֿדרוקן, טויגן זיי ניט.

זלמן איז אַ בחור פֿון אַ יאָר פינף און צוואַנציג, פֿון מיטעלן
וואַוקס, אַ קרענקליכער, מיט אַ מאַגערן פֿאַרגרעבטן פֿנים, וואָס האָט
אויסגעזעהן מיטן ברייטן שטערן און ברייטן קינבערדל פֿון ביידע
עקן, און מיט די איינגעפֿאַרענע פֿאַקן, ווי אַ האַלבע לבנה-ראָד.
דער דאָזיגער פֿנים האָט שטענדיג אויסגעדריקט אַ מסירת נפשׁ,
אַ גרייטקייט צו טון גוטס און אַ מין באַזונדערע קרענקליכקייט.
זיין אויבערשטער האַלבער גוף, וואָס איז שטענדיג געווען אָנגע-
בוּגן, האָט געמאַכט דעם איינדרוק, גלייך דער דאָזיגער זלמן האָט
זיך ערנען אַ בויג געטאָן פֿאַרויס און שלעפט מיט זיך מיט אַ

שווערן וואָגן. זיין פארדינסט האָט ער קיינמאָל ניט געהאַלטן פאַר זיינעם. סיי שבת סיי אינדערוואָכן האָט ער געמראָגן פאַר-
 ראַטעטע קליידער, אויסגעשמירטע אין פאַרשפורן פון זיין אַר-
 בעט. און אז אַבראַמוואָן האָט געקוקט אויף אים מיט אַן אָפּגענער
 ליבשאַפט און אים געלויבט אין די אויגן, פלעגט זיין האַרטער
 און גרויער פנים זיך פאַררויטלען און פאַרשעמען ווי ביי אַ זי-
 בעצעניאָריג מיידל.

אַבראַמוואָן האָט תמיד אויפּמערקזאַם אויסגעהערט זלמען,
 אפילו יענע רייד, וואָס האָבן אויסגעזעהן, אין פּלאַג, פאַר ניט
 וויכטיגע; דאָס ריינע שוואַכע קול ביי דעם דאָזיגן מענשן, אַ קול,
 וואָס גייט אַרויס פון טיפן ריינעם האַרצן, פלעגט מאַכן אין אַבראַם-
 זאָנס אויגן אויך די קלייניגקייט פאַר וויכטיג, אין דער פאַרפּלאַג-
 טערטער שפּראַך פון אַ פּאַרקסמענש, וואָס לעבט אין סאַמע
 געדריכטעניש פון דער מאַסע און וואָס זעהט אַליין, פלעגט ער אַ-
 בערגעבן אַבראַמוואָנען זיינע איינדריקן וועגן דעם דלות, וועגן
 דעם יידישן קראַנקן גייסט און יידישער צעמומלמקייט. און איינ-
 צייטיג פלעגט ער זיך אויך קלאַגן פאַר אים אויף זיין שווערער
 קרענק, וואָס צווינגט אים וואוינען ביי זיין ברודער יצחק, און אז
 ער האָט קיין בוח ניט איבערצושראַגן זיין ברודערס צבועצמווע,
 ער, זלמן, האַלט, אז אן אמתער ציוניסט מעג זיין אַ חבר נאָר
 אין דער אגודה, „פועלי-ציון“, וואָס אויך ער איז אירער אַ מיט-
 גליד. וואָרן, זאָלן מיר אָבער דערלאָזן, אז אויך אַנדערע „אגודות“
 זיינען ציוניסטישע — איז יצחק, זיין ברודער, אַ מיטגליד אין דער
 אגודה „דורשי ציון“, אין דער אגודה „מורחיי“, און קיין גרע-
 סערער סקאַנדאַל פון דעם קאָן ניט זיין אין דער וועלט. יצחק
 איז דאָך ניט קיין פרומער. לעגט קיין תּפּילין ניט און רויכערט
 אום שבת ...

— אָפּן?—וואַרפט אַבראַמוואָן אונטער אומיסטן מיט פאַרגע-
 ניגן זיין רעפּליק, כדי ס'זאָל זיך ציהען ווייטער דער שמועס און
 זיינע אויגן גראַבן זיך איין אין דעם דאָזיגן ריינעם און נאַאוון
 באַשעפעניש, וואָס זיצט פאַר אים.

— אָט, דאָס רעדט מען דאָך, — ענטפערט זמן פארצערט
און מיט אַ מיפער ערנסטקייט — אָט דאָס רעדט מען דאָך, אַב-
ראַמואַן. וואָלט ער רויכערן אָפן פאר אַרעמען, וואָלט מיך ניט
געארט. אָבער ער רויכערט דאָך, און קיינער זעהט ניט, ווי אַ
גנב אין אַ באַהערטעניש.

אין זמנס גייסטיגן לעבן האָט געטראָפן דער הויפך, וואָס
טרעפט געוועהנדיך מיט זיין גלייכנס יידישע אַרבעטער — יונגע
אידעאָליסטן, די דאָזיגע זיינען אין אָנהויב צוגעבונדן צו זייער
סביבה, זיינען ניט ווייט פון ציוניזם, און ערשט שפעטער גייען
זיי אַוועק, ווער-וואוהיין, און זמן, פאַרקערט, האָט צו דרייצעהן
יאָר שוין געהאַט אַ נויגונג צו אידעען, צו פופצעהן יאָר איז ער
געוואָרן אַ „בונדיסט“ — און אין די לעצטע יאָר איז ער אַר-
בער פון דאָרטן אַהער.

זמן איז אַריבער פון דאָרטן אַהער. און פאַראַיאָרן אין די
לאַנגע גרום-הייסע זומער-טעג, נאָך אַ שווערער זעכצעהנשעה-
דינער אַרבעט אויף דער היין, פלעגט ער קומען צו אַבראַמואַנען
לערנען העברעאיש, — די דאָזיגע שפראַך, „וואָס איז שוין אויף
געוויס אונזערס“, און וואָס האָט זיך אים, ליידער, זעהר שווער
געגעבן. אַבראַמואַן האָט אין אָנהויב געלענט גרויסע האַפענונג-
גען אויף זמנס קינדערשע למודים, ער האָט זיך אַמאָל געלערנט
אין חדר. דער חשבון איז אָבער געווען אַ פאַרשער: דער חדר
האָט נאָר קאַריע געמאַכט אים, דאָס פאַפיר איז שוין געווען פאַר-
מעקט, און די שטרעבונג האָט צו גאַרנישט ניט געבראַכט. אַב-
ראַמואַן האָט קיין מאָל ניט געהערט זמנען זיך קלאָנגן אויף „דעם
ליידיגן מאָגן און דער שווערער אַרבעט“: זמן האָט דאָס פיינט
געהאַט ווי ער האָט אויך פיינט געהאַט פונאַדערגעבליאָענע
תרעומות פון יענער באַקאַנטער, יידישער בראַשורן-ליטעראַטור.
שטיף האָט ער געטראָגן די ליידיגן פון זיין שטרעבן, וואָס האָט
זיך ניט איינגעגעבן, ווי ער האָט אויך שטיף געטראָגן דעם וועד-
טאַג, וואָס זיינע שריפטן און „געדאַנקען“ זיינען פאַרמשפּט אַריי-
פאַרן אין קאַרב אַריין, איבעריגנס, זיין קרענק האָט זיך פאַר-

שארפט און דאָס פֿערנען האָט זיך אָפֿגעשטערט פֿון זיך אַרײַן, זלמן האָט געפרואווט עטריכע מאָל דערקלערן אַבראַמזאָנען די הויפט־סיבות פֿון זיין „מגייר זיין זיך“, אָבער אויך דאָס האָט אים זיך נישט אײנגעגעבן. ער האָט געקאָנט אַרויסזאָגן נאָר אָפֿ געהאַקטע פֿראַזעס, וואָס זייער אײנהאַלט איז געווען אײן און דער זעלבער: גוט, גוט, מיר זײנען שוין נישט קײן געבוירענע יוגנט, אָבער וואָס וועט מיט אונז זיין? אויף וואָס פֿטרן מיר אונזערע פֿוחות? קײנער הערט דאָך אונז דאָרט נישט, „זשידקי“... מיר ווערן צעריבן... דאָ, לכּל הפּחות, איז ער צווישן אײגענע... ער וואָלט שטאַרק געוואָלט וויסן: פֿאַרוואָס איז אַבראַמזאָנע נישט קײן מיטגליד אין קײן שום „אַגודה“?

דאָן פֿלעגט אַבראַמזאָנע אויך זעהר גערן זיך מתוודה זיין פֿאַר אים, צומאָל פֿלעגט זיך זלמןען דאַכטן, אַז קײנעם ווילט זיך נישט אַזוי, ווי אַבראַמזאָנען, אן אײגן ווינקעלע פֿאַר די יידן, אַז קײנער פֿיהרט נישט אַזוי, ווי ער, די נויט אין אַן אײגן פֿאַהערטעניש, אָבער וואָס זאָל ער טון, ער קאָן פֿאַרט נישט אַריבערטראָגן אָט די אַלע שווייגנדיגע און שרײענדיגע פֿאַרזאַמלונגען, וואָס זאָל ער טון, אַז דער שרעק פֿונם ייִדישן פֿעבן, וואָס ער זעהט אין זיין פֿורער קראַפט, רויבט בײ אים אַוועק זיין גלויבן. ס'זאָגן זיך אַראָפֿ די הענט, ווען מ'זעהט די צעפּוילטקײט אַרום און אַרום, וואוּיל איז צו די, וואָס גלויבן? ווען זײ זאָלן אויך זיין, ווי ער — אומגליק־ליכע אָן אַ גלויבן, — ווער ווייסט צי וואָלטן זײ דאָן עפּעס גע־קאָנט טון... וואו איז דאָס לײם, די ציגל? ס'כאַפט אָן אַ שרעק... צי וועלן דען דערצו העלפֿן די אַלע פֿאַרשײדענע פֿאַרגאַמעס מיט זײערע פֿאַרגאַרפֿן אויף פֿאַרגאַרפֿן?..

— אַרױף, קאָן מען נאָרנישט טון, אַבראַמזאָנע?

— חס ושלום, זלמןקע, חס ושלום! פֿאַרקערט, אַרױף טון, טון אַרױף, וואָס מיר פֿיהלן נאָר, אַז ס'איז גוט, אויב דו וועסט מיר פֿרעגן, וואָס צו טון, האָב איך מורא, איך וועל נישט קאָנען דיר ענטפֿערן קורץ און קלאָר. איך ווייס נאָר, דער חלף לײגט אויפֿן האַרץ, ס'לײגט אַ שאַרפע שווערד, — דאָס ווייס איך, און טון—

אַרץ: הערפן, טרייסמן, גוטס טון. אַרע מענשן און יידן, אַרע
מענשן און יידן... .

אַבראַמוזאָן האָט זיך מיט-אַמאָר אויפגעכאַפט פון די
רעיונות און דערזעהן, אַז ער שטייט אין מיטן גאַס, און זיך דער-
מאַנט: ער גייט פון די שיינדיקייטן. ס'איז געווען אַ ווינטער-
דיגער פאַרנאַכט. די לופט איז פול מיט צעשמערונג: ווינטן,
שניי, זאווערוכע האָבן געשמורעמט פון אַרע זייטן. אַבראַמוזאָן
האַט פעסטער גענומען שפאַנגען מיט זיינע שטאַרקע פיס און אויפן
זינען זיינען אים אַרויף די וועקנדיגע סטראָפּעס:
„פאַרט ניט אַראָפּ ביי זיך! פרעהריכע, שאַלנדיגע, קומט
אַרע אינאיינעם הערפן דעם פאַרק“.

אבראמוזאן איז ארויסגעגאנגען צו דער באן באגעגענען שלמה פרענקלען.

— נו, שלמה'ה, וואס מאכסטו, מיין זון... — האָט אבראמא זאָן געפרעגט אָן אן אויפהער.

שלמה פרענקל איז אָנגעמאָן געווען אין אַ נייער סטודענט-מישער טושורקע און אויף איר אַ קורצן און שענעם ראָק, ווי די יונגע דרום-אַרבעטער טראָגן, דער עיקר, די שניידערשע פראַנטן. אָבער אין דעם ברוינעם און לויטערן פנים, אין זיין גרייכער שטאַלט, אין זיינע לויפן, אויגן, אין די באַזונדערע באַ-וועגונגען, אין וועלכע ס'איז געווען עפעס אַ מין זעלבסצופרידענע זאָרגלאָז-פעסטענדיגע גרימאַסע, איז גלייך געווען צו דערקענען אַ נגידיש קינד.

אבראמוזאָנס פרייד אויפן וועג צו דער וואוינונג איז געוואָרן אַווי גרויס, אַזש ביז צום הירושען. ס'האָט זיך אים נישט צוגע-מאַכט דאָס מויל, „זאָל לעבן די ברידערשאַפט, דער קיבוץ“, ווי די פוילישע חסידים זאָגן. נישטאָ קיין בעסערער רעצעפט פאַר דער מעלאַנכאָליע, ווי דער קיבוץ. אַך, אַ גרויסן וויכטיגן בוח האָט דער קיבוץ אָפצופאַליקן די דערנער, וואָס רינגלען אַרום דאָס שטענגל ביז דער אויבערשטער רויז. ער האָט שוין גערעכנט מיט ברכהן, זיין באַלעפאַסטע, אַז זיין פריינט וועט וואוינען מיט אים צוזאַמען. זי נעמט פאַר דעם דאָזיגן „צוגעגעבענעם“ שכן מער נישט ווי נאָך איין רובל. זי פרעהט זיך אויך מיט שלמה'ה'ס קומען, ווי מיט אַן אוצר.

— פיר רובל פאַר אַזאַ קליינעם צימער! — האָט שלמה באַ-

מערקט, אריינגייענדיג אין אבראמוזאנס צימער, און זיינע אויגן
האָבן אַרומגעבראַנגעט און ווי געזוכט אַן אָרט פאַר צוויי מענשן.
דאָן האָט ער אָנגעהויבן דערציילן וועגן אַרץ, וואָס מיט אים האָט
זיך געטראָפֿן און וועגן זיין גאַנצן קאַמף מיטן פּאָטער ביז אים
האָט זיך איינגעגעבן צו פאַררייען זיך פון זיין אפטרופסות, דעם
פּאָטער זיינעם איז ענדליך נמאָם געוואָרן די גאַנצע זאך און ער
האָט אים ארויספאַגרייט אין וועג אַרײַן: „פאַר דיר, אָבער
קיין איין גראַשן וועסטו פון מיר נישט פאַקומען“... אָבער ער,
שלמה, פֿאַכט דערפון, ער איז דאָך שוין נישט קיין פּרעקערע,
האָט נישט מורא פאַר דער נויט, אַבראַמוזאָן איז געווען גערעכט
מיט זיין בריוו, וואָס מאַכט יעוואַ איסאַקאָונאַ?

— ע, חוה? חוה? יאָ! — האָט אַבראַמוזאָן זיך צוגעאיירט,
— געזונט... ווי אַלע מאַס... אַיאָ אַ וואויר מיידל? אַ פרוי
אין סאַמע בעסערן, העכערן זינען... .

— זי קומט אַרײַן צו דיר? .. — האָט ער אים איבערגע-
שראַנגן פֿלוצים מיט אַ ביסל אַ געמאַכטן טאָן, — איך מײן, איך
וויר זאָגן, דאָס הייסט... ע... ע... זי וואוינט ווייט פון דאַנען?
דער פּאָטער האָט איר מיט מיר איבערגעשיקט אַ גרוס... .

און ער האָט אָנגעהויבן דערציילן, פֿראַפֿלען וועגן איר פֿאַ-
טער און איר אַרײַן, אויב צווישן חוה פֿלומין און איר פּאָטער
איז נישט פאַראַן קיין שום „מגע ומשא“, אויסער בריוו און גרוסן
פון צייט צו צייט, וועט אויך פון איצט אָן צווישן אים, שלמהן,
און זיין פּאָטער אויך מער נישט זיין קיין אַנדערע פּאַציהונגען;
חוהס פּאָטער איז נישט קיין שלעכטער מענש, אַ פּראָסער ייד.
האָט אַמאָל געוואוינט אין אַ, נאָר נאָך דעם, ווי ער האָט זיך
געשטערט — און פּאַקע אינדעראמתן אָנגעזעצט, נישט נאָר
פֿדי צו מקיים זיין אַ קלונג מנהג, — האָט ער זיך פּאַזעצט אין צ.
דאָרט האָט ער חתונה געהאַט מיט אַ צווייט ווייב, יעוואַ איסאַ-
קאָונאַ האָט דעמאָלט געלערנט אין גימנאַזיע און אויף קאַניקולירן-
צייט פֿלעגט זי קומען קיין צ, זיך זעהן מיט איר פּאָטער, אָבער
מיט דער צייט, פֿפֿרט נאָך, זינט ער האָט אַריינגעפירט אַ שטיפֿ-

מוטער פאר אירע קלענערע ברידערלאך און שוועסטערלאך אין שמוצ אריין, האָט זי זיך נאָך מער דערווייטערט פון אים, און אז איר פאָטער האָט פאָלגענדיג זיין ווייבס קרובים, פארמאכט פאָרן קיין אמעריקע אָדער קיין קאנאָדע, האָט אים חוה קאָמענאָ-ריש דערקלערט, אז זי וועט מיט אים נישט פאָרן: זי איז צופיל צוגעבונדן צום לאַנד, וואו זי איז געבוירן און דערצויגן געוואָרן. שלמה האָלט אויך, אז זי איז גערעכט. איר פאָטער האָט זי זעהר ליב און איז מיט אים, מיט שלמה, באַפריינדעט פון קינדווייז אָן, הגם ער האָט זי געזעהן מער נישט ווי עטליכע מאָל, ווען זי איז געווען אין צ. נאָך דעם, ווי זי האָט געענדיגט די נימנאָויע. קיינער ווייסט נישט אויף אזוי פיל, ווי ער, וואָס פאר אַ מוג טוב זי איז, זי וואוינט ווייט פון דאַנען?

אַבראַמוואָן, אַ גרייטער, האַקט אים איבער:

— ווייסט זי זעהן? נוט, נוט, יא, איך האָף, שלמה, דו וועסט נישט קיין חרטה האָבן אויף דעם דאָזיגן טריט דינעם, דעם טאַטן דינעם אויף צו להכעיס, און איך — אפילו די צו גרייטענישן צו דיין קומען האָבן מיך שוין דערנדהענטערט צום לעבן: מהאָט דאָך געדאַרפט זוכן אַרבעט פאר דיר, וואָרן, וואָלט אפילו דיין טאַטע נישט געווען אזא האַרטער מענש, וואָלט דאָך אויך בעסער געווען פאר דיר, פארשטייט זיך, לעבן אויף אייגענע מיטלען. די פאָליטיקער פון מאַטעריעלן עקאָנאָמיום האָבן דערויף ניין מאָס דערקלערונגען, אָבער ביי מיר איז די זאַך פראַקט: פריהער פאר אַרין — איך...

— איך?? — האָט שלמה פאָרוואונדערט געפרעגט — ענאָאיום?

— נו, מיין קינד, — האָט אַבראַמוואָן זיך צעלאַכט, — מיר גלויבט זיך איצט נישט פילאָזאָפירן, איצט, שלמה המלך, — שיר השירים, — און אין פאָעזיע דאַרף מען נישט קיין חקירות. איך האָב דיר געזאָגט „איך“, נאָר אין זיגען פון איינציגנס שטרעבן צו פארפולקומונג אין אַלע דעמאָלן... א! וואָס האָב איך געוואָלט זאָגן? יא, איך האָב דיר געוואָלט מאַכן פאר

א „ויצער“ אין דער ביבליאטעק און קייננאָר פון די ציוניסטן
דק"ק א. צי איז דאָס פאַר דייע קרעפטן? א פיינע שמעלע?
— פון די ציוניסטן? א הויכווערטיגע זאַך... א קריינע
אַרבעט...

— א קריינע? האָסטו דען פאַרנעסן, שלמה, א פּסוק: „מי
בז ליום קמנות?“ (ווער קאָן זיך אַהוואָגן פון א קריינער אַרבעט)...
בעסער דו זאָלסט פאַרנעסן, אַז יעוואַ איסאַקאָוואַ איז ניט קיין
ציוניסטין, איידער זאָלסט פאַרנעסן אַזעלכע פּסוקים! פּקיצוה,
נעם נישט צו ערנסט, אומזיסט האָסטו זיך דערשראָקן, מיין
קינד, פאַר קרייניגקייטן. איך האָב נאָר געוואָלט דיך אַהין
אַריינזעצן. אָבער אינדעראמתן איז משה געווען דער גרעסטער
גבאי און די אַלטע גמרא — א גמרא, און אין איר שטייט גע-
שריבן, אויב דו האָסט עס נאָך ניט פאַרנעסן: „דער, וואָס בעט
פאַר זיין חבר, ווערט געהאַלפן דער ערשמער...“ און די מעשה
איז אַזוי געווען, אַז איך בין געווען זיך משתדל זיין וועגן דעם ביי
דוד בן ישי...
— דוד בן ישי?

— דו ווייסט ניט, ווייסט נאָר ניט, אַז דוד בן ישי מיט זיין
פּבול לעבט צווישן אונז? און האַלטסט זיך נאָך פאַר אַ קע-
נער פון דער העברעאישער ליטעראַטור! שעמען מענסטו זיך!
דאָס איז דאָך דוד בן יהואל איש שיינדיינסקי און איש א.
דער... דער... מחולל פּהק, דער שטאַלצער שטאַלצן-
מענצער. דער דאָזיגער מיטל וועט אָן צווייפל אים שטאַרק
געפּעלן, ווייל ס'איז אים שווער צו פאַרשטיין... ניין, איך האָב
געזאָגט ניט אמת. ער האָט מיר בפירוש געזאָגט, אַז ער האָט
נאָר ניט קעגן ברייטער מאַכן די שפּראַך און אַז מע מעג אָן
צווייפל זיך פאַנגען מיט אַ סך ווערטער, וואָס די שרייבער פאַ-
נייען, נאָר ער פּרעגט איין קריינע פּראַגע, נאָר אַ קריינע און מער
ניט: פאַרוואָס האָט די שפּראַך געקלעקט פאַר סמאָלענסקין?
ניין, דו ווייסט, פּכּל, שיינדיינסקי, איך האָב זיך אין דעם
איבערגעצייגט און אַזוי איז עס, איז ניט קיין שרעכטער מענש.

ער איז פיר בעסער פון אנדערע (ער אַרײַן האַלט זיך פאַר צו אַ
ווייבן מענש). דו ווייסט, איך האָב זעהר פּיינט אָט די כאַווער-
שטיינס (פון בלומינס קאָמפּאַניע מוז איך דיר אנב, זאָגן), ווען
זיי לאַכן פון שיינדיינסקיין. זיי האָבן דערויף קיין רעכט ניט:
אַרײַן זיינען זיי געוועהנליכע באַלעפּאַטיס סײַ אין זייער דענקען,
סײַ אין זייער לעבן. אין דער ערשטער זאַך זיך איינפונדעווען —
איז וואָס האָט מיין דוד בן ישי געזינדיגט, וואָס ער האָט שוין
לאַנג אין קאָמפּאַניע מיט זיין ברודער אַ שוועבעלאַך-פּאַבריק
דינטער דער שטאָט? און נאָך מער: האַלטן מיר שוין בײַ דעם
„אויף וויפּיר זיי האָבן רעכט“. — אָט, דאָוידאַווסקי (איך האָב
וועגן אים מיט דיר ניט איין מאָל גערעדט אין צ.), פאַרשטייט
זיך, האָט די פּולע רעכט, פונדעסטוועגן קומט מיר אויס קאָמיש
צומאָל זיין באַציהונג צו מיר די לעצטע טעג פאַר מיינע וויזיטן,
וואָס איך מאַך שיינדיינסקיין. ווי ס'ווייזט אויס, האָבן אויך
איבערמענשן אַ שוואַכקייט. דו זאָסט נאָר קיין טעות ניט האָבן
אין מיינע רייד. איך וועל זיי דיר באַרד דערקלערן... .

— אויף וויפּיר איך פאַרשטיי — האָט שלמה ניט געוואָלט
קיין דערקלערונגען — איז סוף כל סוף יעוואַ איסאַקאָוונאַ טאַקע
גערעכט... .

— ווערע יעוואַ איסאַקאָוונאַ? וואָס פאַר אַ שייכות האָט
זי אַהער?

— דו האָסט דאָך געזאָגט... .

— ניין, שלמה, דו הערסט פּלץ ניט, וואָס דער רבי רעדט.
איך האָב געזאָגט, אַז כאַווערשטיין איז פון בלומינס קאָמפּאַניע
נאָר אויף קאָמפּאַניעס. יעוואַ איסאַקאָוונאַ איז ניט כאַווער-
שטיין, כאַווערשטיין איז דער האַרטער מענש, וואָס איז קעגן
יעדן „אַפּאַרטוניזם“. כע, כע, — איז אַבראַמאָן פּלוצים אַריבער
אויף אַן אנדער שמועס, — איך דערמאָן מיך — לאַך איך: אין
מיטן שמועס האָט מיר שיינדיינסקי געזאָגט, אַז פונם „זיצער“
פאַדערט זיך, ער זאָל זיין אַ ציוניסט, און איך בין דאָך געוויס
קיין ציוניסט ניט. איך באַמערק: אַ העברעאישט, און אָט די

באמערקונג מיינע האָט אים דערמאָנט, ווי דער שטייגער אין, עפעס אַן ענטפער, וואָס ער האָט אויך געענטפערט עפעס אַ וויכטיגער פּערזאָן אין אָנהויב „חבת-ציון“=באַוועגונג, און אין איין וועג האָט ער שוין אויך דערמאָנט פאַר מיר אַ סך פון זיין גרויסער פאַרגאַנגענהייט, בקיצור, ער איז פונקט אַזעלכער ווי באַווערשטיין: אומעטום, לויט זיינע רייד, איז ער דער צענטראַלער פונקט. אַנטקעגן וואָס זאָג איך דאָס? אַנטקעגן דער פאַבריק.

דו האָסט גערייענט זיינע אַרטיקלען: נביאים, שטרעבונגען, אידעאָלן... אָבער אין פּרוואַטן שמועס רעדט ער וועגן אַלע אידעאָליסמן און קורטוריסמן מיט אַ טאָן פון אַ מענטש, וואָס האַלט זיך פיל העכער פאַר זיי: ער איז אַ פאַבריקאַנט, אַ פאַבריקאַנט, און זיי — שרייבער, שרייבער, בטלנים..

— דיין אַרטיקל איז אים געפּלען? — האָט שרמה גע- פּרוואַווט פאַרקריצן דעם שמועס, ער האָט עפעס ניט פאַרשטאַ- נען אַבראַמוואָנס רעדן אַ סך און דאָס האָט אים פאַרשאַפט שמערץ און געבראַכט אין אומגעדרוד:

— אַך יאָ, יאָ, איך גיי אויך מיט דיר, מיר קאָנען אויך רעדן גייענדיג, נו, לאַמיר נאָך אַ קייע טון אַ שטיקל ברויט, טיי ווילסמו מער ניט? נאָך איין גלאַז! ביוט דאָך איצט אַ גאַסט און דערווייל מוזטו זיך זאַט אָנעסן. דו פרענסט וועגן מיין אַרטיקל? ער האָט ניט געוואָגט קלאַר, אַז ער האָט ניט גערייענט, אָבער דאָס איז געווען זעלבספאַרשטענדליך, און אויך דאָס איז געווען זעלבספאַרשטענדליך, אַז ער האָט זיך פונדעסטוועגן ניט אָפּגעזאָגט מיר עצהגען נאָך צערנען און שרייבן אַ סך. (דער קעז קאָסט ביזני, האָב קיין מורא ניט עסן אַ ביסל מער). מיר, וועדריג ער זעהט, קאָן ער ניט, אָבער די יונגע שרייבער, בכלל, האָבן אַ נאַרשישע געוועהנהייט אים ניט פאַרלן, און ווילן בכלל ניט צערנען. און דער פּבור, יונגע לייט, זאָגט דוד בן ישי, קומט אָן ניט גרינג!

— די גראַבקיט פון די יידישע שרייבער איז פאַר קיינעם
קײן סוד ניט, — האָט שלמה אָנגעהויבן...

— אוי! — האָט אַבראַמוואָן אַ לאַך געטאָן און איז אומע-
טיג געוואָרן, — ווי קומט עס צו דיר, שלמה? אין דיין שטיב-
ניגון איז פאַראַן עפעס אַ טאָן אַ נייער, וואָס איך בין נאָך ניט
צוגעוועהנט צו אים. מיר דאַכט זיך, אַז א, ווירקט אויף דיר
נאַנין שנער. איך שפּאַר זיך ניט, אָדער ווי דוד בן ישי זאָגט:
אויף מיינע לעפּצן איז ניטאָ קײן קריג; דער דאָזיגער טרויעריגער
פּאַקט איז אין אַ גרויסער מאַס אַן אמת. אָבער עס טויג ניט
זיך טשעפען סתם אין דער וועלט, ווייל וואָס הייסט: זיי ווירן
ניט לערנען? דער מענטש-שרייבער, וואָס דער דאָזיגער נאָמען
פאַסט אים, לערנט שטענדיג. נאָר וואָס דען? איך קאָן ניט קײן
איראָפּעאישע שפּראַכן און בין ניט אין דער בחינה „פון אַן
אייזר, וואָס איז אָנגעלאָרן מיט ביכער“, ווי דער בער חובת-
הרבבות זאָגט. ניין, ניין, איך בין ניט גערעכט. ס'איז אמת,
אַ סך, וואָס איך וואָלט באַדאַרפט וויסן, ווייס איך נאָך ניט, אָבער
מ'דאַרף ניט פאַרנעסן מיינע לעפּנס-באַדינגונגען. אמת, איך
האַלט ניט פון די, וואָס וואַרפן אַרויף אַליץ אויף די לעפּנס-באַ-
דינגונגען. איך וועל זאָגן, מ'דאַרף ניט פאַרנעסן, אַז אפילו דאָס
ביסל, וואָס איך האָב פאַוויזן זיך אויסצולערנען, האָב איך עס
דערגרייכט, ווען איך בין שוין געווען אַ רייפער מענטש, ווען מיין
מוח און האַרץ זיינען שוין פול געווען מיט ווערטן פון די גוים
און זייערע געטער... בקיצור, שלמה, דיין קומען האָט אויף מיר
אזוי גוט געווירקט, אַז מיין צונג, וואָס גלעקלט אפילו אין אַ פריד-
ליכער צייט מער ווי מע דאַרף, ווייסט שוין איצט נאָר קײן מאַס
ניט. ניין, דאָס איז אַ פאַרדראָס! „די יונגע שרייבער לערנען
ניט, די יונגע שרייבער קענען ניט די שפּראַך“ — אודאי, צו
אונזער גרויס באַדויערן איז אונזער סטיל אַ פאַרדאַרבענער, אָבער
מ'דאַרף דאָך אויך ניט פאַרנעסן די טיפע סיבה: דער יונגער
שרייבער קומט ניט מערקענדיג, קעגן זיי ווירן, אין אַ נאָהענטן
און אינעוועניסטן באַריר. מיט די פרעמדע קולטורן, וואָס פאַר-

שריגען אים אויף א העלפט, און ס'טרעפט, אז דער דאָזיגער ביז
האַלב אַסימילירטער קערט זיך אום צו זיינע ברידער אין תחום
אַריין און הויבט אָן רעדן צו זיי אויף אַ טויטער שפּראַך וועגן
וואָס ער זאָל דאָרט ניט רעדן... פו, צו אַל די רוחות! וואָס
איז דיר, שלמה'לע, געוואָרן, ווי וועניג געדולד דו האָסט, וואוהין
קוקסטו, דו ווילסט טאַקע אינדערמאָתן ניט הערן קיין „ידייש
וואָרט“?

— ניין, אַבראַמזאָן, ניין, וואָס פאַרשט דיר איין? ..

— נו, נו, ס'איז איבעריג זיך צו פאַרענטפערן. איך בין
זיך, ברודער, מודה, אז די דאָזיגע גאַנצע פּלאַפּלעריי — און אויב
דו ווילסט: די ניט-פּלאַפּלעריי — קאָנען דאָך דיך ניט אזוי פיל
אינטערעסירן, ווי מיך; הגם פון דער אַנדער זייט, דאַרפסטו פון
איצט אָן זיין געהענטער צו זיי, וואָרן, ווי דו ווילסט, איך וועל
דיר יעדן טאַג אַנדולן אַ קאַפּ. דו ווילסט דאָך דעם אַרש הקדמות
פון די שרייבער, און אויך מיין גאַנצע לאַנגע דרשה, וואָס איך
האַב גאָר וואָס געהאַלטן פאַר דיר, איז דאָך מער ניט, ווי אַ קורצע
הקדמה פון אַ שרייבער צו דעם, וואָס ער וויל דיר דערציילן וועגן
צושטאַנד פון פירע זאַכן, בקיצור, רוצח, איבער דיר בין איך
גאָר אינגאַנצן געוואָרן אַ לעבנס-פּראַקטיקער: וויזטן אין רייכע
הייזער, בקשות וועגן שטעלעס... דער גביר שראָפּט זיין גאַב-
מיטאַג-שראַף אין דערהיים אויף זיין בעט, דאָס שטובמיידל באַ-
טראַכט מייע קליידער און באַגעגנט מיך מיט אומצופרידנקייט
און חשד — אַרץ ווי ס'פירט זיך, איך זיין און וואָרט. די טיר
איז זאָל איז אַ ביסל אָפּן: סטאַטוען, פּוישקין, ראַיאַל, און אין
עכשטוב ר' זרמן פון ראַדיס פּאַרטעט. בקיצור, מע דערמאָנט
זיך אינס „בוך פון די מיטלמעסיגקייטן“ און מוואָרט אַ האַרבע
שעה, א שעה. די קינדער בעבטשען אויף רוסיש, די רוסישע
דינסט קומט אַריין, גייט אַרויס... ..

— נו? ..

— נו... — האָט אַבראַמזאָן ווייטער געצויגן דעם שמועס,
הנאה האַבנדיג פון זיין אַרש דערציילן, — אַ קלונג... די מאַראַם

קומט אריין און וועקט אויף צולעצט דעם הער, וואָס האָט זיך שוין געקליבן, ווערדיג זיין סאָפּען און הוסטן, אַרײַן אויפצושטיין אָן איר וועקן: עפּעס אַ בחור וואָרט... ער קומט אַרויס. אַ נאָרדענע קייט אויפן בויד: מיט וואָס קאָן איך דינען? — אַרײַן, ווי ס'פירט זיך אין לעבן. בקיצור, איך מאַך מיט אים אַ שמועס, שפּרינג צו זיין פאַרוואַנדערונג אַריבער צו זיינע אַרטיקלען אין דעם „טרומייטער“, רעד בכדל וועגן לייטעראַטור. ער גיט „אזוי זיך“ אַ שטאַך די היינטיגע שרייבער, „וואָס אפילו איין רעכטער מענטש איז נישט צווישן זיי“ און דער היינטיגער יונגער דור, וואָס ווייסט כדל גיט, וואָס הייסט שרייבן אָן האַנאַראַר. אַט זיי, דער אַרטער דור, האָבן געשריבן „אזוי“, „שלא ער מנת לַקבֿל פּרס“, אומזיסט, נאָר פֿון מצווה וועגן. נו, דאָ גיב איך אַ שאַקל מיטן קאַפּ: אורדאי, וואָרט גוט געווען, ווען די לייטעראַטור טור וואָרט גיט געווען גיט קיין געשעפט און גיט קיין געצאָרטע באַשעפטיגונג, אָבער... און די ווייכע דוד בן ישיש נשמה ווערט גערעכט און טרייסט מיך, אַז הגם די „נייע ריכטונג“ גייט גיט אויפן רעכטפערטיגן וועג, דאָך פאַרברייטערט זיך די לייטעראַטור, צום וועניגסטן, אין מאָס. דאָן, גיב איך, כּיטראַק, זיך אַ לאָז אויף אים פונם לאַקער, און שריי אויס: אָבער די לעזער, דוד בן ישי, די לעזער ווערן דאָך אַרײַן וועניגער, און אַ ראיה: די היגע ביבליאָטעק... כאַ-כאַ-כאַ...

— און דער סוף? ..

— אַ, דער סוף! דער סוף? אַ, ס'איז דיר שוין נמאס? וואָרט נאָר צו אַ ווייטע. די ענד — צעהן רובל אַ חודש. און נאָך די טעג ווער איך נאָך שיקן מיין נייעס אַרטיקל אין „התחיה“, און איך בין דאָך פונם דור, וואָס מאַגט געצאָרט פאַר זיין אַרבעט.

— בקיצור, מיין קינד, מיר מאַכן אַ לעבן: איצט רוה אַ ביסל אויס, דו, וואָס ביזט גיט באַזויליגט געוואָרן דורך דוד בן ישי צו אַרבעטן אין ביבליאָטעק, רוה אָפּ און דערנאָך ווערן מיר באַטראַכטן, וואָס צו טון. און ווי אַ שרייבער — און שרייבער

האָבן דאָך אַ ביסל פיינט צו טראַכטן — ווער איך נישט מאַכן קיין
לאַנגע שהיות און גלייך דיר פאַררעגן אַ נייעם פּלאַן...

אַבראַמוואָגס נייער פאַרשראַג איז געווען איינפאַך און נישט
איבעריג ניין. ער האָט פאַרגעלעגט שלמה'ן זיך לערנען עפעס
אַ פשוטע מלאכה, אויפגעגעבן און פּרעהליך האָט ער אים
לאַנג און פיל דערקלערט, וואָס פאַר אַ באַטייט דער פאַרשראַג
האַט, נישט מחמת ער, אַבראַמוואָג, האַלט די פיזישע אַרבעט פאַר אַ
מין אידעאל, ניין, פּראָסט: אַ מיטל צום לעבן. אמת, שלמה
קאָן דאָך פּרעגן: און צי שראַפט נישט איין די נשמה? איז די
קשיא קיין קשיא נישט: אַבראַמוואָג דאנהט פּלץ נישט פאַרן
מאָרגן, הגם, אין פּלוג, איז אַרײַן פּיין און גוט, — ווער ווייסט וואָס
מאָרגן וועט זיין! אים טוט דאָך וועה דער קאַפּ,
און בכלל וועט ער נישט שטאַרבן פון הונגער: ברויט און טיי
וועלן אים געבן זיינע מאמרים, די ביבליאָטעק, אין אַ נויט-פאַר
— העברעאישע לעקציעס. אָבער, ער, שלמה...

ער, שלמה, האָט געשוויגן — אַבראַמוואָג האָט פון גרויס
אויפגענוג נישט פאַמערקט, אַז זיין נאַסט פאַהאַלט עפעס פאַר
אים, עפעס אַן אינערליכע פאַרלאַנגקייט, שלמה איז מיט עפעס
געווען נישט צופרידן, און דערפוי האָט ער מורא געהאַט, אפשר
וועט זיך אַרויסווייזן זיין אומצופרידנקייט. נאָר צולעצט האָט
ער עפעס גערעדט עטליכע אָפּגעהאַקטע פּראָזעס מכוח זיין שטרע-
בונג צו לערנען, אַריינצוטערען אין אַ שול און מכוח חוה פּלוג-
מינען...

אַבראַמוואָגס קינדיש האַרץ האָט זיך יומטובדיג צעשפּילט.
מאַכט און קראַפט צו דעם, וואָס לעבט אייביג! חוה פּלומין
איז דאָך אַ זעכציגסטער שכינה-גלאַניץ פון יענער וועלט, גוט, ער איז
מספּים, ער איז נישט קיין פּאָעט און קאָן נישט זינגען, וועט ער, דע-
ריבער, וועט ער זיך אומקערן צו דער ווירקליכקייט — צו די
גראַדע מאַטעריעלע אינטערעסן. דאָרט, ביי מנשה קאַצמאַנען,
וועלן זיי-איצט געוויס טרעפן אויך שמואליקן, וואָס האָט קיין
אַרבעט נישט און פאַרברענגט דאָרט טעג און נעכט; מיט אים וועט

מען קאָנען רעדן אויך וועגן דעם פּאַרשלאָג. וואָס? ווער איז דער
שמואליק? ס'טויטש, אַזאַ מוראדינער יונג און שרמה ווייסט
נאָר ניט?

שמואליק איז דעם דאָזיגן פּאַלעפּאַס אַ זון און זיין פרומע
און גוטע מאַמע איז די פּאַלעפּאַסטע פּון דאָנען: אַ היציגער
בחור, אַ סאַנגוויניק, אַן אַרענטליכער און וואוילער. אָבער וואָס
דאַרף אַבראַמזאָן אים לערנען שכר? ער וועט לעבן, שרמה,
וועט ער זעהן. ע, ס'זיינען נאָך פּאַראַן גוטע און לייטישע מענטשן
אין א. זיינען זיי דאָ — איז אַרץ דאָ.

— איך האָב זיך נאַכגעפרעגט, ווי דו האָסט געבעטן, — האָט שמואל דאוידאווסקי געזאָגט אַבראַמוזאַנען אין עטליכע טעג אַרום, — און אָט וואָס איך האָב זיך דערוואוסט. איך רעכן, איך זאָג: פאַר פּרענקלעך איז נישט פאַקוועם גיין זיך לערנען אַ מלאכה אין אַ פּרעמדער שטוב. שכר לימוד, זאָג איך, וועט ער נישט צאָרן און די פאַלעפּאַטים וועלן מיט אים אַרבעטן ווי אין אַ טאַטשקע. און ווייטער דאָס אייגענע: די איבעריגע לערן-יינגלאַך וועלן מאַכן חוזה פון אים, פונם „געוועק“, און „זיי“ (שמואליק האָט זיך באַצויגן מיט אַ באַזונדערן כבוד צו פּרענקלעך ביים ערשטן קומען זיינעם) וועט שווער זיין אַריבערצוטראַגן זייערע שטיק. איך האָלט: פּרענט נישט דעם רופא, פּרענט דעם קראַנקן. איך ווייס עס פון זיך, אַבראַמוזאַן. אמת, דאָס רוב פון אונזערע מאַסן הויבן אָן פאַרשטיין פון טאָג אויף טאָג די קלאַסן-אינטערעסן... — וואָס-זשע זאָר פּרענקל טון? — האָט אים אַבראַמוזאַן פאַרזאָרגט געפרעגט, — וואָס רעכנסטו, שמואליק, זאָר ער טון? ניב מיר, חבר, אָן עצה!

— אן עצה, מיין עצה, אַבראַמוזאַן, איז, זאָלסט זיך דורכ-שמועסן וועגן דעם מיט אוריאלן. אַליין, וואָס ער זאָגט, איז ביים מאַטן וויכטיג און אויב ער וועט אים זאָגן, ער זאָל נעמען פּרענע-קלעך לערנען — וועט ער עס טון, אזוי רעכן איך, זאָג איך. און דעריבער: אורא, פּראַוואַ פּרענקל דער טעסלער! בין איך גע-רעכט, אַבראַמוזאַן?

זינט פּרענקל האָט זיך באַזעצט ביי אַבראַמוזאַנען, האָט זיך שמואל אָנגעהויבן בעסער זיך באַציהען צום לעצטן. אז אַבראַמ-

זאָן האָט זיך באַזעצט ביי זיי אין שטוב, האָט זיך שמואל גע-
 טראַכט, מסתמא איז דער איצטיגער אַבראַמזאָן דער זעלבער, וואָס
 איז געווען, ווען ער האָט געוואוינט ביי מנשה קאַצמאַנען... און
 אָט האָט ער זיך אַהער אַריינגעקליבן, זיצט פאַרשפאַרט אין צי-
 מער — און גאַרנישט, און נאָך מער, אין דער צייט, ווען
 שמואל האָט זיך געקליבן אַריינצוקומען צו אים, אויסלעגן פאַר אים
 אַזע זיינע פּרינציפּן, איז לאַדי, וואָס אַבראַמזאָן איז ניט איבער-
 ראַשט געוואָרן פון זיינע נייע קענטענישן און האָט זיך ניט
 געמיהט אים אויסבעסערן זיינע פעלערן און ווייזן דעם ריכטיגן
 וועג, פלעגט ער נאָך רעדן צו אים עפעס משונה=מאָדנע רייד, פלעגט
 זאָגן, אַז זיין טעאָריע איז ניט קיין וויכטיגע, אַז פאַר
 שמואל'ן וואָלט געווען בעסער, ער זאָל האָבן אַן אַנדער פּאַזיס
 אונטער זיך; אַז דער אַרבעטער וואָלט באַדאַרפט קעמפּן פאַר
 זיין עקסיסטענץ אַ קאַמף פון גוטס און שלעכטס, פון שענקייט
 און חשובדיגקייט, מיאוסקייט און געפאַלנקייט א. א. וו., א. א. וו.,
 און איין מאָל האָט שמואל זיך געפרוּאוּט אים דערציילן זיינע
 גבורות, אין בית=המדרש, בעת ס'פלעגן פאַרקומען פאַרוואַמ-
 לונגען פון ציוניסטן, נישטיגע מענשן, און דרשנען פלעגט שיינ-
 די לינסקי, אָט דער דאָזיגער פאַבריקאַנט דער פּלוטוויגער —
 פלעגט דאָס זיין אַבראַמזאָנען ניט צום האַרצן, בעת כאַווערשטיין
 און זיין קאַמפּאַניע פלעגן אים לויבן אין הימל אַריין „דעם פּלאַט-
 פייער“ פאַר אַזעלכע זאַכן... קורץ, ער איז ניט געווען צופרידן
 מיט אַבראַמזאָנען, און פאַר צער, וואָס זיין האַפּענונג איז אָפּגע-
 נאַרט, פלעגט ער זיך קלאַגן דערויף ביי מנשה קאַצמאַנען, כאַווער-
 שטיין און יידרמאַן האָבן ביידע אין איין טאַג נביאות געזאָגט, אַז
 אַבראַמזאָן נויגט זיך צו יענע אירעאַלן, וואָס קוועלן אַרויס
 פון די אָפּגעלעבטע אַנויכטן פון דער יידישער קליינבורוש-
 אַזיע, וועלכע, אַנווערנדיג דעם עקאָנאָמישן פּאָדן אונטער אירע
 פיס, פויט לופט=שלעסער און פאַנטאַזיעס... ובכן, האָט זיך
 שמואל פּמעט מיאש געווען אין אַבראַמזאָנען. אָבער זינט
 שלמה פּרענקל איז געקומען אין שטאָט, איז הגם אַבראַמזאָן איז

ניש אויף פיר בעסער געוואָרן, הגם ער האָט נאָך אַרײַן ניש אויפֿ-
 געהערט מקרב צו זיין זכמן ריווקעש דעם פּויער־ציוניסט (און
 פּויער־ציוניסטן, ווי באַקאנט, זיינען דאָך די סאַמע ערנסטע),
 פּונדעסטוועגן האָט ער דאָך אָנגעהויבן נאָך אַמאָר צו רעדן
 וועגן אַרבעט, האָט אָנגעהויבן אַרײַנצוקומען פּון צײַט צו צײַט צו
 חוה ברוּמין, — אַן אָנהויב פּון חשובה טון, — און שמואל האָט
 איבערסניי אָנגעהויבן רײב האָבן „זײער שכן“. „דער פּראָם-
 פּײער“, ווי זײנע באַקאַנטע און פּרײנט האָבן אים גערופּן, פּרענט
 ניש קאָנען רוהיג בלייבן, ווען ער האָט געטראָפּן אַבראַמאָנען
 שרײַבן פּון רעכטס אויף רײנקס, און רעכענענדיג, אז ער גרײט
 געוויס צו אַן אַרטיקל אָדער אַ בריוו פאַר געוויסע ײִדישע אויס-
 גאַבעס, פּרענט ער זיך ניש קאָנען אײנהאַלטן און פּרעגן פּסור-
 סודות און שטאַרק קאָנספּיראַטיוו, — מױזאַ וויסן, אז ער פאַר-
 שטייט, אז אין אַזעלכע זאַכן מײסט מען זיך ניש, ווײל ער איז
 גענוג געניט אין אַט די דאָזיגע זאַכן... און נאָך אַט דער דאָ-
 זיגער גאַנצער מיד, פּרענט אים אַבראַמאָן אַראַפּוואָרפּן פּון
 הויכן פאַרג אין טיפּן גרוב אַרײן און אים דערקלערן, אז ער
 שרײבט פאַר עפעס אַ חודש־זשורנאַל „התחיה“... רשון־קודש...
 כײנעזיש... אַ-נאַ... אַ-נאַ... אַ-נאַ-ראַ-ני-זום...

אַבראַמאָנס גײסט, ווי אַ פּראָם פּון גאַטס ריכט אײדער
 ס'רעשט זיך אויס, האָט זיך הויך אויפּגעהויבן, אויך שרמה
 פּרענקעלס קומען האָט אים צוגעגעבן קראַפט, אויף צעפּיקעניש
 די מאַטעריאַליסטישע עקאָנאָמיסטן, וואָס צײמען אײן דעם
 מענשענס וואוקס אינם „עקאָנאָמישן פאַקטאָר“ און האַקן אים
 די פּרײַג אַרונטער מיט זײערע „באַגרעניצונגען“ — זאָלן זײ קו-
 מען אַהער און זאָגן: ווער האָט עס אַרױסגעשלאַעפּט אַט דעם
 דאָזיגן יונגן פּחור פּון דער פאַרעפּושטער שמאַרץ־גרוב, אין
 וועלכער ער איז געזעסן, ווי אַ וואָרים אין כרײן, און אים אַרױפֿ-
 געבראַכט אויף דעם שטאַפּל, וואָס פּירט צו אַן אַנדער רעבן,

צו א לעבן פון דענקען און מענשן-פרייהייט? זאלן קומען
און זאגן אַלע, וואָס האָבן פאַר אַרײַן אַ באַור, די דאָזיגע פאַר-
מערס מיט דעם עקאָנאָמיקוס-אַפּנאַט? ער האָט זיך טאַקע אַרומ-
געפירט מיטן טריאומפירנדן בחור, ווי אַ מאמע מיט איר קינד.
ער האָט געוואוסט, ווי שווער זיינען די ערשמע טריט; ער האָט
געוואוסט דעם אונטערשייד צווישן אים, וואָס איז פון אַלע מאָל
געוועהנט געווען צו אַרימקייט, און אַט דעם דאָזיגן געקעכטן
אַריסטאָקראַט. מיט אַלע כוחות פּרענט ער דערשטיקן יענע
מאָמענטאַלע געפיהרן און נאַטירליכע צוואַמענשטויסן צווישן צוויי
מענשן, וועלכע וואוינען אין איין ענגן צימער. זיין פּאַרויכטיג-
קייט איז געווען אומגעוועהנליך.

האַרבע נאַכט, אַבראַמוזאָן רייסט זיך אָפּ פון זיין אַרבעט,
שרמה ווערטעלט זיך פון אומצופרידנקייט, שווער די קבצנים
צו קייען נאָר ברויט אַריין: דער מאָגן פאַרדייעט צו גיך...
די לייפן, וואָס פאַטשן און גריווען, דערגרייכן צום מיט-
וואוינער: דעם שרייבערס געדאַנקען ווערן איבערגעריסן און
צעשוואומען...

— אַך, יאָ, יאָ, דו ביזט, הונגעריג, שרמה, פּרענג דיר עפעס
פון קרעמל, וועל איך אויך עסן. אָדער ניט: פּעסער וועל איך
גיין, איך וועל גיין, איך וועל נאָר פאַרענדיגן דעם דאָזיגן זאַץ.
יאָ, יאָ, דו ביזט דאָך נאָך ניט באַקאנט מיט דער שטאַט, יאָ,
באַרד. אַרואָ? „אַרואָ, כּדי צו פיהרן די העכערע און אויסטער-
לישע שענקייט פון... יאָ, באַרד. דיר איז נאָך ניט נמאס גע-
וואָרן דער קעז?

— ביי אונז איז נאָך פאַראַן קעז, אַבראַמוזאָן, אָבער ער
האַט שוין קיין טעם ניט, אפשר קאָן מען קריגן מילך?
— מילך? „אָבער דאָס, וואָס איז ניט מאַראַליש און גוט
אינס העכערן זינען פון די דאָזיגע באַגריפן... וואָס? מילך?
יאָ, איך גיי שוין, כאַפּ דאָס דערוויייל איבער, דו וויצלינג איינער,
וואָס? איך? אַ דאַנק, שרמה, אַ דאַנק, דערנאָך... מילך...
גו, נו... אַרואָ? „דאָס שענע פירד וואָס גלעט דאָס אויג,

דאָס בילד פון מחנות מאַרשירנדע, אַרע אין איין טאַקט ביים פּריקן-קלאַפּן און פּאַנגעטן-גראַנין... יאָ, יאָ, באַרד.

אויפּדערנאַכט פּלעגט אַבראַמזאָן קומען צו אוריאל און רעדן פאַר אים וועגן דער שווערער פּראָבלעם פון אַ צאַרטער פּריינטן-ליבשאַפט פון איין זייט, און אַ שווערן איינזאַמען גייסט פון דער אַנדער זייט. נישט זעהט אַ גרויסן צוזאַמענשטויס צווישן ליבע צום נאָהענטן און ליבע צום ווייטן.

אים, אַבראַמזאָנען, וואָס באַציהט זיך צו אַרין, דאַכט זיך, מער מיט זיין „גרויסן שכר“ ווי מיטן „קליינעם שכר“ — אויב מוזאַר זיך באַמיצן מיט דער טערמינאַלאָגיע פון דעם דאָזיגן פּאַעט-פּילאַג-זאָף אַרין — אים דאַכט זיך, אַז די זאַך איז גאַנץ איינפאַך: אויב ס'איז דאָ אַן אמתע ליבע און אַן אמתע דרייסטקייט און פּעסט האַרין, טאָ ווי קאָן דאָרט פּאַרקומען אַ סתירה? דאַכט זיך, אַ מענטש קאָן ליב האָבן דעם נאָהענטן פּשוט און פּראָסט, ווי די „מצוות עשה“ פּאַדערט: „און זאָלסט ליב האָבן דיין חבר, ווי זיך אַרין“, און נישט צוליב דעם, כּדי דו זאָלסט זיך קאָנען אָגן שפּאַרן אויף דעם דאָזיגן חברים אַקסלען, אָדער זיך רייבן און וואַרימען נעבן אים און זיך ראַטעווען פון דער איינזאַמקייט, נאָר טאַקע מייער האַלטן אין דעם נאָהענטן פּריינט, אָן שום שוואַכן רחמנות און שוואַכע געפּיהרן, דעם ווייטן, נאָר דעם ווייטן, דעם, וואָס וועט מיט דער צייט אַרויסקומען פון אים... אַ?

אויף אַבראַמזאָנס פּראַגע, צי איז אים, דאָוידאָוסקין, נישט צו לאַסט די דאָזיגע פּילאָזאָפּיע זיינע, ענטפּערט ער: ניין, ער האָט שוין אויף זיין לעבן געשמעקט שטאַרקן פּורווער. און נאָר זעלמן-ווען פּלעגט ער צוגעבן עפעס אַ באַמערקונג, אין מענשן. פּרענקר — וואָס? אַן איינפאַכע פּסיכיק, מעגריך, נישט קיין וואַרנאַרע, אָבער, וואָס מאַכט דאָס אויס? אין עצם-זאָך זיינען אַט די אַרע אונטערשיידן נאַרישקייטן... אַרימע לייט, רייכע, קעגנערס, גראַבע יונגן, שטאַרקע, שוואַכע, גוטע, שרעכמע... ס'איז פאַראַן נאָר אַ פּיינפּיינע פּסיכיק, און אַ מאַסן-פּסיכיק... .

אן ארבעטער, פראָמעסאַר, פאַנקירער — ניט דאָס איז דער עיקר.
וויכטיג איז, וואָס נאָר אַדאָנק די רובן, די, וואָס שאַפן דאָס לעבן,
איז פאַראַן, וואָס ס'איז פאַראַן. פאַרשטענדליך? אין עצם-
זאך, איז דאָ ניטאָ קיין בנין פון עפעס אַ מעאַריע... איינ-
ציגע — און גענוג... איינציגע — און מ'דאַרף ניט קיין ספע-
ציעלע זכותן... זאָרן פּראַמאַנס פּיראַזאָפּן זיין היטערס און
ריכטערס אין זיין רעפּובליק.

— און די דערציהונג און דאָס אַרױפּפירן אויף אַ וועג ברענגט
צו נאָרנישט?

— א, די פּאַרקס-בידונג... שטויס פּרענקלען אין
שוונט שטייטלעך — וועט ער ברייבן ביים זייניגן... גענוג פאַר
דיר, אַבראַמזאָן, דו אַרײַן... דו גייסט צו בלומין?.. גיי געזונט...
— וואָס גיב איך איר? וואָס קאָן איך איר געבן? —
פּרענט אַבראַמזאָן זיך אַלע מאָל פּרעגן — און דאָך ניט אויפ-
געהערט צו גיין.

— א, הער אַבראַמזאָן!.. פאַגענגט אים דאָרט כאַווער-
שטיין — איצט וועלן מיר זיך דערוויסן עפעס גייס פון ציונים-
טישן ראַנער...
— וואָס הערט זיך אין אייער ראַנער, הער כאַווערשטיין?

— נו, גיין! דאָס איז אַ טעות. אין אונזער ראַנער איז ניטאָ
קיין אָרט פאַר גייס, וואָס שפּראַצן אָפּט אַרויס. מיר בוקן זיך דאָך
ניט פאַרן טערק, מיינע הערן. מיר רייצן זיך ניט מיט אים מיט
שקלים: נאָ דיר שקלים, גיב אונז ערד!

— די אמתע ציוניסטן האָבן, הער כאַווערשטיין, מער רעכט
פון אייך צו ראַכן פונם סולטאַן און פון די שקלים. דער יידישער
ישיעה, זאָגט איינער פון זיי, וועט קומען דורך נביאים און ניט
דורך... כאַווערשטייגס!

בלומין מאַכט אַ סוף צו דעם „קריג“, דערצייילנדיג אַבראַמ-
זאָנען אויך דעם פּאַקט, וואָס זי האָט שוין הונדערט מאָל היינט
דערצייילט: עפעס אַ געשעהעניש, וואָס דאַרף פּאַרקומען און

וואָס קאָן ברענגען ענדערונגען אינם רוסישן לעבן. וואָס מיינט
ער וועגן דעם?

— מיין מיינונג, יעוואַ איסאָקאוואַ? איך בין נישט קיין רוס
און נישט קיין פּאָליטיקער...
— וואָס מיינט ער?

— פּראָסט, די פּאָליטישע רוסישע אינטערעסן
באַשעפטיגן מיך פונקט אזוי פיל, וויפיל זיי אינטערעסירן דעם
דייטש, אָדער דעם פּראַנצויז, וואָס האָט קיין שום שייכות נישט
צו פּאָליטיק...
— דער ציוניזם איז דאָך אָבער אויך אַ פּאָליטישער? —

רופט אויס פּרענקל.

— אַ, דו אויך, ברושום! — ענטפערט אַבראַמאָן מיט אַ
שמייכל, אים ערגערט אָבער פּרענקלס טאָן — דו אַמוועניגסטן,
וואָססט נעמענט וויסן, וואָס איז אזוינס מיינ ציוניזם...
— די ציוניסטישע באַוועגונג האָט בכלל איין חסרון—שראַגט

אים איבער דער פּאַרעבאָם מיט זיין ברהניש קול, — אַן אמתער
גלות, זאָר איך אזוי לעבן, אַ חסרון, וואָס נעמט זיך פונם
פיטערן גלות.

— אין וואָס באַשטייט ער?

— אַ „באַוועגונג“ און באַוועגט זיך נישט, זאָר איך אזוי לעבן.

— כע-כע-כע! ..

אַבראַמאָן לאַכט נישט, דער ציוניזם האָט זיך נישט איינגע-
וואָרצלט אינם המונס לעבן, ווייל ער רעדט נישט אין גאַטס נאָמען
און זאָגט נישט צו קיין ברויט. צי וועלן אים די דאָזיגע „באַוועגונג-
דינע באַוועגונגען“ געבן ברויט — דאָס איז אַן אַנדער פּראַגע.
זיין ציוניזם איז נאָר אַ טיפע נייסטליכע נוינונג, וואָס קומט אַרויס
פונם גרויסן געדאַנק וועגן דעם גורל פון דער שכינה, פון דער
ידישער נאַציע. דער דאָזיגער ציוניזם „באַוועגט זיך“ — ער
שפּרייט זיך אויס.

דער ווינטער האָט געהאַלטן ביים אַוועקגיין, אָבער מ'האַט נאָך נישט אַרויסגעזעהן קיין סימן פון פריהאַנג, דער חודש אדר אין יענעם יאָר האָט זיך אויסגעצייכנט מיט אַ סך רעגן. אַבראַמזאָנס לעבן האָט זיך געצויגן ווי געוועהנליך: ער איז יעדן טאָג געזעסן אין דער העברעאישער ביבליאָטעק, האָט פאַ-זוכט יעדן טאָג אויך די רוסישע פּושקין-ביבליאָטעק, פאַרבראַכט אַ סך צייט אין דער געזעלשאַפט פון זלמן ריווקעש און זיינע חברים, האָט אָפט גערעדט אין די ציוניסטישע אנודות, פאַררעכט די לעצטע פרקים פון זיין אַרטיקל, און אויסער דעם ציינוועהטאָג, וואָס ער האָט די לעצטע צייט פאַקומען, אַ צונאָב צום קאַפּוועהטאָג, איז אין זיין לעבן נישט פאַרגעקומען קיין שום ניס, זיין וועלט איז זיך געגאַנגען ווי געוועהנליך. דאָך פלעגט אים אָפט (ער האָט אַליין נישט געוואוסט פון ווען אָן דאָס איז געוואָרן) זיך אויסדאַכטן, אַז אין זיין לעבן האָט געטראָפן עפעס אָן אומגעריכטער און אומגעוועהנליכער צופאַל. און שלמה פּרענקל האָט זיך געלערנט מעסלעריי ביי ר' משה אהרן דאָוידאָוסקין אין שטוב. אוריאל האָט אפילו אָפּגעזאָגט אַבראַמזאָנען איבערצורעדן מיטן פּאָטער וועגן פּרענקלען. (איך גיי אַוועק פון דאַנען — האָט ער געהאַט אַ קאַרטן ענטפער), און אַז אַבראַמזאָן האָט אַליין פאַרגעלענט משה אהרנען די דאָזיגע זאך — האָט זיך דער לעצטער באַצויגן די ערשטע טעג צום דאָ-זיגן „פאַרשלאָג“ מיט נישט קיין קורצן „טע-טע“, אָבער סוף פל סוף האָט דער פאַלעפּאָס געלאָזט זיינס זאָל איבערגיין און צו-געשטימט אָנצונעמען די באַדינגונגען, וואָס אַבראַמזאָן, זיך

שטארק משתדלנדיג, האָט צוגעזאָגט אָפצוהיטן: פרענקל איז זיך
 מתחייב לעפֿן אוף אייגענע קאָסטן, דאָן אַרבעטן אַ גאַנץ יאָר אומ-
 זיסט, און אַבראַמוזאָן האָט ערב געווען פאַר זיין חבר און
 זיך מתחייב געווען צו פאַצאָלן נאָך פּופּצעהן רובל פון זיין בייטל,
 וואָס זיינען צוזאַמען מיטן יאָר אומזיסטער אַרבעט פאַררעכנט גע-
 וואָרן, ווי שכר לימוד, און די פאַרעפּאָסטע האָט אים אונטער-
 געהאַלפֿן, אַז מ'זאָל אים גלויבן. — פּופּצעהן רובל זיינען היינט
 טיגע צייטן נישט קיין קלייניגקייט — האָט ברכה פאַרענדיגט מיט
 אַ שווערן זיפֿן.

ס'זיינען אַריבער נאָך אַ פּאָר טעג — און אַרץ איז געווען ווי
 ס'געהער צו זיין, אַרץ, אפילו די חרטה, דער ערשטער האָט
 חרטה געהאַט פרענקל אַרץ און האָט געזיפּצט אויף דער שווערער
 אַרבעט, צו וועלכער ער איז נישט צוגעוועהנט געווען, נאָך אים
 האָט חרטה געקראָגן ר' משה-אהרן: אים האָט זיך אויסגעראַכט,
 אַז דאָס האָט אַ שרעכטע ווירקונג אויף דעם עזות פון די אַר-
 בעטער; און אפילו ברכה די פאַרעפּאָסטע האָט גלייך חרטה פאַ-
 קומען. — איר זאָגט, אַז ער איז אַ נגידיש קינד — האָט זי גע-
 טענהט צו הושע דעם אַרבעטער, וואָס האָט ליב געהאַט אַבראַם
 זאָנען און דעריבער האָט ער זיך געמיהט רעדן נומס אויף
 פרענקלען און אים פאַרענטפערן פאַר דער פאַרעפּאָסטע, הגם
 אין האַרצן האָט ער אַנדערש געמיינט, — אויב ער איז אַ נגידיש
 קינד, איז אים גוט, נישט אונט, וואָס-זשע קומט ער אַהער זאָגן
 אַ דעה? איז ער אַ נגידיש קינד, זאָל ער נישט קומען צו אונט, נישט
 דעריגע פאַרמערטאָכעס, איך ווייס נאָר, אַז ביז וואָנען ער איז
 נישט געקומען, האָב איך פון אַבראַמוזאָנען נישט געהערט קיין שרעכט
 וואָרט, און איצט — איז אַ נייער פריץ אויפגעקומען ביי מיר אין
 שטוב, די וואָנען פֿאַזן אים נישט שראָפֿן. . . וואָס-זשע קאָן איך
 טון? בנאמנות, ווייסט, וואָס איך וועל דיר נאָך זאָגן? — האָט
 זי שטייל צוגעגעבן, ווי זי וואָלט אַ גרויסן סוד אויסגעזאָגט, —

ב'ז דער איז נישט געקומען, פלעגט דער שכן צאלן דיר-געלט
 צו דער צייט, און איצט, איך דארף געלט, און ער זאגט, איך האב
 נישט, און די פופצעהן רופל אויך — וואָס... נישט געשטויגן, נישט
 געפלוין. איך האב אים געגלויבט, אַ מענטש, ווי אַבראַמזאָן, וועט
 קיין לײַגן נישט זאָגן, ס'אַ טייערער מענטש, נאָר, בנאמנות... ער
 איז דאָך אַ פּרעמדער — און דאָס האַרץ ווערט מיר צענאַנגען,
 קוקנדיג אויף אים... ער איז דאָך אויסגעמאַנערט געוואָרן, גע-
 וואָרן עפעס אַן אַנדער מענטש... אמת, ער איז פריהער אויך
 געווען אַ ביסל אַ משונהדיגער! פלעגט, רמשל, זיצן אויף די
 קני און שרייבן — זי האָט נישט קיין שמייכל געטאָן און די אויגן
 האָבן אויסגעדריקט אומרוה און נישט קיין שפאַם, — אַ משונה-
 דיגער אופן, ער איז אָפּער געווען פאַרנומען און פּרעהל'דיג...
 די קינדער האָבן אים לײַב געהאַט דאָס לעבן... און איצט, וועה
 איז מיר, איך וועל אייך דעם אמת זאָגן: איך האָב מורא.
 בנאמנות, איך האָב מורא. — וועסט מיר, הושע, גלויבן, איך
 שראָף נישט די נעכט, בנאמנות, גאַנצענע נעכט... אוריאל האָט
 אונז אינגאַנצן פאַרגעסן... שמואל — וועה צו מייע צרות...
 און אַט נאָדיר נייע שרעק... בנאמנות, איך האָב מורא...
 — האָט קיין פאַריב'ל נישט, וואָס איך דול אייך אַ קאַפּ —
 האָט הושע איינמאַל אַ פּראווי געטאָן אַ רעד צו טון וועגן דעם
 מיט אַבראַמזאָנען אַרײַן, — איך האָב געוואָלט זאָגן, האָב איך
 געוואָלט... ע... אַזוי, ווי איך זעה, ווי איר... איך האָב דאָך
 אויגן און זעה, ווי איר פירט זיך מיט אַט דעם, וואָס איז גע-
 קומען... מיט דעם, וואָס אַרבעט ביי אונז... ווי מיט אַ ברודער,
 ממש ווי מיט אַ ברודער. עסן, טרינקען... ע... וואָס גאַט
 גיט... ווי מע זאָגט ביי לייטן אַ ווערטל. און פּרענקל, נאָך
 מיין מיינונג, פירט זיך נישט ווי ס'זעהער צו זיין... זאָלט איר מיר
 מוחל זיין... נישט ווי ס'זעהער צו זיין... אַט אַזערלעכע, אַזערלעכע
 זאָכן... דאָ, ביי אונז איז דער דאָזיגער ברוכקע—אַ רוח אין אים
 — נג, איך בין אויך, ברוך השם, נישט נאָר אַזוי נאַריש... דאָס
 אַרץ איז אורדאי אמת... מיר ווייסן אָן אים אונזער לאַגע...

אָבער אזוי איז דאָך דער דרך-העולם... מוז... וואָס ווייסן מיר פינסטערע מענשן... ע... און אונזער באַלעבאָס מוז... אויף אַלע יידישע שונאים געזאָגט: דו לערן פריהער אויס די מלאכה—און רעדן וועסטו דערנאָך, ניט באַלד... זאָלט איר מוחל זיין... איר וועט זיך... אָבער... ווי זאָגט ער עס... ע... — אַ דאַנק, הושע, אַ דאַנק — האָט אַבראַמזאָן געשטאַמלט צעשטרייט.

ענדע שבט נאָך האָט אַבראַמזאָן געווען שוין ווי פאַרענדיגט זיין אַרבעט; דער אַרטיקל „דאָס העברעאישע שאַפן אין אָנהויב צוואַנציגסטן יאָרהונדערט“ איז איבערגעשריבן געוואָרן אויף ריין און געווען צוגעגרייט צום דרוק. ס'זיינען שוין אָבער אַריבער עטליכע טעג און דער אַרטיקל איז נאָך אַרײַן נישט אָפּגעשיקט געוואָרן אין רעדאַקציע. עפעס אַ מין פאַרבאַרגענער אָפּהאַלט, ניט קיין קלאַרער, האָט ניט געלאָזט פאַרווירקליכן די דאָזיגע קלייניגקייט. ס'איז געווען גענוג אפילו אזאָ קליינע אויסרייד, וואָס דאָס זעקסטע ביכל פאַרן חודש שבט איז נאָך נישט... כדי זיך אָפּצוהאַלטן מיט שיקן דעם מאַנוסקריפּט. ווי נאָר דאָס דאָזיגע זינע ביכל וועט זיך באַקומען, האָט אַבראַמזאָן זיך אַרײַן צוגע-זאָגט, וועט ער באַלד אָפּשיקן דעם אַרטיקל אין „התחיה“.

אַבראַמזאָן האָט אַלע מאָל אַרויסגעקוקט אויף די העפטן פונם זשורנאַל „התחיה“ מיט אַ שטאַרק קלאַפּעדיג האַרץ. זיי זיינען געווען אין זיין לעבן אַט יענע פייערלאַך, וואָס ברענען פון דער-ווייטנס פאַרן בלאַגענדיגן וואַנדערער און לויכטן אים צו דעם וועג דורכן פינסטערן וואַלד. אמת, די דאַרע העפטן האָבן ניט באַפרידיגט פיר זייטן פון זיין מענשליכער נשמה: זיי האָבן זיך באַשעפּטיגט נאָר מיט איין פראַגע, ער האָט אָבער פאַרשטאַנען, אַז אַנדערש קאָן עס ניט זיין: דער, וואָס גוססט, קאָן פון נאָרניט נישט טראַכטן, אויסער דעם, ווי אזוי ראַטעוועט מען זיך... דער גוססער... אַז דאָס לעבן אין תּחום האָט זיך אָפּגעשטעלט, דאָס איז געווען קלאַר אַבראַמזאָנען. ס'האָט זיך ניט געענדערט, נאָר

אָפּגעשטעלט. און ניט פון אַרױסקוקעניש אױף עפּעס אַ ישׁועה, ניט פון אַ װאַרטן אױף אַן אױסלױונג האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס גלות-לעבן, נאָר צוליב טראַכטן מבוח אַ ברעקל ברױט, װאָס װעט נױט זײן מאַרגן. אױבער גרויסע צרות, אױבער דער שװע־דער לאַסט פון די קײטן, אױבער דער טעמפּער פּוסטקײט און שװער געמיט האָט זיך אָפּגעשטעלט דאָס לעבן אין תּחום...

„און נאָך בין איך דיך מודיע, מײן זון, — שרײבט אים זײן פּאָטער פון געבורט-שטעטל — און װײל דיר אָנזאָגן אַ טרײסט-בשורה, אַז אונזער פּרײנט דער װאונדערליכער און פּאַרימטער בחור כּמהו חיים נחום נ״י האָט מיט גאָטס הילף באַקומען הײַנט מיגע װאָך אַ בשרע און פּעסטע הודאה צו זײן אַ שׁו״ב אין לאַנג תּפּוצות ישׂראל. זאָלן די פרומע עסן און זאָט זײן, װאָס פּע־דערן צו זײן מיר פּײנע שידוכים, אָבער בעונותינו הרבים איז הײַ-יאָר ניט מקױים געװאָרן בײ אונז, אַז נאָט װעט ברייטער מאַכן זײנע גרעניצן א. א. װ. אדרבא, ס׳זײנען אױסגעטריקנט געװאָרן אַלע קװאַלן, גאָט זאָל נאָר דערפּאַרימען זיך, און די שבתים מאַכט מען פּאַר חוץ, מיר האָבן ניט זוכה געװען, איז אױף אונז מקױים געװאָרן אַן אַנדער פּסוק, אַ פּסוק, װאָס איז פּול מיט דעם, װאָס שטייט געשריבן, „און דאָס לעבן דײנס װעט דיר הענגען אױף אַ האָר“, ר״ל, און ס׳שטייט נאָך געשריבן, „ער האָט פּאַר-צױמט פּאַר אונז“ א. א. װ. און דער גוטער גאָט װעט טון, װאָס אים געפּערט — — —

און אַז ער האָט צוגעזעהן די נאַצע נױט, דאָס לױפּן, די זאָרג און אומצױמיגקײט, װאָס אַרום, װען ער האָט געהערט זלמנען דערצעהלן װעגן אַלע צרות, װאָס עס שטייען אױס זײנע קרובים און פּרײנט, סײ די, װאָס װאוינען דאָ, און סײ די, װאָס האָבן עמיגרירט אױבער ימים, בעת ער האָט גערײענט אין די צײַט-טונגען װעגן די שרעק מיט די אומגליקן, װאָס זײנען מער ניט װי אַ קײנע אָפּשפּײגלונג פון דעם, װאָס קומט פּאַר אין דער װירק-ליכקײט, — אָט אין די אַלע דאָזיגע מינוטן האָט ער זיך עפּעס װי געשעמט מיט זײנע ראַמאַנטישע טרױמען, מיט זײן פּאָעטישן

ציוניזם און מיט זיינע שריפטן, וואָס רעדן בסדר וועגן קונסט און
 עסטעטיק. וואָס קומט ארויס פון גייסט, פון דער שענקייט, און
 אָט די דאָזיגע שטאַרבן אויס אין נויט? צו וואָס די הערליכקייט,
 צו וואָס די אייביגקייט, אויב די דאָזיגע ווערן פאַרלענדט אינם
 אייביגן דלות, פון וואָס ס'איז קיין רעטונג נימאָ? צו וואָס די
 לייטישע גענאַרד? צו וואָס די נייע פּאָעזיע, אויב זיי זיינען ניט
 ביכולת לינדער צו מאַכן דעם דאָזיגן צער, וואָס צעפרעסט דעם
 גוף מיט דער נשמה!?

די ליידין זיינען שטאַרקער פון אים. און ער האָט אויפגעהערט
 אומטיילן וועגן אַלע לעבנס־ערשיינונגען, אַרויסגייענדיג פון זיך
 אַליין? פון זיינע יחידישע נשמה־אייגנשאַפטן, ווי ער איז גע-
 וועהנט געווען ביז איצט. ער האָט אויפגעהערט פאַרנלייבן אַ-
 דערע מיט זיך. די שווערע ליידין פון די אַנדערע, זייער שטרע-
 בונג איינמאַר אָפּצועסן זאָט, זיינען אַרויסגעטראָטן פאַר זיך און
 גענומען מיט אים לערנען אַ בלאָט געדאַנקען. און געוואָרן איז
 ער מיט אַלע זיינע מעשים ביי זיך אין די אויגן אַזוי קליין, ווי
 אַ זעמדל. און אויך אַזוי זיינען געוואָרן אַלע זיינע ליידין פּונגע
 צו יענע, די פּולערע, די גרעסערע. .. ער איז פאַרטאָן. וואָס
 טוט ער? וואָס העלפט ער?

צוזאַמענציהען זיך, זיך צוגיפּקאַרטשען אין אַ פינטלע. ער
 גרייט צו אַ בוך, פאַרריכט, פאַרשרייבט. .. כאַ-כאַ-כאַ — ער
 אַרבעט, ער פּוילט זיך ניט.

— אַ גאַנצן טאָג? — ענטפּערט ר' משה אהרן מיט אַן אָפּע-
 נעם שפּאַט זיין אַרבעטער הושע, בעת דער דאָזיגער האָט זיך
 באַטראַכט אַ פרעג טון, גלאַט אַזוי אין דער וועלט אַרין, וואו גע-
 פינט זיך די ציוניסטישע ביבליאָטעק, און צי איז זי אָפּן אַ גאַנצן
 טאָג, — ווייזט אויס, אַז קיין אַנדערע געשעפטן זיינען נימאָ, נאָר
 זיצן דאָרט און אַרײַנקוקן אין אַ בלאָט. אַוונט־צייט טרעפט עמיץ
 גייט אהין אַרין. .. דער, וואָס האָט אַ גרויסן בילעט, גייט זיך
 איבערצייגן אין דער „הצפירה“ טע־טע. .. אַ גאַנצן טאָג ווערן
 ביבליאָטעקן זיין אָפּן — אַ פּיינע אַרבעט!

טויט, ראנגוויידיגקייט, קברים-פעדראפט ... עפעס א שטויב
פון פירעקיגע שורות, עפעס א הויפן האלבציוניסטן מיט מאנגל
דורס אין די קראוואטן, עפעס א ביסל פראסמע „ לעזער“, צעל
טומלמע, צעמראגענע, פארקרימטע מוחות, פארשטאפטע גע-
פיהלן, וואס זייענען אפ א ווארט מיט גרייזן, שוועפן איבער דעם
און שרינגען אראפ דאס איבעריגע. און אויב די דאזיגע פאר-
ראזן זי איינציגווייז...

פון די משפירים, וואס קאנען העברעאיש איז פארבליבן גע-
טריי דער העברעאישער ביפריאטעק שנייט ער... יעדן מאנג
ווי נאר ער ענט ארויף דעם שראנג ביכער, קומט ער אהין, און
עפעס ווי ער איז זיך אריין דאנקבאר פאר זיין אריינקומען אהער...
איר זעהט בחוש, ווי הויך ער שטייט איבער אלע שטרעמונגען און
ווינטן, וואס פראזן... זיין גאנצער פנים מיט דער גראבער און
קרומער נאז קלאגט זיך: די וועלט איז פוסט... זעצט ער
ארויף די ברייטן אויף דער נאז, בלישטשען שרייענדיג אפילו די
נלעזראך אויך: די וועלט איז פוסט...

אמת די וועלט איז ניט אזוי פוסט געווען יענעם זומער, ווען
ער, שנייסער, איז געווען אין פאלווארק ביי דער טאכטערס פא-
טער. אבער דערנאך, אז עס האט זיך אויפגעהויבן א סקאנדאל
און מע האט באדארפט ארויפלעגן אויפן האלד דעם יאך, דעם
יאך פון א פארפירט מיידל, און דער עיקר שפעטער, אז ער האט
געמוזט זי שלאגן און דורכטרייבן — איז פוסט, זיידן געווארן
די וועלט...

די וועלט איז פוסט געווארן — און ניט האבנדיג וואס צו
טון, אדער בדי אויסצומיידן די בלינדע אויגן פון דער מאמען דער
אלמנה — קומט ער טאג-טעגליך זיך גריבלען אין דער באגריע-
ניצטער צאל ביכער פונם קליינעם שראנג, געפינען עפעס א
מאָל א בוך שירים, כאפן א קוק אין אים, און צום טויזנטן מאָל
דערווייזן, אז „סזיינען פאראן מענשן, וואס שטארבן מיט זייער
ראמאנטיות, און ער, שנייסער, אין זיינע טיפע טיפענישן, איז
סוף כל סוף איינער פון זיי“...

די דאזיגע נייע גיט שנייער איבער ווי א גזירה, ווי א פאר-
פארענע זאך. די וועלט האלט דאך אים פאר אן אייביגן פאר-
טיגן פעסימיסט, און אינדעראמתן איז ער טאקע, לפנים, אועל-
כער; אָבער, וואָס קאָן ער העלפן, אַז די וועלט גרייט געוועהג-
ליך; וואָס קאָן ער טון — אַז ס'איז אים באַשערט געוואָרן, ער
זאָל גיט זיין אינגאַנצן קיין פעסימיסט. טיף אין זיך, וואָס ער,
שנייער, דער אומגריקליכער, זאָל גיט טון, איז ער סוף פֿל סוף
אַז ראַמאַנטיקער. ס'אַן אומגריק.

אָבער אין אַ רגע אַרום הויבט ער אָן ווידער צו שמעלן פראַ-
געס מיט אַ קור פון „הפֿל הבר“, אַרײַן איז נאָרע נאַרישקייט.
— וואָס הערט זיך, קיין נייע ספרים זיינען געווען נאָך גיט אָג-
געקומען?

— ליידער... — ענטפערט דער יונגער האַכמאַן מיט אַ
שמייכל אויף די פּוּכליגע און רויטע לייפן.
האַכמאַנס פּוּליניקע און רויטע לייפן לאַכן, און וואָלט מען
אים אַ פּרעג געטאָן, וואָס לאַכט ער, איז אַ ספּק צי ער וואָלט
געוואוסט, וואָס צו ענטפערן: צי לאַכט ער דערפון, וואָס ס'קאָ-
מען גיט אָן קיין נייע ביכער, אָדער דערפון, וואָס ער קאָן אַרויס-
רעדן אַזאַ אינטעליגענטיש וואָרט, ווי „ליידער“.

„געערטער האַר און זעהר געשעצטער שרייבער!

איך האָב זיך זעהר דערפּרעהט מיט דיין צוואַנג צו מערן
און צו באַזאָפטיגן דעם „התחיה“ מיט די פּרוכטן פון דיין
פּען. דערמיט האָב איך די ערע דיר מודיע צו זיין, אַז דיין
אַרטיקל „די ווירקונג פונם חסידים אויף די שמרעמונגען
אין אונזער נייער ליטעראַטור“ האָט געמאַכט אַן איינדרוק.
און אַרע זאָגן פאַרויס אַ גוטע צוקונפט דיין טאַלאַנט אויפן
געביט פון קריטיק, אַ פּעלד וואָס איז נאָך גיט באַאַרבעט
געוואָרן אין אונזער ליטעראַטור. צו מיין באַדויערן איז
גיטאָ קיין קראַפט אין מיין האַנט צו דערפּילן דיין געבעט

וועגן דעם קרייניגס אױואנס. די פונדאמענטן פונם „התחיה“ זיינען נאך נישט פארפעסטיגט געווארן און זיינע זייער האלטן זיך נאך שוואך ... אז איך וועל פאקומען דיין מאנסקריפט וועגן „דער העברעאישער ליטעראטור אין אנהויב צוואנציגסטן יארהונדערט“, וועל איך זיך משתדל זיין דיר שיקן א ביסל געלט נאך איידער ס'וועט אפגעדרוקט ווערן.

נעם צו א. א. וו.

— יהודה הישראלי, דער רעדאקטאר פון „התחיה“ — האלט אבראמוואן פרעה'דיך געטראכט — איז אן ארנמליכער מאן ... האלט אים אמת ליב ... און ער האלט זיך אויפגעהויבן פונם באקבעטל און איז גענאנגען קריגן א קריינע ה'ואה אויף פאסם-הוצאות.

די ה'ואה האלט ער געקראגן אױונט-צו, אבער צוואמען מיט דעם האלט אבראמוואן אנהויבן פיקן אין קאפ אן עסנדיגער גע-דאנק: ווען ער זאל אויף אן אנדער שפראך ...

א, ווען ער, מיט זיין כאראקטער און מאניר, זאל זיין א שריי-בער אויף א לעבעדיגער שפראך — ווי אנדערש וואלט זיין זאגע-געווען, ווי גאנץ וואלט געווען זיין לעבן. ער פיהרט דאך אין זיך אזא שטארקן ווילן, אזא שטארקע באדערפעניש, און אויך טאלאנט און מעגליכקייט צו ארבעטן, ארבעטן און ארבעטן. ער וואלט געקומען אין דער הויפטשטאט, אדער אין א ליטערארישן צענטער, אין א געוויסער שטאט, וואלט געגרינדעט א „ביכער-פארלאג“, א נייעם און פרישן אדער וואלט געארבעט מיט זיין גאנצן הארצן, מיט זיין גאנ-צער איבערגעגעבנקייט אין איינעם פון די פראגעסיווע פאר-לאגן, וואס זיינען שוין דא. זיין גאנץ לעבן וואלט פארשרונגען געווארן אין דער דאזיגער ארבעט; ער וואלט מלחמה געהאלטן, ווי אים וואלט זיך געוואלט. און זי? איר ליטערארישער געשמאק איז דאך אזוי אנטוויקלט, אין איר אטעם איז דאך דער לעבנס-זאפט ... זי וואלט געווען געבן אים, יא זי וואלט גענאנגען מיט

אים, וואָרט אים צוגעגעבן מוט, געמונטערט, דערהויבן, וואָרט
אים געבראָכט דערצו ער זאָל אַרײַן שטאַרקער פיהלן דעם מענשן-
גייסט אין זיך, וואָרט דערגאנצט, וואָס אים פֿעלט, מיט איר פֿער-
זענדיקייט, מיט יענע צוציהענדיגע, דערהויבענע עלעמענטן, וואָס
אין איר, — חוה „די שענע פרוי און ריינע נשמה!“

און איצט? שרעקליך... ער פירט אַ מלחמה, אַ מלחמה,
וואָס צעעסט דאָס האַרץ און נשמה, פירט אַ קאַמף מיט איר וויר-
קונג, וואָס זי קאָן האַבן אויף אים. יאָ. אָן איר האָט ער דאָך
ניט קיין דערגאַנצקייט אין זיין לעבן...

און מיט איר? .. — שווימט אויף אַ קליינע פראַנזע און קירט
אָפּ דעם פֿלאַס אין זיין האַרצן — מיט איר אַ פֿור לעבן? אַ פֿור
לעבן זינט דער בית-המקדש איז חרוב געוואָרן? ..

ער שטעלט זיך אַוועק אין אַ ווינקעלע, פאַרדעקט דאָס פנים
מיט די הענט — יאָ-יאָ-יאָ... דער רוב פון אַ קבוץ קאָן ניט
ביישטיין די גזירה... אָבער דער איינצעלנער — דער קבוץ
וועט ביישטיין; דער איינצעלנער — דער צבור וועט זי ביישטיין...

יאָ-יאָ-יאָ, ער וועט אויסרייסן מיטן וואָרצל זיין האַפּענונג. די
האַפּענונג, וואָס שווימט אויף צו להכעים אין אים אַרויף, ווי אַ
זיידנע פֿליג אויפן פאַרגליווערטן בלוט אין בית-המקדש... ער
וועט אויסרייסן מיטן וואָרצל יענעם קור, וואָס פֿליסטערט אים,
אַז ס'קלעקט אָט דאָס פראַסט געפיהר אין אים, אַז ער זאָל
שמרעבן צו זיין ציף. זינט ס'וויינען חרוב געוואָרן די מעגליכקייטן,
אַז זיי זאָלן אַרבעטן אין איין טעמפל — איז ביי אים באַ-
שראָסן געוואָרן צו אַנטלויפן, זיך צו דערווייטערן.

ס'אַריגן! דער גלותניק איז ניט קיין פֿחדן! דער גלותניק האָט
ניט קיין מורא פאַרן יאָך פון פאַמיליע-לעבן; דער גלותניק האָט
ניט קיין מורא פאַרן לעבנסקאַמף. דער גלותניק איז אַ
שטאַרקער! דער גלותניק ווייסט נאָר, אַז ס'איז ניט גענוג נאָר
יענס געפיהר, וואָס די פֿרייע מענשן רופן עס אָן „ליבע“. דאָס
פאַסט פאַרן סטודענט פֿעטראָוו — ער איז אַ פֿרייער מענש, גייט
מיט אָן אויפגעהויבענעם קאַפּ, ער, אַבראַמאָן, וועט קיין מאָל ניט

זיין גלייך צו אים. ער איז העכער פון אים, הגם איינגעבויגן...
אזא פרעהריכקייט, וואָס ליגט אויף גרינגאַרי ניקאַרעווימשעס פנים,
האַט קיין מאַל נישט געהאַט קיין אַרט אין די פנים-שטריכן ביי
יעקב בן יצחק, וואָס שטאַמט פון דער ישיבה... נאָר ער, פּע-
טראָוו, איז צו צוואַנציג יאָר אין בעסטער קראַפט, צו דרייסיג —
אַ יענער. אַבראַמוזאָן איז געווען נאָר (צו פינף יאָר) אַ הומש-
משנה-גמרה-און-מצוות-בחורר און צו פופצעהן יאָר — אַן עצה-
געבער, אַ קראַרער פאַרשטאַנד, אַ בער-תפילה און ביטערער
שערטער...
כא-כא-כא! ער, אַבראַמוזאָן, וואָס אים טוט שמענדיג וועה

דער קאַפּ, וואָס זיין שניפּס איז שמענדיג איבערגעקערט, ער,
אַבראַמוזאָן, דער ערשטער צווישן די גלות-אַרימעלייט, אַט יענע
גלותניקעס, וואָס זיינען פאַרמשפּט געוואָרן מיט דער קלדה:
„פאַרשלאָסן זאָלסטו זיין איבער דער פרוי!“ — ער, דער דאָ-
זינער אַבראַמוזאָן, טראַכט וועגן קישן, וועגן ליבע, וועגן ליבע צו
יעווא איסאַקאָווא... ווי מאוס וואָרט ער געווען אין אירע אויגן,
ווען זי זאָל דאָס וויסן...
יא, זיין מידה גייט פאַרלוירן, פאַרלוירן; הענגט אין דער לופטן,

אויף נאָרנישט הענגט... ס'וועט קומען אַ דור און וועט זיך
דערווייכן... וועט קומען?.. און ווער ווייסט?! ווער ווייסט, אויב
זיין נשמה האָט זיך נישט פאַרבראַנעט אין איר וועלט? אַרום
און אַרום שאַקלט מען דאָך מיטן קאַפּ... אַרום און אַרום
נאָר איינציגע זאַנגען... די לעצטע גאַס-גרעוועלאך... קיין
מלאך איז נישטאָ, וואָס זאָל זיי זאָגן: זואַקס!..

דער בית המקדש איז דאָך אויף אייביג חרוב געוואָרן, טאָ
וואָס האָבן די דאָזיגע פּהנים צו טון?

„דיין ארטיקל האָט געמאַכט אַן איינדרוק... כא-כא-כא...
אויף וועמען אַן איינדרוק? אויף יענע איינצעלנע זאַנגען...
אויף יענע איינצעלנע זאַנגען, וואָס שטייען אויפן גרויסן קבר...
אויף קליינע איינצעלנע זאַנגען, וואָס זיי פּראָדוצירן אויך ארטיק-
לען, וועלכע מאַכן אַן איינדרוק?.. כא-כא-כא...“

קאָלירע כאַווערשטיינס זון... און דעם בירגער
 שיינדיקייט קים קינדער, צי וועלן זיי הערן, וואָס זייער
 פאָטער דוד בן ישי האָט אָנגעשריבן אין זיין צייט? ..
 יאָ=יאָ. ער האָט שוין פאַרשפּעטיגט אויף פאַסט. היינט
 וועט זיין ניי אַרטיקל נישט אָפּגעשיקט ווערן. זיין ניי אַרטיקל —
 דאָס רים-ווערק פון זיינע הענט איז אָנגעשריבן געוואָרן אין אַ בע-
 סערער צייט, ווי דער ערשטער, אין אַ צייט פון גלויבן און צו-
 פרידנקייט... גלייך עפעס ערשט נעכטן זיינען זיי געוואָרן די
 דאָזיגע שעדלעך און אויך מאַרגן וועלן זיי, אפשר, זיין — און דער-
 וויי, ווי ווייט זיי זיינען איצט, איך דער דאָזיגער מינוט...
 גלויבן... געדאַנקען, וואָס פאַרוואַנדערן... ער איז באַ-
 שאַפן געוואָרן מיט קראַפט... באַשאַפן געוואָרן... צורייב
 וואָס? צורייב וואָס איז ער באַשאַפן געוואָרן? צורייב וואָס? ..

אבראמוואן האָט זיך פארשראָסן אויף אַ גאַנצער וואָך ביי זיך אין צימער. נאָר ביינאַכט פלעגט ער אַ ביסל אַרומשפּאַצירן אין הויף, וואָס ביי דער שטוב. פארטאָג פלעגט ער ווידער פאַר-שריסן פון געוועהנהייט וועגן די מיר, אויסטאַן זיך און זיך צו-לענגן. דאָן פלעגט ער לייגן און צווייפלען, צי ער האָט פארשראָסן די שטוב, צי ניין. מוט ער זיך אָן, גייט אַרויס, עפנט זי, כדי צו-פארשריסן און לאָזט זי אָפּן.

איינמאָל, גייענדיג עפענען דעם לייענזאַל, אויף וועלכן ער האָט אַכטונג געגעבן, האָט ער זיך באַטראַכט און איז אַריינגע-גאַנגען צו אוריאל דאָוידאָוסקי. שוין עטליכע טעג ניט געווען ביי אים. אַריינקומענדיג אַהין, האָט ער דאָרט געטראָפּן דעם פראָוויזאָר היזבערגן.

— אַלאָ, היזבערג, וויססטו ניט זיין קיין וויצע-קיניג אריך, דערויף ביזטו ניט מסכים? — האָט אוריאל פאַרשטענענע דעם שמועס, וואָס איז איבערגעריסן געוואָרן ביי אַבראַמאָנס אַריי-קומען — און אין פּלוג, וואָס אַרט דיך? א? היז-בערג? .. וואָס רעדט דאָוידאָוסקי? .. — האָט זיך דער פאַרוואונ-דערט און זיין פנים, וואָס פלעגט תמיד זיין פאַרשעמט פאַר אוריאל, האָט אויסגעזעהן אויך לעכערליך איצט „נאָך אַלע-מען“: נאָך דעם, ווי זיין ראָמאַן מיט דער גימנאַזיסטין האָט זיך געענדיגט ...

— א? הי'ל—בערג!.. א שאָד, וואָס אַבראַמוזאָן איז אויך
גאַנצע מעג פאַרנומען, ווי איר. ווען איר זאָלט ניט זיין אזוי פאַר-
נומען — וואָלט איר זיך געקאָנט געבן איינער דעם צווייטן אָן
עצה...
—

„אַזאָ, ווידער קערט ער זיך אום צו דער איראָניע“ — האָט
אַבראַמוזאָן, אַרויסגייענדיג דערנאָך, אַ טראַכט געטאָן וועגן דאָ-
ווידאַוסקין.

שוין העכער אַ יאָר, אַז דאָוידאַוסקיס קרייז איז זיך צע-
פאַרן. אָט די אַלע, וואָס פלעגן אַריינקומען און אַרויסגיין מיט
אַ באַוועג, גלייך ווי זיי וואָלטן זיך אַליין אַרויסגעשמעלט פאַר
אַנדערע, און זאָגן: „פאַרשטייט, ווער מיר זיינען“ — אָט די
אַלע זיינען זיך פונאַנדערגענאַנגען יעדער צו זיין אַרבעט און
אויף זיין וועג. אוריאל, וואָס איז געווען אַליין, איז אַליין גע-
בליבן. און ס'איז דעמאָלט געווען אַ פראַגע: צי דען איז גע-
מאָרן, אַז אָט דער דאָזיגער מענש, וואָס אויף זיין שטאַרקער
נשמה האָט זיך צעלעגט ווי אַ שאַטן פון מיסטיציזם, און קיין
שום אידעע-פיקס האָט ער ניט און זיין גייסט איז ס'רוב אַ פעס-
טער — צי איז דאָס מעגליך, אַז אָט דער זאָל נאָך רעבן אַ גאַנץ
יאָר? אָט דער דאָזיגער מענש, וואָס ווייסט אַרין, וואָס זעהט
קלאָר אוימערקט און פיין, און ס'דאַכט זיך אים נאָר, אַז ער האָט
בכוה זיי ניט צו באַמערקן; וואָס נאָר מיטן וואָרט לאַכט ער פון
רחמנות, אַז ער איז העכער פון דעם, און זיין האַרץ איז פול מיט
לייד, וואָס זיין אויג האָט געזעהן יענע וועלט, וועלכע ער האָט
געוואָלט שאַפן פאַר זיך און איז צוגענאַנגען צו דער פוסטיקייט
פון אומענדליכקייט, אָט דער דאָזיגער מענש, אָט דער דאָזיגער
מענש — צי איז דען מעגליך, ער זאָל דערצייהען נאָך אַ גאַנץ
יאָר? איז עס דען מעגליך?

און ער רעכט נאָך פאַרט — „דער דאָזיגער מענש“ — איז
אַבראַמוזאָן, שפּריינדריג, פאַרוועקען געוואָרן ווייטער אין זיינע איינ-
זאַמע געדאַנקען, און האָט עפעס ווי פאַרנעסן אַרין, וואָס אַרום
און אַרום — אָט דער דאָזיגער אָפגעשיידטער, וואָס אַלע וואויל-
—

טאָגן האָבן נאָר פאַרשטאַרקט זיין איינזאַמקייט, ביי וועמען די איינזאַמקייט פון כאַראַקטער, און דער כאַראַקטער פון זיין לעבן ענדערן זיך ניט, וועלכער איז שטענדיג אַ גאַנצער, אויסגעגאַסענער גרייט-אַנגעברייט — אַט דער דאָזיגער מענש — קערט זיך אום צו שפּאַט, איראַניע... ביו ווי לאַנג נאָך? און ער אַרײַן, ער, אַבראַמזאָן, דער מיטן וואַרצל אויסגערײסענער, וואָס אין זיין לעבן האָט קיין שום קאַטאַסטראָפּע ניט געטראָפּן און וועט ניט טרעפּן, וואָס אפילו זיין איינזאַמקייט איז די איינזאַמקייט פון אַן אָפּגעריסענעם, וועלכער האָט זיך געאייירט און געמיהט מאַכן שרום מיט דעם, וואָס איז געווען מער ניט ווי אַ דויערנדיגער קאַמפּ פּראָמײס („ענעמס שפּראַך ממש“), אן ס'האָט זיך אים ניט איינגעגעבן, ער, ער אַרײַן, — ביו ווי לאַנג נאָך, ביו וואַנען, ווי לאַנג נאָך? ..

ווי לאַנג נאָך ווערן דויערן די טעג פון גיין אין ביבליאָטעק און זיצן דאָרט? ווי לאַנג נאָך וועט זיין קערפּער זיין אַ שראַכט-פּענד צווישן זיין קאַפּ און זיין וועהטאַג?

אַבראַמזאָן איז געפּרײבן שטיין, קליינבירגער, קרומע, אַרימע, געמיינע אייך, באַוועגן, ווידמענען זיך, — אַזוי משונה-מאָדנע, קיין שום געדאַנק — משונה-מאָדנע, משונה-מאָדנע — וואָס איז דאָס?

און אין דער ועלכער מינוט איז אים די זאַך קלאָר געוואָרן: אַ שרעקליכע קלאַרקייט, אַ ווייסע, פאַרגליווערטע עגבערט זיין שטערן. ער האָט דערפאַר אַ ביטערקייט אין מויל. אַרױף איז סוף פּר סוף געקומען יענע זאַך, ניט אוריאלס, ניט אוריאלס, יענע זאַך, וואָס האָט אויפגעבליהט אין אים, אין אים, אין אַבראַמזאָן-נען, לאַנג, לאַנג, לאַנג... ..

ער איז געזעסן אין ביבליאָטעק און געענטפּערט די, וואָס האָבן זיך געווענדעט צו אים, ביי יעדער ווענדונג, וואָס מ'פלעגט זיך ווענדן צו אים און ביי יעדן וואָרט, וואָס מ'האָט אָנגערירט

אים — האָט אין אים געמיהט זיך אָן אַנדער מענש, ניט ער, צו דערמונטערן זיך ...

— דאָ-דאָ ... אַרײַן רייצט מיך אויף ... אַי, זייגען מיינע גערוון אָפגעשוואַכט געוואָרן, שוואַך געוואָרן אויף אזוי פיל, אַז ס'איז פשוט אַ בזיון ...

זיינע אויגן האָבן געקוקט גלייך אין איין פינטל, אין עק שטיק דורכזיכטיגן וואַרקן פון הימל, און אין זיך גאַנץ וועגן האָבן זיך געוועבט די קעגנריכע פינטלעך אויף די געפאַרבעטע קעמערלעך אין צאַפּ-האַר ביי יענער, וואָס האָט אים געזאָגט „ס'מוט איר רייד, רייד“ — האָבן זיך געשפינט און אויסגעמישט מיט די קריינע קייכעדיגע קנעפּלעך אויף איר קאַפּטל און זיך צעטאַנצט אין אים אַ פאַיאַצן-טאַנץ.

— די גאַנצע האַרמאָניע ווערט געשמערט — האָבן זיינע ריפּן געפּליסטערט — אַ רויט קאַפּטל ... די גאַנצע האַרמאָניע נייע ...

און אין איין אויגנבריק האָט ער דאָס אַרײַן פאַרגעסן. און אָט זיצט ער אויף אַ בענקל אין דער ציוניסטישער ביבליאָטעק. ניין! ער האָט אומזיסט מורא. דאָס איז נאָך ניט געקומען. זיין געדאַנק איז קלאָר ...

זיין געדאַנק איז קלאָר, גאָט און טייוול! אָט רייענט ער אומזיסטן דעם שער-בראַט פונם בוך „מסעות בנימין השלישי“ און ער ווייסט פּעס, אַז ער רייענט דעם שער-בראַט; מסעות בנימין השלישי ...

קלאָר-רויטער איז זיין געדאַנק, כאַפּט דעם הויפּטגעדאַנק, נעמט אַרום ... אַ משונהדיגע שפּיל, אַן אכזרישע, אַ צופּעריגע, אַן אַן אָנהויב, אַן אַ תּכּוּלָּה, זייער אָנהויב איז געפּל, זייער ענד איז דער אָפּגרונג; און זיי — פינסטערע לענדער, גרויסע פעל-קער, אַ סך נאַציעס, צווישן זיי — צעטריבענע שאַף, אַ צעשראַף-קענע משערעדע, שחיטה-שאַף; די צעטריבענע שאַף האָבן לע-מערלעך-ציוניסטן; די דאָזיגע האָבן אַ ביבליאָטעק; ער אַ שטור ...

און אויף דעם שטור ויצט ער... יעקב בן יצחק אב-
ראמוזאן...

— איך גיי פארביי דעם פייענזאל, זאג איך: איך וועל צו-
גיין א קוק טון...

— דוד בן יחיאל! — האָט זיך אויפגעכאַפּט דער אַנדערער,
וואָס שטאַרקט זיך אין אים, אין אַבראַמוזאַנען, בעת ער אַרײַן האָט
געזעהן נאָר דעם פּרײַך, און די קאַקעטירנדע ווערטער: „כּוּגֵי
פּאַרבוּי“, האָט ער פּלױט געווען.

— נו, יונגער שרייבער, וואָס גיט עס גיים דאָ?

— גיים? .. און דאָס אַרמטע איז קאַרג? .. אַרמטע גיים...

דער פּרײַך ווערט גרעסער און שימערער...

שיינדינסקי האָט אויף אים אַ קוק געגעבן. אים האָט זיך
אויסגעדראַכט, ער האָט געהערט אַ משונה-מאַרנע וואָרט, וואָס
ריט אָן אין געוויסן זינען אויך זיין כּבוד, און אפשר האָט ער
זיך גיט איינגעהערט?

— און ווער איז שולדיג? — האָט ער געפרעגט — ווער איז

שולדיג, אַז די ביבליאָטעק פאַרט און גייט אונטער?

— ווער איז שולדיג? — האָט געמענהט דער אַנדערער,

וואָס האָט זיך געשטאַרקט אין אַבראַמוזאַנען, — זאָל ער נאָר
זאָגן אַ אַהר"ם!

— אַ אַהר"ם? דו מיינסט: אַאזוי דברים מעולם? (גיט גע-
שטייגן, געפּרײַנג?)

— אַאזוי דברים מעולם! — האָט אַבראַמוזאַן אַ זיפּין גע-
טאָן כּמעט מיט פּרייד, וואָס ער האָט געכאַפּט דעם פּשט פּון
זיינע ווערטער — ס'זיינען גיט געווען קיין ביכער, ס'זיינען גיט
געווען קיין לעזער.

דער שיינדינסקי האָט פּראָטעסטירט קעגן אַזאַ האַרבן אור-
טייל, ניטאָ קיין ביכער און ניטאָ קיין לעזער? צי איז דען מעג-
ליך אַרויסצומראַנגן אַזאַ קאַמענאַרישן אורטייל? די יונגע זיינען
תּמיד עקזאַלטירט און האָבן ליב איבערטרייבן. די הויפּט-צדה
איז, וואָס ס'זיינען קיין טאַטן ניטאָ, ניטאָ קיין מענש, וואָס זאָל

אויף זיך געמען די טרחה. ער, שיינדיינסקי, האָט קיין צייט
ניט. און ער האָט דאָך געזאָגט... ער איז איצט אַריינגעקומען
נאָר, כדי צו פּאַצאַלן אַבראַמוזאַנען זיין געהאַלט. ס'איז דאָך
שוין אַריבער אַ חודש...

„בדאי לעבן צו פאַקומען געלט פון דעמס הענט“ — איז
אַ ביסל לויטערער געוואָרן אַבראַמוזאַנס געדאַנק, און ער האָט
אַריינגעוואָרפן דאָס חודש-געהאַלט אין קעשענע אין גרינגן פּאַל-
טאָ, וואָס ער פּרעגט אים איבער דער קעלט ניט אויסטאָן און
זיצן שמענדיג אין אים.

און ווי כּדי אונטערצוהאַלטן זיינע לויטערע, קלאָרע געדאַנ-
קען, האָט ער זיך צוגעאייילט און געבעטן ביי דוד בן ישי דאָס
לעצטע ביכל „התחיה“, וואָס ער האָט נאָך ניט פאַקומען און
וואָס געפינט זיך שוין אפשר ביי שיינדיינסקי.

שיינדיינסקי האָט כּכתחילה געענטפערט מיט אַ „הם...“
„התחיה“? הם... ביי אים איז פאַרפּאָן אַ פּלעץ ניט געבן זיינע
ביכער צום לייענען. די סיבה דערפון איז: ער האָט לייב ביכער
אויך מיטן אויסערן אויסזעהן, דער בונד זאָל ניט זיין צעריסן
א.ד.ג. וואָס קאָן מען מאַכן! דאָס איז ביי אים אַן עסטעטישע
שוואַכקייט און ער קאָן זי ניט גובר זיין. די יונגע האָבן דאָך אַ
שטייגער צו מאַכן פון אַ בוך אַ תּל...
און נאָך דער הקדמה און דעם צוואַנג צו דער הקדמה, „אַז
ער האָלט, אַז אפילו אַ קליין מענשעלע האָט דאָס רעכט האָבן אַ
שוואַכקייט בנוגע צו זיין פּריוואַט אײגנטום“ — צוויי אָנצוהערע-
נישן אין איין גאַנג, — האָט ער זיך דערמאַנט אַן זיין עיקר ענט-
פער. — וואָס, „התחיה“? איר האָט געבעטן „התחיה“? אַך,
אַנטשורדינט, אַנטשורדינט... ברוך דין אמת, יונגער שריי-
בער, צום באַדויערן. איך האָב אפילו דאָס פּאַרויסגעזאָגט.
איך האָב ניט איין מאָל אַרויסגעזאָגט מיין מיינונג; אויב אַ יודיש
פּלאַט וויל איצטיגע צייט עקסיסטירן, איז אויף איר אַ חוב, זי
זאָל זיין אַ ציוניסטישע. מיט אַנדערע ווערטער: נאָר די ציונים-
טישע אָרגאַנען האָבן דעם זכות און די מעגליכקייט צו עקסיס-

מירן, און די „התחיה“ — כאָמט נאָך אַ נעשטאַרבענעם, און דער
קבר איז נאָך ניט פאַרשאַטן...
— דער קבר... דוד בן ישי... דער קיניג פון די שרייבער,
חי וקים (לעבט און איז דאָ)! — אַבראַמזאָן איז אַנטשוויגן גע-
וואָרן. אָבער אים האָט זיך אויסגעראַכט, און ער האָט באַלד אַ
געשריי געמאַן אויפן קול דעם „חי וקים!“...

און דער זייגער האָט אין צווייטן צימער געקלונגען זיבן, האָט
זיך אַבראַמזאָן אַ טראַכט געמאַן, שוין צייט עפעס צו טון. מ'קאָן
נאָך פאַרשפעטיגן...
— די ביבליאָטעק דאַרף דאָך זיין אָפּן ביז אַכט! — האָבן

די באַזוכער זיך געפיינערט, ווען אַבראַמזאָן האָט פאַר דער צייט
גענומען פאַרשיסן דעם קליינעם ביכערשראַנק.
ער האָט זיי ניט געהערט. נאָר, און אַלע זיינען אַרויסגעגאַנגען

נען, איז ער געבליבן זיצן אויף זיין אַרט אָן שום באַוועגונג אַ
גאַנצע שעה.

דאָן האָט ער פאַרלאָשן די ליכט און איז אַרויסגעגאַנגען.
ס'איז געווען אַ פינסטערע, נאַסע נאַכט אין דרויסן. אַבראַמזאָן
האַט געמאַכט עטליכע גיכע טריט צו זיין וואוינונג און זיך אומ-
געקערט צוריק.

— אוריאַר צו רעכטס, מעסיסטאַפּל צו לינקס. לוציפּער
פאַר אים, גאַטס שכינה הינטער אים... און איבערן קאַפּ? און
איבער זיין קאַפּ? ..

ער האָט זיך אָפּגעשטעלט אויפן בריק און אַריינגעקוקט אין
וואַסער. פינסטער. איבער זיין קאַפּ— אָן אומענדליכע טיפעניש
און אין האַרצן — דאָס ווערימל יעקב. דאָס ווערימל יעקב און
אָן אומענדליכע טיפעניש? אומענדליך? ס'קומט דאָך דער
קין...
דער הימל איז געווען שוואַרץ אויבן און שוואַרץ איז דאָס
וואַסער אונטן געווען. זיין גאַנצער קערפּער איז אויפגעגענג גע-

ווען און האָט זיך אויפגעהויבן איבער דער פּאַרענטשע פון בריק... און פּרֹצים האָט זיך אַרײַנגעפּלאַכטן אין אים אַ צאַרט פּאַרבאַרן בענקעניש. ער איז פּאַרגרױערט געוואָרן — און די טײַך־כוואַרעם האָבן געצימערט. און אָט ווי די דאָזיגע כוואַרעם האָבן אָנגעהויבן צימערן אויף דעם שטייערס האַרצגעדאַנקען — מיט איר וועט ער אונטערגיין. זי גייט אויס — צו וואָס זשע זאָל ער לעבן? זי שטאַרבט... און ער, ווי ירמיהו פון ענתות, ווי יהודה האָל, איז ער דאָך אויך מער נישט ווי איינער פון אירע זין...

אַרום איז געווען שטייף און שטאַק־פינסטער, ווייט־ווייט האָבן זיך געלאָזט הערן ווייכע, קליינע טריט, ווי די טריט פון אַ בלאָג־זענדיגער פּרוי. דאָס וואַסער איז געלאָפּן, געשפּרונגען, געאַייזט זיך, געשווימט, זיך געווייסלט — דעם שטייערס פנים איז בלאָס געוואָרן. זיין האַרץ האָט שטאַרק געקלאָפּט; די קני זיינען אים שוואַך געוואָרן... ער האָט געטאַפּט מיט די הענט דעם קאָפּ, די אַקסלען, די ברוסט זיינע — און אַן אומבאַקאַנטס נאָך ביז אַהער רחמנות האָט זיך דערוועקט אין אים אויף זיין דענקענדיגן קאָפּ, אויף זיין שטורמישער ברוסט, אויף זיינע שטאַרקע הענט, וואָס וועלן אומקומען מיט אים צוזאַמען. ער האָט רחמנות געקראָגן אויף יעדן לופט־שטראָם, אויף די שטייגער אויף דעם דאָזיגן בריק, אויף די אַלע הייזער, וואָס פון ביידע זייטן זיינע, אויף די דאָזיגע טריט, וואָס הערן זיך אין דער ווייט, אויף דעם, וואָס דאָס אַלץ וועט פאַרלוירן גיין און וועט, ווי זיי, מער נישט זיין אויף דער וועלט.

ער האָט זיך אַ ריס געמאַן פון זיין אַרט, ווי פון קייט זיך אָפּ געריסן — און געלאָזט זיך לאָפּן. זיינע פים האָבן זיך פאַרמשעפּט פעט אַ גריב־ליט שטיינער — און ער האָט דאָס נישט געפּיהלט. גיין, גיין, גיין! ער וועט מער נישט לעבן — און דאָס אַלץ וועט פּרײַבן; דאָס אַלץ וועט פּרײַבן — און ער אַ שטיק ערד, וואָס וועט שוין אייביג און אייביג גאַרניש נישט פּיהלן; אויף אייביג, אויף דורות, אויף פאַרבייגייענדיגע דורות אויפצוהערן זעהן, דענקען....

ער איז ניטאָ — און דאָס רעמעניש פרייבט... ניין, ניין, ניין! ..

די ווייטע טריט האָבן זיך דערנעהענטערט. אַן אַלטע פרוי, וואָס האַנדעלט מיט איר פאַרוואַנעטן גוף פאַר אַ שטיקל ברויט און אַ טראָפּן בראָנפן איז פאַרבייגעגאַנגען. זי איז נעווען שפור, געפאַרן פון די פיס, האָט ניט גערעדט, גלייך זי האָט זיך גע- שעמט אויף מורא געהאַט רופן דעם, וואָס איז געשטאַנען.

אַבראַמוואָן האָט זי אָנגעיאָגט, האָט אַרויסגעשרעפט פון פאַרמאַקעשענע די גע-גלאַנצענדיגע מטבע, וואָס ער האָט צוריק מיט אַ פאַר שעה באַקומען פון פליכטאָון — און האָט איר דערלאָנגט: — מיין שוועסטער...

דאָן האָט ער אויסגערעדט דעם פנים נאָך אַמאָל צום וואָס ס'ער און זיך הויך פונאַנדעגעלאָבט. געווען אַ מענש — און ניטאָ. און די וועלט ווערט גאַרנישט אָן. נישטאָ דער אַוואַטאַר פונם אַרטיקל „די חסידישע ווירקונג“ — און די וועלט ווערט גאַרנישט אָן דערפון. הייבטערג לאָבט און געניצט; שנייטער זעצט אַרויף זיינע ברידן אויף דער גאַז — און קיינער דערמאָנט אים ניט. און זיין פאַטער? .. ר' יצחק זיצט זיך ווייטער אין מלית און תפילין און זאָגט דעם „חק לישראל“... שנים מקרא ואחד תרגום (צוויי פסוקים „מקרא“ און איין פסוק „תרגום“): ויאמר ה' לָה שני גוים בבטנך, ושני לאומים ממעיך יפרדו, ולאום מלאום יאמין, ורב יעבוד צעיר“: („און גאָט האָט צו איר געזאָגט: צוויי פערקער זיינען אין דיין בויך און צוויי נאַציעס וועלן זיך פון דייע געדערעם צעשיידן; און איין אומה וועט זיך שטאַרקן איבער דער צווייטער אומה און דער עלטערער וועט דינען דעם יינגערן“). „ויאמר ה' לָה תרין עממין במעיכי ותרתינ מלכון ממעיכי ותשרשן ומלכין ממלכו. יתקף ורקו ישתעביד לצעירא“ — חזרט ער איבער תרגום-לשון.

פאַר זיינע אויגן זיינען געשפרונגען גרין-רויטליכע פאַסקעלאַך און פונקען ווייס פייער. „און דער עלטערער וועט דינען דעם יינגערן“: עשו הייצט אונזערע אויוונס אום שבת, האַקט האַרץ,

לעגט צו המן זיין אַנקלאַג. די יידן פוילן זיך אַליין דאָס צו טון,
טענהן די אַנטיסעמיטן.

די אשורדיגע געפינטלע אמתות מיט דעם טראַפּ אויף זיי
האַבן זיך אַריינגעפלאַכטן אין די גרין-רויטליכע פאַסעקלאַך.
אַבראַמוזאָן האָט פאַרמאַכט די אויגן. די אמתות זיינען אויסגע-
קריצט געוואָרן מיט שוואַרץ פייער אין עק הימל-קופּאָל.

ס'איז געווען דריי אַזויגער נאָך האַלפּער נאַכט — און ביי אוריאַלן אין פענסטער האָט זיך נאָך גערויכטן. אַבראַמוואָן האָט זיך נישט פאַרוואַנדערט, איז צוגעגאַנגען און אָנגעקלאַפט אָן דער טיר.

קיינער האָט נישט געענטפּערט.
אַבראַמוואָנען האָט שטאַרק געפרעסטערט און געפּיבערט. די שטיקייט פון ביידע זייטן טיר האָט אָנגעוואָרפן אָן אימה. ער האָט נאָך אַמאָל אַ קלאַפּ געטאָן...
— טאַק-טאַק-טאַק...

„דוּן“ — האָט זיך דערהערט אַ קלונג פון אַ שטאַלענער זאך, וואָס איז אַראָפּגעפאַלן אויף דער ערד. און אין אַ וויילע אַרום האָט דער באַלעבאָס פון דער וואַינגונג געעפנט די טיר, אינגאַנצן אַן אָנגעטונגענער, נאָר דער האַר אַנטבלויזט... אויף דער ערד איז געלעגן אַ נאָלמעסער. אַן איינזאַמע שטיק-קייט פון עפעס צעשטערטס, איבערגעריסנס האָט אַרומגע-שוועבט אין דער לופט פון צימער, און האָט דערצעהלט דעם אַריינגעקומענעם אַלץ, וואָס וואָלט דאָ אין אַ רנע אַרום געשעהן, ווען ער זאָל אַהער נישט געווען אָנקומען. אַבראַמוואָנען האָט באַ-הערשט עפעס אַ גוואַלדיגע שרעק פאַר עפעס „אַ פאַרבאָר-גענס“, וואָס שוועבט דאָ אַרום. ער האָט מורא געהאַט, מזאָל דערהערן זיינע טריט: מיט שטיצע טריט איז ער צוגעגאַנגען צו אַ בענקל און זיך אַוועקגעזעצט.

אוריאַל האָט מיטן פוס אָפּגעוואָרפן אָן אַ זייט דעם גלאַנ-צענדיגן נאָלמעסער, וואָס האָט זיך געוואַלנערט אויפן די, און

געשטרעט אים אַרומשפּאַצירן איבערן צימער, פּאַרהאַלטן זיינע
טריט, טריט, וואָס באַגרייטן אַ גרויסן און שווערן געדאַנק. זיין
פנים איז געווען פּראַס, רוהיג, ווי אַלע מאַל, און נאָך זיין נאַקע-
טער און פּאַנגער האַלז. האָט אויסגעזעהן, גלייך ער איז נאָך לעג-
גער געוואָרן און אַרויס פון דער מאַס.

אַבראַמזאָן איז געזעסן אויף זיין אָרט אַ לענגערע צייט מיט
אַן אַראָפּגעלאָזטן קאָפּ און געשוויגן. ענדליך האָט ער אויפגע-
הויבן די אויגן און אַ קוק געגעבן אוריאל'ן אין פנים אַרײַן. ער
האַט געמיינט געפינען אין זיינע אויגן עטוואָס פון יענעם, וואָס
ער האָט געפיהלט אין זיין יוגנט, ווען מע האָט אים אַרויסגע-
שלאָפּט קוים אַ לעבעדיגן פון טײַך. נײַן... דער דאָזיגער
מענטש האָט אים אפילו נישט געפרעגט: „וואָס דאַרף ער האָבן
דאָ אין זיין וואוינונג נאָך האַרבער נאַכט?“

דער איינציגער געדאַנק: „וואָס וואָלט מיט אַט דעם דאָ-
זיגן געווען, ווען ער, אַבראַמזאָן, זאָל געווען זיך נאָך אַ רגע
פּאַרווימען אין גאַס“ — האָט דורכגעזייהט אַלע איבעריגע אַפּ-
ראַמזאָנס נישט קלאַרע געדאַנקען, דעם נאַנצן דאָזיגן אָונט און
געמאַכט זײַן רײַן און קלאַר. ער האָט זיך אין דער דאָזיגער מי-
נוט פּאַרנעשטערט אוריאלס טויטן פנים. און אַז אוריאל איז
צוגעגאַנגען צום טיש, האָט אַרויסגעדריעהט דעם קנױט און גרע-
סער געמאַכט דעם קריינעם פּראַס אין פּאַמפּ — איז אים אַרויף
נאָך אַ קלאַרער געדאַנק: אַלואָ, האָט ער נאָר פּאַרדריעהט דעם
פּאַמפּ, בעת ער האָט זיך צוגעגרייט, נאָר פּאַרקלענערט דעם שײַן,
אַבער ניט פּאַרלאָשן אינגאַנצן... צי וואָלט ער אויך געקאָנט
שטאַרבן, ניט פּאַרלעשנדיג פריהער דאָס פּאַמפּ? אַ, פּאַרוואָס
שרײַט אין אים אַלין, אַז, בפרט, דאַרף מען ניט טון יענעם
טאַט? ..

— ס'טריפט אַ רעגנר, אוריאל, דער זומער קומט... — דאָ-
ווידאָוסקן האָט אויפגעצישטרעט. נאָך דעם ווי ער האָט שוין מער
ניט געהאַפּט צו הערן קיין קול, איז אים אויסגעקומען נײַ דאָס קול
פון דעם, וואָס האָט גערעדט. נאָך אַ וויילע — און ער איז גרייט

געווען א וואָרף טון אָן אומצופרידענעם בליק אויפן פאַרשפּע-
טיגטן אורח:

— ניי דיר פון דאַנען! — נאָר ער האָט פּלוצים געזאָגט:

— א? וואָס האָט די מאַמע היינט געטאָן?

אַבראַמזאָן האָט זיך צוגעאיירט צו ענטפּערן. און זיין שטים
איז, ווי ביי דעם, מיט וועמען ער האָט גערעדט, געווען נידעריג און
געבראַכן, גלייך ער וואָרט פיל מער באַהאַלטן ביי זיך אינעווענדיג,
ווי ער רעדט אַרויס:

— די מאַמע, אוריאל, די מאַמע? וואָס טוט דיין מאַמע?

די מאַמע וואַשט היינט, אוריאל, זי וואַשט: די מאַמע האָט היינט
געוואַשן די קינדערס העמדערלאַך. די קינדער האָבן ניט געזונ-
גען, נאָר געוויינט, די מאַמע, אוריאל, האָט קיין צייט ניט געהאַט
זיי געבן עסן. ווען דו וואָרטסט, אוריאל, געהערט דער מאַמעס
קולות, ווי זי האָט איינגעשמירט דאָס קליינע, דאָס קליינע מיידע-
לע, וואָס האָט געוויינט: „בעבעלע, בעבעלע, האַפּצי, אַך, מור
מיינער, אַך, טרייסט איינע, אַך, חיות מיינער, מיר אַ בעבעלע
דיר אַ בעבעלע!“ אוריאל, איך קאָן ניט שטאַרבן! איצט האָב
איך מיך איבערגעצייגט!.. וועה איז מור... מדראָף ניט
שטאַרבן... דאָס רעבן-רעטעניש איז זעהר גרויס... גרעסער
פון טויט-רעטעניש... בעבעלע — חיות...

אוריאל האָט ווידער אַ קוק געגעבן אויף אים מיט זיינע טונ-
קלע אויגן, און אויסגעזעהן האָבן זיי, ווי די אויגן ביי אַ מענשן,
וואָס אַלע שיידווענטלאַך אַרום זיין האַרץ זיינען שוין לאַנג אומ-
געפאַרן. ער האָט זיך אָפּגעשמעלט און אַנדערנגעזעצט זיך געבן
אַבראַמזאָנען. — דער זומער קומט? גוט; אָבער דאָס איז שוין
קיין נפּקא-מינה ניט: ער קאָן שוין מיט גאַרנישט העלפּן, יאָ,
אַז ס'האָט זיך שוין געמאַכט אַווי, — איז גלייכער, וואָס די זאַך
ווערט אָפּגעזעגנט... ס'איז געווען איין רגע, איין קליינע וויילע,
און ער האָט ניט געקאָנט ביישטיין דעם נסיון: זאָל ער נאָר אַרײַן
אַ טראַכט טון! נאָך אַ ביסל טרערן אין ים טרערן אַרײַן, און נאָך

דעם אן אומענדליכע רוהיגקייט. ווי ער רופט עס, ווי ער ציהט עס, אָבער ס'איז בעסער, וואָס ס'איז אזוי געשעהן. ער וועט אָפּפּאַרן פּון דאַנען. בעסער ס'זאָל אָנקומען פּון דערווייט מענס. נישט פאַר אירע אויגן — פּון דערווייטענס איז נישט אזוי שרעקליך. עפעס אַ מין משונה-מאָדנע זאַך, דער טויט איז שרעקליך סוף סוף פאַר די, וואָס מוזן שטאַרבן; זיי איז שווער זיך פאַרצושטערן וואָס איז אַזעלכעס אייביג זיין, נישט אייביג זיין. יאָ, דער זומער קומט? .. נוט... זאָל ער קומען... אויף דער וועלט איז פאַרזאָן אי גוטס, אי שרעכטס. די זאַך, וואָס איז צו פּעליג, קאָן נישט זיין קיין שרעכטע... אים ברענגען אום נישט די וועלט-ליידן, נישט די וועלט-ליידן, יאָ... דער גאַלמעסער איז אויך אַ גוטער... ער לייזט אויס... לייזט אויס פּון דער גיר-וואַנע...

— לייזט אויס פּון דער אויסלייוונג? — האָט אַבראַמאָן שטאַרק זיך פאַרוואַנדערט.

— זי איז נישט קיין אויסלייוונג; ער איז אַן אויסלייער, ער איז נוט; אומענדליכע פּוסטקייט, זי איז נישט קיין אויסלייוונג. זי איז אַ היילונג, אַ היילונג. פיל צייט זיך באַניצט מיט איר, האָב זיך באַניצט מיט אַ פאַרשער אויסלייוונג. האָט מיך נישט אויסגע-לייזט אפילו פּון דער מורא פאַר טרערן. ווייטער פּון דאַנען. דאָרט אין וועג, דאָס טויטע רעבן האָט נישט אויסגעלייזט. איצט רופט מיך דער רעבעדיגער טויט. יעקב, הער: דיין בליק איז נישט קיין גוטער. מיר האָט זיך געדאַכט, דו שרעקסט איצט... און אָט דיין בליק איז נישט קיין גוטער. איך זאָג עס דיר רוהיג. דיין בליק קוקט נישט אויף קיין קיין...

— אוריאל, דו גיסט אַנצוהערן אויף עפעס?

— יעקב, איך גיב נישט אַנצוהערן. ס'איז קלאָר.

— אוריאל, האָסטו פריהער אַראָפּגעדרעהט דעם לאַמפּ?

— דו זעהסט דאָך. דער לאַמפּ זעצט זיך אַרײַן. אַבראַם-

זאָן איז אויפגעשפרונגען פּון אַרם. אוריאל, וואָס איז געווען

געבן אים, האָט זיך אים אויסגעראַכט אָפגעשיידט, גלייך, ווי ער
וואָלט געווען הינטער געדיכטע מויערן. זיין שטים איז געווען ווי
ביי אַן אויסגעניכטערטן דורך אַ פּלוצימדיגן שרעק און נאָך דעם,
ווי ער האָט זיך פּאַרהויגט, איז צוריקגעקומען די שפרות. אַ זעין
געגעבן איבערן קאָפּ און פּאַרטומלע. דאָויראַווסקי איז אויך
אויפגעשטאַנען...

— הייסט עס, אוריאל שטאַרבט ביי אַ ליכט? — זיינע
אויגן האָבן זיך פאַר אים אַראָפּגעלאָזט ביי אַ ליכט? פון גרוי־
סער צויערקייט און ניט מיט ציינקרייצן? אוריאל, איך האָב ניט
מורא פאַר משונעת, דו הערסט, איך האָב קיין מורא ניט. אויב
ס'איז ניטאָ קיין לעבעדיג לעבן — מאַכט אויך ניט אויס!
ס'מאַכט אויך ניט אויס! און דעם פּאַדים וועל איך ניט איבער־
רייסן, ניט דאָס איז באַפרייאַונג... הייסט עס, איז די ליכט
אויסגעגאַנגען, ווייל ס'איז קיין נאַפּט ניט געווען? און דו האָסט
ניט מורא געהאַט פאַרן טויט? יאָ, דער טויט איז ניט שרעקליך...
די נסיסה איז שרעקליך... דער פאַרבענבייט איז שרעקליך...
שרעקליכע יסורים... יסורים, וואָס מ'האַט, זינט די וועלט שטייט,
ניט געהערט אַוערלעכע, זיין צעפאַלעניש, אַ צעפאַלעניש אויף
דורות, אַן אייביגער חורבן, אַ צעפויילטקייט און צעברעקטקייט.
מ'דאַרף ניט! גיסט ניט אַריין קיין נאַפּט... קיין בוימל איז דאָך
ניטאָ: אַלע בוימלעך זיינען אומריין געוואָרן... און אים וועל
איך ניט איבערגעבן מיין נשמה. זאָג ניט און ווינק ניט... איך
וועל מיט איר זיך ענדיגן אין אַ גרויסער און לאַנגער נסיסה...
שטיי און קוק: זאָלסט פון דאַנען ניט אַוועקגיין, און גיי ניט צו
יענע, וואָס טרייבן דיך. ס'טריפט אַ רעגן... זאָג ניט: ס'ווערט
טאָג... דער קאַמפּ וועט נאָך פאַרלאָשן ווערן אין מיין זיצן
אין דער פינסטערניש... דער האָן קרעהעט? די הענער קרעהען
פון אונטערן אויוון... גיב נאָר אַ קוק: דער קנויט לעשט זיך,
לעשט זיך... און אָט איז אַ סוף...

אוריאל דאָויראַווסקי האָט ניט אויפגעהערט אַרומשפּאַצירן
מיט זיינע שטיילע, רוהיגע טריט, ער האָט אויסגעזעהן ווי אַ מענטש,

וואָס זיין האַרץ איז גרייט אָפּן צו הערן אַרײַן און אַרײַן צו פאַר-
שטיין, און זיינע אויגן זיינען געווען די אויגן פון אַ מענשן, וואָס
יעדער רגע איז פאַר אים אַן אייביגקייט... די טונקעלע ווענט,
דער שוואַרצער סופּיט און דער פינסטערער לאַמפּ האַבן, איינגע-
געהילטע אין שוואַרצן, געברומט זייער נאַכטקלאַנג.

— וואָס האָב איך ביי אייך געוואָלט בעטן, — האָט שלמה
 פרענקל געזאָגט איינמאָל שבת חוה בדומין ביי איר אין צימער,
 — וואָס האָב איך געוואָלט בעטן? יאָ, גיט מיר אַ בוך אויף לייע־
 נען. דאָרט ביי מיר, איך מיינ, ביי אַבראַמוואָנען, זיינען פאַראַן
 איפּסענס דראַמעס. און איך וויל לייענען אַ דער ציי־
 לונג. דראַמעס, מעג מען זאָגן, איז פאַראַן ביי יעדן
 מענשן אַרײַן...

בדומין האָט נעקומט אויף פרענקלען מיט אירע לאַכנדיגע
 אויגן — גרויסע, לויטערע, קלוגע מיידלשע אויגן. — און וואָס
 זיינען עס, למשל, „פאַר אַ דראַמעס אין זײַן לעבן אַרײַן“, אויב
 ס'איז דעררײַבט צו פרעגן און צו וויסן?

פרענקל האָט אַ טראַכט געטאָן: „זי לאַכט פון מיר... זי
 האָרט פון אים... קיין צווייפל נישט... איר סימפּאַטיע איז
 צו אים...“ און ער פּלעגט איבערקאָכן מיט אַ באַהאַלטענער שנאה
 די מעשה וועגן זײַן לעבן מיט אַבראַמוואָנען. — אַבראַמוואָן זאָגט
 אַרײַן, אַז זײַנע נערוון זיינען צעטרייסלט געוואָרן ביז נאָך, און
 ער קאָן מער שוין איצט נישט וואוינען מיט אים צוזאַמען...

אומווייליג, עפעס ווי נאָך בדי אויפצורײַצן זײַן האַרץ, וואָס
 איז במבע געווען נישט קיין שלעכטס, איז פרענקלען דורכגעלאָפּן
 אין מוח אַ שאַטן פון יענע געפיהרן, אינגאַנצן אַנדערע, וואָס ער
 האָט אַמאָל געפיהרט צו זײַן פירער און פריינט — און די שנאה
 איז געוואַקסן אין אים. אַבראַמוואָן האָט אים אָפּגענאַרמט, יאָ
 אָפּגענאַרמט. ער האָט אים אונטערגעדעגט פאַסטקעס און אים
 אַרײַנגעכאַפט אין זײ, בדי צו האַלטן זיך גרויס איבער אים און אים

ארויסווייזן אַ הויכע נשמה. ער האָט אים גערופן אַהער, האָט זיין רוה צעשטערט, האָט אים ארויסגעריסן פון זיין אָרט, געמאַכט אַ ברוגו צווישן אים און זיין פאָטער אין צ. און וואָס איז געווען דער סוף פון דעם? ער, פּרענקל, האָט אים געפּאָלנט — און וואָס האָט ער פון דעם, וואָס ס'איז אים צוגעזאַגט געווען? ניט ער לערנט, קיינער איז ניט נתפּעל געוואָרן פון אים, ניטאָ קיינער, וואָס זאָל פאַרשטיין די גאַנצע שווערקייט פון דער מלחמה, פון וועלכער ער איז אַרויס מיט נצחון, און אפילו אָט זי האַלט פון אים ניט איבעריג. און אַבראַמזאָן אַליין — יאָ, ער איז אויך ניט בעסער פאַר אַנדערע. וואָס דאַרף ער זיך מיהען, אַז ער, שלמה, זאָל באַקומען קענטענישן און אים איבעריאָגן? יאָ, אַבראַמזאָן איז ניט בעסער פאַר אַנדערע. אומויסט פאַרימט ער זיך מיט שטאַלן, אַז ער איז אַ קאַמוניסט! ניטאָ קיין צדיק אויף דער וועלט...

— נו, פּרענקל, וואָס?

— וואָס „וואָס“? — האָט זיך פּרענקל געמאַכט תּמעוואַטע און דאָס האַרץ האָט אין אים געזאָדן... קיין צווייפל נישט, ער האָט אָנגערעדט אויף אים, אויף פּרענקלען, פאַר איר. ווייל אַ'ניט, פאַרוואָס זשע רעדט זי מיט אים אין אַזאַ טאָן? אוממעגל־ליך, אַז זיין ווירקונג זאָל דאָ ניט זיין. אַבראַמזאָן האָט אויך קאַליע געמאַכט די באַציהונגען צווישן אים און די אַרבעטער־חברים. פּרענקל דאָך בפּירוש געהערט, ווי אַבראַמזאָן האָט גערעדט „שטראַף־רייד“ און דערווייזן, אַז פּרענקלען גייט ניט אָן די אמתע ראַנע פון די אַרבעטער, זיין ציר איז ניט צו עפּענען זיי די אויגן, נאָר זיך אַרויסזאָגן, זיין איינער פון זיי און האַבן כּבוד ביי זיי. אָט אַזוי רעדט אַ קאַמוניסט! אויב ער מוז צוליב זיין אַרימקייט, אָן אַרימקייט, וואָס ער אַליין האָט אים געבראַכט צו איר, וואוינען ביי אַבראַמזאָנען, זאָל ער אים לאָזן טרעטן אויפן קאָפּ? אָ, ער זעהט איצט אַלע אַבראַמזאָנס באַהאַלטענע בוונות. איצט האָט ער צעביסן דעם גוס, וואָס איז אינעוועניג אָט ווי אויסנוועניג.

— נו, און וואָס אַבראַמוואָן, וואָס? — האָט בלומין ניט אויפגעהערט אים פייניגן מיט אירע פראַגעס.

— גאַרנישט! .. — האָט פּרענקל געענטפערט מיט אַ גע- מאַכטער באַשיידנקייט — איך זאָג נאָר, יעווא, און, ס'פאַרשטייט זיך, איך זאָג עס נאָר אייך, און ניט קיין אַנדערן, אַז נאָך מיין מיינונג, איז אָפּגאַרן זיך און מענשן אַ געוועהנדיגע זאַך. אַלע מענשן, נאָך זיין מיינונג, זיינען ענאָאייסטן און מער גאַרניט. איך האָב זיך אין דעם איבערגעצייגט. צומאָל ווייזט זיך דיר אויס, אז ... אז ...

— בקיצור, ל ש ו ן ה ר ע — האָט זי זיך ניט איינגעהאַלטן און אויסגעשלאָסן מיט אַ געלעכטער וועגן דעם יידיש וואָרט, וואָס האָט זיך אַרויסגעריסן פון איר מויל אין איר שטענדיגן רוסיש רעדן — אָבער וועגן וואָס רעדט זיך דאָ?

— וועגן וואָס? איך זאָג נאָר, איך בין געווען אַ קינד ביז איך בין אַהער געקומען, זיך געטראָגן איך דער פאַנטאַזיע. אַ יאָ, יאָ, — האָט פּרענקל אַ זיפּין געטאָן — איך האָב גאָר עפעס אַז- דערס, גאָר עפעס אַנדערס, אינגאַנצן עפעס אַנדערס געטראַכט, פאַרנדיג אַהער. אויף וואָר, איך האָב דאָס רעכט צו זאָגן: אַלע מיינע האַפּענונגען האָבן זיך אויסגעלאָזט מיט גאַרנישט. דע- ריבער, לויט מיין מיינונג ... דעריבער הויב איך אָן ... הויב אָן.

— זיך אַנטרשן אינס לעבן? .. יאָ, נאַטירליך. אָבער אַבראַמוואָן ... וואָס פאַר אַ שייכות האָט ער צו דעם? נאָך מיין מיינונג איז גלייכער ...

— אַבראַמוואָן? איך האָב דאָך געזאָגט: גאַרנישט. צוריק מיט אַ פּאָר טעג האָט ער ניט גענעכטיגט אין דער היים. איז גע- קומען מיטן פּאַניגען. ס'איז קענטיג געווען, לויט מיין מיינונג, ער איז די גאַנצע נאַכט נישט געשלאָפּן. דעם גאַנצן טאָג איז ער געלעבן שראַף. נו, פאַרשטייט זיך, האָב איך אים צוגעזעהן, און ער דערציילט מיר גאַרנישט — קאָנספּיראַציעס, בקיצור, ער איז ברוגן אויף מיר — אַזוי דאַכט זיך מיר. און פאַרוואָס?

דערפאר, וואָס איך שמועס מיט די אַרבעטער, וואָס אַרבעטן צו זאמען מיט מיר, וועגן זייער לאַגע, און זעלבספאַרשטענדליך. נו, יעווא, וואָרט איר דען גענאָיבט, מוזאַל אייך דערציילן, אַז אַבראַמאָאָן איז קעגן דעם? איך פאַרשטיי ניט בשום אופן, אין וואָס איז ער זיך דאָ מתקנא. אין פּלוג, אַרבעט איך דאָך, לויט מיין מיינונג, מיט זיי צוזאַמען, אונזער שווייס ווערט אויסגעדאַמפט אין איין לופט, מיר זעהען איינער ביים אַנדערן די מאָואַליעס אויף די הענט — און, ס'פאַרשטייט זיך, איך בין זיי געהענטער, ווי ער. אמת, דער פאַרעבאָס איז אַ מנוול, וואָס אַזעלכע זיינען וועניג פאַראַן — מאַנט ביי אים... ביי אַבראַמאָאָנען, דירע-געלט און אויך... און אויך פּערן-געלט.

שרמה האָט גענומען פונם בופעט אַ קוכן און אָנגעהויבן אים קייען, האַלטענדיג אין איין רעדן:

— אויף וואָר, ער מאַנט ביי אים. אָבער אַן אַנדערער, אפילו אַזעלכע ווי איך, למשל, וואָרט אַ שפיי געמאַן דערויף, וואָרן, וואָס קאָן ער אונז טון? ער וועט מיך מער נישט פּערנען די מלאכה? אָבער איך בין דאָך ניט אַפּי ווער אַ פּערנינגל, איך פּערן עס דאָך ניט צוליב פּרנסה. איך האָב געוואָרפן אַ גרעסערן און בעסערן פאַרגעניגן, ווי שטיין און שוויצן אַ גאַנצן טאָג. איך האָב דאָס געפּרענט, חוה, ווי איר ווייסט, צו פּעס אַנ-דערס, צוליב אַן אַנדער כּוונה, לויט מיין מיינונג, דאָס איז ביי מיר מער ניט ווי אַ מיטל, אַ מיטל, אַן שום פּראָזעס, אַ מיטל צו דערגרייכן דעם אידעאַל-ציל און אין יעדן פאַר איז, לויט מיין מיינונג, ניט לאַגיש פאַרהייליגן די מיטלען און פאַרגעסן אַן דעם ציל, אָנס אידעאַל. לויט מיין מיינונג, — האָט שרמה פּרוּצים זיך דערמאָנט אינם סטיל פון אַן אַרטיקל, וואָס ער האָט די טעג געפּיענט וועגן דעם דאָזיגן ענין, — די דאָזיגע מדה איז די קרענק-ליכטע אין דער היסטאָרישער אַנטוויקלונג. און ווייסט איר, חוה, וואָס ער זאָגט? איר וועט ניט גלויבן: ער לייקט אינגאַנצן אין דער זאַך! זינט ער איז געקומען פון צ. אהער, האָט ער זיך אַזוי געענדערט, אַזוי געענדערט! געוואָרן ממש אַן אַנדער מענש,

אינגאנצן אן אנדערער, איך דערקען אים מער ניט. ס'איז פארהיט שטייט זיך, ניט אנגענעם, און אפשר אויך ניט גוט, אזוי צו רעדן — אָבער ווי קאָן מען זיך איינהאַלטן? איך דערווייז אים אַ זאַך, וואָס קיינער לייקנט עס ניט אָפּ. די קליינבורזשואַויע מוז אָפּטרעטן איר אָרט אין דער אינדוסטריע און אונטערגייך, און ער ... ער האָט ניט געזאָגט, אַז אים האָט זיך איינגעגעבן דער-ווייזן דעם היפּוך, אָבער צי האָט איר ווען געהערט אַזאַ מין אַר-גומענטאַציע? משה אהרן איז קראַנק, הוסט מיט פּלומ, קליינע קינדער ... ובכן — רחמנות? אַרואַ, רחמנות אויף דעם שפּין און ניט אויף דער פּליג, וואָס מע זייגט איר פּלומ? אָפּגעבן גערעכט דעם עקספּלואַטאַטאָר. ס'איז דאָך אַ געלעכטער! — האָט פּרענקל צורעצט זיך צעהיצט, — איך זאָג אים, אַז דער פּראָצעס... — ער לייגט נאָך איצט אויך? — האָט אים פּלומן איבער-געשראַגן.

— ניין, ער לייגט ניט צו בעט, חס ושרום, דאָס איז נאָר אַפּ-ראַמוזאָנס אַ מליצה — קראַנק... אַ נאַנצן טאָג זיצט ער מיט אונז אין וואַרשטאַט און קאָמאָנדעוועט. אמת, ער איז ניט איבער-ריג געזונט, אָבער דאָך ניט אַזאַ שווערער חולה, ווי ער, אַבראַם-זאָן, וויר איינשמועסן...

— ווער איז ניט קיין חולה?

— משה אהרן... דער פּאַרעפּאָס...

— און איך פּרעג וועגן אַבראַמוזאָנען...

שרמה האָט זיך פּאַרשעמט. — אַבראַמוזאָן איז שוין אויך ניט קראַנק, דעמאָלט, אַז ער איז געקומען, האָט ער זיך פּאַ-אומרוהיגט אזוי פיר, אַז ער האָט אים צוגערעדט רופן פיינער-מאַנען, נאָר ער האָט ניט געוואָלט. ער פּאַניצט זיך ניט מיט קיין דאָקטוירים, אויסער מיט כאַווערשטיינען, וואָס היירט אים די ציין, בכּלל, איז עס משונה, אין צ. איז ער ניט געווען אַזעל-כער...

— יאָ, האָט זיך געענדערט... — האָט יעוואַ איסאַקאָוואַ אַ זאָן געטאָן, ווי צו זיך אַרײַן. — און איך האָב געמיינט, אַזאַ

מענש, ווי ער, וועט זיך ניט גיך ענדערן... וואָס טוט ער גאַנצע
טעג? ..

— אויף מאָרגן איז ער געזונט געוואָרן. וואָס ער טוט? ער
טוט גאַרנישט. לײַגט אָן שום אַרבעט. ס'רוב איז ער נישטאָ
אין שטוב. איך זעה אים זעלסט אין אונזער צימער... דאָווי-
דאָוסקי דער עלטערער פאָרט דאָך קיין ב. זיך זוכן שמונדן...
דאָ זיינען שוין „די קאָרטן אָפן“... און ער מוז שוין האָבן אַ
ניי אָרט... אַרזאָ, פאָרט ער די טעג. און זיי קאָנען זיך ניט צע-
שיידן. טעג ווי נעכט, טעג ווי נעכט זיצט ער ביי אים.
און פרענקל האָט גענומען רעדן פון אַ צווייטער זאָך.

קאַרטע, שטעכניגע רעגן-טראָפנס האָבן געשימסקן אין פנים
אַריין די דורכנייערס. דער פוילער און צעקראַכענער געפיל האָט
אָנגעוואָרפן אַן עלנט און וויסמעניש אויף די דורכגעצטע. אַ
נאַסער אָונט, פון יענע, וואָס באַוויינען די ווינטער-גסיסה, האָט
זיך אַראָפגעראָזט אויף דער שטאַט. א. און איד פאַרפינסטערט
די וועלט. שמואל דאָוידאָוסקי און יעקב אַבראַמזאָן האָבן זיך
אומגעקערט פונם באַנהויף. זיי האָבן אַהין באַגלייט אוריאל,
וואָס איז אַוועקגעפאָרן מיטן אָונט-צוג קיין ב. אין דער גאַהענט-
סטער גובערניע „פרואוון זיין מוז אויף אַ נייעם אָרט“.

— נו, שמואל, זיי געזונט און גליקליך — האָט זיך מיט אים
אוריאל אָפגעזעגנט — גליקליך לויט דיין כאַראַקטער און מיט
דער באַציהונג, וואָס פאַסט, פאַרשטייט זיך. גיי מיט אַט דעם
דאָזיגן גלויבן דיינעם. זאָרג פאַר דער מאַמע און פאַר די קליינע
קינדער... .

אַבראַמזאָן האָט זיך ווי צונויפגעצויגן אין זיך. צו זיין
גרויסן שטוינען, איז זיין שטימונג געווען ניט איבעריג דערשראָנגן.
— איך טראַכט, איך זאָג, — האָט שמואל גערעדט, — אַז
פרענקל האָט איצט אַוואַדי גוט געטאָן, וואָס ער איז אַוועק פון
אונט. אין אַנהויב, אַז אוריאל איז דאָ געווען, האָט דער טאַטע מורא

געהאט פאר נעמען „געשעפטן“ און קריגן זיך. איך קאָן דעם טאַטן, ער האָט תמיד זעהר מורא פאר אוריאלן, ער האָט גע-שוויגן, זיך איינגעהאלטן מיט אַלע כוחות, האָט זיך איינגעהאלטן, און איצט — איז אַ נס, וואָס דאָס גביריש קינד איז אַוועק פון אונז. איך מייך איך זאָג: אַ גביריש קינד, ניט קיין פראָלעטאַ-ריער — נאָר פונדעסטוועגן איז זיין אָרט מער אין קאָזמאָנס הויז. דאָרט וועט ער ווערן אַ מענש! ..

ער האָט געשפּאַנט מיט זיינע ברייטע שפּאַן, האָט זיך אומ-געקוקט אויף אַלע זייטן און ניט אויפגעהערט צו רעדן אין דער שטייל וועגן כאַווערשטיינס און גרינאָרי ניקאָלאַיעוויטשעס אַרבעט, דעם צווייטן האָט ער די לעצטע צייט לייב געקראָגן, האָט זיך תמיד באַרימט מיט זיין חברן זיך מיט אים און האָט נאָאויז צו הויך אָפּגעשטאַצט „דעם גויאישן סטודענט“.

— דאָן האָב איך אויך געהאלטן אַ טאַסט ... ברודער! — האָב איך געזאָגט, — איך מייך, איך זאָג: היינט איז געוואָרן פינף יאָר, זינט די פּאַוועגונג האָט זיך אָנגעהויבן אויך אין אונזער שטאָט, אונזער שטאָט א, איך מייך, איך זאָג, — אַ גרויסע אינדוסטריעלע שטאָט, אָבער צוליב פאַרשיידענע „לעבנס-באַדינגונגען און קולטור-סיבות“, איך זאָג ... בקיצור, אַב-ראַמזאָן, איך האָב גערעדט מער ווי אַ האַלבע שעה ... און ער (דאָס האָט ער, זעלבסטפאַרשמענדליך, געמיינט: פעטראָוין) איז איבעראַשט געווען פון מיין רוסישער אויסשפּראַך און האָט געזאָגט, אַז זי פאַרבעסערט זיך מיט יעדן טאַג, און ער האָט ניט געזאָגט קיין ליגן: איך פיהר אַליין, אַז יעדן טאַג הויב איך אַרץ בעסער אָן אויסצודריקן מיינע געדאַנקען אין ריין רוסיש, אמת, דער אָקצענט ..

אַבראַמזאָן האָט אויף אים אַ קוק געטאָן, פון שמואלס רייד האָט ער איינגעהערט אַ צעהנטל (בכּלל איז ביי אים די לעצטע צייט געוואָרן גרעסער זיין געווענהייט צו הערן, וואָס יענער רעדט, שאַקלען מיטן קאָפּ: יאָ-יאָ-יאָ, און גאַרנישט פאַרשטיין), ער האָט אָבער געוועהן זיין אַרענטליכן, ענערנישן און פולן מיט

פראם און פייער פנים, און האָט געטראַכט: אָט דער דאָזיגער מענש, וואָס פאַר אים איז נישט קיין נאַציאָנאַלע פראַגע און וואָס די מלוכה-קולטור, וועלכע ער האַרט פאַר זיינע, באַפרידיגט אים אינאָנאַנד, — צי איז ער דען נידעריגער פון אַנדערע מענשן? זאָר זיין „ריין רוסיש!“ איז וואָס? אינדעראַמתן געוואָגט, די יידן ווערן פון דאַנען נישט אַוועק, דאָ איז די לעצטע סמאַנציע, אַ סך ווערן אַנטרויפן, נאָר דער רוב וועט פאַרבלייבן און דאָ ווערן זיי מוזן לעבן...

דאָן האָט זיך נאָכגעשרעפט און אויפגעשוואומען פרוצים אַ נייער געדאַנק: און ער, אַבראַמוואָן, ער אַרײַן, צו וואָס זאָר ער פטרן זיין לעבן? ביז ווי לאַנג נאָך?

ביז ווי לאַנג נאָך וועט ער זיך וואַקלען? ביז ווי לאַנג נאָך וועט ער נישט אָפטרעטן פון דער בית-עלמין-שטוב? ביז ווי לאַנג נאָך וועט ער פון זיך אַרײַן מאַכן אַ תל, און נישט פאַרלן איר ע ר י י ד , די רייד פון לעבן, וואָס רופן צו פרייהייט.

איינער פון זיינע קלאַרע געדאַנקען, וואָס זיינען נאָך אים פאַר- בלייבן, האָט זיך דערוועקט און אים געוואָגט: יעקב בן יצחק, וואָס פאַר אַ פרייהייט? דו פאַרלירענער און פאַרשטויסענער, איז דען פאַר דיר נאָך פאַראַן אַ פרייהייט? דו וועסט קומען אַהין, נאָך דעם אַלעם, וואָס דו ווייסט, צעבראַכן און צעברעקלט, אָן אַ שום גאַנצן אַבר — און וואָס וועסטו דאָרטן טון?

אַז ער איז אָבער צוגעגאַנגען צום בריק, האָט ער זיך דער- מאַגט אָן יענעם אָונט און די זאָך איז באַשראַסן געוואָרן. דע- מאַרט האָט ער עס נישט געקאָנט פאַרווירקליכן, און אַי- מיגע נאָכט וועט ער עס טון. ניין, נישט „קעגנשמעלן די ברינדע סטיכישע קרעפטן דעם פרייען טויט“, ווי ס'האָט אים אַ וואונק געטאָן יענער, וואָס איז היינטיגן אָונט אַוועקגעפאַרן „צו פרוואון זיין נייעם מול“. ניין, ער וועט לעבן! ער וועט נאָר באַווייטיגן די ווידערשפּרוכן, אַ גאַנצער מענש דינט נישט קיין צוויי געמער... גענוג זיין צו קלאַגן פאַרן „בותל המערבי“ אויף די שפּאַרטן, וואָס קאָנען נישט צוגיפּעניטעוועט ווערן!

אבראמאן האָט געפיהל'ט, ס'ווערט אים אויסגעריסן אן
איינגעפלאַנצטער בוים, דאָס איז דאָך דער אינהאַלט פון זיין
לעבן אין משך פון פיל שווערע יאָרן. ווי אזוי וועט ער עס קאָ-
נען דערלאָזן? פאַרמעט און אותיות ווערן פאַרברענט, פאַרמעט
און אותיות ווערן פאַרברענט...

און אפשר וועט ער נאָך צוואוואַרמן עטליכע מענ? אפשר איז
נאָר דער גאַנצער מאַט פאַר זיך ניט נויטיג?

אבראמאָנס פאַרברענטע לייפן זיינען געווען האַלב אָפן, ער
איז געווען אינגאַנצן — פאַרוואַנדערונג. זיין פנים האָט גע-
פלאַמט. ניין, ניין, ניין! ער מוז דאָס באַד טון, ער מוז גובר
זיין זיין שוואַכקייט און פאַרקערפערן זיין ווילנסקראַפט. אַהער
אַדער אַהין! ער מוז פאַרטיילן אינגאַנצן זיין פאַרגאַנגענהייט,
זי פאַרטיילן און צעשמעטערן, צעברעקלען און פאַרברענען...
און אַנהויבן אַליין פונסניי!

און אַריינגעקומען אין שטוב, האָט שמואל דאָוידאָוסקי גע-
זעהן, ווי יעקב אבראמאָן נעמט זיין פעקל שריפטן און וואַרפט
עס אַריין אין הרובע, דאָן האָט ער געוואוסט, אז מע האָט אַנט-
דעקט אויף געוויסע פעסעס קאָנספיראַטיוועס און מע דאַרף עפעס
פאַרנעמען קעגן דער געפאַר.

די אויפגאַבעס פון דעם העברעאישן שאַפן
אין אונזער עפאָכע — גרויסע, קלאַרע, צעשפרייטע
ווערטער... דאָס פיער האָט אַ פלאַם געטאָן און אַ לעק געטאָן
זיי.

און אין דער דאָזיגער צייט האָט מען דערציילט דוד בן ישי
אזוי: ס'איז אַ געפאַר לאָזן די ביבליאָטעק אויף אבראמאָנען...

און דוד בן ישי האָט געענטפערט:

— איך, — דאָס האַרץ האָט מיר נאָך צוריק מיט צוויי וואָכן
דאָס געזאָגט; איך בין פאַרבייגעגאַנגען די ביבליאָטעק און האָב
אַ טראַכט געטאָן: לאַמיר נאָר אַריינגיין אַ קוק געבן. נו...

„מהרסיך ומחריביך ממך יצאו“ (דיינע צעשטערער און אויס-
דאָטער נעמען זיך פון דיר אַרײַן).

— און מיינע ווערטער דאַרף מען טאַקע מיט גאַרד וואַגן! —
איז אויך כאַספּאַניק אַרײַן אין התּפּעלות און זײַן שמים איז
כמעט געווען רוהיג און שטיף — איך האָב שוין לאַנג ניט אײַנגע-
מאַר געוואָלט: דאָס איז נישט קײן געשטעלטער מענש, ניט
קײן געשטעלטער...

— אַ שאַד! — האָט אויך יצחק רײַזקעש זיך באַלעקט, גרײַך
די ווערטער וואָלטן האָנגען געווען בײַ אים אין מויל, — אַ שאַד...
אַ שרײַבער — און אַזאַ ניט געשטעלטער מענש!

און בײַדע האָבן טרײַאומפירט. אמת, דער נצחון איז געווען
ניט קײן גאַנצער, זײַן חדר-מתוקן איז אַרײַן מער געפּאַרן. די
„בעל-בתיים“ האָבן זיך סוף פֿר סוף איבערגעצײגט, „אַז דער
גאַנצער ענין איז מער ניט ווי „אַ שפּיטכיל“ און אַ „מהכּא תּיתי“
זאָך. די נייע פּאַרטעס האָבן זיך אָפּגעריבן און אָנגעווארן דעם
גלאַנץ. דער „נאַטורעלער מעטאָד“ האָט געגעבן פֿרעש ניט קײן
נאַטירליכע פּרוכט. אָבער אַ שטיקל נחמה איז אין דעם געווען:
דער צווייטער חדר-מתוקן אין שטאָט, וואָס האָט מיט אים קאָנג-
קורירט דעם פּאַרינג ווינטער, האָט זיך אינגאַנצן פּאַרמאַכט, ווייל
סײַנען ניט געווען קײן תּלמידים, און כאַספּאַניק האָט פּאַר-
זיכערט, אַז אָט דער דאָזיגער פּאַקט דערווייזט קלאָר, אויף וויפּיל
זײַן מעטאָד איז בעסער פּון זײַן קאָנקורענטס מעטאָד.

און דערווייז איז די ציוניסטישע ביבליאָטעק ווידער געוואָרן
חשוב און גרויס, ווי אין דער צײַט, ווען זי האָט געהאַט זעקס
ביבליאָטעקאַרס — „די זעקס מנורה-רערן פּון דער אנורה „בני-
ציון“, ווי דער סעקרעטאַר האָט זיך אײַנגמאַר מרײַזעדיג אויס-
געדריקט.

צווישן די באַזוכער האָט געפּעלט נאָר זעמנס אָרמ. ער,
זעמן, איז גערעגן אין שפּיטאַר און זײַנע טעג זײַנען געווען גע-
צײַלטע,

אבראמוזאן האָט געזאמלט מאַטעריאַל פאַר אַ ניי אַרטיקל. ער האָט זיך געקליבן אָנשרייבן אויף רוסיש אַן אַרטיקל, וואָס זאָל אַרומנעמען די גאַנצע נאַציאָנאַלע פּראָגע. „וועגן דעם, וואָס ער איז זיך אַוועקגעאַנגען האָט ער נישט פיל און נישט קלאָר געטראַכט, נאָר עפעס נישט ווילנדיג איז זיין שטייט און אַר ט רעדן און באַוועגונגען געווען זעהר ענליך צו יענע מענשן.

— אין תוך גענומען, בלומין, — האָט ער איינמאַל געפרואוּט דערקלערן יעוואַ איסאַקאָוואַן זיין הויפט שטאַנדפּונקט פון זיין נייעס אַרטיקל — אין תוך גענומען, האָב איך זיך אַרומגעקוקט, יאָ, איך האָב זיך אַרומגעקוקט, אַזאַלע, וואָס דערקלערן די דאָ-זיגע פּראָגע, גייען, אין תוך גענומען, מיט איין גאַנג אויף איין אויסגעטראַטענעם וועג. יאָ. אָנשטאַט אַרזייטיג צו לייזן די זאַך, שטערן זיי, אין תוך גענומען, אַרויס, נאָר די פּאַליטישע זייט און פאַרשושן אַלע איבעריגע זייטן. יאָ. אויף אַזאַ שטייגער נע-מען זיי אַראָפּ די פּראָגע אינגאַנצן. צו לייזן די פּראָגע — איז שווער; אַראַפּנעמען זי — איז גרינג. . .

— און דו, יאַקאָו איסאַקאָוויטש, צי גייסטו נישט אויף דעם אויסגעטראַטענעם וועג? — האָט אים בלומין פּרעהליך און מיט איר ליבער שטייט אַ פּרעג געמאַן.

— זאָל דער, וואָס הויבט אָן, זיך נישט באַרימען — האָט אַבראַמוזאָן גערן געענטפערט — אָבער, ווי מיר שיינט, איז מיינ שטאַנדפּונקט דער סאַמע ריכטיגער. יאָ, אין תוך גענומען, לייגט דער שווערפּונקט פיל נישט אין דעם: צי געהערט דער מענש צו

א רוישער אָדער דייטשישער פּאַמיליע. דער שווערפּונקט, אין תּוך גענומען, איז דאָך סוף בל סוף — די איראָפּעאיש= קייט. כ'פּאַרשטיי, כ'פּאַרשטיי, גוט, גוט, איך בין נישט קיין קאָסמאָפּאָליט. איך רעד איצט נאָר וועגן מענשן. אין תּוך גענומען, איז די פּראַגע: דער דאָזיגער מענש וועט דאָך נישט זיין גערעכט, אויב ער וועט אַרויסגיין און זיך באַרימען: איך בין אַ פּראַנצוו, איך בין אַן ענגלענדער! נאָר, ווי מיר דאָכט, קאָן ער זיך דערהויבן און זאָגן: איך בין אַן איראָפּעער, זעלבס= פּאַרשטענדיך, אין קעגנזאָץ צו נישט-איראָפּעאישקייט, אין קעגנ= זאָץ. . . אַך, מיין קאָפּ טוט מיר וועה. . .

דער קאָפּוועהמאָג איז געוואָרן ביי אים שטאַרקער, הגם אַזאָ טאָג, ווי „יענער טאָג“, האָט זיך שוין מער נישט אומגעקערט אין יענע עטריכע וואָכן.

דעם אַרטיקל וועגן דעם נאַציאָנאַליזם האָט אַבראַמזאָן אָג= געשריבן אויף רוסיש, אָבער שטריכן „פאַר זיך אַרײַן“ האָט ער געשריבן אויף העברעאיש. און פון די שטריכן „פאַר זיך אַרײַן“, וועלכע ער האָט געשריבן אין איין פּריהמאָרגן פאַרן רעצטן אָונט, זיינען פאַרברייטן עטריכע ברעטלאַך:

„געווען אויף די גאַנצע נאַכט. איצט האָב איך זיך אומ= געקערט.“

„ובכן, זײַן איך נאָך אַרײַן פאַר מיין אומקערן זיך.“

„איצט האָב איך זיך אומגעקערט פון מיין נאַכטאַרבעט — אַ המישך פונם פּוּרן אומקערן זיך, וואָס איך האָב זיך אומגעקערט צוריק מיט אַ פּאָר וואָכן.“

„איך האָב זיך אומגעקערט. איך האָב זיך דערווייטערט פון אַ בת=קור, זיך דערווייטערט, כדי זיך מער נישט אומצוקערן.“

„פאַרלאָזט אַ בת=קור, פאַרלאָזט, כדי זיך מער נישט אומקערן. פאַרלאָזט. ס'ברומט שוין מער נישט ווי אַ „טויב“ אין מיינע אירען. נישטאָ מער קיין בת=קור פון פאַרן חורב פאַר מיר!“

„וועמען האָב איך דאָ און וואָס דאַרף איך דאָ ?

כאַווערשטיין... וואָס האָט צו טון אַ מענש, וואָס זוכט אַ
נאָט מיט אָט דעם כאַווערשטיינען, וואָס נויטיגט זיך ניט אין קיין
גרויבן און פאַנונגט זיך מיט דעם פּוס, מיטן שפּרינגען אויבן אָן
און מיט אַ ברעקעלע נוצן ?

פעטראָוו... וואָס האָט צו טון אַ מענש מיט וועלט-שמערין
און גרייזגרייער דערהויבנקייט מיט אָט דעם פעטראָוו, וואָס האָט
קיינמאָל ניט געטראַכט עטליכע מינוט דורכאַנאַנד און וואָס זיין
שכל איז אויסגעשאַרפט, און די שאַרפּזיניגקייט פון זיין שכל
איז איין און דאָס זעלבע, סיי בעת ער „אוכאַזשעוועט“ נאָך זע-
דען, סיי בעת ער דרשנט וועגן אַ מאָראַלישקייט ?

די איבעריגע... וואָס קער איך זיך אָן מיט די בלינדע,
טעמפּהאַרציגע, רינגערס, נאַראָנים ?

חור, זי, זי, אַ ריבע, ריינע נשמה...

אַבער וואָס האָט צו טון אַ צעבראַכענער מענש, אַ מידער
זקן, ביי וועמען זיין נשמה-בראָך איז גרויס, ווי דער ים, מיט איר,
וואָס איר נשמה-בוי איז אזוי איינפאַך, איינפאַך, און אינגאַנצן
איז זי נאָך אַ ניט באַארבעט פּעלד, אַ ניט באַארבעט.

„חור ?

אַבער דאָס איז דאָך קלאָר ווי איר זונענפּנימל, פון מיין
מויל הערט זיך אַ שרעכטער ריח.

אַ שרעכטער ריח הערט זיך פון מיין מויל, איך האָב נאָך
קיינמאָל ניט געקושט קיין פרוי און נאָך קיינמאָל ניט געטאַנצט.

דאָס איז קלאָר, ווי איר פנים: זי איז באַשאַפן געוואָרן
אַ נאַרמאַלע, ער איז באַשאַפן געוואָרן אַ נאַרמאַלער...

ער? דער, וואָס זאָגט אַריין אויף זיך עדות, אז ער איז אָן
אַמאָראַליסט, וואָס לאַכט פון מאָראַל... איז דאָס ניט קיין
געלעכטער ?

יא. דער סטודענט פ. שטייט איבער דער מאָראַל, העכער
פון יעקב בן יצחק, איז געזינטער פון יעקב בן יצחק. יעקב בן
יצחק האָט נישט וואָס צו געבן. זאָר ער נעמען, זאָר ער נעמען. . .”

„אויף דער נאָכט.

איך האָב דאָך איר אַזוי געזאָגט ביימאָג: דער סטודענט פ.
רעדט שען וועגן לעבן: דאָס לעבן איז גוט, דאָס לעבן איז זיס,
לאָמיר דינען דעם לעבן — זאָר דאָס לעבן זיין געבענשט! און
אויב דו וועסט זאָגן — פרעגט תוספות די קשיא, — און וואָס
וועט זיין מיט יענער שמים, וואָס פֿרײַסטערט צו אונז פון אַ
ווינקעלע, אַז סוף פֿל סוף צו וואָס דער גאַנצער מאַרעראַם? און
אַז מ׳ווייל, קאָן מען זאָגן — פאַרענטפערט ר' גריגורי בר' ניקולאָס
דעם תירוץ און מיט אַ מין גדרות, — אַז די קשיא איז נאַריש,
אַז מ'דאַרף פֿלר נישט זוכן דעם תירוץ, ווייל מיר וועלן אים אייביג
נישט געפינען. זאָר זיין געבענשט דאָס לעבן! גוט, גוט, אַ ברכה
זאָר קומען אויף דעם, וואָס נישט אַן ענטפער! אָבער אויב דאָס
איז אַ תירוץ פאַרן לעבן פֿלר, צום וואָרט „לעבן“. אָבער אין
זיין אַבסטראַקטן, העכערן זינען קאָנען מיר דאָך אין אַן ענגער
שעה פון אים אַ קלאַן-קשיא מאַכן, דאָס הייסט: אַ נאָט און
זיך בוקן צו אים, — קומט דאָך אים, אַז פֿונגע צום
איינצעלנעם מענשן איז דאָס פֿלר קיין תירוץ נישט.

ר' גריגורי בר' ניקולאָס איז פון די גרויסע קאָמענטאַטאָרס, ווי
דער בעל-התוספות. און הגם איך, יעקב אַבראַמזאָן, בין אַ
פשוטער שבפשוטער, וואָס האָט אפילו נישט מורא פאַר דער מע-
מאַפיוזיק, ווי דער סטודענט פ., אַרײַן, און בין אויך נישט קיין פֿיראַ-
זאָף, ווי דער סטודענט פ. אַרײַן, און דאָך האַלט איך אין איין
פרעגן וועגן דעם ווערט פֿונם לעבן, זעהר גוט: קיינער פרעגט
נישט, אַלע זיינען זיכער, אַלע ווייסן אַדער נויטיגן זיך נישט צו וויסן,
נאָר איך פרעג און איך קאָן נישט נישט פרעגן, איך שטיי
אַנטקעגן דעם לעבן און פרעג. איך זוך נישט קיין נחת,

איך ווייל ניט קיין זעט, איך באגער ניט קיין גליק, איך
שטרעב ניט צו פֿייר־אָויגקייט, אָבער איך זוך אַ ווערט, אַן אינ־
האַרט, אַ זינען!

אין נאָטס נאָמען! זאָל קיינער זיך ניט דערוועגן מיך רופן
„אומגליקליכער!“ איך מאַן ביי קיינעם נישט, איך האָב קיין
טענות ניט צו גאַרנישט, אַזוי ווי קיינער, חוץ דעם לערנינג־
פרענקל, האָט צו מיר קיין טענות ניט, איך בין ניט קיין מאַנער,
און בין אויך ניט קיין שוואַכער. מיין קראַפט איז טויזנט מאָל
שטאַרקער פֿון די אַלע טומלענדיגע, וואָס דרעהען מיטן עקעלע,
וואָס קראַפֿן מיט זייער פֿיימענער גראַשענער פּושקע, וואָס פֿלאַזן
אין טרומימל זייער נצחון, אויב איך בין אַ שעמעוודיגער, איז
דאָס ניט, ווייל איך האָלט זיך נידעריגער פֿאַר זיי, נאָר, פֿאַרקערט,
ווייל איך האָלט זיך אָן אַ מאָס חשובֿער און העכער פֿאַר זיי.
אָבער איך באַגער גרויסעס — וואו זיינען די זיילן, וואָס איך זאָל
זיי צעטרייסען? ווער זיינען מיינע פיינט, מיט וועלכע איך זאָל
מלחמה האַלטן? דאָס שרעכטע וואַסער איז פֿאַרפֿוירן געוואָרן
און דאָס וואונדפֿלייש איז פֿאַרצויגן — און קיין רפואה איז נישטאָ.
די ערד איז קופֿער, דער הימל — אייזן, זאָל קומען פֿ, און
זאָל ער טריאומפֿירן! “

ביי מנשה קצמאנען האָט מען שוין לאַנג אַרויסגענומען די
 אינעוועניגסטע פענסטער: אין דרויסן איז געווען פריהיאָר —
 חור-המועד-פסח. זינאאיראָ מאַקסימאָוואַ איז שוין לאַנג גע-
 שטאַנען פון דער זייט פענסטער, ווי איר שטייגער אום זומער,
 דעם נאַקן צום דרויסן און דאָס פנים אין שטוב אַרײַן, איר קליין,
 דיין און געטאַקט נעזל האָט זיך שוין אָנגעהויבן צוזאַמענציהען און
 איז געווען רייצנד שען, — אַ רמוז אויף די קומענדיגע פרייע
 מעג, — און נאָר ווי אַ זכר צו דער קעלט, וואָס איז אַריבער,
 פלעגט זי זיך איינוויקלען אין דער מוטערס גרינער און צערי-
 סענער שאַל: די דאָזיגע וואַרימע שאַל האָט פאַרדעקט איר דעם
 קאָפּ און אפילו דעם שמערן און אונטער אים האָבן זיך אויסגע-
 צויגן די לאַנגע ווידעס מיט אַן אָפענער קאָקעטעריי, וואָס רייצט
 אַלעמען, אַ זומער-קאָקעטעריי, וואָס קיינער קאָן ניט ביישמיין
 קעגן איר. זינאאיראָ מאַקסימאָוואַ איז געווען רירעוודיג און גרינג
 אויפצונעמען יעדערן, ווער ס'איז אַריינגעקומען אין שטוב אַרײַן
 און אויסבעטן ביי אים, וואָס ס'לאָזט זיך בעטן, און צונעמען מיט
 גוואַלד, אַרץ וואָס מעגליך: אַ נאַזטיכע, אַ קעמעלע, אַ מעסערל
 — און דער עיקר, פאַרשרייען אים די אויערן מיט איר פלאַמענ-
 דינג געלעכטער, וואָס האָט זיך אָנגעהויבן מיט אַ שאַרפן און
 פלוצימדיגן מאַן און זיך פאַרענדיגט — מיט אַ פאַרבייסן די
 אונטערשטע לייף און מיט אַן עפענען דאָס לאַנגעקיגע מויל. אַ,
 דער דאָזיגער פלאַמענדיגער געלעכטער — וויפיל באַלעבאַטישע
 בחורים האָבן זיך נאָכגעשרעפט נאָך אים און זיי פון ווען אַראָפּ-
 געשראַגן!

— פאפא, פאפא! — איז זינאאידא מאַקסימאָוונא געשטאַנען
און געשרינגן — פאפא, בראַוואַ, מצה! שמראַל דאָוידאַווסקי
מראַנט אונז מצה! אָט דאָס איז אַ קאַוואַרעיר! איך האָב אים
נאָר איינמאָל געבעטן און ער פאַרגעסט שוין ניט. אָט ווער עס
פאַרנט אַ באַרישניע! פאפא! מצה!

— אדרבא, אדרבא — זאָל איך אזוי לעבן, איז דער פאפא
צופרידן מסכים, — אדרבא, רבי שמואל, לעג מיר אויס די מצות
פאַר אונז, וועלן מיר אויף זיי אַ בליק טון. גיב זיי נאָר אַהער,
שעם זיך ניט! אלא וואָס? טאַמער וועט דורך דעם יענער
פאַרשוין, כ'מין אַבראַמזאָן, מיין איך, וואָס זיצט דאָ, געשטרעכט
ווערן און וועט נאָך מיינען, אַז מיר האָבן נאָר ניט געבאַקן קיין
מצות? זאָל דיך דער הייליגער אמת אָפּהיטן פון אַזאַ אמת,
מיין טיפּער, ווי דער תהום, פריינט, חס ושלום! זעהסטו, דער
אמת איז מיר הייליג, וואָס אמת איז אמת. מיין טאַכטער ראָזאַריאַ
מאַקסימאָוונא, וואָס קאָן ספּענסערן און בעבעלן, היט זעהר אָפּ
דעם „בר יראה ובר ימצא“ (ס'זאָל זיך ניט געפינען קיין שום...):
חמץ — אַלע נעכט, און מצה — אין די דאָוונע נעכט פון פּסח
— זאָל איך אזוי לעבן! דערויף איז זי דאָך פאַמיליע מאַקסי-
מאָוונא, דעם דאַנטיסט כאַווערשטיינס אַ ווייב, אַ פּריצע! אָבער
מיין גיטעלע האָט ריב אַזאַ מענטש, ווי איך, די פּראָסטע גיטעלע,
יעדער פּראַגרעסיסט באַדויערט עס, גיטעלע דאַרף — אַ צער-
בעל-חי — האָבן צו טון מיט אַלע פאַנאַטישע יענטעס, וואָס ווילן
איר ניט אַנטפּרייען קיין טעפּל, בקיצור — גיטעלע האָט נאָך ניט
דערגרייכט און קאָן ניט דערגרייכן צו ראָזאַריעס מדרגה. זי —
מיין חכמה, ברוך השם, גאָט זאָל איר דערלענגערן די יאָרן פון
הונדערט און צוואַנציג יאָר — זי האָט זיך איר שטענדיגן פּומון
פון באַלד נאָך פורים אָן: מנשה, מצה! מנשה, מצה!.. איך
זאָג: אפשר וואָרטן מיר אויסגעקומען, גיטעלע, אָן מצה? קומען
מיר דאָך אויס אָן חמץ, גיטעלע? .. און זי: אָבער ניין, דווקא
מצה—מנשה!.. און מע שטורכעט: מנשה און ניט מנשהרע.
בקיצור, געמוזט אַרײַן זיך נעמען צו דער אַרבעט, מיר האָבן גע-

באַקן, זי האָט געקאָמאָנדרעוועט, מיר האָבן געבאַקן, זאָל איך אזוי
לעבן, נאָר איך וועל אייך זאָגן שטייערהייט און באַשווער אייך
מיטן הייליגן חמין, איר זאָלט קיינעם נישט דערציילן: אַ ביי =
סעלע, אַ ביסעלע האָבן מיר געבאַקן, אפשר נאָר פון יוצא וועגן
פאַרן רבונו של עולם — גיטעלע איז אַ חכמה און אַן עסטעט,
ברוך השם, — נאָר.. נאָר.. נה, זאָל זיין אזוי: פאַרן
גביריש קינד אונזערס, זאָל איך אזוי לעבן, נישט אזוי, גביריש
קינד? גיטעלע טענהט, דער עיקר: מנשה, מנשה, אַז מיר וועלן
נישט באַקן, אַל תּפתח פּה לשטן, קיין מצות, וועט פּרענקל פּרונו
ווערן אויף אונז און וועט נאָך אַוועקפאַרן — די שעה זאָל נאָר
נישט זיין — און וועט אַוועקפאַרן אַהיים. ווייל ער האָט, איך
מזו נאָך אַמאָר אַריסזאָגן אַ סוד — געקעמפט, רבותי, שטאַרק
געקעמפט מיטן יצר-טובּ, וואָס האָט אים אָנגערעדט פאַרן און
שטעלן דעם פּאַפּאָ קשיות, יאָ, — האָט זיך געראַנגעלט און האָט
אים בייגעקומען. דער צד שכנגד האָט אים דערווייזן, אַז ער האָט
נישט וואָס צו פאַרן, וועט אייביג נישט פּרענגן, ווייל ער איז דער יינג-
סטער צווישן די פיר בנים... טפּו, תּורה זאָגן צווישן גוים. אַלזאָ,
האָבן מיר אַ ביסעלע געבאַקן... און חמין טאָר מען דאָך איצט
נישט עסן: פּסח. דעריבער אַ דאַנק אים, יענעם פּאַרשויף, וואָס
איז פּראָמפּיער און זומפּואַסער, דערפאַר וואָס ער האָט גע-
בראַכט, ווי מיין זינאַאיראַ האָט אים געבעטן, אַ ביסעלע מצה,
אַלזאָ, מאַקסימאַוואַ, דו גיי דיר, דו דאַרפסט דאָך נישט קיין
מצה. מיראַ, איך, אַלטער ברחק, וועל שוין שטאַרבן אַ ייד,
אַבער דו וויסט זיך דאָך שמוך, אויב נאָר ער וועט הייסן, ער,
וועמען מיר דאַרפן פאַרן און וועמענס וואָנסן מיר דאַרפן ליב
האָבן און פון וועמעס שיכבענדל מיר דאַרפן אַרײַן אין
התּפּעלות, זאָל איך אזוי לעבן, אפשר דאַרף מען עס אפילו נישט,
אפשר וועט אפילו פּרענקל אויך נישט איינלענגן קיין וועלט און
כאַטש אינדעראמתן ווינען אָן זיין פּאַטער „נדר-נא-א-א-א-א-א
נדר-ריי“ און זיינע מעלות ווינען קיין מעלות נישט, אָבער זיין
פּסח, זינאַאיראַ מאַקסימאַוואַ, דו זעה נאָר זיין פּסח, זעה

נאָר וויפיל כרעמוזאַך, וואָס ער פלעגט עסן דאָרט, האָט ער
דאָ מקריב געווען אויפן מזבח פון נאָט פון פראָגרעס לכבוד דער,
וואָס איז אַ ביהן אין זיין בית־המקדש. אַ? ווי מיינסטו? וואָס
איז בעסער?

— און איך זאָל אזוי געזונט זיין, — באַמערקט מיט ערנסט
דער, וואָס האָט געבראַכט די מצה — האָבן ניט געזעהן, ווי אַ
פראָלעטאָריערס מאַכטער זאָל זיך שמדן. איך האַלט, איך זאָל,
די רייבונגען זיינען פאַרשטענדליך. פאַר אַ פראָלעטאָריערס מאַכט-
טער איז ניט קיין גרויסע נפקא מינה, ניין, אינדעראמתן, גיט
נאָר אַ קוק, וויפיל האָבן זיך פאַר מיין צייט רייכע געשמרט:
יאַקובאַוויטשעס זון, מיטלאַמאַנס מאַכטער, גרינשפאַנס מאַכטער,
לורסקיס צי נורסקיס, דער עד וויסט אים, איידעם, דעמס מאַכט-
טער... בקיצור אַ סך, אַ סך, און אַלע קאָפיטאַליסטן־קינדער!

— און צי דען דערפאַר האָסטו זיי פיינט? — זעהט יידל-
מאַן, אַז דער פשוטער אַרבעטער זאָל, היליח, ניט אַרײַנפאַלן
אין דער נעץ פון פאַראַרטייליך, און ער רופט אָן „באַרימטע
פרויען“, וואָס שמואל און זיינע קינדער דאַרפן זיי ליב האָבן
פאַר זייערע מעשים, און זיי האָבן זיך אויך געשמרט און התונה
געהאַט פאַר רוסישע חברים. — וועט דען עמיצער דערפאַר זיי
באַריידיגן? ניין...

— אַבראַמוזאָן! — האָט די פאַרשייטע זינאַאידאַ פּלוצים
איבערגעשריאָגן מיט איר אויסגעשריי יידלמאַנס מוסר זאָגן —
און וואָס וועט עפעס אייער הויכקייט זאָגן דערויף, וואָס איך שמד
זיך? אַ? אַבראַמוזאָן... אַ?

— זאָל איך אזוי לעבן, בוקי בן יגלי מיט די פיינער! —
שרייט מנשה אים — אַ פרייליך, ווי מיין מאַכטער, זאָל לעבן,
ווענדט זיך צו אים מיט אַ פראַגע: וואָס זאָגט ער? און ער
זאָגט נאָרניט. אויף אזאָ שטייגער קאָן דאָך די שטאַרקסטע זאַל
פּלאַצן, דער האַרטסטער שטערן קאָן... קאָן... איך ווייס גיט
וואָס. זי וויל דאָך וויסן... נו, וואָס וויל זי וויסן?

— באמת, — האָט בורלאַך זיך ניש געקאָנט איינזאַלסטן —
וואָס ?

— אַ קלייניגקייט: צי וועט ער דעמאָלט זי אויפהערן לייב
האַבן ?

— באמת, אַבראַמוואָן, אינדעראמתן, — לאַכט זעלדע —
וועסט דעמאָלט אויפהערן, אויפהערן ?

— צוערשט דאַרף מען פרעגן, צי שראַפט זי איצט ? באַ-
מערקט די באַלעבאָסטע פון דער זייט.

— כאַ, כאַ ! אַ וואונדערליכע באַמערקונג...

— אָבער אַ קאָמעדיע איז דאָך דאָס — שרייט מנשה איבער
אַלעמען, — מיין גיטעלע און בורלאַך — דאָס איז איינס. גלייך
איין מאַמע האָט זיי געהאַט. שטענדיג זיינען זיי סאָלידאַריש.
בלק און ברעם מיט די ביינער...

ער גיט צו אין קלאַמערן, אַז ער האַלט, אַז ס'איז שוין לאַנג
צייט ברעם זאָל לערנען מיט בלאַקן — בלאַק, און האָט זיך אונט-
געקערט צו אַבראַמוואָנען, וואָס האַלט נאָך אַרץ אין שווייגן ווי
אַ כמאַרע: — או-או-או, איר טשעפעט ניט מיין משיחן, איז ער
דען ניש געדעכט: ער ווייסט, פרייליך זעלדע, וועט קיינמאָל זיך
ניט שמדן.

— פאַרוואָס ? פאַרוואָס ! — פראַטעסטירט די טאַכטער
שטאַרק.

— דערפאַר, ווייל דו האָסט, זעלדע מיין טאַכטער, מורא...
גענוג אונז און זיך אַרײַן נאַרן. דו ביזט זעלדע מיין טאַכטער, וואָס
האַט מורא פאַר די אייזערנע ריימער אויף יענער וועלט ממש
ווי פאַרן מלאַך-המות אויף דער וועלט. אַ, איר שונאים, איר
שונאים, איר האָט מיך אַלע אַרומגערינגעלט און קיינער לאַכט
ניט פון מיינע חכמות. איבעריגנס, דער כבוד ביי די מאַסן איז
אויף אַ וויילע. לויב און שפּאַט איז ווערט אַ גראַשן ! שאַ,
שטיף זאָל זיין, גרינאַרי ניקאַלאַיעוויטש גייט. שלום עליכם,
גרינאַרי ניקאַלאַיעוויטש, שלום עליכם !

און דער באַלעבאָס גייט איצטער איבער פון יידיש אויף אַ צעהרנעטן רוסיש און זיינע שאַרפע ווערטער און ווערטלאַך ווערן וועניגער, אָבער ער פּרעהט זיך אינדעראמתן מיטן גאַסט — ביי פעטראָוון אין בייטערע ליגט געוויס קריינערט, און ער וועט גע-וויס שיקן נאָך שטרודל.

— אויב נאָאום איז נאָך ניט קיין פּוילער, ווי זיין פּאָטער, און ער וועט זיך וועלן מטריח זיין און גיין אין דער בעקערריי, וואָס זיין פּאָטער פּלעגט עס קיינמאָל ניט טון פון פּוילקייט, — ענטפערט גרינאָרי ניקאָלאָיעוויטש מיט זיין אָנגענעם קול פון אַ מזוג-טוב.

— נאָאום, דאָס הייסט נחומר, אַ יינגל פון אַ יאָר צוועלף, אַ מאָנערער און אַ שוואַכער, שטאַרק ענליך צו יענע גאַסן-יינגלאַך, וואָס גייען אַרום מיט שאַרמאַנקעס, כאַפּט דעם האַלבן רובל, וואָס ער ניט אים, און לויפט קויפן געבעקס.

באַלד נאָך דעם קומט אויך הער כאַווערשטיין און ראָזאַריאַ, דעם באַלעבאָס מאַכטער, אַ הויכע, קרענקליכע פרוי, וואָס האָט ליב געהאַט דערציילן און איבערדערציילן מיט איר הויכער און אויסגעצויגענער שטים וועגן די ערשטע יאָרן ליבע צו כאַווער-שטיין דעם „אומשעניק“, וועגן מאַיסעס (כאַווערשטיין האָט געהייסן — משה) יוגנט, וועגן דעם, אַז ער איז דעמאָלט גע-שטאַנען פיל העכער, ווי איצט, וועגן זיינע פּאַרעוונגען פאַר איר דעמאָלט, וועגן דאַרווינען און מאַרקסן...

— אַבראַמזאָן איז אויך דאָ? — שרייט אויס ראָזאַריאַ מאַק-סימאָוונאַ מיט אַ געמאַכט שטוינען, שוין אָן שום סיבה, דריקט יעדער וואָרט און מאַכט אַ גרויסע פּויע פון איין וואָרט צום צווייטן, ווי איר שטיינער איז — און וואו איז יעוואַ איסאַקאָוונאַ? נאָך ניט געקומען פון אירע לעקציעס? אַ רחמנות! .. איר ווייסט, איך האָב זעהר ליב די דאָזיגע פּריילין; ווען איר ווייסט, ווי זי האָט מיר געלויבט אַבראַמזאָנען. אַי, אַבראַמזאָן, ווען איר ווייסט, ווי זי, יעוואַ איסאַקאָוונאַ, האָט עס אייך געלויבט, וואָרט איר ניט געזעסן אזוי אומעטיג און צעטראַגן...

אירע ווערטער זיפן זיך דורך אין אבראמאָנאָס אויערן און
ס'דאַכט זיך אים, אַז די רייד פון דער דאָזיגער נאַרין לעכערן,
ענבערן אים. אַזאַ געפיהל איז ביי אים געווען אויך געכטן, ווען
ער איז געוועסן אין כאַווערשטיין קאַפינעט און זיך געהיילט די
ציין, וואָס טוען אים וועה, און די דאָזיגע פרוי האָט אים ממש
פאַרמאַטערט מיט אירע רייד.

— יעוואַ איסאַקאָוונאַ האָט אים געלויבט. — זי, מאַדאַם קאַצ־
מאַן-כאַווערשטיין, האָט ליב יעוואַ איסאַקאָוונאַן. איר שוועסטער
זינאַאיראַ האָט אים ניט ליב, אבראַמאָנען, און זי ראַזאַליאַ,
האַט אים יאָ ליב. איר קאַרע (דאָס איז דאָס יינגל, וואָס מנשה
רופט אים אויף צו להכעיס: יקותיאל) וועט אוודאי זיין, ווערדיג
זיינע וואונדערליכע פערהינגקייטן, אַ פראַפעסאָר, און זי קריגט זיך
מיט איר מאַסייעען וועגן דער דערצייונג. ער זאָגט, זי זאָגט...
און ער זיצט און טראַכט מיט פחד, אַז אָט די אַרע רייד און
אָט די אַרע פראַזעס, וואָס ער הערט, געפינען ביי אים איצט עפעס
אַ משונהדיגן אַפּקלאַנג, און אַז ער האָט זעהר מורא פאַר דער
אינזאַמקייט אין זיין צימער, גייט פון איר און ווערט צוריקגעצויגן
צו איר, און אינגאַנצן איז ער עפעס אין אַ קלעם און אַז יענע
שרעקליכע מינוטן דערנעהענטערן זיך, דערנעהענטערן זיך...

“...הציר ינתן תוק גן ירק...”

ונצורת לב יחשב חבל —

ובפניה ירק ירק!

— וואָס פאַמייט אָט דאָס דאָזיגע יידישע ליד? — פּרעגט
גרינגאָרי ניקאָלאָיעוויטש.

— דאָס איז ניט קיין יידיש, דאָס איז אַ העברעאיש-טער-
קישם — ענטפערט כאַווערשטיין און זיין פנים דריקט ווי אויס:
ווען איך קאָן ווערן רויט, וואָרט איך רויט געוואָרן איבער דעם
דאָזיגן אבראַמאָנען.

— דאָס זיינען פּערזן פון אַ יידישן מיטלעלסטערישן פּאָעט
— ווערט אבראַמאָנען אויפגערייצט.

פערטראָוו האָט געוואָלט וויסן די סיבה פון דער מיספּאַ-
שטייעניש צווישן אָט די צוויי, און אז אַבראַמזאָן, דערקלערט
אים — קאָזט ער אַן אומקלאָרן „אַ“ פון האַלד אַרויס,
אַבראַמזאָן איז פּפּלר געווען אַ רעמעניש פאַר גרינגאַרי ניקאַ-
לאַיעוויטשן. פון איין זייט האָט גרינגאַרי ניקאַלאַיעוויטש גע-
וואוסט, אַז דער יידישער גאַט, ווי דאָס האָט שוין קאַנג אַנגעוויזן
מאַרקס אַזיין, איז געלט, געלט, געלט, און אויסער דעם איז נישט
קיין אַנדער גאַט. און פון דער אַנדער זייט האָט ער געזעהן, אַ
צאָל יונגע לייט טיילן זיך אָפּ פון זייער פּאַלק, פונם געלט-פּאַלק,
און דערנעקענטערן זיך צום פּאַלק, צווישן וועלכן זיי וואוינען,
טוען אים נאָך, רעדן אויף זיין שפּראַך, לייענען זיינע ביכער און
וויילן זיך באַהעפטן צו אים — צו אָט דעם דאָזיגן קריסטליכן,
אַרישן טיפּוס, וואָס איז טאַקע בעסער און שטייט העכער פאַר זיי.
אָט די דאָזיגע זיינען טאַקע אַלע אַרענטליכע מענשן און זיי זיינען
גערעכט, ווען זיי קלאָגן זיך, אַז איבער די געזעצן, וואָס פאַרגע-
ניצן און דריקן, פּלייבן אַלע יידן שטעקן אין זייער נידעריגן צו-
שטאַנד. און דעריבער איז אויף יעדן אינטעליגענטן רוסישן מענשן
אַ חוב צו קעמפּן מיט די דריקנדיגע געזעצן, ווייל אינדעראמתן
זיינען די יידן מאוס נאָר אַדאַנק געוויסע באַדינגונגען, אָבער
זיינען נישט אויף אזוי פיל שרעכט, אַז זיי זאָלן נישט פעהיג זיין
זיך אַסימילירן אפילו פון פרייהייט וועגן. אָבער דער דאָזיגער
אַבראַמזאָן — וואָס איז ער? אין פּלוג איז ער אויך איינער פון
די, „וואָס גייען אַוועק“, וואָס האָבן פאַרקאָזט זייער עלטערנס גאַט,
דעם אייפערזיכטיגן גאַט פון געלט, אָבער ס'טרעפט, אַז ער טרעט
אָפּ צוריק, גלייך ווי ער האָט זיך נאָך נישט אינגאַנצן באַפרייט פון
דער קראַנקהייט פון די „אַרטאָדאָקסן“, די טרעגער פון דער רע-
אַקציע צווישן די יידן.

ס'איז געווען צעהן אַוויגער, דער אָוונט ביי קאַצמאַנען איז געווען אין פּוֹרץ פּרען: דער באַרעבאַם האָט מיט בייִדע הענט געהאַלטן אַ שטיק פּוטערבולקע; די באַרעבאַסטע האָט דער־לאַנגט טיי און געמאַכט, ווי פון דער זייט, בייסנדיגע באַמער־קונגען; זעלדע האָט געלאַכט, זיך געראַנגעלט, געשניטן אויף רעכטס און אויף לינקס, האָט צוגענומען פאַר זיך אַרײַן, וואָס איז איר געקומען צו האַנט; ראָזאַריאַ מאַקסימאָוואַ האָט געמאַכט פּוֹזעס צווישן וואָרט און וואָרט און גערעדט אָן שום פאַרבינד־דונג וועגן דעם מענשענס אַטוויקלונג, לויט די ענגלישע גע־לערנטע, און געהאַלטן איר מאַן כאַווערשטיינען אין זיין שמועס וועגן פאַרשיידענע סטודענטן און אַרבעטער; דער „קעמפּער און שרייבער“ האָט דערווייזן, אַז די פּונדיסטן זיינען גערעכט; שמואל האָט זיך איינגעהערט צו יעדער וואָרט און פּלעגט אָנהויבן מיט „אַ זאָגט מיר, איך בעט אייך“; נאָר איין נחומל האָט זיך פאַר־נומען מיט פּוסמע זאָכן און זיך געלאַשטעט ווי אַ הינטל צו גרינאַרי ניקאַריעוויטשן און אים געפרעגט: זאָל ער זינגען? זאָל ער זינגען? .. און האָט ער באַקומען אַ דערלויבעניש, האָט ער געזונגען מיט זיין קינדערשער שטייב, ניט אַרויסגערעדט שאַרף די ווערטער: „...Труд и горе, капли пота, наполам со слезой“ — „За тяжкой работой“ — האָט זינאַאיראַ מאַקסי־מאָוואַ אים אונטערגעהאַלטן און געזונגען און געקלאַנגט מיט איר פּרעהליכן, הילפליכן און לעבדאַפטיגן קול...

...און אַבראַמזאָנען האָט זיך געלאַכט, אַז ער האָט שוין אַמאָל דאָס אַרײַן געזעהן אין חלום, צוריק מיט עטליכע יאָר: אָט די

דאָזיגע קלרות, די דאָזיגע באַמערקונגען, דאָס דאָזיגע ליד...
משונה-מאָדע און צעפּלאַסן... .

— אָ, יעוואַ איסאַקאָוואַ... . — איז גרינגאָרי ניקאָלאָיעוויטש
אויפגעשפרונגען פון אָרט, דערזעהן די, וואָס איז אַריינגעקומען,
און האָט זיך פאַרנוגט פאַר איר.

— כּהאַב פאַרשפּעינט? — האָט בלומין געפרעגט מיט איר
מונטערן פּרישן קור; זי איז געווען אָנגעמאָן אין העלע, פּראָסטע
פּריהילינגקליידער — און איך בין אַריינגעגאַנגען נאָך די „אוראַקן“
אין ביבליאָטעק זייענען אַ ביסל צייטונגען, אַבראַמאָן, איר זייענט
דאָך ניט קיין צייטונגען? אַך, ניין, איך האָב צונויפגעמישט: דאָס
בלעגט דאָך אייער חבר דאָוידאָוסקי ניט זייענען, אין איך
האַב זעהר לייב צייטונגען, אמת, אונזערע רוסישע צייטונגען...
אַלע ניים, וואָס מיר וויסן, ווערן דאָרט אפילו ניט דערמאַנט... .
— און דאָך איז פאַראַן אַ ניים, וואָס אפילו יעוואַ איסאַקאָוואַ
ווייסט זי נאָך ניט!

פּעטראָווס אינטריגירנדע שטים האָט אפילו איר אויפגעדעקט,
אַז ער מיינט, אָן ספק, ניט יענע וועהטאַנדיגע ניים, וואָס זי האָט
זיך ביימאָג דערוואוסט און וועגן ווערלכער זי האָט איצט ניט גע-
וואָלט רעדן; פונדעסטוועגן האָט זי געוואָנט, אויב ער מיינט יענע
ניים, וועגן ווערלכע זי טראַכט, ווייסט זי שוין לאַנג.

— און וואָס ווייסט איר? ניין, איר ווייסט נאָך ניט!

— טאָ זאָגט זשע וואָס?

— ניין, זאָגט פּריהער וואָס ווייסט איר?

— ניין, זאָגט איר פּריהער!

— איך פּריהער? נו, לאַמיר דער ערשטער זאָגן. אָט וואָס.
כאַ-כאַ-כאַ! אָט וואָס! אין דער שטאַט א. האָט זיך היינט גע-
גרינדעט אַ נייע חברה, וואָס איר ציל איז: היות, דער ווינטער
איז שוין פאַרבײ, דער פּריהאַר קומט, דער שניי איז צעגאַנגען,
דער הימל פּרעהט זיך, די ערד קוועלט, די טייכן זיינען פאַפּרייט
און די גאַנצע וועלט... .

— בקיצור, בקיצור... אָט די דאָזיגע פּאָעזיע האָבן מיר שוין געהערט.

— איך פאַרן איך, יעוואַ איסאַקאָוונאַ! אַרזאָ, בקיצור, שטאַרק בקיצור, אינגאַנצן קורץ, אַרזאָ, די חברה רופט זיך אָן: „די, וואָס פאַרברענגען זייערע מעג אין פאַרענניגן“. דאָס צייל פון דער חברה: פאַרברענגען דעם זומער אין לוסט־שפּאַצירונגען, איינאַר־דענען פאַרווייַלונגען אויף שיפּלאַך איבערן טייך... — און דאָס גאָר!

— ניין, נישט אַרין. די סטאַטוסן פון דער חברה זיינען צעהן — איך האָף, אַז די פרייען בלומין וועט צוגעבן עפעס אַן אַר־גינעלן סטאַטוס. אַרזאָ, וועל איך אַנהויבן פון ערשטן פאַראַגראַף. פאַראַגראַף 1) פאַר חברים ווערן אָנגענומען אַלע מיידלעך, וואָס... — און איך בין די פאַרויצערין! און איך בין די פאַרויצערין! — האָט זינאַאידאַ מאַקסימאָוונאַ נישט געלאָזט ענדיגן.

— און מע האָט שוין אויסגעקליבן אַ קריינע קאָמיסיע, וואָס זאָל אויסוועהלן אַ גרויסע קאָמיסיע מיט אַן אַנדער אויספיר־קאָמיסיע מיטעט אויסצוקלייבן אַ צווייטן, און צוויי קאָמיטעטן אויף גרינדן אַ דריטן — האָט זיך אויך מנשה אָפּגערוּפּן.

— ערנסט און אויפּמערקזאַם! — האָט געשריגן דער סטאַטוס־דענט אויך, — אַרזאָ, יעוואַ איסאַקאָוונאַ, ווערט איר געבעטן אויף מאַרנן צו נעמען אַן אָנטייל אין אויגער געזעלשאַפּט... איר הערט?

— לעמאַנאַשעם! — האָט אויסגעשריגן אויך גאַורילאָוו דער שבור פון זיין ווינקל. ער האָט געוואוסט אַ סך יידישע ווערטער. — ניין, אינדער־אמתן, האָט בלומין אויסגעשריגן, — דאָס איז גאָר די ניים?

— און וואָס פאַר אַ ניים האָט די פרייען? — האָט גרינגאַרי ניקאָראַיעוויטש זיך ווייטער גערייצט — אַ סברה, אַ וויכטיגע־רע, ווי די?

— מיין ניים? — איז יעוואַ איסאַקאָוונאַס פנים געוואָרן פאַר־פּינסטערט — איך וועל זאָגן דעם אמת: די זאך איז גאָר נישט

קראָר, וואָס און ווען, דערווייל איז נאָר אַ קלאַנג. ס'טראַנגט
זיך אַ קלאַנג...

— אַ קלאַנג?

— אַז? ..

— אַז... אויף וואָר, די זאך איז טאַקע נאָך נישט קלאָר...

— אָבער וואָס? וואָס?

— וואָס? מוזאָנט, אין ה... ה... אויך...

— פאַנגראָס!? — האָט אַבראַמזאָן אַריינגעשניטן זיין בליק

אין איר און זיין שטים האָט אָפגעקלאַנגען ווי אַ ווידערקול.

— איר האָט עס שוין אויך געהערט?

— איך? ניין, איך ווייס אַזוי, איך זיין דאָך דאָ די גאַנצע

צייט, איך האָב נישט געהערט, איך ווייס אַזוי...

אַלע האָבן זיך אויסגעקערעוועט צו אים, אין צימער איז

געווען שטיל. אַלע האָבן געפיהלט אַ מוז זיך צעפרעגן וועגן די

פּרטים, אויסדריקן זייער מיטלייד...

— נאָט, ווי שרעקליך! — האָט צוּלעצט אויסגעשריגן ראָ-

זאַריאַ מאַקסימאָוואַ.

— און די יידן האָבן זיך געלאָזט קוילען ווי די שאַף? —

האָט שמואל געפרעגט — האָבן זיי זיך נישט פאַרטיידיגט?

— איצט וועלן די ציוניסטן אויסניצן די דאָזיגע זאך — האָט

זיך אָפגערוּפן כאַווערשטיין אויך — וועלן מאַכן פאַרזאַמלונגען,

וועלן געדיכט מאַכן די פאַרבן, באַוויינען דאָס בלוט, באַווייזן ווי

גרויס די שנאה פון די פּעלקער איז צו אונז...

— און רופן אין הייליגן לאַנד אַריין — האָט אויסגעלאָזט

פּרענקל.

— איך האָב נישט לייב, אַז מ'רעדט וועגן דעם פאַר גרינגאַרי

ניקאָלאַיעוויטשן — האָט זינאידאַ מאַקסימאָוואַ אַ פליסמער גע-

טאָן צוּערשט ראָזאַריאַ מאַקסימאָוואַ און דערנאָך אויך יעוּזאַ

איסאַקאָוואַ.

גרינגארי ניקאראיעוויטש האָט געשוויגן אַ קליינע וויילע און
 דערנאָך האָט ער אָנגעהויבן רעדן: אַגישאציע, פּראָפּאָגאַנדע,
 קראַפּ, פּאַלק, בילדונג, לומפּענפּראָצעטאָריאַט ...
 — הערט אויף! — האָט אַבראַמזאָן פּרוּצט אַ געשריי גע-
 טאָן און זיך געגעבן אַ קראַפּ מיט דעם פּויסט אין קאָפּ אַריין —
 ווערט אַנטשטומט כאַטש אויף איין מינוט, נאַרישע פּראָפּאָגאַנדע!
 אָט דער הער כאַווערשטיין... אָט דער ... האָט די העזע ...
 אין אַזאַ אומגליק ... זיינע חשבונות ... זיין אַרבעט ... זיין
 אַרומגיין קליידיג ...

אַלע אויגן זיינען פּול געוואָרן מיט שרעק און שטוינען.

— אָבער, אַבראַמזאָן, איר באַטראַכט נאָר ...

— באַטראַכטן? — האָט ער אויך אויף איר אַ וואָרף גע-
 טאָן אַ פּאַרטייגן פּליק, באַטראַכטן? וואָס האָב איך צו באַ-
 טראַכטן! איך וויל ניט באַטראַכטן! איך וויל ניט רעדן! פאַר-
 שאַלטן זאָר איך ווערן! פאַרשאַלטן זאָרט איר זיין! .. ווער
 האָט אייך גערופן, נברים? ! אייער אַרבעט ... דער נאַפּט ...
 דאָס ביסל נאַפּט ... אין דער אַלמנהם קלייטל ... הוריאַנקע
 און טאַנצערין ... כאַווערשטיין, פעטראָוו, פּלומין ... גייט
 טאַנצן ... חילצה ...

ער האָט שנעל אַראָפּגענומען זיין הוט און געגעבן אַ שפּאַן
 צו דער טיר „אַנטרויבן פּון דעם שחיטה-טאָל“, נאָר פּרוּצט
 האָט ער זיך אויסגעקערעוועט מיטן פנים אַנטקעגן די אָנווענדונגע,
 און דאָס פּלוט איז ביי זיי פאַרצאַפּלט געוואָרן, זיין פנים האָט זיך
 שטאַרק פאַרענדערט און געוואָרן אַן אַנדערער. זיין פליק,
 וואָס איז פּון דער ערשטער רגע אָן געווען ווי ביי אַ דערשראָ-
 גענעם פּון אַ דונער, האָט זיך איבערגעביטן. און אַב-
 ראַמזאָן האָט אַ וואָרף געטאָן זיין הוט אויף דער ערד און געג-
 מען זיך רייסן די האָר פּון קאָפּ ...

ס'איז געווען שבת אין ג. אַבראַמזאָגס געבורטס־שטעטל.
 דער הויף, וואָס פאַר דער קירך איז געווען פאַרגאַסן מיט לייכט.
 די יידן זיינען אין בית־המדרש, דאווענען, עסן קאַשע מיט צימעס,
 שראַפּן נאָך מיטאַג און גייען דערנאָך אַרויס אַ ביסל שפּאַצירן
 אין גאַס פאַר זייערע הייזער און אין זייערע הויפּן אָן קאַפּאַטעס
 און מיט די טלית־קטנםס פּוץ אונטער די וועסטן. „דער זומער
 איז דאָך שוין געקומען“. ר' יצחק, יעקב אַבראַמזאָגס פּאַטער,
 מיט אַלע זיינע קנייטשן אין פּנים און מיט זיין לאַנגער, געדיכ־
 טער, גראַהער באַרד, וואָס איז ענליך אויף לעוו טאַלסמאַים, גייט
 פּון איינעם צום צווייטן, רעדט אים איין מיט גוטן, פאַרענטפּערט
 זיך טויזנט מאָל פאַר אים און איז בודק די ציצית.
 — און דיינע ציצית, יעקב מיין זון, זיינען פּסור? אַ? פּסור? —
 שאַקלט דער אַטמער פּאַטער מיט זיין האַרינגן קאַפּ און פּון די
 אויגן רינען טרערן, טרערן, טרערן...

אַבראַמזאָגן קאָן נישט פאַרטראַגן דעם פּאַטערס צער און צו־
 זעהן זיין גרויסן און שווערן טרויער, און ער פּרעגט אים מיט אַ
 גרויסן און שרעקליכן רחמנות און דאָס האַרץ ווערט אין אים צע־
 גאַנגען און קלאַפּט...

— אַבער, טאַטע, וואָס זאָל איך טון, וואָס זאָל איך טון?
 — וואָס זאָלסטו טון, מיין זון? — ענטפּערט ר' יצחק מיט אַ
 קול ווי פּון אַן ערדענעם טאַפּ, — איצט איז מיין
 מעמד געוואָרן, מיט גאַטס הייליג, בעסער, ווייל אונזער רב איז
 געוואָרן שד"ר* פּון דעם רבינס ישיבה און איך בין איצט דער
 שד"ר* פּון דרבינס, — וואָס פאַרט אַרום צונויפּנעמען געלט
 אויף אַ ישיבה א. א. וו.

ממלא מקומו פון דעם רב אין ק"ק נ. יע"א און באקום נאָך אַ
 גי'רדן הוספה אויף דעם שכר פון מיין קוילען און קוק מער ניט
 אַרויס אויף דיין הילף (דאָס אַרץ איז געוואָנט געוואָרן אין איין
 אָטמעם). אָבער איך וויל, מיין זון, האָבן נחת. זעה, ווי
 שרמה פרענקל איז גריקריך, וואָס ער האָט זיך אומ-
 געקערט צוריק צו זיינע עלטערן. (אַבראַמוואָן איז פאַר-
 וואונדערט: וואָס רעדט דער טאַטע? שרמה האָט זיך דאָך
 נאָך ניט אומגעקערט!) דער רבי אָבער וועט דיך מקבל זיין
 ביז דו וועסט זיך ניט אומקערן בתשובה-שרמה: דער רבי איז
 גרויס און פירכטיך אין דער גאַנצער סביבה און די משרתים,
 וואָס פאָלגן אים, שפירן נאָך יעדן ישיבה-בחור, וואָס גייט אַראָפּ
 פון וועג. די גבאים קוקן נאָך אָפן און באהאַלטן יעדנס טריט.
 די שמשים זוכן אין אַלע לעכער און שפאַלטן, רייסן אַרויס דאָס
 האַרץ פון ברוסט, לענגן עס אַרויף אויפן טיש און פאַרשן עס
 אויס. און דער סוף פון דעם זינדיגן איז אַ ביטערער. אַרזאָ,
 וואָרף מיין זון אַרויס די פרעמדע געטער פון דיין שוים, וואָרף
 אַוועק דאָס ביכל, די „תחיה“ פון אונטער דער פאַלע. אויב דו
 וועסט דאָס טון — פאַר איך מיט דיר תיכף צום רבין, תיכף
 ומיד...

— אום שבת?

— ראטעווען אַ נפש!

— און מיר וועלן נאָך באַווייזן עסן דאָרט שרש-סעודות?

— אודא! זעה, דאָרט איז אַרץ גרייט ביים רבין: פרייש

און פיש און אַלערליי געשמאַקע זאַכן, און דו וועסט שוין מער
 ניט הונגען, ווי דו האָסט געהונגערט.

— גוט, אַי גוט! גיב מיר אַ שטיקל חלה, וועל איך עס צע-

מאַרן מיט מייע ציין. כא-כא-כא!

— וואָס איז דאָס, מיין זון? ביזט אַ וורט-סובא? אַ פרעסער?

זעה, אָט איז די פאַנגע, זייענע זשוּפּיצע, אָט גייט דער רבי נאָך
 דיר...

ר' יצחק איז פארשוואונדן געוואָרן און דער זון האָט אָנגע-
הויבן ציטערן פון פיבער און איז אַנטלאָפֿן, ניט וויסנדיג פֿאַר-
וואָס ער אַנטלאָיפט, „במנוסה-תצאו“ (אַנטלאָיפנדיק וועט איר
אַרויסגיין) האָבן געפֿליסטערט זיינע לייפֿן און ער לויפט, לויפט,
לויפט, דער רבי גייט נאָך אים, היט זיינע טריט, וויל אויפֿדעקן
זיינע סודות — און זיין זינד איז דאָך קעגן אים. דאָס „ביכר“
ליגט אין זיין שוים אום שבת!

— איך האָב דאָך פֿאַרברענט די כתבים, איך האָב דאָך פֿאַר-
ברענט דעם מאמר... — האָט אַבראַמזאָן זיך געבעטן — און
אומזיסט, די גויט צו אַנטלאָיפֿן איז ניט געוואָרן קלענער. פֿאַר-
קערט, זי איז געוואָרן נאָך גרעסער פון מינוט צו מינוט, האָט זיך
אויפֿגעהויבן, גרויס געוואָרן, אָנגעוואָרפֿן אַן אימה.

דער רבי האָט אים שוין לאַנג אָנגעהויבן נאָכיאָגן, און ער
לויפט איבער בערג און טאָלן, איבער שוויים-מקוואות און איי-
זערנע שטאַנגען. אין איין שוויים-מקוה האָט ער זיך אָפֿגע-
שטעלט, ווי ס'געהער צו זיין, און דערנאָך איז ער אַרויסגעגאַנגען
און האָט זיך גוט אַרומגעווישט און זיך געדראַפֿעט אויף אַ הויכן
פֿאַרג, וואָס איז דאָס? דאָ וואוינט זי! ביי איר קאָן ער זיך דאָך
פֿאַהאַרטן און לייענען זיין „התחיה“.

— ניי ניט ווייטער! — שרייט דער רבי צו אים און קנאַקט
מיטן גראָבן פינגער — איך היט דיך, שטיי אויף דיין אָרט!
ס'איז פֿאַראַן אַ גרויס דאָרף פון יענער זייט טייד, אין וועלכן דו
האָסט זיך געטובלט, אַ גרויס דאָרף, וואָס פֿאַרשטייט ניט דיין
שפראַך, דייע פֿרידער, קינדער פון דיין פֿאָרק, וועלכע זיצן און
דינען אַ פֿרעמדן גאָט. און איצט זעהסטו אָט דעם דאָזיגן גרויסן
גוי?

— רויב און גוואַלט, — האָט זיך פֿלוצים אַרויסגעריסן פון
אַ שטוב און אַ פֿאַר געטאָן אויף דער ערד.

אויף אַבראַמזאָנען איז אָנגעפֿאַרן אַ גרויסער שרעק, ער וויל
לויפֿן איר צו הילף — און זיינע פֿיס ליגן אין אַ קראַץ, ער קאָן

ניט קיין ריר טון מיט קיין אבר. רבנו של עולם! ס'ארא נשמה-
ליידן! ניטאָ קיין אַנטרינונג! פאַר אים — דאָס דאָרף, אונטער
אים — דער רבי (און אַ סך טוען זיין באַפּעל, און אַ סך טוען
זיין באַפּעל, און אַ סך טוען זיין באַפּעל), רעכטס און לינקס —
בערג און טאָלן. די שוויבן אין די פענסטער פּלאַצן. אַ פּאַנעל,
דויערנדער טומל... אַ שרפה? — פּאַנאָם... שרייט ער און
זיין קור גייט איצט אַרויס, גלייך ער וואָלט אַריינגעשריגן אין אַן
ערדענעם טאָפּ. — פּאַנאָם... „דס וואָש ותּמרות עשן“ („ברוט
און פּייער און וואָלסקענס רויך“)

אַבראַמוואָן שטייט אָן שייך אין קאַרטן שניי, אויף אים איז
נאָר איין העמל. און אויף אים קריכן אַרום וואַנצן, וואַנצן, אינ-
טעליגענטן, באַרוועסע, אַרבעטער...
— וואָס איז דאָס פאַר אַן אַרבעט? — פּרענט אים יענער
מענש, וואָס גייט אַוועק פּון אים.

— איך וואונדער מיך — קוועטשט אַבראַמוואָן מיט די
אַקסלען... דאָס איז דאָך די קאַלאָניע, וואָס דו האָסט געגריג-
דעט, ווען דיר האָט זיך געוואָלט באַהעפטן טאַלסטאָים גרויסע
פּראָסטקייט מיט גיטשעס דערהויבענע אומגעגלייכקייט. „גיטשע
איז אַ פּראָדוקט פּון אַן עסטעטיש-פּאָעטישער נשמה און גיט קיין
פּיִאָנאָף“ — האָסטו דען פאַרגעסן דיין שפּראַך ממש? דאָס איז
דאָך די קאַלאָניע, וואָס מיר האָבן געגרינדעט אויף נייע יסודות,
בעת מיר האָבן פאַרלאָזט די קראַנקע איי-ראַפּע און אירע מענשן,
מיר האָבן דאָך אויפגענומען פּון דער קורטור... צו גרינדן אַ
קאַלאָניע אין אַרץ-ישׂראל און מלחמה האַלטן מיט די פּאַאַמטע.
און איצט שטיי איך דאָ און צייר די שטערן. אוריאַל! דו גייסט
אַוועק פּון מיר. גיי, גיי! מסתּמא מוזטו גיין און איך וויל דיר גיט
שמערן. מיין האַרץ אָבער ווערט צענאַנגען, צענאַנגען...
דיין נשמה שוועבט אַרום מיר אַרום, ווי אַ פּייגעלע. דו ביזט גיט
געשטאַרבן. אַלץ איז דיינס. און אַט וואָס איך וועל דיר זאָגן:
דו ביזט גענאָרט, נאָר ווען דו האָסט אַזאַ באַרד, ווי איך — איז

נאָר קיין ספּק ניט, אַז זי וואָלט געווען שוואַרץ און ברייט און
וואָלט עדות געזאָגט אויף דיר, אַז דייע אורעכטערן זיינען געווען
פון די ירושלימער זידענע קייט.

און פּרוּצים איז אַרײַן פאַרשוואַנדן געוואָרן. און ער איז
ווידער געבליבן איינער אַרײַן א בלאַנזענדיגער אין דער ווייטער
נאַכט, אינם גרויסן, שרעקליכן מדבר. צולעצט געפינט ער אַן
אייגעהילטן בעדווינער, וואָס גייט אויס פאַר הונגער, און ער ניט
אים פון זיין ברויט און יענער קייעט מיט אַפעטיט. (וואו האָט
ער אים גענומען, ווייסט ער ניט. מן!). און דער מצרי, וואָס
איז ענליך צו גאַורילאָוון דעם שכור, הויבט אויף אויף אים זיין
האַק. „דו — אַ האַק, און איך — רחמנות“ — זאָגט אים אַב־
ראַמוֹאָן, און פון דאָן הויבט זיך ביי אים אָן דער גרויסער רחמנות.
אַ שרעקליכער רחמנות, וואָס פּרעסט אויף דאָס האַרץ און די
נשמה, אַ רחמנות אויף די פּוסטע בוימער, אויף די שטיינער און
פּעלדן, אויף די מצרים און אַראַבער.

דער וועג איז געווען אַ שווערער, לאַנגער, אַ לאַנגער און שווע-
רער. די ערד איז ניט ווייט פונם הימל — „און אפילו אַ פּאַנ־
טאָזיאָר קאָן גרינג אַראַפּפּאַרן“. אין דער הויך פונם גייער אַ
פּרוּצירדיגע גרויסע אַרויסקוקעניש, אַ גרויסע, גרויסע. ער קוקט
אַרויס, וואַרט נאָך אַ מינוט, ווי דער הימל וועט זיך שפּאַלטן און
עפּעס אַ גרויסע, גרויסע זאָך וועט געבוירן ווערן. ער שפּאַנט
מיט גרויסע שפּאַן, נעמט זיין שטעקן, בינדט צו צו אים זיין נאָז־
טיכל, — די פּאַן פון יהודה־אַשטאַם, און שפּאַנט מיט גרויסע,
גרויסע טריט. פּרוּצים פאַרהאַלט מען אים. ווער פאַרהאַלט עס
אים? „גיב נאָר אַ קוק, — זאָגט זי אים, — אָט איז אין מיטן
הימל — אַ פּינטערע“. ס'כאַפט ווידער אָן אַ שרעק, ער
האַט אָנגענומען זיך מיט די לעצטע קרעפטן אַריבערצוגיין פון
יענער זייט זיין גרעניץ, פון יענער זייט גרעניץ פון דעם פינטערע,
אַבער אומזיסט: ניטאָ קיין איבערגאַנג. דאָס פינטערע צערייסט
זיין הימל. איינס איז עס, איין פינטערע, אַ קריינס, שוואַרצס,
שרעקליכס... ער וויר עס אַרומגיין, אַרומגיין דעם וועג און ער

דרעהט זיך ארום דעם „פארבשופטן קרייז“, זיינע לייפן פליסמערן;
נאך א ביסל, נאך א ביסל...

און געדאכט האָט זיך אים, ער שפּרינגט איבער דעם. נאָר
באלד ווייזט עס זיך, ער האָט אַ מעות: דאָס פינטעלע איז דאָך
אויפן הימל און ניט אויף דער ערד — און ווי אזוי וועט ער
אַריבער איבער דעם? „איך האָב דאָך נאָר ניט געזינדיגט“, —
ווערט ער פאַרביטערט, — „מיין נאָזטיכל איז אַ ווייס!“ נאָר
ער שרייט און זיין קור הערט מען נישט. דאָס פינטעלע שטייט,
ווי פריהער, פאַרצוימט דעם גאַנצן וועג. איין פינטעלע און קיין
צווייטס איז ניטאָ אַזעלכעס. איין פינטעלע — און קיין בריק
איז ניטאָ. און דורות גייען אַוועק...

און ווידער איז ער אין זיין קרייז געבורטס־שטעטל. — דאָס
איז נאָך ניט אינגאַנצן. טרייסט ער זיך און פרעהט זיך, וואָס
ער פיהרט אין זיך אַ נויגונג צו משוגעים. יאָ, אַ סך, אַ סך
משוגעים פּראָגנזען אַרום אין די גאַסן און אין די בתים־מדרשים,
אַבער אים ציהט עס, ציהט עס באַזונדערס צו זיין פעטער דעם
משוגענעם. ער ווייסט קלאָר, אַליץ שרייט אין אים, ער האָט
קייןמאָל נישט געהאַט קיין משוגענעם פעטער, נאָר אים ציהט
צו אים. וואָס הייסט? פּראָטעסטירט ער מיט אַלע קרעפטן —
וואָס הייסט, איך האָב ניט קיין משוגענעם פעטער? לויט דעם
אַטאָווזום פון מאַדאָם כאַווערשטיין מוזן דאָך זיין אין מיין משפּחה
משוגעים, מוזן! .. און זיי זיינען טאַקע פאַראַן, זיינען דאָ! איך
אַליין, איך אַליין, כאַכא! ..“

אַבראַמזאָן האָט געלאַכט פון שראָף מיט אַ דריבנע געלעכט־
טערל, וואָס האָט אים צעריסן דאָס האַרץ. „איך וויל ניט, איך
וויל ניט, — האָט ער ביטער געוויינט, — אַליץ, אַליץ, נאָר ניט
דאָס, יסורים אָן אַ מאָס, מער ניט איין מינוט ווערן משוגע...“
ניין! ער מאַכט אַ באַוועגונג מיט דער האַנט, נעמט אַראָפּ דאָס
הייטל פון זיין מוח! ער פיהרט עס דאָך — און ער קאָן עס

אַראָפּגעמען. ער וועט אַראָפּוואַרפן דעם דאָזיגן וועהטאָג, וואָס
 האָט ניט זיין גלייכנס, אָבער זיין האַנט רירט זיך ניט, זיין האַנט
 באַוועגט זיך ניט — אַ שרעק! קיינער קומט ניט צו הילף, קיינער
 קומט ניט צו הילף — אַ שרעק, ער שטייט איינער אַליין פון
 דער זייט, איינער אַליין שטייט ער פון דער זייט — אַ שרעק!
 וואָס איז דאָס? פאַרן פענסטער פון יענער זייט גייט דורך יעִ
 נער... יענער, וואָס אין האַרץ ציהט צו אים, יענער, וואָס גייט
 און ווערט ניט געזעהן, גייט דורך, איז פאַרביי... וועה, פאַר
 וואָס קאָן ער זיך נישט אויסשראַפן? זיין האַרץ קאַרטשעט זיך
 ניט אויסצוהאַרטן און ער שטאַרקט זיך, אַן אַטעם טון. אַרץ איז
 פאַרפאַרן! יענער פאַר באַרגענער פון יענער זייט
 פענסטער איז אוועקגעגאַנגען. די פינסטערניש
 ווערט ווייס... דער פענסטער האָט זיך צוגעמאַכט.

אויף אינדערפריה, אז אבראמואן האט זיך אויפגעכאפט פון זיין שפעטן שלאף, איז ער געווען, ווי עמיצער וואלט אים פרא- צים מיט גוואלט אויפגעריסן פון א שווערן שלאף. זיין ערשטע באוועגונג איז געווען א טאפ פון זיין שטערן און אים האט זיך גע- דאכט, דער קאפ טוט אים נאך נישט וועה, נאך ער זעהט אויס, ווי א סאלדאט, וואס איז א גאנצע נאכט געשלאפן אויפן פאסטן אונטערן שניי — א שניי פון פעדערן. ער האט ניט געפיהלט קיין שום וועהטאג, נאך אין מויל איז אים געווען מאדנע טרוקן, גלייך ער איז פול געווען מיט גאסן-שטויב. שמואל האט אים אריינגעטראגן דאס היטל, וואס ער האט נעכטן פארגעסן ביי מנשה קאצמאנען, אז ער איז אוועקגעגאנגען פון דארט. א דגע האט אבראמואן געקוקט אויף אים פארוואונדערט, גלייך ער האט אים נישט פארשטאנען, נאך באד איז אים קלאר געווארן; א היטל צוצודעקן די פעדערן אויף זיין קאפ, כדי מע זאל אים נישט דערקענען, א וואירער יונג! ער האט זיך אָנגעטאָן און אין א הארבער שעה ארום איז ער שוין געווען ביי מנשה קאצמאנען. „מ'מוז דאך מאכן א סוף צו דעם“—האָבן זיך די זיבן ווערטער איינגעשניטן אין זיין מוח און זיינען גלייך ברייט-שנער פארשוואונדן געווארן. דער עיקר געדאנקען זיינע זיינען געווען פונקען פון זיינע קינדהייט-זכרונות, ניט קיין וויכטיגע פאקטן-אפריסן, וואס האָבן פֿרֿע ניט קיין שייכות צום „היינט“, עפעס אן אורח א משולח פון א ישיבה ביי זיין פאטער פארהערט אים די סוגיא פון „צרות“, ער איז צעשומלט און ווייסט ניט, וואס מ'הייסט אים זאָגן: הייבט אָן און רייסט איבער, הייבט אָן און שטערט זיך אָפּ; דער טאטע איז אין פעס.

ענדריך איז געקומען דער סוף. דאָס איז געווען בעת ער האָט געעפנט די טיר און דאָס האָט געדויערט אַ ברעקל רגע, אַ צעהנטיגונטער רגע. די גרעניץ איז געווען נאָר אַ טייל פון אַ קליינער, קליינער באַוועגונג, איין חלק פון אַ קליין, קליין טריל מעלע. פאַר דעם איז זיין מוח געווען כמעט קלאַר. אַן אַרטער און קלאַרער געדאַנק האָט זיך איינגעשמעמפלט אין אים: וואָס איז דער גוואַלט, אויב ער קומט אום? אויב אַרץ וועט אומקומען? מיט זיי וועט ער זיצן, ביז ער וועט פאַרכאַפט ווערן... מיט זיי! מיט וועמען? ווער איז געבליבן? ס'איז דאָך קיינער ניט געבליבן! ער איז דאָך... ער — דער לעצטער! ביי מנשה קאַצמאַנען האָט ער זיך דערוואוסט, אַז אַרע מיידלעך זיינען אַוועקגעגאַנגען אין דער רוסישער ביבליאָטעק, און דאָרט וועלן זיי זיך טרעפן מיט גרינאָרי ניקאָלאַיעוויטשן און וועלן זיך באַראַטן וועגן זייער נייער חברה...

— גוט, גוט, — האָט אַבראַמאָן גערעדט צו זיך אַליין, — אָבער ווי אזוי האָבן זיי קיין מורא ניט? טאָמער באַרד? ..

נאָהענט צו דער ביבליאָטעק איז געשטאַנען די גרויסע קירך אין שטאַט. ס'איז געווען זונטאָג, אַ פרייהאַר-טאָג מיט אַ וויי-כער, וואַרימער זון. אַבראַמאָן האָט אַ קוק געגעבן אויפן גאַל-דענעם קופאַל און זיך דערמאַנט, אַז אין זיין חלום ביינאַכט האָט ער געזעהן דעם דאָזיגן פּלאַץ, וואָס פאַר דער קירך — עפעס איז דאָס דאָך. פאַר אים איז געווען אַ גרויסער המון אָנגעטאָן יומטובדיג. זיינע אויגן זיינען געוואָרן ברייט. טויזנטער פיס, צעהנער-טויזנטער בייכער, מילי-מיליאָסן קעפּ — און איין היינט? און אַרע וועלן קומען? אַז דו וועסט צעשפאַרטן די חיה אויף צווייען — ווערט זי אויס. איז דאָך געדורונגען, אַז אַרע וועלן קומען ווי איין מענש... אויף אים? אויף אים איינעם? קיין אַנדערער איז דאָך ניטאָ. און צו וואָס זשע שטייט ער אויף איין אָרט? אָט גייט דורך עפעס, ווי אַ ייד מיט אַ זאַק אויף די פרייצעס פון דעם רעשט, וואָס איז געבליבן... אפשר וויל ער מאַכן אויך אַ פּליטה, אפשר וויל ער אַ כאַפּ טון דעם זאַק פון

אקסרס און זיך פארהאלטן אונטער די שמאמעס — און ס'זאל נישט
אייסנעדראשן ווערן יעקבס ליכט?

אבראמוזאן האט זיך געאיילט און איז אריינגעקומען אין
ביבליאטעק, וואָס איז צוליב זייער שבת געעפנט געוואָרן ערשט
איצט. ער איז דורכגעגאנגען דעם ערשטן צימער פארביי דער
ביבליאטעקאריין און איז אריינגעגאנגען אין דעם צווייטן צימער,
אין זייענזאל און זיך אוועקגעזעצט ביי אַ מיש. דער צימער איז
נאָך געווען רייד, נאָר ביי איין פענסטער איז געווען עפעס אַ
יונגער מאַן און געברעטערט די צייטונגען. די ברייטע בויגנס
האַבן געקלאַקט און געשאַרשעט. אבראמוזאן האָט אַ בליק גע-
געבן אויפן יונגן מאַן, צוגעזשמורעט די אויגן — און תיכף פאַר-
געסן אָן אים, אַרויסגענומען אַ בלייער פון טאַש און אָנגעשריבן
אויפן מיש:

„דער גרונדשטיין, אַלע געז זיינען אויס און עמאָק האָט
געשראַגן די אָפגעשטאַנענע. דער לעצטער, דריי
מאַל היין און צרויק! לאָז נישט אַראָפּ דיין שנאַבל! (ווי
באַקאַנט, האָבן די מאַהיקאַנער געז) קוק דיר רעכטס — נישט
קייין נאָז, קוק לינקס — נישט קייין נאָז. זעה, איך האָב גע-
מאַכט דיין שנאַבל שטאַרקער פאַר דיר, וואָס איז רייך גע-
וואָרן נאָר פון דעם חורבן פון...“

— א, אבראמוזאן איז אויך דאָ? אבראמוזאן איז אויך געווען
ציקאווע? כא-כא, איך בין נישט געווען בעתן אינצידענט נעכטן
ביינאַכט. איך בין געקומען, דערציילט מען מיר... דאכט
זיך, היינט זיינען נאָך אויך נישטאָ קיין אָפציערע ידיעות... בור-
לאך (דאָס איז געווען דער איינציגער יונגערמאַן אין זייענזאל),
וואָס ס'איז אוממעגליך געווען, ער זאל נישט פאַמערקן אבראַמ-
זאָנס אַריינקומען אין דער ערשטער מינוט, האָט געהאַלטן פונ-
דעסמוועגן פאַר בעסער זיך מאַכן אַ קליינע וויילע שטאַרק פאַר-
טיפט אינס זייענען, אַזוי אז ער הערט נישט, ווי מע גייט אַריין.
ס'איז פאַראַן אנדערע שענערע ניס — האָט בורלאך צוגעגעבן.

און אבראמוזאן, וואָס האָט איפּערנערסין זיין שרייבן, האָט געקומט אינם בוך פון זיין מיטשמועסער: אויפן רוקן פון בוך זיי גען געווען אויסגעשראַגן אָפּגעריבענע אָפּגענידמע אותיות: „צע-זאַר“ און ער האָט געראַכט:

— אַ גראַמאַטיק פון עמלעס שפראַך; אָט נעם איך שוין דאָס בוך און צערייס עס.

— ווילסט הערן? — פרענט בורלאך — אינס „קוריער“

פון? ..

— פון ד. .? — האָט אבראמוזאן פאַרגעסן דאָס לייענבוך,

וואָס ער האָט נאָר וואָס געוואַלט צערייסן.

— יא, אין ד. גופא. „איינער אַ פרעמדער יונגערמאַן, מע

ווייסט עד היום ניט פון וואַנען איז ער, איז גאַנץ פריה אַריינגע-

קומען אין אַן אַכסניא, זיך געדונגען אַ באַזונדערן צימער, האָט

זיך פאַרשראַסן און איז אַ גאַנצן טאַג ניט אַרויסגעגאַנגען פון

דאָרט, און אַז מע האָט אויפגעבראַכן דעם שראָס, האָט מען גע-

פונען דעם יונגן מאַן אָנגעשפאַרט אויפן באַנקבעטל, דער קאַפּ

צווישן די הענט“ ..

— און דער גאַלמעסער געבן אים ...

— וואָס פאַר אַ גאַלמעסער ... מיט סם ... אבראמוזאן,

וואָס איז מיט אייך? זעהט, סיניען אַריין מענשן.

אבראמוזאן איז אויפגעשטאַנען, צוגעגאַנגען צו דער וואַנט צו

צייכענען זיין „וויוואָן“, די וואַנט-וויוואָן. — אַצינד איז דאָך קיין

שום צווייפּל ניט, אַז מער, ווי ער, איז ניטאָ קיינער ...

„מיט סם“ ... עמלעך דערציילט אים ווי אַזוי דאָס איז

געווען! ער האָט דאָך געזעהן דעם נגון פון איכה (ווי

אַזוי) ... איכה ישבה בדר (ווי זי איז עס געבליבן אַריין) ...

— ווער האָט אויסגעשמירט דעם טיש?

— יודישע אותיות!

אבראמוזאן האָט זיך אויסגעקערעוועט און האָט דערזעהן, אַז

הגם ער שרייבט אויף אַ שפראַך, וואָס זיינע פיינט פאַרשטייען

זי ניט, דאָך סודעט מען זיך עפעס וועגן אים. מע זאָגט, מע

דארף איבערנעבן וועגן אים די פֿרשתיים, זיי זאָלן קומען און אים
פֿינדן מיט שמריק, אומזיסט!

... „דער לעצטער — דער נרונדשטיין“ איז אַנטראָפּן! איצט
וועט ער אַנטפֿרעקן. אַלע וואַרטן אויפֿן הויף. די גרויסע זיינען
אומריין — וועט ער ניין צו די קליינע, און אַז ס'זיינען איצט ניטאָ
קייין יידן, איז וואָס זאָל ער איבער דעם אַראָפּפּאַלן ביי זיך? זיי
נען דען וועניג פֿאַראַן, וואָס האָבן איינגעשטעלט דאָס לעבן, גע-
ווען אויף קדוש השם? ס'האָט זיך נאָך ניט אויסגעלאָזט די האָפּע-
נונג נאָך אַמאָל פֿונסניי אויפֿבויען און פֿאַנייען דאָס הויז ישׂראֵל!
... אָט איז פֿאַר אים אַ טייך וואַסער, אַ גאַרטן און דער טאָג.
יעקב — דער עלטערער צווישן די אבות. ביי רבנען איז ער
שוין געווען. זיין פֿרודער איז שוין אַוועקגעגאַנגען פֿון אים.
חרן און באַר שבע, וואו מע האָט אים גערודפּט פֿאַר זיין „וויזאַן“
— איז ער שוין דורכגעגאַנגען. מיט עשום שר האָט ער זיך
שוין געראַנגלט — און אים בייגעקומען. איצט וועט ער זיין
אַ מלמד פֿאַר קליינע קינדער אין לאַנד פֿון אדום ביזן סוף ארץ
הישי, ביזן טאָג, וואָס איז פֿרו שבת, גאַלע גומס און רוה...
... אָט זעהט מען פֿונדערווייטנס אַ באַרג, וואָס אויף אים
איז דער שענער שטאַט-פֿאַרק, דעם פֿאַרק זעהט מען פֿונדער-
ווייטנס אויפֿן באַרג. די בוימער... אַבער, וואָס האָט ער, ער,
וואָס זיין שנאָבל איז שטאַרקער פֿון צור (*), צו טון מיט די בוי-
מער פֿון צור? דאָרט זיינען די אומריינע, וואָס ווילן פֿאַנגען זיין
נשמה, די, וואָס רייניגן זיך אין די גערטענער און דינען צו דער
נעטין אַסטאַרטאַ...
... און אויב זיי וועלן אים ניט פֿאַלגן — וועט ער פֿאַרט
רעדן. זיי וועלן הערן! ער וועט רעדן צו די פֿויגעלאַך אין הימל
און צו די פֿיה אויף דער ערד, ער וועט רעדן צו אָט דעם
הונט, וואָס לויפט פֿאַרביי...

(* וואָרט-שפּיל: צור — נאָמען פֿון דער שטאַט צור, און צור,
וואָס טייטש קרעמען (кремень), אַ שטאַרקער שטיין.)

— הער נאך, דו, עוותניק צווישן די חיות! דאָס איז, וואָס
אין רעד צו דיר וועגן דעם עוותניק צווישן די אומות! זאָלסט
זיך נישט מיאש זיין! איך, דער לעצטער — דער גרונדשטיין! און
ס'וועט זיין, יעדער, וואָס וועט פלייבן אין צור — בן-בויו, מאַזוו
ריק, וועט מען אים רופן, קאַרליק. די ריזן זיינען דעמאָלט געווען
אויף דער ערד, און זיי זיינען געקומען ביזן ירדן, און זיי האָבן
נישט געקאָנט זאָגן דאָס וואָרט „געה“, און זיי האָבן געזאָגט: „זעה“,
דאָס איז אַן אַלמער נגון — און זיי זיינען געקוילעט געוואָרן. און
ער איז געבליבן דער לעצטער, וואָס ער אויך איז נאָך אַ
האַלבער אינדערפריה און אַ האַלבער פאַרנאַכט. און יהוה האָט
צו אים געזאָגט: גיי און דו זאָלסט זיך דראַפּען אויף די ווענט
העכער פון דעם קארניו, העכער פון דער סטעליע, וועסטו האָבן
אַ פּוּקומע דערלייונג. געדענק און פאַרנעם נישט! דאָס פּינע
טעלע טוט זיך אָפּ דורך דעם, וואָס נישט אָפּ דאָס לעבן פאַר דעם!
און איך בין געקומען היינט...

...אָבער ווער איז דער דאָזיגער מענש, וואָס גייט נעבן אים?
פאַרוואָס קוקט ער זיך אַזוי איין אין אים? ער וויל דיך הרגענען,
פּדי ס'זאָל פון אים קיין וואַרצל און צווייג נישט פלייבן?
אָט קוקן אַלע קינדער פון צור, עשום קינדער, אויף אים —
האָבן זיי שוין אַנטדעקט זיינע סודות? האָבן שוין אים אַרומגע-
רינגעלט זיינע נאָכזאָגער? ניין, ער וועט זיך פאַרטיידיגן! אויב
מ'זאָגט — איז מ'זאָגט! זיין שפּראַך, די שפּראַך פון יהוהס
נביא, וועט די ביינער צעברעכן, איר זאָלט נישט זאָגן: ער איז
געשטאַרבן, צי דען קאָנט איר נאָך נישט יהוה, וואָס איז געווען,
איז, און וועט זיין?

צי דען ווייסט איר נאָך נישט, אַז שטערן טוען געבוירן
שטערן? צי דען ווייסט איר נאָך נישט, אַז מיינע טויטע וועלן אריפ-
לעבן, אויפשמייין, אויפשמייין? ..

ס'איז געווען אויף דערנאכט, די אַרבעטער זיינען שוין אַוועק־געגאַנגען אַהיים, און שמואל, וואָס זינט ס'איז אָנגעקומען דאָס נייט, איז ער געווען פאַרנומען מער ווי אַרבע מאַל, האָט זיך נאָך ניט אומגעקערט. משה־אהרן, ברכה און די קינדער זיינע גע־זעסן אַרום טיש און האָבן געגעסן וועטשערע. אַ פאַרבאַרגענע זאָרג האָט אַרומגעשוועבט איבער אַרץ: פון אוריאָן איז נאָך ניט געווען קיין שום ידיעה, זינט ער איז אָפּגעפּאָרן.

— מאַמע... איך האָב מורא... פּנחסל שרעקט מיך מיט אַ מע־ע־ע... מאַמע...

די מאַמע האָט ניט געענטפּערט. דעם קרופּניק האָט מען אויפגעגעסן. און ברכהס אויגן זיינען געווען ווי די אויגן פון יע־נעם רעבערדיגן קאַפּ, וואָס איז אָנגעבוין און וואַרט יעדע רגע אויף אַ קראַפּ פון אַ האַק...

די טיר האָט זיך שטייַ געעפּנט. אַבראַמוזאָן איז אַריינגעקו־מען אויף די שפּייַ־פּינגער און געברייבן שטיין. ער האָט ניט אַרויסגעראָזט קיין פּיפּס פון מויל. ביים הענטל פון זיין שטעקל איז צוגעבונדן געווען אַ נאַזטיכל, וואָס איז געווען צעריסן אויף פּיצראַך. ער האָט נישט פאַרשלאָסן די טיר הינטער זיך. דער באַרעפּאַס איז עפעס, ווי פון זיך, ניד צוגעראַפּן צו דער טיר, נאָר אַריינגיין אַהין האָט ער מורא געהאַט.

— וועה איז מיר! — האָט ברכה אַ פאַטש געטאַן מיט די הענט, — דאָס האַרץ האָט מיר געזאַגט... ס'איז געשעהן דאָס, פאַר וואָס איך האָב מורא געהאַט...

— מאַמע, מיר האָבן מורא... האָבן געוויינט די קינדער.

— נאראָנאים! וואָס האָט איר מורא? .. איז דער פּאָטער
אַרײַן אַרומגעלאָפּן איבערן צימער פון אַרט צו אַרט, — ס'איז
אַ גור=דיין ... וואָס זאָל מען טון ... מ'דאַרף רופּן די שכנים...
פּנחס, לויף רוף חיים=לייפן דעם הייוון=מאַכער ... אָ, צו מיין
מור! דווקא מיין שכן דאַרף אַראָפּ פון זינען. מיר קאַרג מײַנע
צרות! .. שא, שווינגט, וואָס שרייט איר? .. וואָס טוט ער
דאַרט? צערייסט אַרײַן, וואָס ער האָט ... „קריעה“ ...
קריעה“ ...

— קריעה! .. נאָך וועמען? — האָט זיך ביי ברכהן
אויסגעצויגן דאָס פנים ...

— פרא אדם! .. אַ משונענער ... אויף אַ משונענעם
פרענט זי קשיות ... איצט וועט ער זיך זעצן שרייבן אין דער
פינסטער ... שרייבט, שרייבט גיך=גיך, רבנו של עולם, וואָס
טוט מען? ..

אַבראַמוזאן איז אַרײַסגעגאַנגען פון זיין צימער, צוגעגאַנגען
מיט אַ שרעקליכער פאַרויכטיגקייט צום אויוון, האָט אָנגענומען
אַש און אַרײַסגעשאַטן זיך אויפן פנים. דערנאָך האָט ער אויס=
געטאָן די שיד און זיך אַוועקגעזעצט אויפן נאַסן דיר. האָט
אַרומגעלעגט אַרום זיך אַ שטיק פאַפיר און געמאַכט אויף דעם
פאַפיר פאַרשיידענע פאַסעקראַך אין פינסטערן צימער זיינעם.
אים האָט זיך געדאַכט, אַז ער האָט אָנגעשריבן אויף דעם אַרײַן,
וואָס ער האָט געוואָלט אָנשרייבן. און געוואָלט האָט ער שרייבן
פאַרענדעם:

„אין יאָר א.א.וו. דריי מאָל הײַן און צוריק, אין דרויסן
מאָרדעוועט דער שטיין, אין שטוב — דער גאַלמעסער, דער
חלף. און איך האָב צעריסן מיין ראָק אויף צוועלף שטיקער,
ער זאָל נישט אַרײַנפאַרן דעם שונא אין די הענט. און יעקב איז
געפליבן אַרײַן, די נסיסה האָט זיך געענדיגט. איינער אינם
גאַנצן ווערט=חלף. און אזוי אויף אייביג, אויף אייביג און אייביג.
יעקב וועט פאַרענדט ווערן — און איינער וועט פלייבן. תמיד
וועט פלייבן איין לעצטער אויף אייביג; אַלע ווערן נישט זיין און

אָ פֿעצטער וועט זיין. און אז ער וועט זיך דערוועגן צו גיין אין פֿאַרק אויפֿן באַרג, דעם פֿאַרק, וואָס שטייט, ווי אַ פֿינטערע, אויפֿן באַרג, אַריבערניין דאָס פֿינטערע און קומען צו זיינע גע- ליבטע קינדער, וואָס בלייבן אים געטריי, און פֿאַרוייהען זוימען, וואָס זאָלן געבן פֿרוכט—וועט זיך אויף אים אַ קער טון די קלינג פֿונם גאַלמעסער, וואָס צווישן זיינע האַר און וועט אים ניט לאָזן אַריבער. און מאַזוריקעס און עמאָקיס וועלן אים נאָכלויפֿן ביזן סוף, נאָר פֿאַרטייגן וועלן זיי אים ניט פֿאַרטייגן און פֿאַררענדן וועלן זיי אים ניט פֿאַררענדן. ווי אזוי וועט ער אַנטרונען ווערן? ער וועט אַנטלויפֿן און אַרומלויפֿן אַרום דעם נאָרשן. און ער וועט אַרומלויפֿן, אַרומלויפֿן אַרום — אַ גאַנצן טאָג. ער וועט זיין פֿור מיט שרעק און וועט אַרומלויפֿן, אַרומלויפֿן אַרום און אַרום. אָט דאָס איז יעקבס מנילה״.

— שׁ-שׁ-שׁ-א... — האָט אַבראַמזאָן אויפֿגעהויבן דעם קאָפּ — שטיי זאָל זיין... וואָס איז עס פֿאַר אַ געשריי? .. צע- רייצט? .. און ווער וועט זיצן „שבעה“ אָן מיר? .. — שבעה? .. משה-אהרן, גורן! — האָט זיך די מוטער צעוויינט, — רוצח, הער, וואָס ער רעדט... עפעס ווייסט ער... — וואָס ווילסטו האָבן פֿון מיר? .. ער ווייסט... ט-ט-ט... וואָס זאָל ער וויסן? .. ער איז אַראָפּ פֿון זינען און מער ניט... אַבראַמזאָן איז געזעסן רהיג. דער שכן חיים-לייב דער הייוון-מאכער איז נאָך ניט געקומען. אין שטוב איז געווען אַ שרעק, אַ געוויין, צוזאַמען מיט אַ שטיקקייט. אַ געוויין און אַ שטיקקייט. און די שטיקקייט האָט גאָרנישט ניט געזאָגט.

יידישער ליטעראַרישער פאַרלאַג, בערלין

Jüdischer Literarischer Verlag, G.m.b.H.

Berlin SW 68, Zimmerstr. 7-8

*

ס'איז אַרויס פֿון דרוק די ערשטע סעריע ביכער:

- I. ל. קוויטקא — גרין־גראַז (לידער)
- II. ל. קוויטקא — 1919 (לידער)
- III. י. אָפּאַטשױ — פאַרלוירענע מענשן
(רָאָמאַן)
- IV. דער נסתר — געדאַכט (מעשיות)
ערשטער באַנד
- V. דער נסתר — געדאַכט (מעשיות)
צווייטער באַנד
- VI. מ. אלפערסאָן — 30 יאָר אין אַר־
גענטינע (מעמואַרן)
- VII. ד. קאַיגען — אין שטורעם פֿון גע־
שיכטע (מעמואַרן)
- VIII. פ. שניאורסאָן — חיים גראַווי־
צער (דערציילונג)
- IX. ש. דובנאָוו — די נייסטע געשיכטע
פֿון יידישן פֿאַלק — איבערגעזעצט פֿון
נ. שטיף — ערשטער באַנד
- X. ע. קאַרמאַן — ברענענדיקע בריקן
(אַנטאָלאָגיע)
- XI. א. טשעריקאָווער — אַנטיסע־
מיטיום און פּאָגראַמען אין אוקראַינע
- XII. י. ת. ברענער — אַרום אַ פינטעלע
(רָאָמאַן) פֿון העברעאיש — ב. סלוצקי

ס'דרוקן זיך:

- XIII. ל. דייטש - יידן אין דער רוסישער רעוואָ-
לוציע - פון רוסיש - ע. קאַרמאַן.
- XIV. ב. קעלערמאַן - דאָס געשעהעניש (נייער
ראַמאַן) פון דייטש - ד"ר ר. זעליגמאַן.
- XV. א. ס. טורגענעוו - מומו און אַנד. דער-
ציילונגען - פון רוסיש - ב. סלוצקי.
- XVI. אין דער תקופה פון רעוואָלוציע - זאַמלבוך.
- XVII. פּנס אוקראַינע - זאַמלבוך.

די נייסטע געשיכטע פון יידישן פּאָלק

פון ש. דובנאָוו

- צווייטער באַנד - די תקופה פון דער ערשטער
רעאַקציע (1815-1848) און די
תקופה פון דער צווייטער עמאַנ-
סיפּאַציע (1848-1881)
- דריטער באַנד - די תקופה פון דער צווייטער
רעאַקציע (1881-1914)

ס'גרייט זיך צום דרוק:

די אלגעמיינע געשיכטע פון יידישן פאלק

פון ש. דובנאָוו

אין אן איבערגעארבעטער און פארברייטערטער אויפ-
לאגע, וואָס וועט ערשיינען אין די יאָרן 1923-1924
אין פּאָלגענדן סדר:

*

- ערשטער באַנד — די מזרח-תּ קופּה: פון די על-
טסטע צייטן ביזן סוף פון דער פּער-
טישער הערשאַפט (332 י. פּאַר קריסט).
צווייטער באַנד — די מזרח-תּ קופּה: פון דער
גריכישער הערשאַפט ביזן פּאַלן פון
דער יידישער מלוכה (332 י. פּאַר
קריסטוס - 172 י. נאָך קריסט).
דריטער באַנד — די מזרח-תּ קופּה: די ריימיש-
ביזאַנטישע און פּערזיש-אַראַבישע
הערשאַפט אויף מזרח ביז די קרייץ-
צוגן (73 - 1096 י. נאָך קריסט).
פּערטער באַנד — די מערב-תּ קופּה: מיטלעלטער
— פון דער ערשטער קאַלאָניאַציע
פון אייראָפּע ביזן סוף פון די קרייץ-
צוגן (XII יאָרה).
פינפטער באַנד — די מערב-תּ קופּה: דאָס שפּע-
טערע מיטלעלטער ביזן פּאַלן פּונם
יידישן צענטער אין שפּאַניע (1215-1492)
זעקסטער באַנד — נייע צייט: די צעזייטיקייט פון
די ספרדים און די העגעמאָניע פון די
אַשכּנזים (1492 - 1648)
זיבעטער באַנד — נייע צייט: די דייטש-פּוילישע
הערשאַפט פון דער איבערגאַנגס-צייט
(1548 - 1789)

